

288 ✓

4B

Vol 36 — 1959

77012

1139
—
4

భారతి

Revised 16

సాహిత్య మాసపత్రిక

36 - 7-12

కృత్యము

జి.★

288
403

సంపాదకుడు

శివలెంక శంకరాప్రసాద్

1139
4

జూలై 1959

సంపుటము 36 :

: సంచిక 7

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

జూలై 1959

1139
4

విశ్వనాథ మధ్యాహ్నము :

శ్రీ గిరి శతకము	శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	...	1
ఎఱ్ఱన గ్రంథచోరుడా ?	శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి	...	3
కాలంతెచ్చిన మార్పు	శ్రీ ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం	...	11
చైనా ఆర్థికవ్యవస్థ: మార్క్స్ నవాదం	శ్రీ బులుసు వేంకటసుబ్బారావు	...	17
ఆక్షేపము - సమాధానము	శ్రీ వర్ధుల చిన సీతారామశాస్త్రి	...	22
	శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావు	...	22
అనంతకృష్ణులు: అభిరుచి నిర్దేశము	శ్రీ సాళ్య కృష్ణమూర్తి	...	26
దుగ్ధపథము	శ్రీమతి పి. అరుణకుమారి	...	32
పర్యవ్రథావానుభవము	శ్రీ రాళ్ళపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు	...	33
గ్రీష్మవేగము	శ్రీ శనగన నరసింహస్వామి	...	41
తిరుగుబాటు : బడబాటు	శ్రీ స్టూవర్ట్ హోల్ రామ్	...	42
వార్తలు		...	48
ద్విపద భారతము: తిమ్మయ న్వతంత్ర	శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మ	...	49
జీవించాలంటే...	శ్రీ మల్లాది సత్యనారాయణ	...	56
నాగార్జునమతం ఖేపనిపదమే!	శ్రీ హరీత శివశర్మ	...	66
సుధాలహరి	శ్రీ దివాకర్ల వేంకటావధాని	...	73
కాశీఖండము : కావ్యత్వము	శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి	...	76
సాహితీ సుగతుని న్వగతం	రామచంద్ర	...	81
మాధవవర్మ : అతని సంతతి	శ్రీ మల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మ	...	85
కలగూరగంప		...	89
గ్రంథవిమర్శనము		...	94
మనవి మాటలు		...	100

ఆగస్టు సంచికలో

శక్తి : శక్తము	శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి	
గయశాసనము జయశాసనమా ?	శ్రీ కె. హెచ్. వి. శర్మ	
అగుమంచి కథ	శ్రీ ఆరుద్ర	
వేశ్యాకులం ఎందుకు పుట్టిందీ	శ్రీ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి	
మలయాళ మణిప్రవాళ కావ్యం	శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు	
రాళ్ళపల్లివారి వచన రచన	శ్రీ సాళ్య కృష్ణమూర్తి	
విశ్వనాథవారి మేనకా విశ్వామిత్రము	శ్రీ ఎస్. వి. జోగారావు	
భారతీయ వాస్తువిజ్ఞానము	శ్రీ గడియారం రామకృష్ణశర్మ	
బిరుద నామధేయులు	శ్రీ విక్రాల శేషాచార్యులు	

విశ్వనాథ మధ్యాక్షరాలు: శ్రీ గిరి శతకము

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

త్రనివివీరగ నిన్ను రెండుచేతులఁ దాఁకగావచ్చుఁ
గనులఁదోవఁగవచ్చు నిన్నుఁగొఁగింటఁ గ్రచ్చుకోవచ్చు
నునికి నున్నట్లుగా వచ్చి మడి లేకయును గొల్వవచ్చు
సునిశితబుద్ధి శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగ!

అప్రాధి నింద్రియంబులు వడిగ నింద్రియార్థంబులందు
నా ప్రయత్నము లేక సాగుచున్న వాగ్నాయా ప్రియాత్
నా ప్రార్థన ఫలంబు లగుత నర్వాసు నాశనంబు నీడు
సుప్రసన్నతయు శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగ!

ఇప్పటి నాస్థితిచూడ నెడఁదలోఁ గోర్కులేమియు వెలికిఁ
గుప్పించి దూకెను జాడ లేద మేన్మోస బర్హుగాఁగ
నప్య! యూహకు నందకుండఁ దెలియదయా జీవుఁడేమి
చొప్పుగలాడొ శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగ!

ఇది తపోయోగ్యమా తనువు నాచేత నెత్తించలేదు
ఇది భోగయోగ్యమా తనువు నాచేత నెత్తించలేదు
మది భోగవాంఛ కన్నడదు వేటుజన్మ తపఃక్షమమును
రొదమాలి యీవె శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగ!

వేదాంతములలోని వేదములలోని విమలార్థచయము
వాదించు నాకైత వాని శత్రువై వరలు నీజగ మ
నాది బంధుఁడ వీవు నిద్దఱుఁగూడ నన్ను వేర్పరుపఁ
బ్రోది నాకెదట శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగ!

ఆవిల జగదవస్థయందు స్వప్నావస్థయందు
జీవుని యనుభవభేద మింతగాఁ జెందియు నొకఁడె
జీవాత్మ సరమాత్మ యల్లై భేదముఁజెందియు నొకఁడె
ప్రావైస తెల్వి శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగ!

1139
4

అది యుత్తమము నీవు మధ్యమమును నే నధమమ్ము స్వామి
మదిఁ జిత్రమయ్యె నీ మధ్యమత యుత్తమత వంటిదయ్యు
నదిర నాయధమత నీదు మధ్యమతాంశ లేదాయె
సాద వేడు వినును శ్రీశైలమల్లికార్జున మహాలింగ !

కనుమూసినంత నీ గర్భగుడిలోనఁ గన్పించుచుంటిఁ
గనఁగ నేనే నాకు నింద్రదనీల లింగంబు ముంగలను
తనువు వంచి శిరంబు పానవట్టంబు దగ్గరఁజేర్చి
సునిరతమూర్తి శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ !

అట వ్రాలియున్నట్టు లభవ యూహించినప్పుడే నా సు
ఖుటన నిత్యమ్ముగా నున్నదా మాయ క్రమ్మి నే నెఱుగ
నటులైన నీ నిత్యనన్నిధాన ధైర్యము వహించెదను
స్ఫుటము నేయఁగదె శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ !

అటు వ్రాలియున్న వీపుపై నెంద రభవ త్రొక్కెదరొ
త్రుటివైన నొకభాధ కలిగినట్లుగాఁ దోచదు నాకు
నిటలాక్ష నీనన్నిధియును నీసేవ నెఱయునేడి తఱ
చుట తోచనీదొ శ్రీశైల మల్లికార్జున మహాలింగ !

ఎజ్జన గ్రంథ చోరుడా?

శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యకావ్రి

ఎజ్జన పెగడ, ఆరణ్యపర్వశేషమును తాను రచించి నట్లు చెప్పుకొన్నాడుగాని, అది సత్యము కాదనియు, ఆరణ్య పర్వముదిగాని ఎజ్జనది కాదనియు, నన్నయ కృతిలో అందంగు కొన్ని పదములు, పద్యములు; చిన్న చిన్న వదనపుముక్కలూ శిథిలములైయుండగా మంచి వాటిని పూరించి, ఆ భాగమంతయు తన రచనగా ఎజ్జన తన పేర వేసుకొన్నాడనియు, అతడు గ్రంథ చోరుడనియు, శిరోమణి శ్రీ వేదాల తిరువంగళాచార్యులవారొక వ్యాసము వ్రాసియున్నాడు. ఆ వ్యాసము “ఆంగ్ర భారతి మహాపవ్యాసములు” అను గ్రంథములో నున్నది.

నన్నయ మూడుపర్వములు

“నన్నయ మూడుకృతు లొనర్చె” నని తిక్కనయు, ‘త్రిపర్వము లొనర్చె’నని తిక్కన శిష్యుడు మారనయు, ‘ఆ మూడుపర్వములలో’ నని అప్పకవియు నవియున్నారు గావున, నన్నయ ఆరణ్యపర్వమును గూడా రచించెననుట స్పష్టమని యాచార్యులవారి వాదము. మరియు వారు, “తిక్కన అబద్ధమాడెవా? పరిశీలించుచో నన్నయ మూడుపర్వములు రచించె నను తిక్కనవాక్యము పరమసత్యమేనని దృఢపడకపో” డనియు నన్నారు.

తిక్కన అబద్ధమాడెనా లేదు; నన్నయ మూడు పర్వములు రచించినాడని సాక్ష్యము చెప్పవలెదు. అది పొగడ్తమాట. అట్టిమాటను దరిత్ర చర్చావసరమున ప్రమాణముగా తీసికొనుట సరిగాదు.

ఎవరిని గురించియైనను మంచిగా చెప్పదలచు కొన్నప్పుడు, అతడు చేసినపని కొందమైనను గొప్పగా చెప్పటయు, చెడ్డగా చెప్పదలచుకొన్నప్పుడు, అతడు చేసినది ఘనకార్యమైనను, దానిని లాభవపరిచి చెప్పటయు మానవవ్యభావము. అట్లే, నన్నయను ప్రశంసింపబూనిన తిక్కన, నన్నయ రచించినది, నిజానికి ఇంచుమించు—రెండుపర్వమేయైనను, మూడు పర్వములన్నాడు; “ఈషద్వైషమ్య మవివక్షితమ్”

అన్నట్లుగా. అందు, అస్వాభావికతగాని, అసత్య దోషముగాని యేమీలేదు.

తిక్కన ఆ ప్రశంసాపద్యములో, “నన్నయ భట్టు రెండుపర్వముల మూడావ్యాసముల నూటనలభై రెండు పద్యముల రచించె” నని, నికరముగా లెక్క చెప్పనవసరములేదు. అట్లు చెప్పట సంప్రదాయమునా కాదు. అంత వివరముగా చెప్పట చరిత్ర వ్రాయు నపుడే యవసరము.

సందర్భానుగుణముగా కవులు వాడు వాక్కులకు, కవి హృదయమును గమనించి మన మర్థము చెప్పి కొవలెను. లేనిచో అనర్థమేర్పడును. ఇందుకొక్క తార్కాణము:

భాసకృతమైన ‘జీరుభంగ’ రూపకములో, దుశ్యోగసుడు బలరామునితో

“ప్రతిష్ఠా వసిలే భీమే గతే భ్రాతృ శిలే దివమ్, మయిచైవం గలేరామ! విగ్రహాః కిం కరిష్యతి?” (83). అంటాడు.—“నా తమ్ములు నూర్లును గతించిరి; నా స్థితి యిట్లుండెను; ఇంకను యుద్ధ మెందు కయ్యా?” అని దుశ్యోగసు డన్నమాట. గతించిన వారే నూర్లులేతే, దుశ్యోగసునితో ధార్తరాష్ట్రులు నూటొక్కరు కావలసినప్పుడు గదా? అగుదురా?

ఎన్నటికిని కాదు. ధృతిరాష్ట్రుని కొడుకులు నూర్లులే. గతించినవారు తొంద్రై తొమ్మిదిమందే. అయితే ‘శత’ శబ్దమెందుకు వాడబడినది అంటే, అది దుఃఖభార నూచకము. అంతేకాని, అక్కడ ‘శతము’ నకు ‘నూ’ రన్న సంఖ్యార్థము ప్రధానము కాదు. అది లెక్క చెప్ప సమయముకాదు. కావ్య భాష సంప్రదాయమును, మానవ మనస్తత్వమును, వ్యవహార సందర్భమును, గుర్తింపగలిగిన బుద్ధిమంతు లీ యర్థమునే గ్రహింతురుగాని, “భాసు డబద్ధమాడెవా? ధృతిరాష్ట్రుని కొడుకులు నూటొక్కరే ఆయ్యుండవలెను; పరిశీలించుచో భాసుని వాక్యము పరమసత్యమేనని దృఢపడకపోదు” అనరు.

అంతమూర మొందుకు ; తిక్కనయే, అట్లునుని 'కుంతీకుతు ముగ్యము' దనెనే ! దాని సంగతి యేమి ? తిక్కన అన్నాడుగనుక, పాండవు లైగురురుకు కుంతీ కుమరే ననియు, అట్లునుకు వారిలో ముగ్యముడనుట పరమ సత్యమనియు మన మనుకొనవలసినదేనా ? ఆచార్యులవారై నను అనుకొందురా ?

తిక్కన లోకమర్యాదగా నన్నమాటను పట్టుకొని "నన్నయ మూడుపర్వములు రచించె ననుట స్పష్టము" అని వాదించుట సరిగాదు.

ఇక మారనమాట :—తన గురువైన తిక్కన "మూడు కృతులొనర్చె" నన్నాడు గనుక, మారన, తాను నల్లై "త్రిపర్వము లొనర్చె" నన్నాడు. అందు విశేష మేమన్నది ?

పోలే, మిగిలినది అప్పకవి వాక్యము :—అప్పకవి, 'నన్నయ మూడు పర్వములు రచించి వాడనియే కాదు ; 'ఎఱ్ఱన ఆరణ్యపర్వశేషము రచించినా' డనియు, 'అంబలి మొదటిపర్వము స్ఫురదగుటాంకు అను ప్రారంభముగల' డనియును చెప్పినాడు. రెండు వాక్యములలోను, మనము గ్రహింపదగినది యేది ? మొదటిది, తిక్కన మారనలవలెనే మాయాలుగా నన్నది. రెండవది, విషయ నిర్ధారకమైనది. ఈ రెండవ వాక్యమే, ఆరణ్యపర్వ శేష రచనా విషయ మున ప్రమాణముగా తీసికొనదగినది :

ఎఱ్ఱన ఆరణ్యపర్వశేషమును రచించినట్లు చెప్పిన వాడు అప్పకవి యొక్కదే కాదు. అట్లు చెప్పిన వా రెండకో యున్నారు చూడండి.—

(1) జక్కనకవి, తన విక్రమార్క చరిత్రలో

"ఈ త్రియిందాఁ బ్రబంధ పర
మేక్యుండై విరచించె కట్టవై
చిత్ర సరణ్యపర్వమున
శేషము....."

అన్నాడు. 'విరచించె' ననగా "శిథిల భాగములను పూరించె" నని యర్థము కాదుగదా !

(2) ఎఱ్ఱన మనుమడు చదులువాడ మల్లయ్య, విప్రవారాయుని చరిత్రలో

సీ|| "ప్రతిభతో నారణ్య పర్వశేషముఁ జెప్పెఁ
గవులకుఁ జెవుల పండువులు గాఁగ"

అన్నాడు. చెప్పట యనగా 'రచన చేయుట' గాని, 'శిథిల భాగములను పూరించుట' కాదు. ("విజ్ఞానే

శ్వరము జగతి వెలయుఁగఁ జెప్పెన్" అని శేతన ప్రయోగము.)

(3) శంకరకవి—"హరిశ్చంద్ర" కర్త,

క. "విమల కవిత్వము నిర్మిత
సమధిక రసవత్ప్రబంధ సాహిత్య కళా
మునున స్తటిసి కల్లా"

లములం గ్రీడింతు నిష్కళంక ప్రతిభక."

అన్నాడు. ఇందు ప్రబంధ శిబ్దము 'పర్వ' బోధకము. భారతములోని ఒక్కొక్క పర్వ మొక్కొక్క ప్రబంధముగా పరిగణనము. కావున పనువెనిమిది పర్వములు కవిత్వము నిర్మితములని శంకరకవి రచన కర్థము. అంతేగాని, ఇద్దరిచేత రచింపబడి, ఒకరిచేత శిథిల భాగపూరణము చేయుబడిన పర్వములని యర్థము కాదు.

(4) రాధామాధవకవి—ఎల్ల నార్యుడు,

"భారత కావ్యహర మొక

భాగము నన్నయభట్టానర్చము
క్రూరమణియ వాక్యములఁ

దక్కిన భాగము సోమయాజి సాం
పార నొనర్చె, రెంటిఁ గల
యన్ శివదాసుఁడు మధ్యనాయక

శ్రీ రచియించె కారదధ

రింపఁ గవిత్వము కీర్తి మించుఁగన్."

అని భారతమున పూర్వభాగము నన్నయయు, ఉత్తర భాగము తిక్కనయు, మధ్యభాగమును ఎఱ్ఱాప్రెగడయు రచించినట్లు స్పష్టముగా చెప్పినాడు.

ఇట్లు ప్రామాణికులైన పూర్వకవులు పలువురు, ఎఱ్ఱన, ఆరణ్య పర్వశేషమును రచించినాడని చెప్పి యుండగా, ఈవాడు శ్రీ తిరువేంగళాచార్యులవాడు "ఎఱ్ఱన శిథిలభాగపూరకుడేగాని, రచయిత కా"డనిన చెల్లునా ! ఇది యేటి కనుగొనుట కాదా !

ఆ భాగమును ప్రెగడయే రచించినా డనుటకు ఇతరుల సాక్ష్య మనవసరము. పర్యాంతమున

ఎ. గీ. "ఎఱ్ఱనార్యుండు సకలలోకైక విదితుఁ
డయిన నన్నయభట్ట మహాకవీంద్రు
సరస సారస్వతాంజి ప్రకృష్టి దత్తుఁ
జెందుటయు సాధుజనహర్ష సిద్ధిఁ గోరి."

క. "ధీరవిచారుండు తత్కవి

తారీతియుఁ గొంతకొంప దద్రదనయకా

వారణ్య పర్వశేషము

పూరించె గవీంద్ర కర్ణపుట పేయముగాన్."

అని యెజ్జనయే చెప్పికొనియున్నాడు. (అయితే ఆ చెప్పిన పద్ధతి, మరియొకడు చెప్పినట్లున్నది. అట్లు చెప్పట వన్నయను చూచితే, ఎజ్జన రచనకు వన్నయ ధట్టు రచన ఒకవది. ఇది విషయాంతరము. తరువాత చర్చకు వచ్చును.)

ఎజ్జన వ్యయముగా చెప్పిన విషయమునకు, మరి యొకరి సాక్ష్యముతో జరూలలేదు. కాని, ఆచార్యుల వారు తమ వాదముకొరకు పై చెండు పద్యములకును విపరీతార్థములుచేసి “ఎజ్జన, శిథిలాంశపూరకమనియే యీ పద్యములలోని తార్కికత” మన్నాడు. అది కోచ నీయమైన విషయము. పద్యముల వన్యయించుటలోను, పదముల కర్థములు చెప్పటలోను వారు, పండితుల కుచి తముగాని ‘పంథాలో’ పోయినారు. ఆ విమర్శ యిక్కడ తెలుసునదిగాదు. అందువలన వదలి వేసినాను. ఇచ్చట చెప్పబోసిన ముఖ్య విషయ మొకటియున్నది. అది యేమనగా ఎజ్జన ప్రెగ్గడ తనకును, ఆరణ్య పర్యవేష ప్రారంభపద్యమైన ‘స్ఫుర దగుజాంసు’ నకును అక్షర చక్రము చూచుకొన్నాడట. అప్పకవియే చెప్పినాడు. (చూ. అప. 2. 804)

అక్షరచక్రము చూచుకొనుట గ్రంథరచనకు పూనుకొను వారి పనిగాని, యితరుల గ్రంథములో లుప్తములైన, అనగా శిథిలములైన పద పద్యాగులను పూరించువారి పనికాదు. కాబట్టి ఎజ్జన చేసినది ఆరణ్య పర్యవేష రచనగాని, శిథిలపద పూరణముకాదు. అందుకీ సాక్ష్య మొక్కటి చాలదా!

వింత ప్రశ్నలు

నన్నయధట్టు ఆరణ్యపర్యయను గూడా పూర్తిగా రచించినాడని సిద్ధాంతము చెబుతలెనన్న పట్టుదలతో దౌచిత్యాసాచిత్యములను పైతము పాటించక ఆచార్యులవారు కొన్ని వింత ప్రశ్నలుచేసియున్నారు. వ్యాసవిస్తరితీ చేత ఒక మూడింటిని గూర్చి మాత్రమే ముద్దిటించుచున్నాను.

“తిక్కన, విరాట పర్యారంభమున, ‘పరమ పవిత్రులగు పాండవులకు దిరిగెం బుపాఖ్యాన సహి తంబుగా వ్యాఖ్యానంబు నేయుచుండ వారల వనవాస సమ్యగజ్ఞానంబు పని ప్రరంబుగా వివి జనమే జయుండు వై శంపాయన కిట్లకయె’ నని వెనుకటికథతో యోజించినాడు. ఆరణ్య పర్యయలో సగముపై చిల్లర వ్రాయబడుండె నేని, పాండవుల వనవాస సమ్యగజ్ఞానంబు

నంబు పని ప్రరంబుగా వినుకొట్టు కుదురును? అది వ్రాయబడనిదే జనమేజయు డెట్లు వినును?” అని వారి ప్రశ్న.

ప్రశ్న వింతగా లేదా! వై శంపాయనుడు జనమే జయునకు పాండవుల వనవాస వృత్తాంతమును చెప్పటకు నన్నయరచనతో పనియేమి? నన్నయ్య ఆ భాగమును గూడా రచించినాడే యనుకొందము. జనమేజయుడు విన్నది నన్నయ రచన నేనా? అట్లు వినుటకు ఆరచన యెప్పటిది? జనమేజయుడెప్పటి నాడు? నన్నయ రచనా సంతరము గూడా జనమేజయ వై శంపాయను లున్నారనియు, ఆరాజున కొబ్బుపి నన్నయ్యగ్రంథము చదివి పురాణము చెప్పినాడనియునా ఆచార్యులవారి భావము? వారి దృష్టిలో వై శంపాయనుడు తెనుగు పండితుడు గావోలు!

“నన్నయ యాభాగమును రచింపలేదని కదా వాదము. ఎజ్జన, యప్పటికి—అనగా తిక్కన విరాట పర్యయ రచించునాటికి పుట్టినేలేదు గదా! పాండవుల వనవాస కథను జనమేజయునకు తెల్లన నెవరు తెల్పిరి?” అని వారి మరియొక ప్రశ్న.

“జనమేజయునకు వై శంపాయనుం డిట్లనియె” అని తెలుగు భారతములోనుండుట చూచి, ఆరాజున కాముని, ఆ కథలను తెలుగులో చెప్పినట్లు శ్రీ వాగు భావించినారు: పారపాటు. అరవ భారతములోను, కన్నడ భారతములోను గూడా అట్లేయుండునుగదా! మరి అప్పడో?

వనవాస కథ నేకాదు, పాండవుల యొక్క కథలను, తిక్కన సర్వగాథలను, కొన్ని వేల యేండ్లక్రిందట జనమేజయునకు వై శంపాయనుడు తెల్పియున్నాడు. అంతేగాని, విరాటపర్యయ రచించు నాటికేకాదు, ఈ నాటికిని ఆకథను ఆ రాజునకు తెల్లలో తెల్పన వారెవరును లేరని ఆచార్యులవారికి నాచునది.

విరాట పర్యాదిలో నర్జునుడు ధర్మరాజుతో

“సర్వదేవత నీకు సత్కర్మమునకు

మెచ్చి యెంతయుఁ బ్రీతిమై నిచ్చినట్టి వరము గలుగంగ నునమేమి వర్తనమున

నెచటనున్న ను నొరులకు నెఱుగవలసె?”

అనెను. ఈ వర్తనవాసకథ ఆరణ్య పర్యయలో చిట్ట చిరత మన్నది. ఆభాగము రచితమే కానిదో ఆకథను ఈ విరాటపర్యయలో పేర్కొనుట యెట్లు సంసిద్ధించును? అని యింకొక ప్రశ్న.

ఇదియు నొక ప్రశ్నయేనా? మూలములో ఈ క్రింది శ్లోకమున్నది.

“తస్యైవ కరదాశేన
భర్తృవ్య మనుజాశిత,
అజ్ఞాతా విచరిష్యామా

సరాజాం నాత్రి సంశయః.”

శ్లోకములోని భావము, తిక్కన తెనుగుపద్యములో చెప్పినాడు. అందుకు, అరణ్యపర్వము రచితమై యుండవలసిన అక్కరయేమో నాకు బోధపడలేదు.

ఇట్టిప్రశ్న లింకనుగలవు. వాటినిన్నిటిని తడవుట ప్రాదుబోధివని యనిపించి యుపేక్షించితిని.

శ్రీవారిట్టి ప్రశ్నలతో నన్నయ మాకు పద్యములు రచించినవాడనియు, ఎఱ్ఱన గ్రంథచోదనియు సాధింప గడగుట, ఇసుకతో దారము చేసలూనుట వంటిదని నా యభిప్రాయము.

ఎఱ్ఱన, భారతభాగమును రచించుట చేతనే భారతకవులు మున్నెకవిక్రయమున్న ప్రసిద్ధి వచ్చినది. ఆచార్యులవా రా ప్రసిద్ధిని తప్పించి ‘కవిదవ్యయ’ మని పింప దలచినారు. అది తలఘాపని తలవు.

వ్యంగ్యార్థ వాచ్యార్థములు

“స్మరదగజాంశు రాగరుచిఁ

బొంపిరివోయి నిరస్తనీరదా
వరణములై దిగితిల్లులు

వైధివ జ్యుధిణ ముల్లసిల్లును
దురతిర హంససారసను

ధ్రువతి నిష్కవముల్ పెలంగఁగా
గరము పెరింగె వాసరము

ఖంబులు కొందవేళఁ జూడఁగన్”

(అరణ్య. 4. 143)

ఈ పద్యానికి వాచ్యార్థముగాక, వ్యంగ్యార్థ మొకటి యున్నదన్నారు ఆచార్యులవారు. వారు రెండర్థములను సంగ్రహముగా ఇట్లు పెలిచిచ్చినారు.

“స్మరదగజాంశు-అను పద్యము, శబ్దశక్తి మూలకమగు వ్యంజనవాద్యమున, ఇక్కడినుండి ఎఱ్ఱన కవిత్వమని తెల్పుటయేగాక, ఎఱ్ఱన శిథిలాంశములను పూరించినవాడన్న సంగతిని కూడ వ్యంగ్యముగా తెల్పుచున్నది. అరుణకు=మూర్ఖుడు, నీరదావరణములను తొలగించినాడని వాచ్యార్థము.

“అరుణకు=ఎఱ్ఱన, నన్నయ పద్యములకు పట్టి చెడలు దులిపినాడని వ్యంగ్యార్థము.

“కొన్ని యెడల వ్యంగ్యము ‘మానిషాది’ శ్లోకములో వాల్మీకికివోలె వ్యంగ్యము వివక్షితముకాకనే, అనశముగానే ప్రవర్తింతు. ప్రకృత స్థలములో ‘అరుణ’ పదము ‘ఎఱ్ఱన’ను వ్యంగ్య మొనర్చుటలోను విప్రతిపత్తి లేదుగదా! అప్పటికియు నీ వంకశే మొగ్గుచున్నాడు. ఇక నీ ‘స్మరదగజాంశు’ అనుచోట మేము నిరూపించినట్లు వ్యంగ్య ముంచుననుటలో విప్రతిపత్తియేలే? ఈ వ్యంగ్యార్థము ఇదివరలోనివారు గమనింపలేదు. మేము దానిని సక్రమముగా నిరూపించితిమి. ఇంతమాత్రమున నది లేకపోవువా?”

అని వారు పెలిచిచ్చిన వాక్యములు. ఇక, వారి రెండర్థములను మనము విచారించవలసియున్నది. ప్రధానమైనది వాచ్యార్థముగనుక ముందు దానినే విచారించాము.

వాచ్యార్థము: (1) వాసర ముఖములను— అనగా ఉదయవేళలను, నీరదంబు (=మేఘములు) ఆవరించియున్నట్లును, మూర్ఖుడు దువయించి వాటిని తొలగించినట్లును, అప్పుడు వాసరముఖములు వెలిగినట్లును వా రర్థము లేర్పినారు. కాని, ఆ యర్థము సరియైనదికాదు. కారణమేమనగా:

అని కారదవేళలు. అనగా అది శిరస్కాంతమున్న మాట. పద్యము శిరద్భుతు వర్ణనము. శిరద్భుతులో మేఘములుండువు. వర్షా మేఘములు తొలగిపోవుటయు, మూర్ఖచంద్రులు—నిర్మిరోధముగా ప్రకాశించుటయు శిరల్లక్షణములు. ఇది జగమెల్ల వెలిగిన సంగతి. కాబట్టి గ్రంథప్రమాణము చూప నవసరములేదు. లేకపోయినను పండితులతో వ్యవహారము గనుక సప్రమాణముగనే చెప్పవలెను. లేకున్న వా రొప్పుకొనరు. కావున నా మాటకు ప్రమాణములు చూపుచున్నాను.

1. చంపూ రామాయణము: “తథా దుర్దినా పాదే లంకాయామపి రాజహంస నిశ్శృంక సంచారో ధివ్యతీతి మత్వైకై భూమ్యామపి సమజని రాజహంస నిశ్శృంక సంచారః” (కీర్తి. 70)

“తథా దుర్దినానాం మేఘచ్ఛన్న దివసానాం రాజణ వధావధిక దుష్ట దివసానాంద అపాయే అపగమేసతి. ఏకత్ర శిరదాగమనశా దన్యత్ర శ్రీరామ విక్రాంతి వశాచ్చేతిభావః. లంకాయాం రాజహంసయో శ్చంద్ర మూర్ఖయో స్తథా రాజహంసానాం శ్రీరామాది రాజశ్రేష్ఠేనాం... నిశ్శృంక సంచారః ధివ్యతీతి...” (వ్యాఖ్య)

2. రఘువంశము :

“నిర్వృష్టోఘభిక్తృమై,
 రుక్తవర్త్యా మగుస్పహా,
 ప్రతాప ప్రస్థా భావోఽశ్చ,
 యుగం ద్వ్యాయతే డిశః” (4.15)

3. ఆంధ్ర భాగవతము : “తీవనంబులు విడిచి
 విచల జ్ఞానవశంబున ముక్తులగు పురుషరత్నంబుల
 చెన్నున నన్ను వదలి మిన్ను విడిచి వాయవశంబులై
 వెల్లి విరిసివచు మేఘంబులును, మేఘ పల రహితం
 బును, కలభద్రవచుని సహితంబును నై విజ్ఞానదీప విలసి
 తంబుల యోగి హృదయంబు చందంబున శుభ్రంబైన
 యుధ్రంబును గలిగి... ధరణీకిం దొడవగుచు శరత్కా
 లంబువచ్చె” (10. పూ. 765)

శరత్కాలమున మేఘములుండవనుట కీ ప్రమాణ
 ములు చాలవా?

చెప్పవలచినాను; ‘స్ఫురదరుడాంకు’ పద్యము
 క్రిందనే శర శ్రేణు విశోధమును వెల్పు ఈ క్రింది
 పద్యమున్నది.

“దావాంధః పటలంబునం బృథువయో
 ధారావళిం దాల్చి గ
 ర్తా నిశ్చేదము బృహతిచ్చానఁ బ్ర
 చ్ఛాదించి ప్రావృట్టయో
 దానీకంబు శరద్ధయంబున ని గూ
 ధాకారతన్ డిగ్గనాఁ
 గా నోప్పారె మదోత్కట ద్వీరద స.
 ఘంబుల్ వనాంతంబునన్.”

ఇది అడవి యేనుగుల వర్ణనము. ఆ యేనుగులు
 శరదాగమమున మదమెక్కి (ఆ ఋతువున నేనుగులకు
 మదమెక్కుట సహజము) శరద్ధయముచేత మారు
 రూపములైల్చి క్రిందికిదిగిన మేఘములొ యన్న
 ట్లున్నవని వర్ణనము. (ఉచ్చేక్ష.) మేఘములు శర
 దృతువునకు భయపడినట్లును, మారురూపములతో దిగి
 నట్లును ఉచ్చేక్షించుటకు కారణమేమి? అది మేఘ
 ములు రాదగినకాలము కాదుగనుకనే.

ఇట్లు, ఈ పద్యమున కారవశోభము మేఘము
 లకును విశోధముం చెప్పిన ఎఱ్ఱాచెడ, దీని ప్రేషద్య
 మున వాసరముఖములు నీరదావృతములై యున్నవని
 చెప్పియుండువా? ఆచార్యులవారు తప్పగా అర్థము
 చేసికొన్నారేగాని, ఎఱ్ఱన అట్లు చెప్పలేదు. కారవశో
 యందు, (ఋతువ్యభావముచేత) నిరస్త నీరదావరణము
 లైయున్న వాసరముఖములు, స్ఫురదరుడాంకు రాగ
 రుచిచేత, పాంపిరిపోయి (=ఆరిశయిల్లి), వెలింగను-అని

ఆ పద్యముననున్న యర్థము. వాసరముఖములు నీరదా
 వృతములై యున్నట్లు ఆచార్యులవారు చెప్పట పొర
 పాటు. వారు మూలమును చూచియున్నను, ఈ పొర
 పాటు జరిగియుండెడిది కాదు. ఇది మూలము :

“విమలాకాశి నక్షత్రా శరశ్రేణం శివా భవత్,
 దృశ్యంలే కాంతరజః కృపా జలద శీతలాః,
 గ్రహనక్షత్ర సంఘైశ్చ సోమేనచ విరాజితాః”

(2) వారు, “నీరదావరణమును నూర్చుకు తొల
 గించినా” డన్నాడు. అదియును పొరపాటే. పొర
 పాటుకాదు; అది ప్రకృతి విరుద్ధ మైనమాట. నూర్చు
 డప్పు డప్పుకు మేఘములచేత ఆవిరంబ బడుచుండుట
 కలదుగాని, యితరవస్తువుల నావరించిన మేఘములను
 నూర్చుకు తొలగించుట లోకములోలేదు. తన్నిష్ట
 గించిన ముఖ్యులనే తొలగించుకొనలేనివాడు, వాసర
 నాఖ్యముల నడ్డగించిన ముఖ్యులను తొలగించగలడా?
 నీరదావరణమును నిరస్తముచేయుగలవాడు వాయువు
 గాని నూర్చుకు కాదు. కావున ఆచార్యులవారు
 చెప్పిన యర్థ మొప్పును.

ఇది యిట్లుండగా “తమస్సుచే నావరింపబడి
 విచ్చిన్నప్రాయములైన పగళ్ళను నిరస్తనీరదావరణ
 ములనుగా సరిగా సమన్వయించి ..... దిద్దగలినది
 యగుదుగాక మరెవ్వకు?” అని శ్రీనాథు సవా
 లొకటి చేసినాడు.

ఈ ప్రశ్ని పరియోధిగా నాకు వోచలేదు. పగ
 ళ్లను తమస్సు ఆవరించిలే, అగణుడు ఆ తమస్సును
 గదా నిరస్తము చేయవలసినది. దానిని వదలి, నీరదా
 వరణమును నిరస్తముచేయుట యెందుకు? అదేవా
 సమన్వయించి పరిదిద్దుట?

అసలు తమస్సేమి? పగళ్ల నావరించుమేమి?
 తమస్సనగా చీకటిగదా! చీకటి పగటి నాక్రమిం
 చువా? పాటిని చీకటియు, రాత్రిని వెలుగును ఆక్ర
 మించునని యనువారుగాని, అనుకొనువారుగాని
 ప్రపంచమున నున్నారా?

ఎందు కెక్కువమాటలు? పగలు నూర్చుకుం
 డునుగావున చీకటి తలమాపగు. నూర్చు డ ప్రమిం
 చిన పిమ్మటనే చీకటివచ్చుట. అప్పుడది రాత్రి.
 పగలు చీకటియుండదని పసివాండును ఎరుగుదురు.
 అందుకు ప్రమాణములెందుకు? “కావలెననువారికి
 కవుల రచనలు కొలగా నున్నవి. ఆంకోక్కటి
 మాత్రమే యుదాహరించుచున్నాను.

ఆ. “అంధకారమెల్ల వడినవోంతిర
 పిగులందు పగలు వెఱచి డాగి
 యెడరువేచి సంధ్య నిమిడు వృద్ధతనున్న
 వెడలె వినగఁ గుహలు వెడలెఁ గరులు”

(భాగ. 8.27)

అచార్యులవారి సహాయముననే కొదవకు లే భాగవత పద్యముక్కుటి చాలదా? ఇంతటితో ఈ విషయమును విడలివేయము.

ఇప్పుటికి జరిగిన యీ దర్శనలలో ఏమి తేలివది? భారతవేద, వాచియములు నీరదావృత్తులై నవనియు, ఆ నీరదావృత్తులను మూర్ఖుడు తొలగించినాడనియు అచార్యులవారు చెప్పిన వాచ్యార్థము తప్పుని తేలివది.

ఇక వారి వ్యంగ్యార్థము మాట యెందుకు? వాచ్యార్థము తప్పునైనా, దాని ననుసరించి వ్రుట్టిన వ్యంగ్యార్థ మొప్పునా? వాచ్యార్థము గోడ; వ్యంగ్యార్థము దానిమీది చిత్తగుత్తు. గోడయే కూలివది. ఇక చిత్తగుత్తునకు? దాని విచారణ యే?

కాని, ఆ యభిప్రాయ వ్యంగ్యార్థకల్పనలలో చివారు చేసిన సిద్ధాంతములు చిత్రాచిత్రములైన వున్నవి. విరక్తములు విచారింప దగినవి; విని విశోధింప దగినవియును. కావున (మట్టపముగ నే) మనవిచేసెదను.

వ్యంగ్యార్థము

“అరుణ - యవగా ‘ఎజ్జవ’ యనికదా! మూర్ఖవాదకుడు పై శిబ్దములను సావాధాన్యతలన ‘ఎజ్జవ’ యని వ్యంగ్య మొనర్చును” అని వారి వాగ్యము.

“అరుణ-యవగా ‘ఎజ్జవ’ అనుట కారణమేమి? మూర్ఖవాదక మైన ‘అరుణ’ శిబ్దమునకు ‘సందరించువాడు’ అని యర్థము. ‘ఎజ్జవ’ అనివాడని కాదు. (ఇన్నతి గద్యశీ తీర్థరుణ - అని వ్రుత్తి.) ఎజ్జవు అ శిబ్దములోనే లేనపుడు - అది, ‘ఎజ్జవ’ అని యెట్లు వ్యంగ్య మొనర్చును?

‘అరుణ’ పదమును (ఎజ్జవు-అని) గుణవాదకముగా తీసుకొన్నచో ‘అరుణుడు = ఎజ్జవివాడు’ అని యర్థమును. కాని, ఆ యెజ్జవివాడు ‘ఎజ్జవ’ యను పేరుగల వ్యక్తికాదు. ఆ రంగుగలవాడగును. ఎజ్జవివాడగుటచేతనే ‘ఎజ్జవ’ యను పేరువచ్చినదని వాదమేరి, ‘అరుణుగల వారందరును ఎజ్జవివారే’ ననవలసి వచ్చును.

ఎజ్జవలు గ్రంథములలోనే యొందినవానో చూడండి:— (1) భాగవత పద్యస్మృత్యక ర్తయైన యేర్పూరి సింగయకది వంశముకు ‘ఎజ్జవ’ పెగడి. (2) కొక్కొక్క గ్రంథకర్త ‘ఎజ్జవ’. (3) దక్షపల్లి దుగ్గనకది యన్న ‘ఎజ్జవ’. (4) ‘ఎజ్జవృత్తి’ యు నున్నది. (దుగ్గన కవి తల్లి పేరు ‘ఎజ్జవృత్తి’.)

పీఠందరు ఎజ్జవివారేనా? రంగునుబట్టియేనా అపేరు వచ్చినది. ‘దో’ నని అచార్యులవారైనను అనగలరా? తిక్కిన యెజ్జవల సంగతి యేమిగాని, మన ‘పెగడకు మాత్రము ‘ఎజ్జవ’ యను పేరు, ఎజ్జవినము వలన వచ్చినది కాదు. ‘పెగడ తాతపేరు ‘ఎజ్జ

వార’వ. తాతపేర నీతకు ‘ఎజ్జవ’ యైనాడు. ఈ సంగతి యెజ్జవయే చెప్పికోన్నాడు.

“నను దవపేరివాడని మనమున నెప్పుడు నాదరించుటవలె బనిచె గుగ్రహనిధియును భిక్షవస్యస్థియుఁ జేరు పుగ్యపుంబనియట నుద్విశ్రామహాచరు”

(వృసింహ. పీఠిక. 24)

కొబ్బటి, అచార్యులవారు “అరుణ - యవగా - ‘ఎజ్జవ’ కదా!” యనుటయు, “అరుణశిబ్దము ‘ఎజ్జవ’ యని వ్యంగ్య మొనర్చు ననుటయు” పరికాదు.

భారతవేదలో మేఘములు లేనూలేవు; అవి వాచియములను అవరింపనూలేను; ఆ యావరణమును మూర్ఖుడు తొలగింపనూలేను. అట్లే అచార్య పద్య శేషమున వస్మయరచన లేనూలేను; దానికి చెవిలు పట్టనూలేను; ఎజ్జవ నులపనూలేను. అంతా వట్టి భ్రాంతి. ఆ భ్రాంతిలోనే ‘అరుణ’ పదము ‘ఎజ్జవ’ను వ్యంగ్య మొనర్చుటయు, ఆ యెజ్జవ శిబ్దలభాగములను పూరించుటయు, ప్రబంధపరమేశ్వరు డని పించుకొన్న ఆ మహాకవి ‘గ్రంథవోరు’ డగుటయును. అంతేగాని లోకములో గాన.

రచన - శిథిల పూరణము

“స్వరదరాంకు - అను పద్యము, శిబ్దశక్తి మూలకమున వ్యంజనావాద్యమున, ఇక్కడినుండి ఎజ్జవ కవిత్వమని తెల్పుటయేగాక, ఎజ్జవ శిథిలాంశములను పూరించినవా డన్న సంగతినినూడా వ్యంగ్యముగా తెల్పుచున్నది.” అని అచార్యశక్తి. ఈ పద్యము వారికి ‘ఇక్కడినుండి యెజ్జవ కవిత్వము (=రచన)’ అనియేకాక, ‘ఇక్కడి నుండియే - యెజ్జవచేసిన శిథిలాంశ పూరణము’ అనినూడా తెల్పినదట! అదెట్లు తెల్పును? ఒక పద్యమే సరస్వర విరుద్ధములైన రెండర్థములను తెల్పునా? అట్టి పద్యమువలన ప్రయోజనమేమి?

ఇంతకును, ఎజ్జవ చేసినది రచనా? శిథిలాంశ పూరణమా! అంతకు ముందొక రచనయుండి, అది శిథిలమై యుండిన సేగదా పూరించవలసినది! రచనయే యున్నచో, మరల ఎజ్జవయేల రచించును? ఎట్టి రచనయులేక, తానే నూతనముగా రచనకు పూనుకొన్నప్పుడు, శిథిలాంశము లెక్కడి? పూరించు లెక్కడి?

ఎజ్జవ అచార్యపర్య శేషమును రచించియొననుండవలె; లేదా, శిథిలమైయున్న పూర్వరచనను పూరించి యొన నుండవలె. రెండు పనులను ఏకకాలములోనే చేసినాడనుట “నిద్రపోతూ మేలకొనివున్నా” డనుటవలె హాస్యాస్పద ప్రసంగమగును.

పద్యార్థము ను ద్రుపదనప్పుడు, ఇట్టి విపరీత వ్యంగ్యార్థములు పాఠకట్టుచుండును. అంతేగాని, పద్యము లీ విధమైన విరుద్ధార్థముల నెప్పటికిని చెప్పవు. 'అరుణ' పదము 'ఎఱ్ఱన'ను వ్యంగ్యమొనరించుచున్న దనుకొనుట ఈ విరుద్ధార్థమువలన మూలకారణము.

ఇక్కడ చెప్పవలసిన గొప్ప విశేషమొకటి యున్నది. ఏమంటే—ఆ యాచార్యులవారి మతియన అరుణుడేకాదు, భాస్కరుడును 'ఎఱ్ఱన'యే. చిత్రి గించండి, వారు లిఖించిన పంక్తులు.

"ఎఱ్ఱనయే యిటు భాస్కరుడు"

1. "మహా మహిమలే సోమకు భాస్కరుండు వెలయింపన్" (కవచరీతి). ఇటు భాస్కరుడు మన యెఱ్ఱన-అరుణుడేకాని, భాస్కర రామాయణకర్త హరిశ్చంద్ర భాస్కరుడుకాదు. అరవింద సోమనితో సాహచర్యమేదీ? హరివంశి రచనచే నాచన సోమనితో సాహచర్యము మన 'అరుణ'నకు-ఎఱ్ఱన కున్నది. కనుక యెఱ్ఱనయే యిటు భాస్కరుడు-స్ఫురదీరుడును."

భాస్కరుడనగా-యెఱ్ఱనయేనట! ఎఱ్ఱన 'అరుణ' డేనట!! అదియును నట్టి 'అరుణుడు'కాదు; 'స్ఫురదీరుడు'నట!!! చిత్రిమన విధాంతముకాదు!

ఇంతేకాదు; వారిది మరియొక రాధాంతమున్నది. "ఎఱ్ఱన యాంధ్ర ప్రపంచమునకు మొదల వెలుగు నిడు నరుణుడే" అన్నారు. అదియెట్లు? 'ఆంధ్ర ప్రపంచ' మనగా 'ఆంధ్రభాష' యనియోదా భావము. ఆయినప్పుడు, ఆంధ్ర భాషా ప్రపంచమునకు మొదల వెలుగు విచ్చినవాడు, వాగమతాపసగుడైన యెఱ్ఱులనుగాని 'ఎఱ్ఱన' యెట్లుకాగలడు?

ఈ వ్రాతకంతకును మూలము 'స్ఫురదీరుడాంకు' పద్యమున వ్యంగ్యము అవశ్యముగా వచ్చిపడినదన్న ధృతి. అందు ప్రధానము 'అరుణ' శబ్దము.

ఎఱ్ఱన—యనగా, ఎఱ్ఱరివాడనియు, మూర్ఖుడెఱ్ఱరివాడు గనుక మూర్ఖపర్యాయములైన అరుణుడు, భాస్కరుడు అను పదములతో ఎఱ్ఱనను పేర్కొనవచ్చుననియు. వారుచేసిన యాచా. అది అపొహ.

యమకు నలనివాడు గనుక 'నలన్న'— 'కృష్ణయ్య'అను పేరుగల వ్యక్తులను 'యమ'చేరిగాని, తిత్తిర్యాయములే న కృతాంతుడు, ప్రతిపరి-యను పదములతోగారి పేర్కొనివచ్చునా? నిజముగా నలని వాడేయేన కృష్ణునినను 'యమ' డెవదచ్చునా? అట్లేవదే పను అనియున్నారా? అనిన నెల్లవా? మరి ఆచార్యులవారు 'ఎఱ్ఱన'ను 'అరుణ' డెనుటయు, 'భాస్కరు' డెనుటయు నెట్లు చెబును? ఇదేనా వ్యంగ్యార్థ శబ్దనాకాశలము! ఇట్టి కల్పనలతోనేనా 'ఎఱ్ఱన' పెగడి గ్రంథచోరు' డనినిధాంతము చేయవచ్చు!

తిరు తీర్పునక తిరుగులేదన్న గట్టి నమ్మకముతో

(1) "అప్పుకరియు నీవంక కే మొగ్గుచున్నా" డెన్నాను. ఎక్కడ మొగ్గినాడు? ఎట్లు మొగ్గినాడు? వికేదపరిచినారా?

(2) "మేము నిరూపించినట్లు వ్యంగ్యముండు ననుటలో విప్రతిపత్తియేలే?" అని మరల ప్రశ్నించి వారు.

ఇది త్రునరు కి.

(3) "ఈ వ్యంగ్యార్థము ఇతివరలోచివారు గను దింపలేదు" అన్నారు.

వ్యంగ్యార్థ మొట్టి యుండినదా యెదిరె నను గనునించుటకు? నాలుగైదువందల యేండుగా ఏపండి తులును గనునింపని పరమ రహస్యమును 'తేము గనునించినట్లు వారు గట్టిగా ముడిబీరుకొన్నారు.

(4) "మేము దానిని (వ్యంగ్యమును) సక్రమముగా నిరూపించితిమి. ఇంతమాత్రమున నది లేక పోవునా?" అని వారి తుది వాక్యము.

నా కర్థముకా లేదు. "సక్రమముగా నిరూపించితి"మన్నారు, సరే. అంతటితో మారకొనక, "ఇంత మాత్రమున నది లేకపోవునా?" అనుట యెందుకు? 'ఇంతమాత్రమున' అనగా ఎంతమాత్రమున? సక్రమముగా నిరూపించినంత మాత్రముననా? లేకపోవుట కది కారణముననా? అసలు 'అ' లేకపోవునా? అన్న సందేహము తిరు కేల? తిరు నిరూపణమున తిరుకే అప నమిశ్రయ? ఆయిన లోక మెట్లు నమ్మును?

నన్నయ పద్యపాదములు

"రయిరిచలద్వరంగము తి

రంగములన్ మునగాకక పం

దముములఁ జందలచ్చుటల

మైక మత్స్యములకు మహాన్నతం

బయి మిరురాజదండ్రు మద

యెంబునఁ దద్రయఁ బొంగఁ బ్రహుర

ద్భయన మనోహర ప్రకట

ధంకుఁ దప్పట వాడి యున్నతిన్."

(అరణ్య, 8-28)

"ఈ పద్యములోని మొదటి రెండుపాదములును నన్నయది. పభావర్యములో ఒక పద్యముమొదట నున్నది. కాబట్టి యిది నన్నయ పద్యమే. తక్కిన రెండు పాదములును నన్నమొయందుటచేత ఎఱ్ఱన

1. 'మహా మహిమలే' అనివారిశ్చ ప్రతిపాదము— 'మహారేజస్సు'గలవారై, అని సోమకవి టిక.

మూర్ఖదండ్రుల పక్షమున మహాము (=రేజస్సు)ను చెప్పట యుచితిమిగాని, మహిమ (=కృష్ణతనము)ను చెప్పటలో బొచ్చితే మేమున్నది?

ఆచార్యులవారు 'మహిమలే' అనుటలో విశేష మేమో? అపాత మెక్కడిదో?

పూరించివాడు. ఆ పూర్ణమున నన్నయ భారానుద్ధి
లేడు. అరణ్యపర్వశేషము నన్నయ రచించినది కాక
పోతే, ఆయనపద్యపాదము లేందున్నవి" అని
అచార్యులవారి ప్రశ్న.

ఆ భాగ మాయన రచించినది కొండు గావుననే,
ఆయన పద్యపాదము లందున్నవి నా సమాధానము.
నన్నయ, అరణ్యపర్వశేషమునుకూడా రచించినా
డనియు, వెనుకటి భాగములలోని పద్యములనే, అందు
వాడుకొన్నాడనియు భావించుట యుచితముకాదు.
ఎంతటి యసమర్థుడనియైనను అట్టిపని చేయడు. మహా
కవి నన్నయ చేయువా ?

ఆ రచన యెఱుపడిగాని నన్నయదికాదు. నన్నయ
కవితయందలి ప్రీతిచేత, ఎఱువ ఆ రెండు పాదములను
గ్రహించి, తక్కిన రెండు పాదములను కథానుసార
ముగా తాను వ్రాసికొన్నాడు. ఈ విధముగా మరి
కొన్ని తావులలోను చేసేయున్నాడు మాడింది.

"వారలుగట్టి కూర లభి
నంబుగ నుగ్రవనంబులో దహఁ
భారమునం గృకుండయిన
బ్రాహ్మణుడు....."
(నన్నయ-ఆర. 2-329)

"వారలుగట్టి కూర లభి
నంబుగ నుగ్రవనంబులో విప
దార్థము నొంది వంగురిన
ధన్యుడు....."
(ఎఱువ-ఆర. 5-849)

"ధ, ర్మాయ త్రిమతిని మనులకు
నీ యింద్రియజయము గీర్తనీయము తండ్రి".
(నన్నయ-ఆర. 1-866)
"లేవయి కడవఁ జెట్టిన
నీ పుణ్యచరిత్ర గీర్తనీయము తల్లి."
(ఎఱువ-ఆర. 7-274)

పరిశీలించినచో, ఇట్టి యనుకరణ లింకను కొన్ని
దొరకవచ్చును. ఈ రీతిగా ఎఱువ, నన్నయ రచన
యందలి యభిమానముచేత ఆయన పద్యపాదము
లందం గుఱవయోగించుకొనియు, ఆయన కూర్పు ననుక
రించియు, ఆయన పలుకుట శృంగుకొనియు "తిత్క
వితారీతియు గొంత దోష" లన రచనను పొగించి
వాడు. అంతేగాని అరణ్యపర్వశేషము రచన నన్న
యదికాదు ఎఱువదే.

నన్నయపద్యపాదమును తీసికొనుట గ్రంథ
చార్యముకాదా? అని యందుకేమా; అచార్యుల
వారు. అది చార్యముకాదు. ప్రాచీన కృతులలో తిమ
కింపుగా తోచురచనాంశములను కైకొను సంప్రదా
యము కవిలోకమున నున్నది. గ్రంథపరిచయము గల
వారి కిది సువిదిత విషయమే. ఆయనను అచార్యుల
వారికొరకు కొన్ని యుదాహరణ లిచ్చుచున్నాను.

(1) తాళవృంతి పవన
ప్రేంభోలన ప్రక్రియా
వసరోదించితి పారిపారధర
వ్యాలోలకోలంబుల" (హర. 5.34.22)
"కృతాంతియాప పవనా
న ప్రేంభునప్రక్రియా
వసరోదించితి పారిపారధర
వ్యాలోలకోలంబుల" (పిల్లలనుట్టి. శృం. కాకుంఠలము)

(2) "ఉద్దామద్యమద్యేగ్యతి వ్యతికర
ప్రక్రియదర్శిపల
వ్యాలోలకోలంబుల హంగుల
తిటి విష్ణుజకోయవ్యయి" (అనర రాఘవం)

"వీడంగానె నీరెండయ
ప్రారేయాహితి సంప్రదీ ప్రకరణ
ప్రక్రియదర్శిపల
వ్యాలోలకోలంబుల హంగులతిటి
వాచలకోయసియె" (హర. 7.109)

(3) "ముగరంగూర్చిన ముండదైతమునకున్
మోమోటలేదామూ" (భీమ. 8.6)
"ముగరంగూర్చిన ముండదైతమునకున్
మొక్కొయ జేజీమనన్" (విక్ర 8.80)
ఇట్లు పద్యపాదములనేకాదు, ప్రాచీనులభావ
ముల పెరియు గ్రహించుట కలదు.

ఈక్రిందిదిపదలు గౌరవ నవనాథచరిత్రలోనివి:
"మసలక చని ముమ్మ మదవాంతకునకుఁ
దఱగొప్పఁ బార్వతీనీరి తిపంబు
నెఱవిన తావును నీలకంఠుని
తాలిమఁ జెరువఁ బరితమఁబూని యేమఁ
దూలగింపుచు వచ్చి కుంటవిల్కాడు
అదిజెవుని విటలాగ్ని చే శిఖల
బూనియగాఁ గాలిపోయిన తావు" (అ. 4)
ఈ ద్విపదలలోని భావమునే గ్రహించి, ఆంధ్ర
కవిరా వీరానుపాలకు

"పుద్మదీకరనంబు పోఁజెట్టి గిరికవ్య
పరిగొల్వ వాయుసపదినచోటు,
వలరాచరాచవారరికాత్తి కనువెచ్చు
గఁరగిన యల కవికరపుఁజోటు"

అన్నాడు. ఇట్టివిన్నియో యున్నవి: ఇప్పటికే
వ్యాసము పెరిగినది, ఇంకను విస్తరమెందుకు ?

ఎఱ్ఱాప్రెగడ, నన్నయరచనలోని యంశములను
తీసికొనుటలో తిప్పులేదు. అది గ్రంథచార్యము
కాదు. నన్నయ మూడుపర్వములు రచించినా డను
టయు, అందు కొంత శిఖిలమైన దనుటయు, వానిని
యెఱువ పూరించివా డనుటయు, గ్రంథచోరు డను
టయు ఛరికాదు.

కలం తెచ్చిన మార్పు

శ్రీ ఆర్. ఎన్. సుదర్శనం

యజ్ఞార్థాత్ కర్మణోఽవ్యక్తి లోకోయమ్ కర్మ
అంధనః—అన్న వాక్యంమీదే నిలిచిపోయింది
మనస్సు, గీతాపారాయణం చేసుకుంటున్న మార్పు
సారాణిగ్రంథాలు గాత్రీ. యజ్ఞార్థమైన కర్మ తప్ప
తక్కినదంతా అంధనహేతువు; స్వార్థ రహితంగా
చేసే కర్మ భగవద్విధిమూ, మోక్ష హేతువు అవు
తుంది... ఒక్కసారి గత జీవితమంతా కలగా కళ్ళి
యెగుట తిరిగి, ముప్పై ఏళ్ళనాడు బడిపంతులు
ఉద్యోగం వదిలి కాంగ్రెసులో అడుగు పెట్టినప్పటి
నుంచీ తమచేసింది యజ్ఞార్థమైన కర్మకదా అరిపించింది
...పదిహేనేళ్ళ క్రితం తిరుగవస్తున్నదైన కొడుకు
స్వతంత్ర్య యజ్ఞంలో ఆహూతి కావటం... తిర్వాత
కోవలుపోవటం... మనుమరొంట్లో విమల, స్వగజ్యం,
తన సందర్శనలో పెరిగి పెద్దవాళ్ళుకావటం, వైద్య
వ్యవస్థలో ఇల్లుచేరిన కొమార్తె దుక్కిగమ్మ వాళ్ళకు
మాతృప్రేమలో నిలబడటం... ఇన్ని కష్టాల్లోనూ
తమ బతిందక, నిర్లప్తంగా చేకవేవలో నిమగ్నమై,
జీవితాన్ని అంగుళే వినియోగించటం... ఒక్కసారి
జీవితంలో మెదిలి గీతావాక్యాలనుసారం ప్రయత్న
పడిచిందన్న తృప్తి మనశ్శాంతి, భగవదనురక్తి
హృదయగతం చేపొంది.

“నాన్నా, ఇనుగో కాఫీ.”

పుస్తకంయూపి పెయ్యడిగా దుక్కిగమ్మ తెచ్చిన
కాఫీ పుయ్యకొని,

“పానకాలు కూరలు తీసుకోవ్వాడా,
అమ్మాయీ?” అని ప్రశ్నించాడు.

“అ...” అని తలదాటి దుక్కిగమ్మ, కొంచెం
సందేహిస్తూనే “అయితే నన్ను రాజమండ్రి ఎవ్వరు
వెళ్ళిమంటారు నాన్నా?” అన్నది.

“అసలు నువ్వు వెళ్ళటానికి వీలేదమ్మాయీ.
ఇవారే వాళ్ళకు ఉత్తరం వ్రాయించు. పాపాయికి
నువ్వీచేసి అంత తొందరగా వుంటే, యిద్దరు పిల్లల్ని
తీసుకుని వెంటనే విమలను గై లెక్కి రమ్మని వ్రాయి.
ఇక్కడికి రస్తీ మన చేతివైన సాహాయ్యం చేద్దాం...

అంటేగాని, యిలా ఎప్పుడంటే అప్పుడు వాళ్ళు పిలవ
గానే నిలుచున్న పళంగా ఇల్లు వదిలిపెట్టి పరుగెత్తి
దానికి యిక్కడ మగో మనిషిలేనని వాళ్ళకు ఆ
మాత్రం తెలియాలి!”

ఆమెన కంఠంలో నొంగిమాచిన కోపాన్ని
గుర్తించిన దుక్కిగమ్మ బదులు చెప్పకుండా లోపలకు
వెళ్ళిపోయింది.

పెద్దపిల్ల విమల చిన్నప్పటినుంచీ కూడా అంతే.
ఏమటాకా నా సరే కాస్త ఎదురు చెప్పకుండా,
చిలవటా పలవటా పెట్టుకుండా పెరిగిన పిల్ల కాదు...
ఇప్పటికీ యింకా తిండితాతల ఆదర్శాలలో
ప్రేమింపు లేకుండా ప్రవర్తన వుంది... పెళ్ళిన
తిర్వాత ఉన్న కాస్త వ్యక్తిత్వమూ నశించిందేమో!
భర్తకు తెలికపోతే తనకు తెలిదూ! అదర్శాల పరిధిలో
పెరిగి చివరకు యిలా తయారైంది. పెళ్ళిలో కట్నం
యివ్వలేదు, అందుకని భర్తకు డిస్ట్రీక్టుమిస్ట్రీక్ట్
ఉద్యోగం వేయించ కూడదా తాతగారు, తన పలుకు
బడినీ, గతంలోచేసిన చేకవేవమూ ఉపయోగించి? అని
విచారించుచీ వాదిస్తూవుంది! అలాఅడగటానికే మాత్రం
జంతులేదు! అందరూ చేసుకుంటున్నారట యిలాంటివి,
తాతగారుమాత్రం ఎందుకు చెయ్యరాదు? ఆనాడు
కట్నం అవసరంలేదనీ, తాను ఆదర్శాలకు బద్ధుడైన
విద్యావంతుణ్ణనీ, చేకవేవలో కీర్తి గడించిన వంశం
లోని పిల్లను పెళ్ళి చేసుకోవటమే తనకు గొప్ప
అదృష్టమనీ వేమలువేసిన ఆత్మాయి యివారే నిజ
స్వరూపం బహుట పెట్టుకుంటున్నాడు! కట్నం
బదులు ఉద్యోగం; లేకపోతే, కనీసం పొలంలో
ఎగం యివ్వారా? లేదా? అని భార్యదవ్వారా వేరాలు
పెట్టుకున్నాడు. ఏం ప్రయోజనాలు యీ మజ్జవాణ్ణి!
పిల్లలు, చేరాన్ని భుజాలవిడ మోసి, ఆకాళాని కర్తు
తారట!... పైగా తెల్లుచెయ్యటం మొకటి... పెళ్ళాన్ని
రెండోకొమ్మకి యిక్కడికి పంపించకపోవటం;
దుక్కిగమ్మమాత్రం అవసరంవచ్చి వ్రాసినప్పటికీ
అక్కడికి వెళ్ళాలి! ఏదీనెట్లుంది ఆత్మగౌరవం!
లాయరుగా వైద్యు యోగ్యతలేక ‘ఉద్యోగం’

కావాలి!...దేశంలోని యువకుల్ని గూర్చి ఆలోచిస్తూంటే ఆనందం, నిరీక్షకలంతాయీ!

"మ్యూజ్, మ్యూజ్," అనకుంటూ ఏమీ ఎరగనట్లు వాళ్ళలో తొంగిమాపోంది పెంపుడుపిల్ల, క్రితం రాత్రి పోన్మీ (రాని పోలిపోయి).

"ఫీ, ఫీ, వెధవ దొంగబుద్ధి, మువ్వూ" అని విసవకట్ట విసిరాడు; కాని తెలివిగా తప్పుకోని పారిపోయింది పిల్లి.

నిధిలో ఎవరో పిలిచారు.

గ్రామంనుంచి వచ్చినరైతు ఎల్లయ్య.

"ఏం, ఎల్లయ్య, ప్రాద్దులే బయల్దేరాకే, యిదేనా రావటం?"

"సిద్ధం బాబయ్య, మాతోనే కాస్త పనివుండి, మనవి సేసుకుంటామని."

"ఏమిటది?"

"ఏం లేదు...మా గెండ్లోవోడు వున్నాడు నూతనా! వాడు యిమ్మూలు సదువు ముగిసి యిప్పుడు తాలాకొఫీసులో నుమాస్తాగా వున్నాడు.. పని యింకా భాయంలేదు....కానీ కట్టంగా వుంది, వదిలేసి పెసనవు కల్పవంటున్నాడు...మీరేం పెళ్ళి తాలో, మీ నాయం కొరదామని ఒచ్చాను..."

"కద్దమంటే, నవ్వు కద్దం చెయ్యటంలేదా ఎల్లయ్య! ఏ. ఏ. వదిలికే మాత్రం యిప్పుడున్న ఉద్యోగంకన్నా మంచిది దొంగబోడు; అందువల్ల ఈ ఉద్యోగమే భాయయ్యేట్లు ప్రయత్నం చెయ్యమను! దానికోక పరీక్ష వుంటుంది...పరీక్షకుమీదను పరీక్ష...ఆ పరీక్ష వ్రాయమను, ఉన్న ఉద్యోగం నిలుపుకోవటమే ఉత్తమం, ఎల్లయ్య!"

వ్యవసాయం విషయాలూ అవీ మాట్లాడి ఎల్లయ్య వెలిపోయాడు. ఒక నిట్టూర్పు విడిచి, వార్తాపత్రిక చేతికి తీసుకున్నాడు... "కారేకీ విద్యార్థుల సమ్మె" అని పెద్ద అక్షరాలలో వార్త! తేలిగ్గా డిగ్రీలు, ఉద్యోగాలు, శీతాలు, కావాలి పీళ్లందరికీ! పోమరితనం బలిసిపోతోంది దేశంలో...

"పాద్దు" అని గావుకే...క్రొత్తగా వచ్చిన తిపాలాబంట్లో...పాతికా దెప్పుడు "పంతులు గారూ, ఉత్తరమండీ!" అనేవాడు.

నుంటారు.....మెడికల్ కాలేజీలో వున్న స్వరాజ్యం దగ్గరనుంచీవా...కాదు, విశ్వవాణం వ్రాసినట్లున్నాడు...అమ్మాయి వారంకోకాలుగా ఉత్తరం వ్రాయలేను, కాంగ్రెసుమీటో!...

"...మీకు విషయం సరిస్థరంగా వ్రాయనందుకు మన్నించి, ఏమీ ఆదుర్తా పడకుండా ఈ ఉత్తరం చూడగానే బయలుదేరి నుంటారు

రావలెను...అమ్మాయినిగురించిన ఒక ముఖ్యవిషయం మాతో ప్రస్తావించవలసి వుంది.. కొన్ని కారణాలవల్ల నేనక్కడికి రావటానికిన్నా, మీ రిక్కడికి రావటమే ఉత్తమమని నిర్ణయించి, మీకు శ్రమ కలిగిస్తున్నాను.. చేయిస్తేవనుకు వస్తాను. పాశంత్రిం ఒండెకి తప్పక నుంటారు చేరగలరని విశ్వసిస్తున్నాను..."

అమ్మాయిని గురించిన విషయం ఏమవుంటుంది? ...దానికి యామగ్య ఆరోగ్యం వరిగా వుండటంలేదు..

అది కారణమే యింటికీ వచ్చివుండేదే! బాగా మనీ చేసిందేమో...అయితే తెలిగ్రాం యివ్వలేక! విశ్వవాణం ఏడాదిన్నరనుంచీ 'అమ్మాయికి వివాహం చెయ్యకూడదా!' అని సలహా యిస్తున్నాడు...తాత గారికి వృద్ధాప్యం వచ్చి వుండటంవల్ల మనవరానికి తొందరగా పెళ్ళి చేసి బాధ్యత తీర్చుకుంటే మంచిది ఉద్దేశ్యం కావో... లేకపోతే ఇంజనీరింగు ప్యాస్సేసే మేనిల్లాడికి చెబుకుందామన్న కోరిక అయివుంటుంది...

తనకీ కారణాలు రెండూ వచ్చవు...స్వరాజ్యం మన ప్రత్యేకం తనకు బాగా తెలుసు...చదువు పూర్తి చేసుకుంటుంది; డాక్టర్, వ్యక్తిత్వాన్ని సంపాదించి, తండ్రి తాతలవలె జీవితాన్ని ఆదర్శ ప్రాయంగా దిద్దుకుంటుంది; ఇప్పుడప్పుడే పెళ్ళి, సంపారం లాంటి ఊరిలో దిగను...

...అలల్లోంచి పనుగ తవచ్చి, చెవిదగ్గర వోరు పెట్టి, విద్యారహస్య మైనట్లుగా "తాతయ్య, నా బొమ్మకు పెళ్ళి చేశా" అని మెల్లగాచెప్పి, తనముఖం లోకి చూసే అయిదేళ్ళ చిట్టి... "మంచిది, వెలి అతారింటికి పంపించు తల్లీ" అనేసి తనపరిలో తన నిమగ్నడైవా, చెవిదగ్గర ఆ స్వర్న, ఆ నాక్కు, ప్రతి ప్పండిస్తూనే వుండి, సుధురామ భూతి కలిగించేరి... పడేళ్ళి పిల్లగా గాంధీజయంతికోసా తనదగ్గర కూర్చుని మహాత్ముని 'అత్యుత్త' చదువుతూ .... ఒకసారి జ్వరం వచ్చినప్పుడు, "తాతయ్య, వాకివాడు జ్వరం ఎందుకు వచ్చింది? వామాలంగా నీకెంత విచారం! ...ఇక పోతుందిలే తాతయ్య!" అని తన్ను ఊరడిస్తూ...అహింసమీద చక్కని వ్యాసం వ్రాస్తే మూల్లో యిచ్చిన బహుమతి తెచ్చి "తాతయ్య, ఇది నీకు బహుమతి!" అని పలుకుతూ .... ఇంటి క్విడియోలో తెలుగులో రప్పటంతో, తాతయ్య కోరిక ప్రకారం మెడిసికల్ ప్రవేశించటానికి ఒక్క ఏడాది అలస్యమై పోయిందన్న దిరులతో అన్నం మానిచేసిన చిట్టి...చిట్టితల్లిది సవనీత హృదయం.. ఆసుపత్రిలో రోగులుకాని, నిధిలో చిక్కి కొల్యావకెప్పులైన విద్యుగాళు కాని కంటపడితే చూచి పహించలేక బాగవడే మెత్తని మనస్సు ... చిట్టి మానవసేనలో ఆవర్ణయూర్తి ఆవుతుంది!.. చిట్టి డాక్టర్-తన మనసి

తనకో మందంమీద... చిట్టి పైకమ్మ పుతో తన మౌనయాన్ని స్పృశిస్తూ, మందు త్రాగిస్తూ— తన చిట్టి ముఖంపై పు మాయ... చిట్టి కిక్కిరి, మంచినీ, అందరూ కామిస్తూ—తన రృప్తిగా నజల సేతాలతో అభివ్యవస్తూ... ఛగవత్సర్పి ఛగి చేరుకుంటాను.

కను తుకుచుకుంటూ లేచి, వంటింటి వైపు వెళ్ళారు.

“అమ్మాయ్, పెందలాడే వడ్డించు, కాస్త విక్రమించి, నుంటూను బయటేరారి.”

“నుంటూరా? ఇప్పుడా?”

“అ... మూడింటి రైలుకి వెళ్ళాలి... ఏం లేదు, విశ్వనాథం నన్నొకసారి వచ్చి నెళ్ళేమని ఉత్తరం వ్రాశాడు.. బహుశా ఏదో వాడి ప్యరిషయమే అయి వుంటుంది.. వివరాలు వ్రాసులేదు.. అమ్మాయిని కూడా ఒకసారిమాచి రావాలని వుంది.”

* * *

రైల్వే ప్రక్కన కూర్చున్న పలకెచ్చి నిల్చులాల్సి వ్యక్తి కాస్పిపటికి పలకరించాడు:

“ఏమండీ, అసెంబ్లీ నెషన్సుకి హైదరాబాదు వెళుతున్నారా?”

ఖద్దరు బోపి, ఖద్దరు దుస్తులు, కిట్టుచెప్పలు మాచి తనను కాంగ్రెసు రాజన సభ్యుని అవతూ పడినట్లు గ్రహించి విసుక్కున్నాడు మూర్ఖవారయణ గారు.

“కాదు... నేను రాజకీయాలనుంచి విరమించు కొని పక్షి కావాలి; కానీ పాతికేళ్ళుగా అలవాటు పడ్డ యీ దుస్తుల్ని అలాగే వేసుకుంటున్నాను... తప్పంటారా?”

“అచ్చే కాదండీ!... మీ రింకా రాజకీయాల్లో ప్రవేశం తీగి వున్నారనే అభిప్రాయపడ్డాను, అంతే!”

“ఒకప్పుడు పక్షివేసు చిహ్నం, యిప్పుడు రాజకీయాలకు చిహ్నం... అదీ చూస్తు.”

“ఒకప్పుడు మంచీ, యిప్పుడు అధికారానికి!” అని చిమ్మగా నవ్వాడు అవ్యక్తి.

“ఏ చిహ్నమైనా, అదర్పమైనా, ప్రజల్లోనే వుండి కదండీ, దానికి వాళ్ళిచ్చే విలువ, అర్థం! పూర్వం త్యాగిని మెచ్చుకున్నారు; యిప్పుడు అధికారాన్ని గౌరవిస్తున్నారు, కావలసింది.”

అలా అన్నప్పటికీ, ఆ మాట తనకే ఎంకుతో రృప్తిగాలేదు. ఏ కారణంవల్ల నేనా ఒక చిహ్నానికి అర్థం, విలువ మారినప్పుడు దాన్నింకా వుండు కోవలనూ, విస్తరించటమో అనే సమస్య లేటండేదు.

స్వాతంత్ర్యం రాకపూర్వము సామాన్యులలో కూడా కవిపించిన కవిత్వం, నిజాయితీ యిప్పుడెక్కడా తనకు కనిపించటంలేదు. ప్రతిమనిషీ డబ్బు కోసమో, పదవి కోసమో ప్రాబులాడుతూ కనిపిస్తాడు ప్రస్తుతం; స్వాస్థ్యం, దానితోబాటు కమనం, మోసం, నేకంలోనే స్వేచ్ఛా విహారం చెబుస్తాయి. మృగవయస్కుల్లోనే కూడా యా వివరీతం; ఆదర్శాలు మోసులే తివలనీక యువకుల్లో కూడా ఒక వెంప స్వార్థమో, అప్రయోజకత్వపు నిజి తనమో స్ఫురిస్తూ వుంటుంది.

ఎదుటి కిటికీవద్ద, రేయన్ స్టాక్ మర్చు గారికి రెవరెపలాడుతూ ఒక చేతి డిక్టేట్ కో నవల, ఇంకొక చేతి సిగరెట్టు... ఆ రెండింటిలో లీడమైన యువకుడి వైచికసారి మాచి దృష్టినురల్చుకున్నాడు.

తనకాలం అయిపోయింది. మంచి సమయంలో పక్షి వాడు పాట్లలో వర్గాలు విర్రడి కొత్త పాట్లలు ఉర్చిస్తూ మాతున్న ఓడలో వింకిచెంది విరమించు కున్నాడు రాచియాలనుంచి... ఎన్నికలు ఒక వ్యాపారం... దైవచింతకే, పారమార్థికాలోచన, ఓపిక వుంటే గ్రామోద్ధరణ యివే తన బాధ్యలు అనుకోన్నాడు! ఆ మాటే మిశ్రులతో అంటే... “మీలాగ మంచి భూవసతి, ఆదాయం వుంటే మేమూ అలాగే అనుకోవచ్చు” అన్నాడు... వాళ్ళింకా తనకు మృగ ఒక ఆగానంవుంది ఆ రోజు గురించారు... తిర్యక ఆ ఆగానం పెనుకుతూనే వచ్చింది.

గాంధీగారి ఖద్దరుదుస్తులు ఒక చిహ్నం... దానికి తాళక అర్థం, రోకం ఇంకొక అర్థం ఆపానించే కొలిపరిసిలి విర్రడిపప్పుకు, తానింకా ఈ భాష్య చిహ్నానికి అంటిచ్చుకోవటం సమంజసమా? వ్యక్తి గతమై నిల్చిన తన విశ్వాసార్పి ఈ దుస్తులు వ్యక్త పరచలేనప్పుడు, ఏటిని విస్తరించటమే కర్తవ్యమేమో!

నుంటూనులో రైలు దిగగానే విశ్వనాథం కలుసుకున్నాడు.

“ఏమిటి విశేషం విశ్వనాథం?”

“ఏంలేదు బాబాయ్, ఇంటికి పవండి, పావధానంగా చెబుతాను.”

“చిట్టి ఖులాసాయేనా?”

“అ... ”

భోజనాలైన తర్వాత విశ్వనాథం విషయం ప్రస్తావించాడు.

“మావాడి స్నేహితుడు సత్యం అని యిక్కడ కాలేజిలో ఇదివరకు లెక్చరరుగా ఉండేవాడు. ఈ యేడాది తిరుపతి యూనివర్సిటీలో ఉద్యోగమై వెళ్ళాడు. అమ్మాయి స్వగజ్యం ఇంటరులో అతిని దగ్గరే చదువుకుంది... ఒకసారి మీరువచ్చినప్పుడు

ఇక్కడే ఆ అమ్మాయిని పరిచయంచేసిపట్టు కూడా జ్ఞాపకం...మీకు సురువులలో లేదా!"
 "లేదు."

"ఆ అమ్మాయికి మన అమ్మాయి నివ్వటాన్ని సరించి మీ అభిప్రాయం ఏమిటంటారు?"

"మంచిదే విశ్వాసా;ం!...కాని సంబంధాల దొంగక్కోడు చేసు అమ్మాయి వివాహ విషయం క్లిష్టమింకోక పోవటం...దాని తరువు పూర్తికావాలని నాకు ద్వేషం...జీవితంలో తన లక్ష్యమేమిటో, ఆదర్శమేమిటో తన నిర్ణయించుకుని, నిర్వహించే ఆచారం ఉండాలి. చిట్టి దృష్టాంతమే, అది అందరిలాకాదు...అందుకే వివాహాన్ని సూక్ష్మ ప్రయత్నం ఆలోచించటం లేదు...దానికి యిష్టం ఉందేమిదు... సరేనా?"

"అలాకాదు బాబాయ్, అమ్మాయికి ఒక వేళ సర్వవంతం చే ఇష్టమే వుంటే వివాహానికి అర్హతలెంతో ఏమిటి?"

"ఏం? అలా అడిగి తెలుసుకున్నా వేమిటి? అడిగితే ఏమంటుంది; పెద్దలయిష్టం, అధ్యంతరం లేదనే అంటుంది...అంతమాత్రాన అమ్మాయి ఇష్టాన్ని పాడు చెయ్యటం నాకెప్పుడేదు."

విశ్వవాళం ఒక్కటేగాని అని, మళ్ళీ ప్రారంభించాడు.

"బాబాయిగారూ, జీవితానికి లక్ష్యం యేమిటంటారు? తల్లి, కాంతి, ఆనందం అనుకుంటాను నేను, వివరాలనెల్లినా యిదే గుర్తొకదా వ్యక్తికి... చివరకు అనే భగవద్విశ్వాసంకూడా అని అంటారు."

"కానీ తల్లి, కాంతి, ఆనందం అనేవి నిష్పాస్వర్థమైన కర్మలల్ల అధ్యంతలయిపప్పుడే వాటికి ఆ ఉదాత్తత, అనన్యగుణమున్నా! అవి అంతకులభం కాదు విశ్వవాళం...త్యాగం, సేవ—గీతలో 'యజ్ఞం' అంటారు—ఆ దృష్టాంతం లేకపోతే ఆనందం, తల్లి లభించవు; తాత్కాలికాద్రేకం తప్ప!"

"మీ రన్నది అక్షరాలా సత్యం; కాని మీరు వ్యక్తియొక్క "మనోధర్మా"న్ని సరించి ఆలోచించటం లేదేమో అనిపిస్తుంది...సులభంకాక కష్టమైనదాన్ని, తనకు అలవికాని పనిని చెయ్యటం చే బహిష్కరణ కాలా, చెయ్యా విధానంబట్టటం. అంతేకాదు కష్టమకూడా భిన్నంగా వుంటాయి వ్యక్తులలో—ఒక కన్నీటి, ఒక వ్యధికి ఎంతభేదం!... దేహధర్మం ఎలా ఒక అవధి నిర్ణయిస్తుందో, వ్యక్తివేదే కర్మకు 'మనోధర్మం' కూడా ఒక అవధి నిర్ణయిస్తుందింటాను. త్యాగం చెయ్యలేనివాణ్ణి త్యాగం చెయ్యమని, ఒక వేళ గ్రహపెట్టి, బలంతోపెట్టి చేయించినా దానికి విపరీత ఫలితం తర్వాత వుంటే వుంటుంది... ఎవరో ఒకరిద్దరు మిలాంటివాళ్లు తప్ప, దే

హృతంత్రయంకోసం త్యాగం చేశామనుకోన్నవాళ్ల తర్వాత ప్రకర్షన నువం యిప్పుడు మానూనే వున్నాం. మీరు ఏ సైతికపరివాన్ని సరించి మళ్లన పడుతూ వుంటారో, ఆ మార్పుంతా త్యాగానికి ఒక 'సత్తిక్రియ' (రి.యాక్ట్ 5)గా తోస్తోంది నాకు... అందుకల్ల ఆదర్శాల మేరకు వ్యక్తిత్వాన్ని సాగదీసి నాశనం చెయ్యటంకన్నా, వ్యక్తిత్వం మేరకు ఆదర్శాలకు వదింపు చెయ్యటం మంచిరేమోనని నా భావం!...మెకిసిన్ దిగువుకుని లోకంలో వ్యవహరించే ఆశిష్టల తిన్నకుండా వున్నాడు; కాని అలా చెయ్యలేనివల్లను బావంతం చెయ్యకుండా వాళ్ల 'మనోధర్మా' వ్యవసరించి జీవితాల చక్కదిద్దటం న్యాయం అనుకుంటాను, బాబాయ్."

"నువ్వు చెప్పింది బాగానేవుంది, కానీ చిట్టి విషయం వేరు...దయ, కార్యాగ్రం చిట్టి సహజ గుణాల; బాధానివారణ, మానవసేవ బలవంతంగా తెచ్చిపెట్టకుని చెయ్యలసిన అవసరంలేదు చిట్టికి."

"బాబాయ్, నిన్న సత్యం యిక్కడికి వచ్చాడు. అమ్మాయి అతనికి బాగా తెలుసు...కూడే సంగతి అమ్మాయిమీద అతనికి అనురాగం; అంతేకాదు అమ్మాయిని చక్కగా అర్థంచెసుకున్నాడని కూడా తోచింది నిన్నటి రోజు అతనిలో మాటాడిన తర్వాత...అమ్మాయికి అతనిపై అనురక్తి వుంది... కాని ఇక్కడే కారణంకాదు...రెండో నుంచి నేను అమ్మాయిలో గమనించానే వున్నాను...ఎంత సున్నితమైన మన సత్యం అంటే, బాధిగా బాధ, వ్యాధి, పీడిని చూచి పహించలేదు; విదలే జాగుప్పా కరంగా వుంటుందో దాన్ని తొలగించటానికి, బాధను నివారించటానికి మెట్టుమెట్టు సహన దార్ధ్యం వుండాలి; అది అమ్మాయిలో లేదు. ఇంకొక ఆనంద మైన గుణం, మనుషులలో తిరిగి వ్యవహార దీక్షితి, ప్రగల్భత, బాధిగా లేవు. మీరూహించిన దీక్షాధారం వహించటానికి ఆమె అంగీకరించటం మీమీద వున్న ప్రేమ, గౌరవంతలే...చివరకు యిప్పుడేం జరిగిందనుకోన్నాడు! సత్యాన్ని వివాహమాడటానికి అంగీకరించి కూడా ఆ సంగతి మీలో చెప్పే ధైర్యంలేదు... ఏదాదినంచి మీకు తెలియజేయటానికి ప్రయత్నించానే వుంది...చివరకు బాధించేది సత్యం రిజిష్టరు వివాహానికి ఒప్పించాడు; అది మెన్నటిరోజు జరుగవలసింది...కాని తనలో సంఘర్షణని ఎటు రేల్వకోలేక అమ్మాయి మెన్న హస్తాలు వదిలి వెళ్లి పోయింది."

"అ..."

"రాజమండ్రీలో వాళ్లక్కయ్య దగ్గరవుందని, నిన్న యిక్కడినుంచి వెళ్ళి కనుక్కుని పిలిగ్రాం పంపించాడు సత్యం యివారో...కానీ, ఆలోచించండి,

అమ్మాయి తనకు మించిన భారం పెట్టోంది... అది అమె సహజ ప్రకృతికి విరుద్ధం... నిన్న సర్కిల్లో చాలసేపు నొట్టాడు. చాల యోగ్యము; అమ్మాయి వ్రాసిన గెండు ఉత్తరాలు తన దగ్గరన్నవి నా చేతికిచ్చాడు, వివాహానికి మీ అనుమతి కోరటానికి, మీకు నచ్చకపోవడానికి... మీకు విషయమంతా నేను విని పోవని నామీ యిచ్చాను... వివాహం చేయటమే నాకు కర్తవ్యం గా తోస్తోంది..."

"ఏం ఆ ఉత్తరాలు?"

విశ్వనాథం ఉత్తరాలు తెచ్చియిచ్చాడు.

"...తతీయ్య నుండు నిలబడి, అనునతో యీ విషయం ప్రస్తావించే కిక్కి నాకు లేదు; కాని ఆయనకు తెలియకుండా వివాహం చేసుకుని తిర్యాకి అనున దగ్గరకు ఎవరూ వెళ్ళకుని వెళ్ళినా?... అంగదల్ల మీరు నాతో విచ్చేట్లయితే యిద్దరూ వెళ్ళి అనున అనుమతి, తిర్యాకిని పొందిన తిర్యాకి అలా చెయ్యటం భావంబుండేమా! మీరు నాతో వుంటే వెళ్ళాలి కర్తవ్యం వుంటుంది నాకు..."

రెండో ఉత్తరం ముగిసిన తర్వాత వ్రాసు బడింది.

"...నిన్నటికోసంతా యీ విషయం ఆలోచిస్తూనే వున్నాను... నేను వ్రాసినట్లు ముందుగా వెళ్ళటం అది సాధ్యం కాదనుకుంటాను... ఏమంటే తతీయ్య భాగపడితే, ఒకవేళ నిరాకరిస్తే, అప్పుడు నేనే నామీ చెయ్యలేకపోతాను. అది మీకు అన్యాయం కాదా!... వివాహం జరిగిపోయిందని తెలిస్తే తతీయ్య తప్పుకొనిపోవని నాలో ఏదో చెబు తుంది... అంగదల్ల మొదటి ఏర్పాటు ప్రకారమే చేద్దాం..."

ఉత్తరాలు పదిని ముగించి, దుద్దకంకంలో "విశ్వ నాథం, ఆలోచిద్దాం. నాకు అలసిపోతుంది... ఇక విశ్రమిస్తాను" అన్నారు మురళీనారాయణ గారు.

* * * *

పడుకున్నాడు కాని నిద్రపట్టలేదు. తాను నిలుచున్న భూమి పొదాలక్రిందనుంచి ఉన్నట్లుండి తారీ పోయినట్లు... మనస్సు అమోఘయంగా వుంది... ఏం జరిగింది?

అదర్బాల పేరకు న్యక్తిత్వాన్ని పొందినట్లం కన్న, న్యక్తిత్వం పేరకు అదర్బాలమ కుదింపు చేయాలంటాడు విశ్వనాథం.

కానీ, నీరాకాశంలో ఎగిరే పక్షిని కాళ్ళు క్రుంచి కేలిమిద పారవేసినట్లుగా అనుభూతి... ఇక విగిరిం నీమిటి?... ఎందుకీ క్షమ?... ఎందుకీ గుణం?

దీన్ని గురించి ఆలోచించకుండా ప్రయత్నం ఇవ్వ లేదు... "దుఃఖే వ్యవధివ్యక్తుమహా..." నిర్ది

ష్టతిన్న కర్తవ్యంలేదే!... మరో వేరెందుకు శ్రీ కృష్ణునిమా రైవి నిలుపుకొని కన్నులు మూశాడు... ..భారతీయత్వం ముగిసి విజయం చేసుకొని తిర్యాకి కురుక్షేత్రంలో యుద్ధవృత్తులను గూర్చి ముచ్చటించుకొంటున్న కృష్ణుడు... బంధుమృతి కోసం గుణిస్తున్న అర్జునుడు, వైరాగ్యభావంతో "నన్ను నీలో చేర్చుకొమ్మ" ని కృష్ణపరమాత్మను అర్పిస్తున్నాడు... శ్రీకృష్ణుడు అనుమతి గాండినంవైపు వ్రేలువాడి, చిరునవ్వుతో "దాన్ని విసర్జించు భావా! అప్పుడే నీ కోరిక సాధ్యం" అంటున్నాడు... గాండినంవైపు మారుకొని, గతాన్ని భూతం తెచ్చుకొంటూ అర్జునుడు "దీన్ని సరించనానీ, యుద్ధం చెయ్యమనీ నువ్వే బోధించావే! సర్వసాధన చేసిన ఈ గాండినం నాలో భాగంకాదా?" అని సంది హిస్తున్నాడు... "దానితో ఒకప్పుడు భర్తృసాధన చేసినా ఇప్పుడు ప్రతిఘటన" అంటున్నాడు కృష్ణుడు... అర్జునుడు మళ్ళీ గాండినం వైపు, తనవైపు మారుకొంటున్నాడు... మురళీనారాయణ తనవైపు, తన గురులవైపు మారుకొంటున్నాడు. ఎదుగుగా గాంధీగారు నవ్వుతూ ఏదో నొట్టాడోయోయ. అయితే చిట్టి "తతీయ్య బొమ్మలపెరికి రావా?" అని పిలుస్తోంది... చిట్టిని ఎదుకున్నాడు "తతీయ్య, గాంధీని పంపేరాని" అంటోంది... "అవునమ్మా, అవును"... కన్నీళ్ళు అపుకోలేక పోతున్నాడు.

వ్యర్థంమంచి మెలకువ వచ్చింది... తెల్లవాడు తోంది...

"నేనీ ప్రార్థన బండికీ వెళ్ళాను. ఇంకా ఒక గంట ఆలస్యం వున్నట్లుంది."

"ఈ పూట వుండి వెళ్ళండి... బహుశా సర్కిల్ ఇవాళ వస్తాడు. నిన్న మీకు ఉత్తరం వ్రాసినట్లుటికి అమ్మాయి రాజమండ్రిలో వుందని తెలియ. లేకపోతే నేనే సర్కిల్ని తీసుకుని మీ దగ్గరకు వచ్చేవాణ్ణి" అన్నాడు విశ్వనాథం.

అనున తన ముసేమిలో తెలియబరచలేదు. ఆయన మానం మాస్తే విశ్వనాథానికి అనుమానం కలుగుతోంది.

"అమ్మాయి విషయం చివరకే విశ్చయించాను?" అని ప్రశ్నించాడు.

"ఇందులో నేను విశ్చయించేదేమీ కనిపించటం లేదు!"

"అలాకాదు, అమ్మాయి మీ మీదే పూర్తిగా ఆధారపడివుంది."

"అలా ఆధారపడలేదనీ, ఆధారపడకూడదనీ నువ్వే గా గుణిచుచోవు రాత్రి!"

విశ్వనాథం నొచ్చుకున్నాడు.

"భావాయ్, నేనేమీ గుణిచు చెయ్యలేదు... అమ్మాయి మీ అనుమతి లేనిది ఒక్క అడుగుకూడా

మంగుడు వెయ్యేదేదేగా తెలుస్తోంది జరిగినదాన్ని బట్టి!"

"విశ్వవాళం, నేను నిశ్చయించిన కాలం, పరిస్థితి దాటిపోయాయని గుర్తించాను. "విశ్వవాళం నిరహంకారం: సకాంతిమిత్రాభివృద్ధి" అన్న ఉపదేశమే నాకు కిరణం..."

"కాని మీ రాశీర్వదించ వలసినప్పుడు ఆశీర్వదించు పోవటం కూడా ఒక నిశ్చయమే! అందులో మాత్రం మమకారం వుండే దింటారా?"

"ఎలానా నా వాడినూ పోవవు; నాకు వేరైంది విశ్వవాళం."

"నేనూ వస్తాను పనింది."

"వద్దు... నన్ను వెళ్ళిపోయి."

"అయితే నేను శత్రు సత్తాల్ని తీసుకోనాను."

రైల్వే కూర్చున్న తిర్యగ్గిరి వచ్చిన స్వర్ణం గుర్తు వచ్చింది. మార్గవాచకానికి కిచ్చిటి కోడల రైల్వే తన ఆలోచించిన సమస్యకు అదీ జవాబు: చిహ్నాలను విడదీసికేకాని విముక్తి, భగవంతునితో విశ్వం సాగ్యంకావు... చిహ్నాలనేది భాష్యచిహ్నకేకావు, మహద్వక్తృభావ, ఆదర్శాలూ కూడా చిహ్నలే. జీవితరంగంలో కర్మచేతున్నంతిసేపు త్యాగదృష్టి, మానవజీవ గర్వ సాగ్యకు పరికరాలు, గాంధీవంశాగ... గర్వసాగ్య అయిపోయిన తిర్యగ్గిరి వాటి నంటి పెట్టుకోవటం, వాటి మీద మమకారం బంధనపాటువు... విశ్వవాళం అన్నటు తనలోనూ ఒక ప్రతిక్రియ లేకపోతే, మనమ్యుల్లో తనకు నిర్దిష్టమా కనపించేది స్వర్ణం, సంబుదితత్వం తప్ప మరొకటిలేదు! ఎందుకనీ? తనకూ మనమ్యులకూ మధ్య, చిరకాల తనకూ చిట్టి కుగ్రా యీ అపసృతి, తనలో ఈ అంశాంతి, ఆన హాసం, రావటానికి కారణాలు తనమనస్సులో నిలిచి పోయిన 'చిహ్నాలు'. వాటి కొలతబద్ధతకు అందని మానవత్వం తనకు సరికిమాలిన దైవోయింది; కాని అందని మానవత్వం ఎక్కడా కనిపించలేదు, తన తోహాలోతప్ప! తనలోమాత్రం తీసు, సహజం లోపించలేదా? జ్ఞానోదయానికి యీ పరిశీలన పెట్టాడు భగవంతుడు... అన్నీ కర్మలూ జ్ఞానంలో పర్యవసానమే, చివరకు జ్ఞానంకూడా 'యజ్ఞ' వస్తువుగా అర్పితం కావాలని గీత చెబుతున్న మాటకు యిప్పుడే అర్థం తెలిసినట్లంది. జీవితానుభవంలో గడించిన జ్ఞానం సర్వం యీలా సమర్థత అయినతీర్యగ్గిరి మిగిలే దేమిటి? కూర్చున్నా? కాదు, కూర్చున్నప్పుడయిన రాత్రు మనస్సును కలత పెట్టింది, కానీ కృష్ణభగవానుడు "కూర్చున్నాను, నేనే ఉన్నా"నన్నాడు... ఎక్కడ? జ్ఞానానికి అవతలి ఒకరు... "సర్వసర్వాన పరిత్యజ్య మామ ఏకమే శరణం వ్రజ" అని పిలుస్తున్న శ్రీకృష్ణుని కన్న శరణం ఏమివుంటుంది?

ఇల్లు చేరుకోగానే దుక్కిగమ్మ ప్రశ్నించింది: గుంటూరు వెళ్ళినకొద్దం ఎమిటని. "చిట్టికోడల పెరి" సంబంధం వచ్చింది... నీ అభిప్రాయ మేమిటి? అన్నాడు వరదం గా.

* * *

"చిట్టికి తగిన సంబంధమంటే అప్రమాదమే... అలా అన్న విధాలా సరిపాగితే, అమ్మాయి యిచ్చ వదిలే... అంతిమ అదృష్టమా?" అన్నది దుక్కిగమ్మ. ఆమె ఉత్సాహం చూచి, నిట్టూర్పు, తిసగిలోకి వెళ్ళిపోయారు.

ఆరోజు నాయంత్రంబండికి స్వరాజ్యం, విమలా, విమల పిల్లలూ వచ్చారు. దుక్కిగమ్మ సంతోషంతో ఏదో చెప్పతోంది వాళ్ళకు...

పడవర్యులూ కూర్చుని కిట్టి ఆనల ముసుగు కొంటున్న చీకట్లలోకి చూస్తున్నాడు... ఇంకా చంద్రోదయం కాలేదు... స్వరాజ్యంవచ్చి మర్రి ప్రక్కన నేలమీద కూర్చుంది... "తాతయ్యా..." జవాబులేదు... "తాతయ్యా, నన్ను తీసుకుని తాతయ్యా... నేను యీ దిగువుమాత్రం చూడే నాను... వివాహం ముఖ్యంకాదు... నేను డాక్టరు కోవటంలేదని కోపమా తాతయ్యా... నన్ను నీదగ్గరే వుండనియ్యి... తీసుకుని తాతయ్యా..." కంఠం వణికింది... తాతయ్య ఒళ్ళో ముఖం దాచుకుని దుఃఖాన్నాభ్రుకోలేక పోయిన మనవరల్ని... తల నిమిరుతూ... చంద్రోదయమూ తిర్రేకంగా చూస్తున్నాడు. చంద్రబింబం ద్రవిధూలేమెనటుంది... దృష్టిని మార్చివేరాయి కిచ్చిటి తెలు... కళ్ళుమూసుకున్నాడు... చంద్రుడిబళులు "తాతయ్యా, బొమ్మల పెళ్ళి చేస్తాను రావా" అంటున్న అయిదేళ్ళ చిట్టి యొక్క మార్గ... అదే చిన్నికృష్ణుని ప్రతిరూప మన్న మహాదేవభూతి హృదయంలో...

"మాన్" అందిపిల్ల... కబు తెలిచాడు... మనక చీకట్లా తెలగా పెంపుడుపిల్ల, స్వరాజ్యం వీపును ఆహ్వాయంగా ఒరసికొంటూ "మాన్" అని చూరము చేస్తున్నది...

అవ్వచెప్పారు మార్గనారాయణగారు: "చిట్టి, దొంగతనం చేసినదమ్మ నీల్లి యామగ్గ..."

ఆమె కళ్ళునుదురుకొని, పిల్లని ఒడిలోకి తీసుకొన్నది.

"దానికి ఆకలిగా వున్నట్లుంది, వెళ్ళి పాలా అన్నం పెట్టు" అన్నారాయన.

విమలవచ్చి గదిలో రైటు చేసింది. పంతులు గారామెతో "విమలా! శత్రు విశ్వవాళం సత్తాల్ని తీసుకోవడం!... సత్యం అంటే మన చిట్టి కాబోయే భర్త."

స్వరాజ్యం పిల్లని తీసుకొని పారిపోయింది.

చైనా ఆర్థిక వ్యవస్థ : మార్క్స్ వాదం

శ్రీ బులుసు వేంకటసుబ్బారావు

ఒక దేశంలో సామ్యవాద విప్లవసాధనవ్వారా పెట్టుబడిదారీ విధానాన్ని సమూలంగా ఎత్తువూపు మాటలో, ఆ విప్లవాన్ని వివిధ సాంఘిక తాత్త్విక, ఆర్థిక, రాజకీయ సిద్ధాంతాలు ఎలా సమర్థింపగలవో కారే మార్క్స్ విశేషంగా తెలియబరచాడు. అయితే విప్లవం విజయవంతమై, దేశంలో కార్మికవర్గ నియంతృత్వం సెలకొన్నతరువాత, ఆర్థికవ్యవస్థను ఎట్టి ప్రణాళికవ్యవస్థగా నిర్మించాలో మార్క్స్ వివరింపలేదు. సామ్యవాద వ్యవస్థలో ఒక సుస్థిరమైన కార్యక్రమాన్ని మార్క్స్ సూచించలేదు. కాబట్టి మార్క్స్ నిజమేనా లేదో పెట్టుబడిదారీ విధాన వివాదం తోను, ప్రామికవర్గ నియంతృత్వ సంస్థాపనతోను అంతమవుతుంది. సామ్యవాదవ్యవస్థ సిద్ధించకనే, పెట్టుబడి దారులు యాజమాన్యం నశించిపోవలసి కాంతి సౌఖ్యాలు, ఆర్థికశ్రేయస్సు వాటంతటా క్రమంగా సెలకొంటాయని, కష్టమి నియంతృత్వప్రభుత్వం సహజంగా అంతర్నితమై అందరూ, అందరికొరకు శ్రమించి జీవనం గడపే అపూర్వ మహోత్సవమైన సామ్యవాద స్వర్గం లభ్యమౌతుందని కారే మార్క్స్ భావించాడు. విప్లవ సాధనంతో, ఆయన "అదో ఆ పరమావధిని మనం చేరుకోవాలి!" అని ఒక లక్ష్యాన్ని చూపించాడని కాని తత్సాధనార్థాన్ని సూచించలేదు. కారే మార్క్స్ రచనల్లో ఇది ఒక పెద్ద లోపంగా ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞులు భావించారు.

అయితే, ఒక ముఖ్యసిద్ధాంతం మార్గం విప్లవంతర ఆర్థికవ్యవస్థకు మూలాధారంగా నిలుస్తూనే ఉంటుంది. దేశంలోని ఉత్పత్తిసాధనాల్ని ప్రభుత్వ యాజమాన్యం క్రింద ఉంచాలి అన్నది యీ ఆధార సిద్ధాంతం. దేశంలో చిన్న, పెద్ద వివిక్త శ్రమండా పరిశ్రమలు, వ్యవసాయం, రవాణా, గదులు, విద్య, వర్తక వ్యాపారాలు అన్నీ ప్రభుత్వ యాజమాన్యవశే నిధిపరుచాలి. పెట్టుబడి పెట్టేవాని స్వంత పెట్టుబడి దారులు కాదు. స్వల్పభాషేనీ ప్రభుత్వమే పెట్టుబడి పెడుతుంది. ప్రామిగులకు వేతనాల నిచ్చేదికూడా ప్రభుత్వమే. దేశంలోని ఆర్థిక రంగమంతా ప్రభుత్వ శాసనం

మూలకంగానే నిడుస్తుంది. వ్యవసాయం విషయంలో కూడా అంతే. భూమంతా ప్రభుత్వ యాజమాన్యవశేనైతే చేయబడాలి. ఈ సిద్ధాంతం కాక మరికొన్ని చిన్న విషయాలను కూడా మార్క్స్ సూచన చేశాడు. ఆయన దృక్పథంలో ఆర్థిక వ్యవస్థ పెట్టుబడి ఆధార పడరాదు. పెట్టుబడి కరెన్సీ పత్రాలు, నాణాలు, బ్యాంకు నోట్లు ఇవన్నీ కూడా పరిపూర్ణ సామ్యవాద వ్యవస్థలో అంతరించి పోవాలి. అప్పుడే ఆ ఆర్థిక వ్యవస్థకు స్థిరత, సామ్యవాద తత్వం వస్తాయి. ధరలు చాలాగా పెరగడం, ఆర్థిక రంగంలో మాంద్యం, పాటుపోట్లు, స్వంతలాభాలు ఇవన్నీ కూడా పెట్టుబడిదారుల జోషిలవలసి సంభవిస్తాయంటూనీ, కావున సహజమైన వస్తు వినియమ పద్ధతితో ఈ పెట్టుబడి వ్యవహారం అంతమవాలని కారే మార్క్స్ సూచించాడు. మరొక విషయమేమంటే వివిధ రంగాలలో ప్రామిగుల కిచ్చే వేతనాలు సమానంగా ఉండాలి. ప్రభుత్వ యాజమాన్యంలో కొన్నిచోట్ల వేతనాలక విధంగాను మరికొన్నిచోట్ల మరొకవిధంగాను ఉండరాదు. అంతే, వేతన నిర్ణయం. ప్రామికశక్తి, గిరాకీ, సరికరాలపై ఆధారపడరాదు. వివిధ సంస్థల వదులు స్వతంత్రంగా వేతన నిర్ణయం, జరుగకూడదు. పెట్టుబడిదారీ విధానంలో స్వర్గ, లేక పోటీ ఒక ముఖ్యకాదం కాబట్టి ఆ దోషాన్ని సామ్యవాదవ్యవస్థలో ప్రవేశింపనీయకూడదు. కాబట్టి ప్రామిగులకు ప్రభుత్వ మొసగే వేతనాలు, సరికర, గిరాకీల స్వర్గ మూలంగా కాక వారి శ్రమపరిమాణంపై ఆధారభూతిమై సమత్వం కలిగి ఉండాలి.

కాబట్టి మార్క్స్ నిజమేనా అవలంబించే దేశాలకు ఒక ప్రత్యేక ప్రణాళికను మార్క్స్ సూచించక పోయినా ఆయన మూలసిద్ధాంతమైన ఉత్పత్తి సాధనాల్ని ప్రభుత్వ యాజమాన్యవశేనీయాలి—అన్నది ఆధారభూతిగా ఆయా దేశాలలో ఆర్థిక వ్యవస్థలు నిర్మింపబడాలి. మిగిలిన విషయాలు ఆ వ్యవస్థకు సమన్వయింపబడాలి. ఇక విప్లవాన్ని ఇటీవలే సాధించి (సం 1949 ఆక్టోబరు 1 వ తేదీ) మార్క్స్ నిజమేనా ఆర్థిక వ్యవస్థ నిర్మాణంలో నిమగ్నమైన చైనా విషయాన్ని మనం పరిశీలిద్దాం.

నిజం చెప్పాలంటే దేశకాల పరిస్థితుల దృష్ట్యా విప్లవాన్ని సాధించి సామ్యవాద సమాజాన్ని స్థాపించే ఆకాంక్షతో, 1949 నాటికి కాదు, నేటికీ గూడా వైవా దేశానికి లేదు. ఈ వాదాన్ని సమర్థించేది పెట్టుబడి దారులు కాదు, సామ్యవాద మూలభూతమైన కారక మార్క్సిస్టు! ద్వంద్వ సంఘర్షణాత్మక భౌతికవాదం ప్రకారం, చరిత్రకాయన చేసిన భౌతిక వ్యాఖ్యానం ప్రకారం గూడా విప్లవాభ్యుదయ— పెట్టుబడిదారీ వర్గం, కార్మికవర్గం రెండు విభిన్న వర్గాలకింద రూపొంది, పెట్టుబడిదారీ వర్గం వ్యూహాధింకారం రెండవ వర్గాన్ని అణగద్రొక్కే పరిస్థితులలో కలుగుతుంది. ఈ వర్గ సంఘర్షణకు, నిజం పార్టీగ్రామిక పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ మహా త్రిరంగా పురోభివృద్ధి చెందినపుడు కలిగి, వృద్ధిపొంది విప్లవానికి దారితీస్తుంది. కాబట్టి ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే సామ్యవాద విప్లవానికి అనుబంధ దేశాలు—ఇండియా, చైనా లంక, బర్మా, మొదలైన వెనుకబడిన వ్యవసాయ దేశాలు కావు; పార్టీగ్రామిక పురోగమనం పరాకాష్ఠ వంది, పెట్టుబడిదారీ వర్గం మహోద్యమికి వచ్చిన జ్యోతి, అమెరికా, ఫ్రాన్స్, బెల్జియం మొదలైన దేశాలు! 1949 నాటికి చైనాదేశంలో పరిశ్రమలు ప్రారంభదశలో గూడా లేవు. పరిశ్రమాభివృద్ధిలేనిదే ఇటు పెట్టుబడిదారీ వర్గం బలవర్తిమైనది ఉందను, అటు కార్మికవర్గం బలవర్తిమైనది ఉందను. అసలు బ్రహ్మాండమైన పరిశ్రమలతో తులనాగి పోరాన్న దేశంలో కదా పెట్టుబడిదారులంతా ఏకమై కార్మికవర్గాన్ని అణగద్రొక్కే మున్నారే అన్న పరిస్థితి ఏర్పడింది... అపుడు కార్మిక విప్లవం రావలెనను... కాబట్టి, మార్క్సిస్టు దృష్టి ధృఢంతో విశ్లేషించే చైనా విప్లవం అనివార్యంగాను, అకాలంలోను వచ్చినదిగాను తేలుతుంది. అదట విప్లవ కారకాలు కారక మార్క్సిస్టు మాచించిన ఆర్థిక, చారిత్రిక, సాంస్కృతిక పరిణామాలు కావు. కేవలం రాజకీయ కారణాలు మాత్రమే!

ఇంతకు చెప్పబోయే దేమంటే, చైనాదేశంలో సామ్యవాద ఆర్థిక వ్యవస్థకు ప్రథమ సోపానమైన విప్లవవిషయంలోనే ఆ దేశపు విప్లవనాయకులు మార్క్సిస్టానికి అడ్డుదారులు త్రొక్కారని. ఇది మంచిదా, చెడ్డదా అనే విషయం చరిత్ర గతే తేలుతుంది.

ఇక విప్లవానంతరం జరిగిన సామ్యవాద ఆర్థిక సమాజ స్థాపన కృషిని పరిశీలిద్దాం. మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతాన్ని ఉన్న గున్నట్లుగా ఆచరించడం ఏదీరదు

లక నా దుర్లభమైనది! సోవియట్ రష్యాలో లెనిన్ స్థాపించిన సమాజం దానికి మాన్యులు చేయకలిపలేదు. అలాగే చైనా విషయంలోనూ.

కొంతమార్కు సిద్ధాంతాలను తన దేశపరిస్థితులకు అన్వయించినది చైనా నాయకుడు మావో-జీ-టుంగ్. ప్రఖ్యాతి చైనాసామ్యవాద సిద్ధాంతి, ప్రస్తుత చైనా అధ్యక్షుడు అయిన రియూ-షా-చి మావోను సరించి అన్న వాక్యాలివి—“అత్యంత కష్టసాధ్యమైన, చైనాలో మార్క్సిజాన్ని స్థాపించే కార్యాన్ని చేపట్టి, మహాదుర్భలంగాను, విజయవంతంగాను కృషి చేసిన మహాపురుషుడు మన క్రామేడ్ మావో! చైనా పరిస్థితుల కనుగుణంగా మార్క్సిజాన్ని అన్వయించడంలో ఈయన చేసిన కృషి ప్రపంచ మార్క్సిస్టు చరిత్రలో అత్యద్భుతకార్యాలలో ఒకటి. ఈ అపూర్వ మహోన్నతి విజయం 60 కోట్ల జన సంఘంతో విలసిల్లిమైన ఈజాతిలో అన్నిటి కన్నా పరమార్థప్రప్తమైన సత్యం. ఈ మహాకృషికి మనం ఆతురమ కృతజ్ఞులమై ఉండాలి.”

ఈ వాక్యాలు ముఖ్యులుగా కనబడినప్పటికీ వాటిలో సత్యం ఉంది. ఆది విప్లవమై, 60 కోట్ల మంది నీర ప్రజలతో, స్పర్ధలతో, దాడిద్రవ్యంతో— అనేక విశేషాలతో వందల సంవత్సరాలుగా పరదండయాత్రలతో, అంతర్దృగ్ధాలతో సతమతమైన ఆ మహాదేశంలో సామ్యవాద ఆర్థిక సమాజాన్ని స్థాపించి 60 కోట్ల మంది జీవన ప్రమాణాను ఉన్నత స్థాయిలోనికి లేవడం గులభ సాధ్యమైన పనికాదు. వివిధ ఆర్థికవిషయాలలో వారు సాధించిన సంస్కరణలను పరిశీలిద్దాం.

వ్యవసాయదండంలో భూమిని సమాజపరం చేయడానికి మొదట వేలకొడి సమిష్టి సంఘాలు స్థాపించబడినాయి. భూమి ఖామందల యాజమాన్యం నుండి చాల వరకు ఈ సమిష్టి వ్యవసాయ సంఘాల యాజమాన్యం క్రిందకు తీసుక రాబడింది. మన దేశం లాంటిదే చైనాలో కూడా వివిధ రంగాలలో అభివృద్ధికి విప్లవమైన ప్రణాళికలు ప్రవేశ పెట్టబడ్డాయి. 1953 నుండి 15 వరకు ఒక త్రివర్ష ప్రణాళికదేశంలో అంతర్దృగ్ధపు విషయ పరిస్థితులను దక్క పరచేందుకు, ఉత్పత్తివాగనాలను స్వాధీనపరచుకుని దేశంలో భావి సామ్యవాద ఆర్థిక వ్యవస్థకు పునాదులు నిర్మించేందుకు కృషిజరిగింది. తరువాత 1953 నుండి 1957 వరకు ఒక పంచవర్ష ప్రణాళిక అమలుపెట్టబడింది. దీనిలో ముఖ్య పరిశ్రమల వృద్ధికి, వ్యవసాయం, నీటి

పౌరుషాల అభివృద్ధికి కృషి జరిగింది. ప్రస్తుతం చైనాలో తృతీయ ప్రజాశాసన అమలులో ఉంది. మొదటి రెండు ప్రజాశాసనాలనూ వ్యవసాయరంగంలో సహకార వ్యవసాయ సంఘాల అభివృద్ధికి మూల దృక్పథం జరిగింది.

అయితే అంతటి విస్తృతమైన, జనసమ్మర్థమైన దేశంలో రైతుల అవసరాలను ఈ సమష్టి వ్యవసాయ సంఘాలు చాలా బాగా పరిచర్య, కేవలం వ్యవసాయంలోనే కాక వివిధరంగాల్లో గ్రామీణులకు మాలినికొసం కలుగజేయడం, ఈ సహకార సంఘాలన్నా కేవలం గా ప్రజాసమాఖ్యల నిర్మాణానికి కృషి జరుగవారంభించింది. ప్రస్తుతం దేశవ్యాప్తంగా 28,884 ప్రజాసమాఖ్యలు ఏర్పడ్డాయి. ఇంకా రెండు మూడు వేల సమాఖ్యలు ఏర్పడనున్నాయి. ఒక్కొక్క కమ్యూన్ లో సగటున 4,797 రైతుకుటుంబాలవారు సభ్యులుగా చేరారు. ఒక్కొక్క తాలూకాలో సగటున 94 కమ్యూన్లు ఉంటాయి.

ఈ విధమైన కమ్యూన్ల సంస్థాపన చైనాలో మూలమ ఆర్థిక వ్యవస్థకు బలమైన పునాది అని చెప్పవచ్చు. ఈ కమ్యూన్ల వలన సహకార సంఘాలకన్న ఎక్కువ ప్రయోజనాలు కలుగజోచ్చాయి. గ్రామీణ శ్రామికశక్తి సక్రమ వినియోగానికి, గ్రామీణుల పరిమిత రంగాలలో, ఆర్థిక శ్రేయోదామకంగా వెచ్చింపబడటానికి, మూలమ పరికరాల వినియోగానికి కమ్యూన్లు బాగా ఉపకరిస్తున్నాయి.

గ్రామీణ ప్రాంతాలందు వివిధ రంగాలలో, సమైక్యమైన కృషి జరుగడానికి కమ్యూన్ల పద్ధతి బాగా వినియోగపడుతోంది. ఒకవంక వ్యవసాయంలో మూలమ పరికరాలను, క్రొత్త ఎరువులను, మేలైన విత్తనాలను ప్రజేశమేమిటో ఈ కమ్యూన్లు, రైతాంగ ప్రజలలో బుద్ధినికొపానికి, విద్యావ్యాప్తికి, రాజకీయ పరిజ్ఞానానికి, సాంస్కృతిక అభివృద్ధికి మరొక వంక కృషి చేస్తాయి. ఎవరివృత్తికి సరిపడ్డవిధంగా, ఎవరి మనసుకు సచ్చివ మార్గంలో వారికి సృజనాత్మకమైన విద్యనభివృద్ధిపరచేయడానికి కమ్యూన్ల యాజమాన్యంలో పాఠశాలలు, కళాశాలలు ఏర్పాటు మారున్నాయి.

కేవలం ఈ జనముఖాభివృద్ధి, కమ్యూన్ల పరమోద్దేశ్యం కాదు. ఈ అభివృద్ధి తోటాలు క్రమంగా మార్క్సిస్టు ఆర్థిక సమాజాన్ని సాధించడంకూడా చాలా ముఖ్యమైన విషయం. చైనాలో వ్యవసాయ శ్రేణి మంతా ఇంకా సంపూర్ణంగా ప్రభుత్వ యాజమాన్యం క్రిందకు రాలేదు. ఆ విధంగా రావాలి అంటే సమష్టి

వ్యవసాయ సంఘాల ద్వారా కన్న ఈ కమ్యూన్ల ద్వారా కృషి ఎక్కువ ఫలప్రుష్టంగా ఉంటుంది. ఇంకొక విషయం మేమంటే సమష్టి సంఘాలకన్న ఈ కమ్యూన్లు ఆధికారిక మైనవి. సంఘాలలోకన్న కమ్యూన్లలో ప్రభుత్వ ప్రాతినిధ్యం బాగా ఎక్కువగా ఉంటుంది. కమ్యూన్లు వ్యవహరించే పరిధి క్రమక్రమంగా విస్తృతమౌతూ కనకు దేశమంతా అవి నెలకొంటాయి. కమ్యూన్లు కేవలం వ్యవసాయ రంగాభివృద్ధికి మాత్రమే సంబంధించినవి కాక సర్వోత్తముఖాభివృద్ధికి కృషి చేసేవికావలసినవి సమగ్రమైన, సక్రమమైన, సామగ్రి వాద ప్రజాశాసన ద్వారా, మార్క్సిస్టు మూల సిద్ధాంతాచరణ సులభపాధ్యమవుతుంది.

ఈ విధంగా చైనాలో ప్రజా కమ్యూన్ల సంస్థాపన, వాటి విస్తృతి, మార్క్సిస్టు ఆర్థిక వ్యవస్థకు దోహదకారి అనవసరం సంభవించలేదు. అయితే ఈ కమ్యూన్ల ఉద్ద్యమం పూర్తి కాలేదు. కొద్ది సంవత్సరాలలోనే పూర్తి అవుతుంది. పూర్తి అయిన తరువాత క్రమక్రమంగా ఉత్పత్తిపాపనాలన్నీ ప్రభుత్వ పరిరం కావడం, కార్మికుల వేతనాలలో సమర్థింప సిద్ధిచడం జరుగుతుంది. ఈ రుహోద్ద్యమ వాయుకు చైనా కమ్యూనిస్టు పార్టీ మాత్రధాన్యమైన జనరల్ మానో-సే టుంగ్.

ఇక పారిశ్రామిక రంగంలో ఈ మూలమ వ్యవస్థ ఏ విధంగా పాధింపబడుతోందో పరిశీలిద్దాం. చైనాలో వేరు వర్తకవ్యాపారాలు, పారిశ్రామిక సంస్థలు, రవాణా, మొదలైన వ్యవసాయేతర ఉత్పాదక శక్తులు పూర్తిగా ప్రభుత్వపరిరం కాలేదు. ఈ సంస్థలు ప్రభుత్వపరిరం మయేటందులకు తీసుకొన్న ప్రశ్నమదర్శి సహకారోద్ద్యమం, ప్రభుత్వ - వ్యక్తిగత భాగస్వామ్య వ్యాపారం. పారిశ్రామిక రంగంలో చైనాలో విస్తరం రాక మనుషే అనేక సహకార సంఘాలు నెలకొన్నాయి. విప్లవం వచ్చిన తరువాత అనేక పారిశ్రామిక సంస్థలు ఈ సంఘాల యాజమాన్యం క్రిందకు వచ్చాయి. అయితే ఇది, మార్క్సిస్టు వ్యవస్థకు తొలి మెట్టు మాత్రమే! ఈ సహకార సంఘాల యాజమాన్యం నుండి అవి క్రమంగా ప్రభుత్వపరిరం కాలి. సహకార సంఘాల ద్వారా కాక మరొక విధంగా కూడా పారిశ్రామిక సంస్థలను ప్రభుత్వపరిరం చేసే కృషి జరుగుతోంది. ఇది ఎలా అంటే, వ్యక్తిగత యాజమాన్యం క్రింద నున్న సంస్థలను ఒకేసారి కాక అంచెలవారిగా ప్రభుత్వం తనపరిరం చేసుకొంటుంది. అనగా ఈ సంస్థలు మొదటిదశలో కొంత

వరకు ప్రభుత్వ యజమాన్యం కింద, కొంతవరకు వ్యక్తుల యజమాన్యం కింద ఉంటాయి. కాలక్రమానుగుణంగా ప్రభుత్వాధికారం విస్తృతం కావడం, వ్యక్తి అధికారం తగ్గడంతో పూర్తిగా ప్రభుత్వపరం కావడం సంభవిస్తుంది.

అయితే ఈ పార్సీలామీక, వాణిజ్య సమాజీకరణ కార్యక్రమంలో (Socialist Transformation of the Private Industry and Commerce Programme) కష్టమైన విషయం, భారీపరిశ్రమలను ప్రభుత్వపరం చేయడంలో కాక, అసంఖ్యాకములు, పరిమితిములు అయిన చిన్న చిన్న సంస్థలను ప్రభుత్వ పరం చేయడంలో ఉత్సన్నం కావడం గమనార్హం. చిన్న సంస్థలంటే, గ్రామీణ పరిశ్రమలు, కుటీర పరిశ్రమలు, చేతిపనులు, చిన్న అంగళ్ళు, ఒకరు లేక చాలెక్కువ వుండి భాగస్వాములుంటే అల్పమైన వర్తక వ్యాపార సంస్థలు మొదలైనవి. వీటన్నిటినీ సహజంగా పరిశీలించి, ఆయా వ్యక్తులకు నిజవ్యంగం సంభవించకుండా సంస్థలను ప్రభుత్వపరం చేయడం చాలా కష్టపాథ్యమైనవి. ఈ కార్యక్రమం పూర్తిగా నిర్దించడానికి దీర్ఘమైన కాలవ్యవధి అవసరం.

అందుకే 1956 జూన్ 15 వ రేడియో ప్రారంభమైన నైనా జాతీయ ప్రజామహాసభ మూడవ సమావేశంలో మాట్లాడుతూ 'ప్రీట్ కాన్ఫిరే' ఉపప్రధాని అయిన డెన్ యన్ ఇలా అన్నారు. "ఈ బృహత్పమాణీకరణ కార్యక్రమంలో ఒకదాని వెనుక ఒకటిగా మనం పరిష్కరించదలసిన సమస్యలు అనేకం ఉన్నాయి. ఇవన్నీ పరిష్కరించుకొంటూ గమ్యాన్ని చేరుకోవడం కష్టపాథ్యమైనవి. తిప్పలు అనేకం కలగవచ్చు. అయితే వాటిని వెనువెంటనే దిద్దుకొంటూ, ముందుకు సాగిపోవాలి."

ఇదే సందర్భంలో డెన్ యన్ ఈ సమాజీకరణంలో ఉత్సన్నమయ్యే అయిన ప్రధానమైన సమస్యలను పేర్కొన్నారు. "మొదటిది: చిన్న సంస్థలు, అంగళ్ళు మొదలైన వాటి యజమానులు తమ జీవనాధారాలను కోల్పోకుండా చూడడం. రెండవది: ఈ చిన్న తరహా సంస్థల యజమానులను పీడించే అనేక ఆటంకాలను తొలగించడం. మూడవది: మొదటి దశలో సంభవమయ్యే ప్రభుత్వ-వ్యక్తి భాగస్వామ్య సంస్థలందు ప్రభుత్వమునకు వ్యక్తులకు వదులు ఉండవలసిన

సంబంధాలను నిర్ణయించడం. నాలుగవది: ఈ విధమైన భాగస్వామ్య సంస్థలందు, వ్యక్తుల అజమాన్యత కింద పరిచే ప్రాతినిధ్య వేతనాలను నిర్ణయించి వారి సంక్షేమాన్ని పరిరక్షించడం. అయినవది: వివిధ పరిశ్రమల ప్రవర్తన ప్రవర్తన.".

మొదటి తరగతికి చెంది ప్రభుత్వంపై ఆధారపడకుండా చిన్న తరహా సంస్థలను, అంగళ్ళను నిర్వహించు కొని జీవనాధారం చేసుకొనే కుటుంబాల సంఖ్య నైనా దేశమంతటికీ కలిపి మొత్తం 2,400,000. ఈ కుటుంబాలలో ఇప్పటికి కొంతమంది వ్యక్తులు సహకార సంఘ నిర్వహణలోనున్న సంస్థల్లో చేరారు. వీరి సమస్యలను పరిశీలించి, వీరి కేంద్రమైన కష్టపథాలు కలుగకుండా క్రమంగా సహకార సంఘాలలో వారిని చేర్చడానికి ప్రభుత్వం కృషిచేస్తోంది. ఇదేవిధంగా ఇతర సమస్యలకు కూడా పరిష్కార మార్గాలు విజయవంతంగా యోచింపబడుతున్నాయి.

పరిస్థితుల కనుగొన్న మార్పు ఉండాలని నైనా నాయకులు సమ్మతించారు. సిద్ధాంత విషయంలో సిద్ధాంతిప్రాయం, తిదాచరణలో అవసరమైనంతవరకు వాస్తవిక పరిస్థితుల గమనిక ఉండాలని వారి అభిప్రాయం. దీనికే లియుమోచి సృష్టంగా వ్యక్తపరిచారు. "మనవక్షం (కమ్యూనిస్టుపార్టీ) సిద్ధాంత విషయంలో నిర్విరంధంగా వ్యవహరించవలసి నప్పటికీ, ఆ సిద్ధాంతాలను ఆదరించడంలో మార్పు చేయడానికి సంసిద్ధులమై ఉండాలి." కమ్యూనిస్టు, సహకార సంఘాలు, ప్రభుత్వ-వ్యక్తి భాగస్వామ్య సంస్థలు, ఇవన్నీ కూడా పై అభిప్రాయంతోనే సృష్టింపబడ్డాయి.

పై విధానాన్ని సుసరించడంవలన కమ్యూనిస్టులైన అవసరసంస్కరణలను చేయించవలసిన, ఆర్థిక రంగంలో చెప్పకొనదగిన విజయాలను నవనైనా సాధించింది. ఈ విజయాలను లెక్కకు తీసుకొనేటప్పుడు, మన దృష్టిని కేవలం ఆర్థికరంగానికి పరిమితం చేయడం ఆర్థికవనం అని గుర్తుంచుకోవాలి. ఈ సంస్కరణలు జరపడంవలన రాజకీయ, సాంఘిక, సాంస్కృతిక వాతావరణంలో ఎట్టి మార్పులు జరుగుతున్నాయో, అవి అభివృద్ధియమో, అవభివృద్ధియమో, మొదలైన వాటివంటి మన దృష్టి సారించకూడదు.

చైనా ఆర్థిక వ్యవస్థ: మార్క్స్ వాదం

వ్యవసాయరంగంలో చైనా మంచి అభ్యున్నతిని సాధించగలిగింది. వరదలతో చెకాన్ని గంగపాలుచేసే నదులకు డాములనుకట్టి భూమిని సారవంతం చేయడంలో వాగు చాలవరకు కృతకృత్యంయారు. వారి తృప్తిప్రకారం (1957-82) మొదటి సంవత్సరాంతానికి 7 కోట్ల 50 లక్షల ఎకరాలకు నీటివంతం కల్పిస్తుంది. గత సంవత్సరంకన్నా ఆహారధాన్యాల విషయంలో 60, 70 వంతుల అభివృద్ధి కనబడింది. జెకింగ్లో ముందు సంవత్సరాంతానికి మనిషి ఒక్కొక్కరికి పగలు 7 బస్తాలధాన్యం వస్తుంది. వారి ఆశయం మరొక వత్సరంలో తలకు, పగలు 10 బస్తాలు రావాలని, బహుళ సాగ్యంకొవడానికి అవకాశంఉంది. అభివృద్ధి కొధారధూతాలైన నీటిపారుదల, ఎరువులు, భూసార పరిరక్షణ, మేలైన విత్తనాలు, లోతుగా దున్నడం మొదలైన విషయాలలో ప్రభుత్వం ఎక్కువ శ్రద్ధ తీసుకొంటుంది. అభివృద్ధికి మూలసవిధానాలపై పరిశోధనలు జరుగుతున్నాయి. ఉన్న పనిముట్లను పూర్తిగా వినియోగించడంలోనూ, ఎక్కువ పోకర్యం కలిగిన మూలస పరికరాలను, కనిపెట్టడంలోనూ రైతులే ముందంజ వేసేట్లు కృషి జరుగుతోంది. తేయాకు, జవపనార, దీటు, పంచదార, చెరకు, గోధుమ, రామి మొదలైన వాణిజ్యప్రపంచంలోనూ అభివృద్ధిసాధింపబడింది.

పారిశ్రామిక రంగంలోనూ ఈ విధమైన విజయాలు సంప్రాప్తించాయి. చైనా, సోవియట్ రష్యా మాదిరిగా, పారిశ్రామిక పురోభివృద్ధికొరకు వ్యవసాయాన్ని నిర్లక్ష్యం చేయకపోవడం ప్రశంసనీయం. ఇనుము, ఉక్కు పరిశ్రమల్లో లిబనను అధిగమించడానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. యంత్ర నిర్మాణ పరిశ్రమలు, రహదారులు, రవాణా, లఘు పరిశ్రమలు ప్రభుత్వాధ్వారా పెంపొందుతున్నాయి. కమ్యూన్ల ద్వారా ఒకవంక పురోభివృద్ధి, ఒకవంక సమాజీకరణం రయంగా సాగుతున్నాయి.

చైనా ఆర్థికవ్యవస్థ ఈ రీతిగా ఇంకా నిర్మాణావస్థలో ఉండవలసిన, సంపూర్ణ మార్క్స్ వాద ఆర్థికవ్యవస్థకు ఇది వి విషయాలలో భిన్నంగా ఉంకా సమగ్రంగా పరిశీలించడం అంతగా సాధ్యంకాదు. అయితే స్థూలంగా కొన్ని తారతమ్యాలను మాత్రం

గమనించ వచ్చును. ఆదర్శవంతమైన మార్క్స్ వాద ఆర్థికవ్యవస్థలో డబ్బు యంత్రాంగం అమలులో ఉండకూడదు. అంటే, చైనా వ్యవసాయలన్నీ ధనవినియోగపంజాలోకాక వస్తునియోగపంజాలో, శ్రమపరిణామాన్ననుసరించి జరగాలి. కరెన్సీనోట్లు, బ్యాంకుపత్రాలు, వాణాజీ విటివలన వచ్చే ఆర్థిక రంగంలో పాటుపోట్లు యాభూనివాదంకొరకు ఆవిధమైన డబ్బుకు ఆ ఆదర్శ వ్యవస్థలో స్థానం వుండదు. అయితే అట్టిది కేవలం భావనాజగ్రత్తలోనే సాధ్యమవుతుంది. కొట్టి ఈ విషయంలో మార్క్స్ భావానికి, చైనా ఆర్థికవ్యవస్థకు పాత్ర కుదాదు. ఇంక రెండవభేదం: శ్రామికులకు ప్రభుత్వమునగ వేతనాల విషయంలో అవతరిస్తుంది. వేతనాలు శ్రామికుల యధార్థక్రమ పరిమాణంపైకాక వారికిగల నిరాశి, పరస్పరాపైనే ఇంకా ఆధారపడుతున్నాయి చైనాలో. ఇదికూడా మార్క్స్ సిద్ధాంతానికి పాపాని విషయం. మూడవభేదం ఏమంటే పారిశ్రామిక, వ్యావసాయక ఉత్పత్తిసాధనాలపై ప్రభుత్వపు సంపూర్ణ యజమాన్యాన్ని కొంతమార్క్స్ ప్రతిపాదించారు. కాని వేటి చైనాలో ఇవి చాలమటుకు సహకారసంఘాల యొక్క ప్రభుత్వ-శ్రమిభాగస్వామ్య సంస్థలయొక్క అధీనాన ఉన్నవి. అయితే క్రమంగా సంస్కరణలు ప్రవేశపెట్టబడి, కమ్యూన్ల అభివృద్ధి సాగ్యంకొవడంతో ప్రైవేటామరించిన చివరి రెండుభేదాలు అంతరించడానికి అవకాశాలున్నాయి.

ఈవిధంగా చైనా విప్లవారంభమే మార్క్స్ భావాలకు వ్యతిరేకంగా సాగినప్పటికీ, ఆదర్శ మార్క్స్ ఆర్థిక వ్యవస్థకు ప్రస్తుత చైనా ఆర్థిక వ్యవస్థకు భేదాలు కనబడినప్పటికీ, ఒక విషయమాత్రం నిశ్చయంగా చెప్పవచ్చు. సామ్యవాద పురోగమన పథంలో ఆర్థికంగా నివచైనా విజయాలను సాధిస్తోంది. చైనా ఆర్థిక వ్యవస్థకు సామ్యవాద సిద్ధాంత రీత్యా బలవత్తరమైన పునాదులు ప్రభావకమైన ద్వారా స్థాపింపబడినాయి. అంతేకొట్టమంది పేద జనుల జీవన ప్రమాణాలను మూలసథాయికి ఉద్ధరించడానికి మహత్తరకృషి జరుగుతోంది. అయితే ఒక దేశాన్ని ఈవిధంగా ఉద్ధరించడానికి అనేక మార్గాలున్నాయి. మన మార్గంపేద, చైనా మార్గంపేద.

ఆ క్షేపము - సమాధానము

క్రొవీచి ఏప్రిల్ ౧౯౪౦ వలె '64-60' పుటలలో శ్రీ విమలవోలు వేంకటరావు పంతులు గారు వాదించిన "ఆంధ్రవ్యాకరణ సంహితా పర్యవ్యయము"లోని యేడు ప్రయోగములు విమర్శించిరి. విమర్శనములు గ్రంథముల కుల్లేజములుగాన వానిని బ్రతుకొందుట యత్యావశ్యకము. కాని లేనిపోని విషయముల నట్టి విమర్శనములలో వ్రాసురాదు.

"ఆంధ్ర వ్యాకరణ సంహితా పర్యవ్యయము" అగు నికతుకు బాలవ్యాకరణమునకు వ్యాఖ్యయని శ్రీ వేంకటరావు పంతులు గారు వ్రాసిరి. ఇది నిజముకాదు. "ఆంధ్రవ్యాకరణ సంహితా పర్యవ్యయము"నునది ప్రాచీన తిరుమలకు సంపూర్ణవ్యాకరణముగా మూలము. దానికి 'కల్పతరువు' అను వ్యాఖ్యయు వాచేరచితముయి ముందు తేర్చబడినది. బాలవ్యాకరణమును నొకవ్యాఖ్యనంటిచెయ్యని తలచియు, బాలమంది దానిని జరివి యుండునని యొంచియు దానినిగూడ నందు తేర్చిరి. అంత మాత్రమున నా గ్రంథమున కది మూలమని వ్రాయుట సాహసము!

ప్రాచీన ప్రామాణిక ప్రయోగములు నాకు గనబడనపు డట్టి విషయము నందు వదించితిరి. దానినొక తిప్పణగా జూపుట సరికాదు.

ముద్రణ సంస్కర్తలు సంస్కరించి ముద్రింపించిన ముద్రణములను ప్రమాణముగా నెన్నట విమర్శక కృత్యముకాదు. అట్టి సంస్కర్తముద్రణముల సాధుత్వాసాధుత్వములను విమర్శించుట విమర్శక కృత్యము.

శ్రీ వేంకటరావు పంతులు గారు గూడాహరించిన ప్రయోగములు సాధారణముగా వాసునికములు. అందుగా ప్రాచీనకవి ప్రయోగములను జూపునపు డవి కవి ప్రయుక్తములని విశ్వసింపవలసి పాఠములు. ముద్రణ సంస్కర్తలు ప్రామాణికములు కానేరదు. కాన వారు ముద్రింపించినంతమాత్రమున వది ప్రామాణికములు కానేరవు.

I. కల్పారము:- ఇది ప్రాకృతిశబ్దమనియు, సంస్కృతమున జూనుపుడు వ్వానియు నేను వ్రాసితిరి. ఇది ప్రాకృతిరూపమని వారెయదాహరించిన ప్రాకృతి మంజరిలోక మే తెల్పుచున్నది. "వహ్ని ర్వస్తీతి కష్టరం కల్పార మభిధేతుతే." ఈలోకము ప్రాకృతిమంజరిలోనిదిని చెప్పదు కిష్టరశబ్దమునకు కల్పారశబ్దము రూపాంతరమని

శ్రీ వేంకటరావు పంతులు గారు వ్రాయుట మిక్కిలి వింతగానున్నది. నన్నిచోడిమహాకవి "కలుహర" శబ్దమును సంస్కృతిసమాసమగ్యమున నిర్వచనము నిజముకాదు. పీ|| "జలజాతకైరవోత్పల సుకష్టరాది గంధంబులు—" అని కవి ప్రయుక్తపాఠము కావోపును. భాషాతిత్వము నెఱింగిన మహాకవులు 'కలుహర' శబ్దము సంస్కృతమని ధృమింపదు.

II. 'చిగురాకు' శబ్ద ము పశ్చిమ దుని నేను వ్రాసునేలేను. దానికి మహాకవి ప్రయోగములను నేనును జూపితిని. నన్నయభారతమున నట్టి ప్రయోగము లేదు. తిక్కయజ్వయు "చందుర జిగురుబాకు" అని ప్రయోగించేనేమో! "ఇతివ్రత చ ద్విత్తీయా" అని కదా నన్నయ ముగించెను. "భిష్మకృతపుత్ర తేనీ" అని నన్నయ ప్రయోగించియున్నాడు.

III. 'క్లా-క్లా, రై-రై' శబ్దము లవశిష్టములని నేను వ్రాయలేదు. ప్రసిద్ధిమకు 'క్లా' శబ్దమునకుఁ బ్రయోగములు చూపలే? 'క్లా' ప్రధృతులకుఁ బ్రయోగములను జూపఁగలరా? 'క్లా' శబ్దము దుమం తిము కాదు గాన "క్లానికులజాలు" అను ప్రయోగము ప్రామాణికమని నేను వ్రాసితిని. "తెలుగుభాషా సంప్రదాయము ననుసరించి యిది సరియైనది" అని తేలిపోవుట ధర్మమా? దిసి సాధుత్వమునకు ప్రయోగములు చూపఁగలరా? లక్షణ సవ్యాసిన జూపఁగలరా?

IV. 'దండ్తై' శబ్దము పుంలింగమును గలదని ప్రాథవ్యాకర్తి వ్రాసెను. అది యప్రమాణమని నేను వ్రాసితిని. పుంలింగమున వది యున్నదిని ప్రమాణమును జూపఁగలరా? 'దండ్తై' అని యున్నదిగాన వది పుంలింగమునట సరియో? 'కంధరా' శబ్దమునకును 'కంధరము' అని రూపము లేదా? కంధరాశబ్దమునకు పుంలింగము కల నందురా?

V. 'దృష్టి-కోట్లు-పిప్పరీ' అని సంస్కృత శబ్దములకు "ఉల్లోపము" చెప్పరాదని నేను వ్రాసితిని. వేంకటరావు పంతులు గారు చూపిన ప్రయోగము లన్నిటను నేను వ్రాసినట్లు "దృష్టి, పిప్పరీ" అని జాత్యేకవచనము నిల్పవలెనుగాదా. ఇక కోట్లు అని పండితారాగ్యదరిత్రమునఁ గలదందురేమో? అదట 'కోట్లు' అని నిల్పవలెను. సామవారాధ్యకు

“గగమును” కూర్చుండగలగ బయోగించినవాడు. ద్వీ. ప్రేమంబెల్లంగ భృత్యేపర్యాః వ్యామికోదంతున నిదువు నిష్ఠించి (బస 106 పు) పాతకక్రూరి రహస్ భక్తస్య తవ్య (గే యదియే ప్రాద్దు మ్రాయం గావునను (బస 164 పు) VI. లోపుశ్చిము లోశముల కేక్కిలేదన్న మాట నిజమే. వేంకటరావు పంతులుగారు చూపిన నన్నీ చోడుని ప్రయోగములో “దోహదగులకు నని లోను గలది చతురాననుదా” అని కవి ప్రయోక్తపాతము కానోవును.

VII. ‘ఈపురిన అనుచోటి ‘పు’ కారమును నిర్వహించు ప్రాసాదిభుటిరి ప్రామాణిక కవి ప్రయోగములేదు’ అని నేను వ్రాసితిని. దీనికి కావనపద్యమును ప్రమాణముగా జూపుట యుక్తమా? కావన కవులును ప్రామాణికులే యన్నచో యుద్ధమల్లుని చెజవాడ కావనములోని “అధిరనుండు - మలిమారు, పట్టు, అయ్యారల” మున్నగునవల మచోకవి సమ్మతియలే యందురా? వేంకటరావుగారు చూపిన కావనీతిర ప్రయోగములలో ‘ఈపురిన’ అనుచోట్లెల్ల “ఇచ్చు రిన్” అని నిల్పవగును గదా?

వరుల చినసీతారామస్వామి శాస్త్రి.

స మా ధా న ము

ఆంధ్రవ్యాకరణ సంహితా సర్వస్వము లాల వ్యాకరణమునకు విత్తలవ్యాఖ్యాన గ్రంథమని నేను వ్రాసిన దానిని విద్వేషించుటకు నేటిక గ్రంథ కర్తల యా క్రింది వాగ్యములే ప్రయోగములు.

“ప్రకృతిగ్రంథము విద్యార్థిలోకమున విద్వత్సంకయనఁ బ్రసిద్ధిమైయున్న లాలవ్యాకరణపు వగునవనుసరించి ననుసరింపఁబడుటంజేసి, మాంధ్ర శబ్దచింతామణి క్రమమును వీడి లాలవ్యాకరణక్రమమున యథా పూర్వముగ సంపర్క పఠుపఁబడుచున్నది.”

(పుట 1821. ఆ. వ్యా. సం. 5.)

అదియునుంగాక, సంహితా సర్వస్వమున లాల వ్యాకరణ పరిచ్ఛేదముల తీరుననే ప్రకరణ విభాగ ముండుటయు, అప్రసక్తము ‘తా. సంజ్ఞ. ౧’య నేను ట్టిక గ్రంథాదినుండి పగువాణుపుటల వఱకు మాచింప బడియుండుటయు, వికృతి, విరగములని లాల వ్యాకరణ మాత్రముల యొద్ది ముడింపబడి యుండు టయు, మాత్రములకు వ్యాఖ్యానములేని చోటుల “౧౬వ మాత్రమునకు ౨౧౦ III విషయమునందును... VII విషయమునందును మాలోదాహృతియు వాఖ్యా

నము చేయబడెను.” అని 1774 వ పుటలో వ్రాయబడి యుండుటం బట్టియు, సంహితా సర్వస్వము లాలవ్యాకరణమునకు విత్తల వ్యాఖ్యాన గ్రంథమని నేను వ్రాసితిని. కేయేల కిది పుటనుండి 1794 వ పుట వఱకు ప్రతిపుటకుండును ప్రసర్గిమైనది లాల వ్యాకరణ వ్యాఖ్యయగు సంజీవనీ వ్యాఖ్యయే. కల్పతరు వ్యాఖ్య కిందు ప్రాముఖ్యమే యగపడెను. అందులకు నేనుదాహరించిన పై శాస్త్రులవారి వాగ్యములే ప్రమాణములు.

వ్యాకరణ సంహితాసర్వస్వమున మాపబడిని ప్రయోగముల పరిశీలనమే నా పూర్వ వ్యాపారముని వ్రాసియే యుంటిని. దానినొక తప్పుగ గ్రహించిన వాని శాస్త్రిగారి!

నేనుదాహరించిన ప్రయోగములు సాధారణ ముగా వాధురికములట! అందుగా ప్రాచీనకవి ప్రయోగములు జూపుచున్నది కవిప్రయోక్తములని విశ్వసింపదగని పాఠములట!

అటు నేనుదాహరించిన సాధారణముగా ప్రాచీన ప్రయోగములు. అరి నన్నెచోడ, పొల్కురికి పోమన, తిక్కన, క్రీనాథ, బమ్మెరపొలన, మరక సింగన, తాళ్ళపాక పెన తిగుపలయ్య, వన్నెలకంటి మారన, రేనాలిరామకృష్ణ, చేమకూర వేంకటకవి మొద లేవారి గ్రంథములనుండి యె తీరఁపబడినది. ఇక అందుగా జఘనికములవడినది చెప్పిచెప్ప వరసకరి, లోటిరఘు నాథ రాయలది, నిన్నయనగారిచే నుదాహృతిమైన చిక్కితాపారసంగ్రహము లందలి వాలుల ప్రయోగములు మాత్రమే. మఱి సంహితాకర్తయ రిను 1794 పుటల బృహద్గ్రంథ ములో ప్రాచీనార్యాచీన శబ్దార్థ వివక్షిణ రహిత ముగా పేర్కొన్న ప్రయోగముల వింతిలేదు గా గొంతుకు :

(1) “ఈక్రింది యర్వాచీన విప్రయోగములను మాత్రమే ప్రమాణము లనఁదగును.

ద్వీపద : విదవృత్త వట్టుదు నిలఁ బరశ్రుతి
విఁదఁ గన్నార్చుకుమా బనవన్న”

(బసవ. 1 అ 522) ఆ. వ్యా. సం. 5. పుట. 286.

ఈ పట్టికలో రాఘవపాండితీయమునుండియు, ఉ. హరి వంశమునుండియు గూడప్రయోగము లివ్వఁబడినవి; శాస్త్రులవారి దృష్టిలో సోమనాథుఁ డిర్వాచీనుడని కదా లేలుచున్నది. కాని, సంహితా సర్వస్వము 96 వ పుటలో “తిక్కనకుఁ బూర్వము, నన్నియ తిర్వాతి వారు నగు సోమనారాధ్యులను, వన్నెచోడుకును నిట్టిను” స్వరూపమున ప్రయోగించియున్నాడు” అని తిక్కనకు ప్రాచీనుడుగా సోమనారాధ్యుని పేర్కొని యున్నాడు.

(2) సంహితా సర్వస్వము 287 వ పుటలో “ప్రాచీనులకు కేతవ పెద్దవ లీసందర్భమున” ననియు, అదేపుటలో “ప్రాచీనులకు పెద్దవకేతవ లీవిషయమున” ననియు, ఆంధ్రభాషాభూషణకర్త కేతవను ప్రాచీనుడుగా తేల్చాని, 854 వ పుటలో “అర్యాచీన కవులు విశేషముల పు-ంపులమీద నైతము ‘టుక్కు’ను పేక్షించుట గలదు. ఆముసాకు (ఆం. భూ 128 పద్య)” అని కేతవను అర్యాచీనకవిగా నుదాహరించిరి.

(3) 180 వ పుటలో “అర్యాచీనకవులు కొండలు వ్యావహారిక పదములలోని” అని మడికి సింగవ పద్మపురాణము, అనంతని భోజరాజీయము నుదాహరించి, అనంతని అర్యాచీనునిగా తేసి, తిరిగి 816 వ పుటలో “ప్రాచీన లాక్షణికులు విత్తియతి సంకీర్ణపథకలిన బ్రహ్మియే లేకుండెడిది. ఆ. జె. వివిధదంబులో అనంత. భంధో ఆ L-108” అని ప్రాచీనునిగా తేసిరి.

(4) కేయల ఆంధ్రవ్యాకరణసంహితా కర్తలకు వన్నయ మహావియే అర్యాచీనుడైనాడు. సం. స. 1872 వ పుట తిప్పిచూడుము.

“అర్యాచీనులు వీని వాగమనార్థమండకాక ‘పోవు’. అను గమనార్థమునగును ప్రయోగించి యున్నాడు. ద్వివిధప్రయోగములు నిలు జాపబడుచున్నవి. వ...ప్రభాసతీర్థంబునం బంజెందు దినంబులు పంచాగ్నియధ్యంబున పవనాంబుభక్షికుండె... ఆ. జె. దానివెజిగి రానుదామోదగులు వృష్టి, వగులతోడ బ్రీతినదగుదెంచి, ఎరి... (అర. కి. ఆ. 159)”

వన్నయ ఆరణ్యపర్వమును చతుర్థాశ్వాసము 142 వ పద్యమువలకు రచించినాడు కదా!

కాబట్టి వ్యాకరణ సంహితా సర్వస్వమున గ్రామాణియలరి యుదాహృతములైన ప్రయోగములలో వేరి అర్యాచీనకవిప్రయోగములో, యేని ప్రాచీనకవిప్రయోగములో గ్రహించుట కష్టము.

ఇక సంహితాకర్తలు విమర్శించిన అంశములను చర్చించును.

I. ఆడిదము నూరకవి కవిసంశయవిచ్ఛేదమున ‘కల్హరి’ శబ్దమునకు ‘కలకు’ తిన్నపమాపమని తిన్నప తింగమున తెప్పియున్నాడు. నూరకవి చూపిన ప్రకృతు లన్నియు సంస్కృత శబ్దములా? ప్రాకృత శబ్దములా? ‘కప్తారము నుశబ్దము, కల్హర మపశబ్దము’ని వైయాకరణ పారిజాతమున (85 వ పుట) వ్రాసిన కామరూపాచార్య సం. సర్వస్వమున (80 వ పుట) దీనిని ‘నూతన శబ్దము’గ పరిగణించుట వింతి! సం. సర్వస్వమున (80 వ పుట) జాపబడిన పట్టణ, కులీ

శబ్దములకు కామ్రీగారు ప్రయోగములను జూపి యున్నాడు. కల్హరమునకు జాపలేను. కాంగము నూర్చిరాయాంధ్ర నిఘంటువున కల్హరము చూపబడక పోవుటయే, అసలు శబ్దకర్తమున ‘కప్తార’ శబ్దమే లేను. కవి ప్రయోగములు లభించుచున్నప్పుడు వాని సాధుత్వా సాధుత్వమును చర్చింపవలెను గదా! లభించుచున్న ప్రయోగములను వేరుచూపగా, వానిని తమ యిద్దవచ్చిన రీతిని దిద్దివేయుట వ్యాయమా? వన్నయోచిత మహావి ‘జలజాతి కైరవోత్పల కలు హారాది’ అని ప్రయోగించగా, వానిని ‘జలజాతికైరవోత్పల నుకప్తారాది గంధంబు ...’ అని లేని పాని కొత్త ‘ను’ యను నక్షరము సృష్టించి దిద్దివేయుట అత్యంత సాహసముగదా! ప్రాసభూతిమైన ‘కాకా-పట్టా శంభుమాధుర’ (కాక. 6-262) అను క్రివాస ప్రయోగమునందలి ‘పట్టా’ శబ్దము సంస్కృతముని ధిమింపరా!

II. సంహితా కర్తలు ‘చిరురాకు’ శబ్దమున శబ్దముగా వ్రాసివారని వా వ్యాసమున వ్రాయలేదు. ‘చిరురాకు శబ్దము సాధువు కొదవరాకు’ అని వారి సందేహముతో సం. స. 854 వ పుటలో వ్రాయగా సందేహ నివారణార్థము భారత ప్రయోగ మొకదానిని జూపిరిని. వారు “‘చిరురాకు’ అను టుగాగమరూపము భారతమునక గవ్వట్టలేదు”ను దానికి వేను తిక్కిన భారతప్రయోగమును జూపగా వారి సమాధానమున, ‘వన్నయ భారతమున నిట్టి ప్రయోగములేను’ అని సవరించుకొనిరి. అపైగా వేనుజూపిన తిక్కవ ప్రయోగము ‘వెంచులఁ జీరురాకుఁ జించియూడుదు’ నను దానిని “చంచులఁ జీరురాకు అని ప్రయోగించె వేమో!” అని సందేహము పెలియచ్చిరి. చిరురాకు సాధువు కొదవరాదని కామరూపాచారి నిర్విరతి ప్రాయమే అయినచో, తిక్కిన ప్రయోగమును సవరింపవలె? తిక్కవ పోయియాజే ప్రయోగమును దింపజే సోమన సందేహరాధ్య ప్రయోగమును దిద్దినచో గణ ధింగమరును.

III “గ్లా, గ్లా—రై అను వానికి సంయతము కవి ప్రయోగము లభింపకున్నను నవి సాధువులకులకు వన్నయధర్వణమాత్రములే పరమప్రమాణము లగుచున్నవి” అని సంహితా కర్తలు 807 వ పుటలో వ్రాయుటచే వాకు లభించిన గ్లాశబ్ద ప్రయోగములను జూపిరి, వేనుగాని, సంహితా కర్తలుగాని వాని నపశబ్దము అని వ్రాయలేదు.

IV. దండ్రియే పులింగమని నేను వ్రాయలేదు. నాసికా దండ్రి (గ్రీవా పాదు కోల్కా శిబ్దములకు ముత్యం తరూ ప ము లు కల్పరత్న కర సూర్యరాయాంగ్రనిఘంటువులందు మాపవడలేదని వ్రాయుచు సంహితా కర్తలు 612 వ పుటలో నాసికము ఉల్కము కంఠము అనువానికే ప్రయోగము లిచ్చి, 'దండ్రి'యనకు ప్రయోగము రియ్యకరిడిచిరి. నే నా 'దండ్రి'యనకు ప్రయోగమును జూపితిని. కాస్త్రీ గారు సం. సర్వస్వము 612 వ పుటలో "కల్పరత్న కరమున నాసికా దండ్రి (గ్రీవా పాదు కోల్కా శిబ్దములకు ముత్యంకాంత రూపాంతరము మాపవడలేదు కుండుట వింత! దాని ననుసరించుటచేత గావలయు నేటికి బ్రదుకింపఁబడిన నూ. రా. నిఘంటు సంపుటములందు నాసికా దండ్రి (గ్రీవా పాదు కోల్కా శిబ్దములకు ముత్యంకాంత రూపాంతరములు మాపవడలేదు" అని వ్రాయుట సరికాదు. సూర్యరాయాంగ్రనిఘంటు ద్వితీయ సంపుటము పుట 18 లో 'కంఠము', 886 వ పుటలో 'గ్రీవము', ప్రథమ సంపుటము అనుబంధము 2 వ పుటలో 'ఉల్కము' (ఇది కంఠరాయలలోనిది) అని ముత్యంకాంత రూపాంతరములుగా కొన్ని జాపబడివి.

V. ఒక చోటనే గాక పలుచోపుల ప్రయోగింపబడిన శిబ్దములనెల్ల దిద్దుట సాధ్యపడని విషయమే గాక, సంప్రదాయవిగ్రహమునూ. 'దృష్టు' రూపము పోమనాథుఁ డంత్యానుప్రాసములో వాడియున్నాడు. ద్వితీయ పాదుట కనుకనుకీతి నుండకలేదు గదా! 'దృష్టు, అట్లు' అని ద్వితీయపాదాంతమున పోసిన వాడియున్నాడు. 'విష్కర్ష' అను ప్రయోగము కూచిరాజు ఎఱువ కోల్కాకములో బహువారములు వాడినాడు. ఇక 'కోటుల్' అని నిలపుట యెల్ల చో తెల్లదు.

"అందుఁ గులపర్యతేంద్రులు లైదు వాని
యట్లుఁగలిగిన కొంచెలు కోట్ల సంఖ్య"
కరానా. 10-158.
"ఇట్లు కడలేక బహ్మండ్లకోట్లు మెఱయ
విష్ణుపురాణము 8-153.

'కోట్లు' అన్న రూపము ప్రాసఘటితమై మహాకవి ప్రయోగముల ననుపదించుదుటనేని యంగీకరింపక తీరదుగదా! కాబట్టి పోమనాథాధ్యుని ప్రయోగములను దిద్దివేయుటకు పూర్వాపరప్రయోగ పరిశీలన మవసరమని తేలుచున్నది.

VI చిరుదురాకు శిబ్దమును చిరుడటాకుగా దిద్దిన వారికి లోపు శిబ్దమును లోసుగా దిద్దుట సుకరమేగదా!

VII "ప్రాచీనకావనములు ప్రాచీన భాషా స్వరూపమును గ్రహించుటకు ప్రయోగము లని అంగీకరింప తీరకున్నను" అని ద్రవిడభాషా పరిశీలన ప్రథమ సంపుటములోని 135 వ పుట యందు వ్రాసిన కాస్త్రీలుగాకే 'పు'కార ప్రాసఘటితమైన 'ఈపురిన్' అనురూపమును విల యంగీకరింపకో తెలియకున్నది. 'ఈపురిన్' అనురూపమునకు 'ఇచ్చురిన్' అనురూపము ప్రాచీన కావ్యములందు ప్రాసఘటిత రూపముగా కాస్త్రీలవారు మాపెట్టికతో బాగుండెడిది. అసంఖ్యాకములకు ప్రాచీనాంగ్రగ్రంథములందు ఈపురిన్ అను రూపమే కన్పడుచున్నది. కాన దిద్దవలసినదనితేదు.

ప్రాచీనాంగ్ర కావ్యముద్రణ సంస్కరణ విషయమున సంహితా కర్తల యనుభవమెట్లు బ్రదిక్కితమైనదో నేను వ్రాసి 'విపిణపురాణ ప్రయోగముల సమర్థన' అను వ్యాసమున నిరూపితిమైనది. అది ఆంగ్ర పత్రిక వికారి యుగాది సంచికలో బ్రకటితమైనది. దానిని సంహితా కర్తలు పరిశీలించి సంస్కర్తృముద్రణముల సాధుత్వోపాధుత్వములను విమర్శించి విమర్శక కృత్వి మేదియో దానిని కూడ నిరూపించుదు గాక!

నిడదవోలు వెంకటరావు.

[ప్రయోగకరణాః చైయాకరణాః — అన్నది పండితోక్తి. కాని, ఈ వివాదంలో ప్రయోగాలను దిద్దివేయవచ్చునని ఒకరి మతం, 'పలుకాపుల ప్రయోగించబడిన శిబ్దములనెల్ల దిద్దుట సంప్రదాయ విగ్రహమని మరొక మతం అయినట్లు స్పష్టం. కనుక ఈ వివాదాని కిక స్పష్టత. — సంపాదకుడు.]

ఆనంతకృష్ణులు : ఆభిరుచి నిర్దేశము

శ్రీ సాక్ష్య కృష్ణమూర్తి

సామాన్యముగ లోకమున సర్వ విషయములందును 'పుట్టికొక బుద్ధి జన్మకొక రుచి.' కాలానుగుణముగ దేశమున క్రొత్త క్రొత్త రంజన పద్ధతులు కూడి వచ్చినపుడు ప్రజలు వానిని కోరి అనుసరించుట కూడ కన్దు. ఈ రెండును గాక ప్రతివిషయమునందును పథ్యమైన మార్గమొకటి యుండును. ఆత్మిత్విస్తీ, సంఘమున చెల్లించుట, వ్యక్తిశ్రేయస్సు క్రమముగా వీని ఫలములు. తన మనసు నే నమ్మి నవయటలో అపథ్యమార్గధియ మొకటి ఉన్నది. ఇంక క్రొత్తవిషయముచే కొలువబడెడు రంజన మార్గములన్నియు తాత్కాలికములే. ప్రాతిపది పరికిరాకపోవుట అని తినుపావీట తామే వ్రాసిపెట్టుకొన్న తిలవ్రాత. వానితో తాత్కాలికమున అభిరంజన మగు నేమో కాని నిరంజనతి సాధ్యముకాదు. తిక్కిన వానిపట్లు ఇంక తియు ఎంత విజయ సాహిత్యమువలల అంతరికంపె ఎక్కువ విజయ. ఆనందపాదము కావ్యమెట్లు విమిత సాధనమో పాతకుని అభిరుచి పరిపాకము గూడ నట్టిదే. అంతరంగ వాసనల నక్కరగా పండించుటయే అభిరుచి పరమార్థము.

తెలుగు సాహిత్యమున కడచిన ముప్పదేండ్లలో కల్పవిక కవితి, ఆధివాస్తవిక కవితి అని రెండు ప్రస్తావనములు వచ్చి పారాదినరి. వీని రాకతో వీనికి తగిన అభిరుచి మార్గములగూడ విరచింపరి. వీనిలో క్రొత్తదనమేకాని సిద్ధాంతభేద ముండుటతో అందులో మరల రెండు వీరీలు. ఈ పల్లవ పాలరములో ప్రాచీనమైన భారతీయ కవితి, దానికి సంబంధించిన అభిరుచి మార్గము చెడిపోవు పరిస్థితి రాగా సమయ మునకు పరిగా దాని నొడ్డుకొని స్థితి స్థాపకత్వమును నిర్వహించినవారిర్దిరు. ఒకరు క్రీస్తున్ రాళ్ళిసరి అనంతకృష్ణ శిర్యగారు; రెండవవారు కవిప్రభాట్ విశ్వనాథ సత్యవారాయణగారు. విరుచేసినది స్థితి స్థాపకత్వమే కాదు; కవిత్వాభిరుచి తీర్చిదిద్ది వ్రాసించినదగు నాదేముల పరికిలసలో నాటాపుదెము మాసిన వారు. ఏవ్యాదయ విమర్శకులని శిర్యగారిని, సాంప్రదాయక పండితి కరియని సత్యవారాయణగారిని అనుకొనుట అందఱెఱిగినదే గాని శిర్యగారి కవిత్వమును, సత్యవారాయణగారి రుచిసాంద్రతను గురించి తగిన

తగా తలపాసినవారు తక్కువేమి అనుకొందును. చెప్పవచ్చిన దేమనగా కవిత్వము—అభిరుచి అను ఈ రెండియందును ఈ యిరువురుగూడ చాలతరకు తమ ప్రభావమును చూపినవారు. అభిరుచి విషయము నొక దాని నే ఆలకించి చూచినపుడు వారిమార్గముల కెన్నో చాళ్ళు భేదము గనిపించుట మనము వారితోపాటు సమకాలమున నున్న దాని ఫలము, నిజమునకు, అంతయో వెంతయో, ఉన్న భేదము చాయలకు సంబంధించినదే గాని చాళ్ళకు సంబంధించినది గాదు. తిత్వమున నిద్ద కొకటే. కవిత్వమునం కెట్లో అభిరుచియందును అట్లే ఇద్దరకును ఉ పదిద్దు మార్గమున అభిరుచే మెంత యున్నదో, ఉన్యక్తమైన అభివక్త్యమునం దాదరము గూడ అంతయున్నది. శిర్యగారు తము నమ్మి అనుసరించి, వ్రాసి చూపిన ఆ అభిరుచి మార్గమును, దాని ప్రతి స్థితిగూర్చి యందుక తిడవుట నాయీ వ్యాపారే ద్దేశము.

శిర్యగారు జగమెఱిగిన బ్రాహ్మణులు. భగవంతుని గూర్చిన కల్యాణగుణభావన, భక్తితో గూడిన నీవనరుణము, ఆచార్యనిష్ఠ ప్రపత్తిలోని దేశిక విశ్వాసము, వీని కనుబంగుముగ నున్న విషయభిరము చేరి ఆయన వ్యక్తిత్వమునకే ఒక మాధుర్యము పవాజులుగా నల్పి వచ్చినది. ఆ విషయసంగతికి ఎనుటివాని యహంకారమునుగూడ చంపువంతి పదమ; మాధుర్య సంగతికి ఆనందవివర్తమైన లీలాలోలత ఫలము. సంస్కృతముతో పాటు లలితములైన ప్రాకృత తెలుగు కన్నడ తిమిళాంగముల భావవాహినులలో ఈదులాడుటయే గాదు సంగీతగంగలో కొట్టులు వైచిన వారాయన. అన్నిటికంటె ముఖ్యముగా భావానుభవమునకు తలసి సత్విసంపద ఆయనకు జన్మసిద్ధము. మందిరస తుందిరి మైన మాటనగలి. వార్తకమైన వాక్యరచన. ఇంతటి పాదన సంపత్తితో తిను యనుభవమును నమ్మి దాని యాధార్థ్యమును, మందిరైదలను తామే తెల్పుకొనెను శిర్యగారు అనుభవవేషము గాక వివేక ప్రధానులగు పుష్కరిమర్మకులలో నెట్లు చేరుదురు! కవిగా ఆయన ప్రతి స్థితి గాథాస ప్రతితి అనువాదమే తార్కాణ. రఘువంశము ననుసరించినయండి ఏవో తెలియని యొక విరచితచ్ఛాయలో బడి దాని నొకనాడు తమ యెదు

టకే చించివైచిరని నా మిత్రులొకడు చెప్పెవాడు. ఆయనచేతి అనువాద విట్లుంబిరించుట తెలుగు పాహిత్యమునకు తీరినదొకట.

శర్మగాడు చేయి వేసిన ప్రతి రచనలోను సిద్ధమై ధర్మమొజ్జి నీమనీషుగాడును కాన్పించును. ఇరియల చాలయందెలో లోపించెడి సమ్యక్ దృష్టి, లోకజ్ఞత, వారిలో పుష్కలముగ నుండుటయే వారి రచనలలోని జీవమునకు, విలక్షితము, ఎరుగతిమి కౌగలు. చిత్ర వృత్తినిబట్టి చూచినచో స్వస్థాన నేషణాదునికయ నంగు ప్రీతి, స్వాతింత్ర్యము, పుగుమర్థ సాధనయంగు నిష్ఠ, లోకజ్ఞత, జోచార్యము—మొదలగు గోప్య గుణములు సాధింప నక్కరలేకయే సహజముగ వచ్చినవి. ఆయన ప్రకటింపలేసిన మాడు పుస్తకములలో 'నాటకోపన్యాసములు' కళలగుగూర్చి అయింతుల అభిప్రాయములను తెలుపును; 'వేమన' చారిత్రిక పరిశోధకుల కాదర్శప్రాయముగా నుండవలసి అతిశయోన్ములు లేని, అసత్యమును కాని, సమ్యక్ దృష్టిగల రచన; 'సారస్వతాలోకము' దక్కని చిక్కని చెక్కినతీర్పుగల విమర్శగ్రంథము. స్వకేశాభిమానముతోడి స్వాతింత్ర్యప్రీతి ఆయనను సమకాలీన సంఘ విమర్శకుడుగ మార్చివైచినది. రాయల చైదువ్యయను గూర్చి, రాయలవాటి రవీతమ గూర్చి వాడు వ్రాసిన వ్యాసములలో మన ఈవాటి సంఘము సత్విహీనతను చచ్చుననమును పుచ్చుననమును మొగముమీద కొటిసెట్లు చాటి చెప్పి పుగుమర్థసాసకు పురికొల్పివాడు. రంగనాథ రామాయణ ప్రచురణ గూర్చి వ్రాసినచోల రంగనాథుని కర్తవ్య విషయమున తను యభిప్రాయమును నూచించి వదలిన సత్వినిష్ఠ, పరిష్కరించిన ప్రభాకర శాస్త్రిగారి పీఠిక బయలుగురాని పరిస్థితుల బండాంము బయలుపెట్టిన ప్రజ్ఞ, మేధావులలో మేధావి యిరించుకున్న రామలింగారెడ్డి గారంతవారిని 'ప్రాచీనుల దృష్టిత్యమును సమమో విషమమో చూచుటకు కౌవలసిన ప్రత్యక్షదృష్టియను నెచ్చు మలోచనములు గెడ్డిగారింకను ధరింపలేదని చెప్పగలిగిన ధీరత—చాలయందె సాధ్యము కాని విషయములే అనుకొందును. ఇంక తెలుగునకు సహజమైన, తేలుయైన పద్ధతిలో చేయి తిరిగిన రచన చేయుగల సిద్ధాంతులలో శర్మగారొకడు. అది ప్రత్యేకముగ వ్రాసి దర్పింపవలసి విషయము. శర్మగారి ఆపత్తి ఒక్క పాహిత్యము మీదనో, సంగీతము మీదనో మాత్రమే నిలువ; కళలన్నిటిమీద కన్నాకుగా సాగి వది. ఇదిగాక తిత్వము, యోగము, మతిము, చరిత్ర, పోష్యము, రసనాదము మొదలగువానిపై వారికి శ్రద్ధ. 'వేమన' లో పురాణములోని అతిశయోన్ముల పొల్లు చూపించుచునే ఆధునిక దర్పి పరిశోధకుల సమ్యక్

ర్యములేని శంకసత్యము; చాళీ లో అసత్యములు ముందుకు వచ్చుచున్నవని మొగములమీదే వ్రాసినవ్రాత, వేమన తండ్రి యొకడుండినానని చెప్పటకు పాత్రిమును లేవపు యుండలేదని తలచుటకే ఆధునిక దర్పి పరిశోధకులు కృపశుగురని చెప్పి క్రింగిచిత్తా చని విషవాదు మరచిపోవలసివి కావు. సయముతోడి పోష్యము చనమింకను చేర్వలసి యున్నదియు విరుద్ధించు పట్లగూడ నాయపుయగు కతికేత్రాసి కొట్టి నట్లుంబిరిలేనదియు అభిప్రాయపడిన శర్మగాడు వేమన పక్షములను గూర్చి మార్చి ప్రకటించిన బంధగు ప్రచురణకర్తలను విమర్శించుచు వారిచోలో 'మత్తిదెట్లులు అనుగాయి కొరిలు వేమన చాల తిన్నా'నని వారి వారికి మన పోష్యపు విషయ చూపివాడు. అంతేవా? మరి, మరిము కర్తవ్య సంబంధించిన విషయమని వచ్చెడి శర్మగాడు అచ్చయి 'హరినిగాని, హరునిగాని ప్రత్యేకముగ గొలచు ననుకూలము తప్పి, యిద్దరికి మొక్కుల చెర్పించుట, ఇద్దరికిని దెవళములు కట్టుట మొదలగు పనులలో ద్విగుగ్రామ వ్యయములకు పొల్పవలసి వచ్చె'నని సానుభూతి చూపి పోష్యమాడి వాడు.

సిద్ధాంత దృష్టితో శర్మగారి శిష్టాభిరుచిని పరిశీలించుటకు ముందు కళలు శాస్త్రము నీతి న్యానుధర్మములు లోకజ్ఞత అనువాదని గూర్చి అలోచనాపటువు లేన ఆయన అభిప్రాయముల నిందుక గమనింతము. 'నాటకోపన్యాసముల'లో కళలను గూర్చి వారిట్లు వ్రాసివారు: 'ఉండునది ఉండవచ్చునది ఉండవలయునట్టివనియు పర వస్తువును బ్రహ్మాండుటతోడనే కళలన్నియు మొదలు పెట్టును. సాధ్యమైనంతవరకు ప్రతి కళయు స్వరింత్రయగా నుండవలయు నందులని యెవరును కాదనరు. కాని ప్రతి కళకును అసాధ్యములైన ప్రమేయములు కొన్ని కలవరియు వానినట్లే వలలుట కంటే ఇతర కళలతో ద్వాటతో సాధించుట ధర్మమనియు అంగీరించక తప్పదు. కళలో బహిరంగముల ఫలము చాల తిన్నక; మన చిత్రవృత్తిని వస్తునిశేషముల అంతరంగము వా కీర్మ్యగోనివోయి విడిచి తాము జెనుకబడును. కళాకాగుని ముఖ్యమగు పని ఆ చిత్రవృత్తిని ఆ చోట ఏకాగ్రముగ నిలుపుటయే కళకు అనుకరణము సాధనము. సాధ్యము చిత్రకాగ్రత, ఫలము శాంతి' 1. పాశ్చాత్యులు గూడ ఈ విషయమున ఇంతకంటె నెక్కువగా చెప్పిన విషయము లేదు. పుట్టులో పుట్టి మఖలో మాయయగు శుణిక ప్రస్థానమున, ఊహలు వారిలో ఎక్కువగా కాన్పించుటకు వారి స్వాతింత్ర్యబుద్ధి కారణమని ఎంతగా అనుకున్నను

1. చెనురుగా నున్న ఈ వాక్యములను జెనిదట చేర్చి వాడు.

జీవితమున నెప్పుడు చాలనితన మొకటి గూడ ఒక బల మయిన కారణమేనని అనుకోవలసి తరచు. ఆ నెప్పుడు తాము వస్తున్నప్పుడు వచ్చునది గాననియు అర్థమింప దిత్తో రావలసిన దనియు నేను చెప్పి పనిలేదు.

ఇంక, శాస్త్రము వహించు విధేజంతు మార్గము; కళ వాని నన్నిటిని ఒకటిగా జూచి విశ్లేషణ చేయుట అని శిల్పగారి మతము. కీ! కీ! కట్టకుంచి రామరింగా రెడ్డిగారు 'వ్యాసమంతరి'లో నొకచోట 'శాస్త్ర మనుష్టానమునకు; కళ యనుభవమునకు' అని చెప్పివారు. అనుష్టానము వేరు అనుభవము వేరని భావించిన రెడ్డిగారి మాటలకును కొన్నింటలు, కదసి యనుభవించుట ఒకటిగనే యుండవలెను శిల్పగారి దృష్టి కిది ఎంతభేదమో చెప్పి బురిలేదు. శిల్పగారి విషయమున వ్యక్తిచేష్టకు శిష్టాచారమునకు భేదముండరాదను ధైర్యములే ప్రజకులో తత్వమును బంధువుగా చూడవలెననియు ఒకటి వస్తువులలో రెండవది పుస్తకములలో నుండరాదనియు తెలచిన తెలపునకు కారణమైనది. అందుకే ఆయన అనుభవరసితముల కొకా రెడ్డిగారు వివేకి మార్గమునకు చెందిన విమర్శకులై వారు.

కళకు నీతికి సంబంధము లేదను పరమార్థవాదులు కొందఱున్నారు గదా! దంతిపు చావల్లో తలపులు మూసుకొని కూర్చొన్న వారి మాటలు 'వివేదనలము' కాదని శిల్పగారి విప్రయము. ఆయన నేలమీద పాము చేయువాడే కాని నేలమీదని చేయువాడు కాదు.

సత్య సంపద (empathy) గల శిల్పగారు వ్యాయమునడి దము, జీవార్యము మొదలగు జీవార భావములతో నిర్ణయింపబడునది అనియు ధర్మము ఒక జాతిలో వ్యక్తిలో యోగక్షేమములు కలగవలెననియు తప్పక ఆదరింప వలసినదిగా పెద్దలు విర్ణయించిన నియమ మనియు, నిర్ణయించుకొని వ్యాయమునైపు మొగ్గు చూపివారు. 'వ్యాసమున కిహలోకమందు దృష్టి, ధర్మమునకు పరలోకము. మొనటిది పార్వకారికము. రెండవది నేతకాలముల బట్టి మారుచుండును.' ఇట్టి రోహిణిలో శిల్పగారు రసితయన నేమో వివరించి, వ్యాయ వ్యాయముల ధర్మధర్మముల వివక్షలు అంతిగ పాటించి తాను కోరిన దనుభవంప జూచుట—అని చెప్పిన మాట లందరికీ తెలిసినవే. కాని అవి సత్య సంపద ఉండవలెనన్న దృష్టితో దాని కుపలక్షకముగా చెప్పిన మాటలని మంచిబోయినతో మనము శిల్పగారి కవ్యాయము చేసిన అదగ్గ రసితకులమే అగుదుము! ఆతి తోయితనము దానికి ఫలమగును.

శిల్పగారి దృష్టిలోను రచనలోనుగల మరియొక గొప్ప గుణము లోకజ్ఞత (Commonsense) 'కీ! కీ! కీ! పుస్తకాలోక శాస్త్ర కావ్యావ్యవహారాత్, కావ్యజ్ఞ

శిల్పయా భాగ్యం ఇతిహేతు ప్రమద్ధమే' అని అలంకారి కులు కవిత్వమునకు లోకజ్ఞత వివేచియరాని కారణభాగ ముగ చెప్పినను విమర్శకుల కది అంతకంటె నెక్కువ అవలంబించి గమనింప వలసియుండుట అటుండగా అసలక్కర లేనట్లుగా నున్న వాదములు చేయుట అలవాటైనది. మనలో చాలామందిని బుద్ధితేవులమగుట ప్రజకుతో లంకలదని మన చదువుల ఫలము. ఎంత యెక్కువగా చదువుకొన్న లోకజ్ఞత అంత తక్కువగుట మన వ్యక్తిత్వ వికాస మార్గమున కస్వయించు మూత్రము. పాశ్చాత్య పండితులు తమ తమ కళా కలాపము లన్నింటి యందును తక్కిన తమ భిన్న భిన్న సిద్ధాంతములతో బాటు దీనికి గూడ అన్వేషణ మిచ్చి ఆదరించివాడు. ఆదరించుట యేమి, ఏ శాస్త్ర మార్గమున అయో వాని హేచ్చుతీర్చుట నిర్ణయంప బూని నను లోకజ్ఞతతో దూచి తీరవలెనని దానికోక దర్శన ప్రతిపత్తి నే తెలిసిందివాడు.

తత్వమున వ్యక్తభాగముకంటె అవ్యక్తభాగ మెక్కువ. కళలో తెలిసిన భాగముతో నెక్కువగా సంవాదము నెరవును. అంతమాత్రమున పూర్తిగ తెలియని, తెలియరాని అవ్యక్త తత్వమును వదలుట వ్యాయముకాదు. అన్ని కళలలోను, ప్రతిపాదించ బడు వస్తువేదనను, ఫలమూపమైన వస్తువు ఆనంద మొక్కటే. ఈ దృష్టితో శిల్పగారు నాటకములందు నృత్యము, పాటలు—పద్యములు ఉండదగినవని వాదించివారు. అవును మరి—తాళిలయాత్యక్తమైన నృత్యమేల ఆనందకారి కాదు? భావ ముండితీరవలె నను మొండితన మెందుకు? నటరాజు చేసినది నృత్యమే గదా! ఆయన ఆభినయించిన భావమేదీ! మనము పొంగి కుణిసి యాడెడు పసిపిల్లలే భావము వభినయించు చున్నారు? 'గుణలయోద్దీప్తి గురున ననుజ'ని బొత్తు గాను చెప్పిన ఆ ఆనందచేతన నృత్యమున లేదా? కాని అగిన వారబాలెప్పడో అగినది. ఏవాడు పదము కిప్పుని ధమకమున నే నృత్యము పూర్వగంగ పరిమితముగ నంగీకరింపబడినదో అనాడే దానిపై చిన్న మాపు మొదలైనది. ఆ పరిమితికి లోబడినంతమున్నుకైన మనము దాని నాదరింపవలయుట మన అక్కరయేగాని దాని యక్కరగాదు. ఇంక పాటలు—పద్యాలమాట చెప్పవలెనా? విజ్ఞాన శాస్త్రాధివృద్ధితోపాటు కళలు గూడ మేధోమార్గ లలితములుకాగా వ్యాయమును కొక బుద్ధినిమాత్రమే నెక్కుడి స్వభావవాదులు పాటలు పద్యములు పనికిరావందురు. కాని అది అనుభవమునకు చాసిరాని హేతువాదమార్గమని అందరికీ తెలిసినది.

ఇంక శిర్యగారు తాము చేర్చి, భిన్నప్రపంచముల తాత్కాలిక రంజనమార్గములకు లోపదీప మన లోని చాలమందికి సేర్వకావించి అభిరుచికి మూలమైన సిద్ధాంతము నించుక పరిశీలించిము. అయినది శిర్యద మైన రసమార్గము. అవాదిగా తిత్త్వముతో పాటించియు నున్నదే; ఉన్న నేగాదు, అది తిత్త్వము. 'రసోన్మయః'. 'ఉన్న అభిరుచికి ఉదాహరణ లియ్యవచ్చునని వానిని పరియోగ ప్రోవలో మార్చి తిద్దగలిగిన ధీమతు లేరని శిర్యగా లోకవోలు వ్రాసినారు. పూర్వకపుల మాట యెట్లున్నను అయిన మాత్రము సమకాలమువారి అభిరుచిని పరియోగ ప్రోవలో తీర్చి తిద్దిన ధీమతులు వాస్తవము. ఆ తిద్దటలో అయిన చేసిన పనియేమనగా పథ్యమైన ఆ కాస్త్రమార్గమును మన బ్రదుకున కెదురుగానిక జోడించి అందించుట. కళల ఫలమును రస మనియో అనందమనియో అలంకారికుల పరిభాషలో చెప్పక సామరస్యముని, కాంతియని బ్రదుకు చాళ్ళలో పడునట్లుగ చెప్పట కాస్త్రమును మనకు లొంగిన ఉప కరణముగచేసి లొంగదీయుట, కాంతి యున్నచే అనందము. ఈవాటి మనకు కాంతి యున్నచాలును. అనంద మదియే రాగము. ఈ రెండును పర్యాయ పదములే అనుట అనుభవ మార్గమున తెలిసి రావలసిన విషయమైనను ఆ తెలివిదీలోను నిర్యాగ్యులక, నెయ్యది లెనము, ఇంద్రియోపకరణము, ప్రకృతి నీతి, దుఃఖ రాహిత్యము, అనందముగా అధికారి ఛేదమునుబట్టి ఎన్నియో మెట్లుండుట గమనార్హము.

వైదుర్యుని రోగిజీవోగ్యముపై ఎంత శ్రద్ధ ఉండునో విమర్శకునకు పాకకుల మానసికరోగ్యముపై అంత శ్రద్ధ ఉండవలెను. రసము చూట చేపు దేరుగునుగాని మనకు జీరితమున కాంతి సామరస్యములు ఉండి తీరవలసిననే అన్న జీవితరూప సేటి మన సంకీర్ణజీవనఫలము. శిర్యగా రీ దృష్టితో పథ్య మను-రసమార్గమునే చేరు మార్చియో మార్చయో మరల మన కందించినారు. కావ్య విమర్శలలో అయిన దృష్టి ఈ సిద్ధాంతజన్యములైన మరికొన్ని సూత్రములకు కట్టుబడి వివరించది.

ఇంతకును రసమార్గమునకు చెందిన ఈ అభిరుచిని సేర్వవలసినవ్యుటకు మన కథనాతప కాలమున వచ్చిన కాల్యునిక, అధివాస్తవిక కవిత్వ ప్రస్థానములు నిమిత్తములు. ఈ రెండును పాశ్చాత్యుల భిన్న తత్త్వ దర్శనముల వాక్రియించి మేధోవాద్యలలితములైనవి. తత్త్వము (Spirit), పదార్థము (Matter) అను వానిలో తత్త్వము ప్రధానమని నమ్మిన కాల్యునిక కవిత్వ వికాసవాదము (Idealism) వాక్రియంపగా,

పదార్థమే ముఖ్యమని చెప్పు శౌతికవాదమున కాలిదిన అధివాస్తవిక కవిత్వ గతితార్కిక శౌతికవాదము సంపగా జేసికొని దర్శనమును యాగ్రిక దృష్టితో వాదునదైనది. దృష్టి, ప్రయోజనమాపములైన దీని సిద్ధాంతము లటుండగా ఇందలి కవుల చిత్తవృత్తులు రచనామార్గములు కూడ చేరు చేరుగా నున్నవి. కాల్యునిక కవుల మతమున తత్త్వము భావానుభవమే ప్రధానము. సమ్యక్దృష్టిని సమకాల్యులొనుట కది సాహాయ్యకారియని వారి విశ్వాసము. శిబ్దమును వాకుటలో గూడ వారు ప్రాయోగముగ వాచ్య లక్షణాలను కొంతవర కొదవించి వట్టి శిబ్దాంశము వాక్రియించియే రచనల నెక్కువగా నడిపినారు. వీరి నిశ్చేతుక— అశవా ప్రతీకమాత్రమైన—దుఃఖము కవుల నిషయమున ఎట్లున్నను పాకకుల భావానుభవము విషయమున మాత్రము విపరీత చిత్తవృత్తిగా పరిణమించినది. అధివాస్తవిక కవులు అవ్యక్త తత్త్వములోని లైజన (Unconscious), విశ్వలైజన (Dream) తత్త్వముల నవలోదనచేతు పమకట్టి శిబ్దకృతులనే నశింపజేయ నుద్యోగ్యులై శిబ్దమును సేయార్థమున సంకేతిమాత్రముగ వాడుకొచ్చినారు. వీరికి గూడ ప్రాయోగముగ స్థితి మనస్సుకెలేలి విశాళకాంక్ష మైన విజ్ఞానక చిత్తవృత్తి యొకటి యున్నది. కాగా, ఈ కవిత్వమార్గముల ప్రయోజన రూపమైన సిద్ధాంత మెట్టిదైనను, ఇది చిత్తకాంతిని సాధింపగలిగినవికావని, మానసికరోగ్యమునకు భంగము కలిగింపవచ్చునని అనుకొక తీరదు.

రసమార్గమునందలి మేరిమి, వీరియందలి లోటు గమనించుటకు మనస్సునుగూర్చి మన ప్రత్యక్షకాస్త్ర మేమి చెప్పనో చూడము. మనదంతయు కట్టికరాల బ్రదుకు. మనస్సు (Mind) అనునది మెదిమలోని నాడుల కూర్పులో వచ్చు సంచలనముక కలుగు విశిష్ట ప్రవృత్తి. సాధారణముగా ప్రతివారి మనసులోను ప్రధానముగా కొన్ని పాపనస్య (Appertencies) వైమనస్యములుండును. ఇంద్రియమార్గమున ఒక నూత్న మైన ప్రేరణ (Stimules) కలుగగానే అది ప్రకోప పరిణతిమే ఒక చిత్తాంత (Charecter)ను సంతరించు కొని భావమార్గమున క్రియాపర్యవసితమగును. దీనినే ఉద్రేకము (Impulse) అందుము. ఇటువంటి ఉద్రేకాలు కొన్ని ఒక్కొక్కవియుగా అమరికకు వచ్చి నప్పుడు ఒక్కొక్కవిమైన చిత్తవృత్తి (Attitude) ఏర్పడుట జరుగదున్నది. చెప్పట కింతయు ఇంతి లేటగా స్పష్టముగా మన్నప్రటికని క్రిమలో ఎంతో సంకీర్ణముగా జరుగును. ఒక్క చిన్న ప్రేరణకల్ల ఎన్నో వాననావీధులు కదలిపోవును. ఆయావాని అభి

ముఖ్యమైన ముఖ్యములకు సంఘర్షణ కలుగును. దీని కన్నింటికీ సామరస్యమును సాధించినప్పుడే చిత్త శాంతి సాధ్యము. అంతేకాదు అన్ని వాదనలను తృప్తి పరుపవలసిన భాగ్యవంతుడే ఒకటి ఉన్నది. ఈ రెండును జరుగవలయును మానసికకోగ్యము ఇది గోగము కలుగుట తప్పదు. ఇర్మగా రసభిరూపికు లాటవల్లనే కళల ఫలమును ఈ దృష్టితో శాంతి, సామరస్యము, అనుభవము అను మాటలలో వ్యవహరించివారు.

మరి, మనుష్యజీవితము భౌతిక సాంఘిక శక్తుల చేత నియమిత్తమై నడచునది గమనించిన ఇర్మగారు రసమార్గము నుపదేశించుచునే నీతినిరూప చేసినరానిది యిట్లు చెప్పివారు: "ప్రతి రసముగూడ హస్తామిరిత తర్వాత అసహ్యమును...రసము ననుభవించి యానందించు మన మన ప్రత్యయముగూడ తక్కిన ప్రకృతి ధర్మములకు లోపదీపకైకాని కేవలము వ్యతంత్రముకాదు. రసమేదియైనను మనము సహజముగా శీర్షరచుకొన్న నీతి, ధర్మము, ఆమరూప్యము, సామరస్యము మొదలగు హద్దులను విఘాతించునదో దాని ఘోరము ఆనందమును మన మనుభవించవలయు." ఇర్మగా రెంతవీపును 'సరాల' విరువు హెచ్చించే ప్రత్యయముగూర్చి చెప్పటలోని నీతిని వివరపరచుటలోని ఆలోచనకృత్తి ఇట్టిది.

కాని అభిరుచి పథ్యముగా నుండవలెనన్నంత మాత్రమున తీరినదిలేదు. ఈ దృష్టితో విమర్శకుడు కావ్యముయొక్క 'సతా' (Value) నిర్ణయింపవలసి యుండును. విమర్శకుమాత్రములను సాధికారముగ బర్పించి విడిచిన రిచర్డ్స్ అను పాశ్చాత్య పండితుడు విమర్శకునకు వుండవలసిన మూడు ముఖ్య లక్షణముల నిట్లు చెప్పివారు: He must be an adept at experiencing, without eccentricities, the state of mind relevant to the work of art he is judging. Secondly he must be able to distinguish experiences from one another as regards their less superficial features. Thirdly he must be a sound judge of values. మన ఆలంకారికులు చెప్పిన ఏహృదయ నివృత్తము లోని 'నిశీధీభూతే మనోమకురే' అన్న మాటలకు సమ్యక్ దృష్టి, ప్రత్యయనాదములని అర్థము చెప్పకొనకపోయియుండగా మనము సమ్యక్ దృష్టిని మరచి వాము. ఇంక కావ్యము నదవస్థల మాట, దీని నెట్లు నిర్ణయింపవలెను. అసంతరకాలములో పోతునియందు

కలగు శాంతి సామరస్యములనుబట్టి చిత్తవృత్తినిబట్టి నిర్ణయింపవలెను. కావ్యముయొక్క 'సతా' తాత్కాలికములైన ఉద్దేశకాలపు ఆగురుల ఏర్పడే చిత్తవృత్తుల పాండిత, కూర్పు అనువానితో లంకెపడి యుండును. కావ్యము చదువునర్హుడు 7000 గా మన మనుభవించెడి భావతీతతనుబట్టికాని, పాంచముబట్టికాని, స్థానమునుబట్టి కాని, రుచియు కరకుటముబట్టి కాని 'సతాను' నిర్ధారణచేయరాదు. ఉద్దేశకాలము (Impulses) పాండితగా అయిరించి క్షణిక వానికి చిహ్నమువలెనా చేసి ఎంతవరకు నిర్వృత్తిని సమగ్రతను అనుభవమునకు సాధించిన అంత మంచివనుకొనవలెను. తాత్కాలికమైన పారవశ్యమున్నప్పటికిని ఈ 'సతా'చాలని అనుభవపరమమే మెంతో ఉన్నది. భావానుభవము మునుప ఏర్పడే విలక్షణత (Character) తాత్కాలికముగా మంచిదిగా కన్పించినా ఆ అనుభవమును కలిగించిన ఉద్దేశకాలము (Impulses) గూడ మంచిచే అని తిలగు లేకుండా నమ్ముట కష్టము. కనుకనే కావ్యమును చదివి ఆనందించే సమయమునకంటె అసంతరకాలములో పోతుని చిత్తవృత్తి ఉద్దేశకాలపు సామరస్యము నెంతవరకు సాధించిన అంతవరకా కావ్యము సత్కార్య మవలసిరచ్చును. రచనయొక్క కావ్య తత్వముగూడ ఈ సామరస్య సాధనాశక్తిపై ఆధార పడి యున్నది. భావము, వస్తువు, రచన—అను మూడు ప్రధానలక్షణములగుల కరితామార్గముల ప్పుకించి ఇర్మగారు రచన ప్రధానమై తాత్కాలిక దనుత్కారకారియైనదాని వరకునిచెప్పి, 'త్విప్తి'ని కలిగించు వస్తురచ నొక్కసారిమాత్ర మెప్పుకొని భావప్రధాన మగు కవితచే ఉత్తమముట ఈ అసంతరకాల ఫలృప్తితోనే.

ఇర్మగారి రసమార్గాభిరుచి రచనల విషయమున గూడ ఆధునికులకు తిగిపట్లగనే మారివది. రసము లెన్నియను చింత ఆయనకున్నదే తోచదు. ఏమనగా ఆయన 'అనంత ధైర్యం' అను మాగ్గానికి చెందిన వాడు. ఆధునికుల ఉచ్యుక్తాభివ్యక్తియున ఆయన కాదన మున్నదింటిని. వీరి వివరీ చిత్తవృత్తులకు దూరముగ తొలగిరేకాని ఖండికావ్యరచనపై ఆయన కష్టము మెంతే. మనుష్యుడో ఖండికావ్య రచనలోని సాధకసాధకములనుగూర్చి ఆయన వ్రాసినట్లుగూడా జ్ఞాపకము. అంతేకాక ముక్తక రచనపైగూడ అభిమాన మెక్కువ యుటకు ఆయనయే అనువదించిన గాథా

పక్షపాతి పాక్ష్యము. ఆయన రసలోలుపరచేతనే 'అనంత' యై రసాః! అను మార్గమును అవలంబించినను ఆయన పక్షపాతి మనకాలమునకు క్షేత్ర రసానుభవమునకు గల పక్షపాతి తగినట్లుగా నమరీ వచ్చినది. ఏమనగా సంకీర్ణమైపోయిన నేటి వాగరక తీవ్రతయన ఆధునికులది అన్ని విషయములలోను భ్రమరవృత్తి అయినది. అస్తు

రసమార్గమునందే దభిరుచి ఇట్లు ఆధునికులకు అన పరమై పక్ష్యమైనదిగా తలచిన శిర్మగాదు తమ విమర్శలను ఈ మార్గమున పుట్టి వచ్చిన మూడునాలుగు మాత్రముల ననుసరించి నడిపినారు. వీటిలో మొదటిది కవిలో విశిష్టమైన ప్రతిభ ఉండవలసి కాని వ్యక్తిగా విపరీత చిత్తవృత్తులుండరాదు. అనగా భావస్వరూపులన్నియు సహజమైన పాళ్లలో నుండవలెను. కొల్పనిక, అధివాన్విత కవులలో ఈ సహజత రిక్కువయని గమనించితిమి. రెండవది కవిలోగాని పాశకునిలోగాని ఏ చిత్తవృత్తిరూప (Attitude) వ్యర్థముకారాదు. ఇది కళాస్వరూపు. అనగా కావ్యములో వ్యర్థచిత్తవృత్తులకు కారణమైన దీదియు ఉండరాదనుట. ఇచ్చట కళలలోని — ముఖ్యముగ కవిత్వములోని — శిల్పమునూట యందుక ఆలోచింపవలెను. ఇచ్చటనే శిర్మగారి దృష్టిని కవిసమ్రాట్టుల దృష్టిని కొంత సహజమైన భేదమున్నట్లు కొప్పించును. శిర్మగాదు రసలోలుపరచే నిరంతర మననశీలి; పాశకులకు ప్రతినిధి. విశ్వవాగ్ధాను నిరంతరకావ్యనిర్మాణ వ్యగ్రులు; కవులకు ప్రతినిధి. శిర్మగాదు కావ్యానంద మందే కాక దానికైన ప్రయత్నము పొదుపుగా నుండవలెననుటలో అభినివేశము. చివరిర్మాణవ్యగ్రతచే విశ్వవాగ్ శిల్పమునూడ ఎక్కువగా జాతురు. సంగీతమువలె సాహిత్య సాహిత్యుధురముకాదు; ఆలోచనామృతము. అందుచేత కావ్యము శిల్పఖనిగా నుండవలసి వచ్చును. శిల్పము అనంద సాగనకు తోడ్పడునంతవరకు కావ్యములలో నుండక తీరదనియు కళలో అదియుక ముఖ్యభాగమనియు శిర్మగా రొప్పుకొనక తీరదు; ఒప్పుకొనుదు గూడ. కాని ఆశిల్పమే పరమార్థమై ఒక వృధాచిత్తవృత్తిని పెంపుచేసి కవిత్వమునుండి భావానుభవమును దూరముచేసి బుద్ధిగమ్యత నాపొడింపరాదనుటయు నిజమే. రచనలో భావమున కది యొడిగియుండి చర్యగతో లేటపడవలసినదే యనియు, ఆ లేటపడుటలోని ప్రాతోగము (Spon

tanity) సరిగా నున్నంతవరకు శిల్పదృష్టి కళాభిహితమే అనియు అగుకొనవలసి యుండును. ఇంతకును శిర్మగా రెంత రసజ్ఞులుగో విశ్వవాగ్ధావారంత రస కద్రదవాదజ్ఞులు. వారి అభిరుచి భేద మిట్లు చాల కొంచెము. శిర్మగా రిట్టిదృష్టితోనే వాచిన పోముని సుతించి వ్రాసిన వ్యాసములలో ఎట్టవ పద్యములను మెచ్చుకొనుటయు పోమునిపద్యముల తీసివేయుటయు జరిగినది. పోముని 'ధవరాంతఃపుర తారవారము' లన్న పద్యమున దీరాజగాదు చెప్పిన శిల్పము వృధాచిత్తవృత్తి మేతువు. 'చెందమ్మి నిరులలోఁ జెందు లేనెను'లో అన్న పద్యమున కది సహజచిత్తవృత్తిని (Normalcy) చూపక చతుత్కార లోభమునకు పాల్పడినాడు.

శిర్మగాదు ముఖ్యముగా పాలించెడి మూడవ మాత్రము: కవిత్వమేకాదు రచన విదైనను సంకేత మూషితముకారా దనునది. ఆయన వ్రాసిన వ్రాతలలో నెక్కడనూ పారిభాషికపదకాలమును వాడక పోవుట గమనార్హము. విమర్శలలోనే యిట్లుండగా నింక కావ్యమున సంకేతపదముల నెట్లు వాడవచ్చును? సంకేతము నెఱుఁగుట సాధ్యమే అయినను అది పరిచేయుగల రంగము విస్తృతి చాలకొద్ది. భావస్పందము కల్గించుట కది పనికిరాదు. మనుష్యుల చిత్తవృత్తుల మార్పులకు, పామరస్వరూపుల కల్గించుటకు భావమార్గమే మూక్ష్యము నిపుణమును అరుదుగాని సంకేతమార్గముకాదు.

శిర్మగాదు తమ అభిరుచిలో అనుసరించి అనుభవించిన రసమార్గము మనలోని అంతరంగ వాసవల నన్నిటిని పండించునది; మన మనసులోని సామనస్య వైమనస్యములకు సామరస్యమునుగూర్చి కాంతినొసరునది. ఇది పక్ష్యమైనదిని చెప్పయన్నను అంతకంటె మనసులోగొనగల మార్గము లేదనుట అంద రెఱిగినదే; తియ్యని లేనెందు — సత్త్యముగలవారికి మాత్రమే అది యనుభవించసాధ్యము. తక్కినవారు మాటలతో తృప్తిపడవలసినదే.

కావ్యాచ్చ ఫలసంఘుష్టాత్
రసాలా దిత కాలకైః,
లోభ్యతే బహుభిః, కైశ్చై
భుజ్యతే పార్తికైః ఫలమ్.

దుర్ధపథము

శ్రీమతి పి. అరుణకుమారి

వింత క్రాంతిగిత్ నభోంతరాళమున
ఎంత చక్కని బాట యీ రేయి వెలసె!

పాలరాళ్ళను రత్న పాళితోఁ బేర్చి
సీలంబరపుడ్రోవ నిర్మించి రెవరొ!
కమనీయ దీప్తి పుంజములు చిమ్ముచును
రమణీయ రథ్యమై రాణించె నద్ది.

అరవిచ్చు మల్లెక్రావ్విరుల నందిళ్ళ
విరజాజి పొదరిళ్ళ విన్నాగా మొలికి
ఎలదోట లా బాట కీరువైపులందు
దళుకొత్తై నిగ్గు దొంతులు తీర్చినట్లు.

ఆ వియత్తల మనోహర దుర్ధపథము
నా వికస్వర లతాంతరామసీమ
బరువు నిద్దుర కంటఁ బడికించి ఇట్టె
పరవశత్వము నొంది భౌమ్యబంధముల

పాలిమేరలను దాటి కల నాచుఁ దేలి
అల మంజునుమవాటి నల పాలబాట
నలరునై వికసింప నాశింతు—కాంతి
కలికనై దీపింపఁ గాంక్షింతు—నేను.

పర్వ ప్రభావానుభవము

శ్రీ రాకృష్ణ గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

ఏమికాంగహి కాని, దాదాపు రెండుదశాబ్దముల క్రిందటి కథలకంటే అకస్మికముగా ఇప్పుడు జ్ఞాపకమునకు వచ్చినది. 'భాగతి' అనుగ్రహమున హితకమహాశియులకు దానిని నివేదించుటకై సంకల్పించిరిని. నాదృష్టిలో, అదియొక అసాధారణమగు ఆమధివము. దానితో జ్యోతిశ్శాస్త్రము సాత్రియులకు కొంత సంబంధమున్నదని నా నమ్మిక.

"అస్మాకం బదరీ చక్రం
యమ్యాకం బదరీతగుః,
బానిరాణాం సంబంధో
యూయం యూయం వయం వయం."

అనురకపు సంబంధము కావోలునని భావించుకొనెను? ఎట్టిదె నావరే, చదునగులకు విన్నవించిచో, నా హృదయభారము తగ్గెను.

ఆ దినములలో నేనొక పురమున దండెవాధి కారిగా పని చేయుచుంటిని. కార్యస్థానపు పనులకు అంతరాధిని కలగకుండునట్లుగా, విరామకాల మంతయు నా నాతకచోప్పున జాతికళాస్త్రవ్యాసంగ ముండి కవిపురుండెడి వాడను. అసాధారణములగు అనుభవ విశేషములకల జాతికములను వ్యక్తప్రయాసల కోర్కె సంపాదించుట, వానిఅనుభవములకు శాస్త్ర దృష్టితో కార్యకారణ సమన్వయము చేయుట, ఇదిగజాతిక యోగములకు వ్యక్తికీర్తితి సంఘటన ములలో కల సంబంధమును పరిశీలించుట, ఇత్యాది కార్యములతో కాలక్షేపము జరుగుచుండెను.

అట్లోపగునెల 28 వ తేదీనాడు రానున్న అమావాస్య (రెండవద్ర సంయోగము) సాయన తులారాలో 29¹ వ భాగలో వచ్చునని రమారమి పది దినములకు ముందుగ నే గమనించితిని. నా జాతిక ముందు కుజాడు ఆ తులారాశి 29¹ వ భాగలో నే ఉండుట. చతుర్థ లాభాధిపతియై దశమకేంద్ర మగ్ధ ముందున్న గ్రహము ఈ కుజాడు. గ్రహరాజుగు రవితో నిండుగా (త్రికాణ) ప్రత్యక్ష మిత్రదృష్టి, ఎక్కువ నాధిపతియగు శనితో (కేంద్ర) గుప్త శత్రుదృష్టి ఈ కుజానికి కలవు. అధికారుల ఆదరము, ప్రజల విశ్వాసము, సంపాదించి ఇచ్చు శక్తిగల రవి కుజమైత్రి

ఉద్యోగ కార్యముల విషయములో మాత్రము హితమే నదీ కౌత్యము. కాని, కాయశ్లేశము, ద్రవ్య నష్టము, ప్రమాదములు, మున్నగునవి నూదించు కుజ శని కేంద్రదృష్టి కొంతఅయినా, అహితకరము కాక బాదు. నా రాజ్యస్థానపు కుజాని కార్యములలో ఈ దృష్టియోగముల సమన్విత ఫలము చూపబడనియొండును. ఇట్టి కుజాడు జన్మకాలమున తన ప్రభావమును తులారాలో 29¹ వ భాగలో నిలిపినాడు. ఆ తోటనే ఇప్పుడు పర్వము పడుచుండుట! పర్వకాలమున రవి చంద్రకిరణ సంయోగమువలన ఆకాశరంగమునం గుచ్చ వింది భూమిపై ప్రసరించు ప్రచండశక్తి ఆ తులారాశి 29¹ వ భాగయందు నిక్షిప్తమైయున్న నా జాతిక కుజ ధర్మమును బాగుగా చగురుకొలిపి రచ్చ కిష్కలము కదా?

ఇది మృరించి సంతనే, కొంచెముగా, గుండె జలదరించినది. పర్వము విధి ప్రేరితము. వలదనినా రాకమానదు. నా కుజస్థానమును అది ఉక్లేశింప చేయుట సహితమవును. ఈ ఘర్షణమువలన ఫలము ఏదో రూపముగా నా జీవితములో అనుభవమునకు రావలసిందే? "కాలాహి గుర్తికమః" అను అభియుక్తగుభాషితునకు అర్థమైతే.

నా దశమంగాంకుని స్థానమునకు రానున్న ఈచర్యఘర్షణమువలన ఉద్యోగధర్మములో అంతాశి నము, శ్లేశము, నష్టము, కలగవచ్చునని సామాన్య మానవ. ఏ రూపముగా ఈఫలము వ్యక్తమగునో, కర్తవ్యమేమో, అనునవి సమస్యలు. "జీవోపి తం లంఘయితుం ని శక్తిః" అను సంప్రదాయముపై అభిమానము కలవాడు ప్రేతిము రానున్న మంచిచెడ్డలను గూర్చి ఏమియు ఆలోచించక చేతులు కట్టకొని మూల మాన్యుండుట సామాన్యముగా అసంభవము. యోగసిద్ధులమాట ఏమికాని, అట్టి చర్య సామాన్య మానవ ప్రకృతికి విరుద్ధమైనది. తిత్తిజ్ఞానమో, విరక్తియో, ఎంత ముడిరినా, కర్తవ్యమును గూర్చి ఆలోచించక ఉండజాలము. "తనబలముతో, తన పర్యయతో, తన బేజమ్మతో, తన కర్మతో, తానే, తనకొరకే, తన ప్రీతికై, భగవంతుడు 'నాతో' ఈ కార్యమును చెయించుచున్నాడు." అని సంకల్పించి,

సాత్విక త్యాగముచేయు పరమేశ్వరములు సయితము 'నా' అను పదమును వదిలరేదు. వదల లేకుండు.

పోదినకు, ప్రకృతి సందర్భమున దైవశక్తి ప్రబలమైనది.

"ఏకం కలాంశగతో,
యథోక్త ఫలద కృతి గ్రహవశేన."

అని వరాహమిహిరాచార్యుడు చెప్పినట్లు, నా కుజస్థానమునందే నికరముగా పడుచున్న ఈప్రశ్నను పూర్వ ఫలమును జూపకపోదు. దైవికముగా పరిస్థితులలో ఏనూర్పులు వచ్చునో, ఏనూరిన సన్నివేశములు ఏర్పడునో, ఉపహించుట కష్టము. సన్నివేశములు, పరిస్థితులు మన అధికారమునకు లోబడినవికావు. వానిని మనము అదుపులో నుంచుకొనజాలము. మన ఇంద్రియములే మన మనస్సే మన ఆధీనములో నుండుట కష్టము కదా? కనుక పట్టుదలతో ప్రయత్నించినచో, మనకు సాధ్యమగునది మనపురుషకారము మాత్రమే. దీనికి మనోనిగ్రహము, సంకల్పవార్ధ్యము కావలసియుండును. దైవము ఆయత్తిపరమ పరిస్థితులలో హితమరురిరి ప్రకరించుటకు పురుషకారమును జగత్తుల మాత్రమే మన కర్తవ్యము.

సరే, పరిస్థితులలో, సన్నివేశములలో ఏ మాన్యులను దైవము తెచ్చిపెట్టెనో చూడవలసియున్నది. ప్రమాదముల కవకాశమిచ్చు ప్రయాణముల సందర్భము కావరా లేదు. అవకాశ కష్టమునకే నా కారణములు చూపుటలేదు. కుటుంబములో అందరి ఆరోగ్యము తృప్తికరముగా నుండెను. ఉద్యాగ సర్వములో కార్యక్రమము తొంపిలక జరుగుచున్నది. మరి పర్యాయచే ఉద్రిక్తముకాగల కుజప్రభావమును ఎరీరి సమన్వయ పరమకావలయునో బోధపడలేదు. అలా చించునే యుంటిరి.

అమావాస్య చూడుదినము లున్నదనగా తలవరి తలంపుగా తిప్పాలలో మనఃకోధము కలిగించు సమాచారమొక్కటి వచ్చెను. పర్యాయనాటి ఉదయము సదిగంటలకు మండల దండవాధికారి అగ్రామమునకు వేంచేయుగలవల! దైవము సిద్ధపరచిన సన్నివేశమిది! లోగడ ఆ ఉద్యాగమును నిర్వహించుచుండిన వ్యక్తి నెలదినముల క్రింద మారిపోయి, క్రొత్తవ్యక్తి ఆహితమునెక్కియుండెను. అత డధికారస్వీకారముచేసిన కుగ్గదినమున మండలమందలి అధికారులందరు హారములు, పూలగుర్తులు, పండ్లబుట్టు సేనకులతో మోయించుకునిపోయి, అతనిని సందర్శించి ఉపాహనము లర్పించి, పరిచయభాగ్యమును సంపాదించుకొనియుండిరి. సాధారణముగా, ఇట్టి సందర్భము

లకు వెళ్ళట నాకు గుచించినది. మండలమందు దండవాధికారి హోదాకుత్సాని ఉద్యాగం లందరిలో అతితృప్తమున పాల్గొనని అగ్రాగ్యుడు కేవలకొండనే! గర్వమని కొందరు, బోధాపీఠ్యుని మరికొందరు, అవివేకమని వేరొందరు, ఎన్నుకూర్చి అచట రకరకములుగా వ్యాఖ్యానము చేసిరట! ఆనాడు తన సందర్శనమునకు రాని ఉద్యాగి కేవలకొండ కే అని ఆ మూలవాధికారి కర్ణపుటములకు నెత్తము పోకిరిట! నాపైన అకారణ వాత్సల్యముగల తోడిఉద్యాగులు కొందరు సమయమును కనిపెట్టి యీ పుణ్యమును కట్టుకొన్నాడు.

అతితృప్తమున పాల్గొన్నవారిలో నా మిత్రుడొకడు తరువాత కొన్నార్కుకు నన్ను కలుసుకున్నప్పుడు ప్రస్తావనకేమున పెరిషయములు వాకరిగించి, "నేను పొరలొట్టు చేసితివని నుందలించినాడు. ఆక్రొత్త అధికారికి పరిపాలనములో ఇతర విషయములపైనే క్రొత్త లేదట! దండవాధికారులపై ప్రతిదినము విదోహిగా దండయాత్ర సాగించుటమాత్రము అతని అదర్శముట! తీర్మానములను అనివీర్యముగా ప్రసక్తికి పరీక్షకు గురిచేసి తీక్షణముగా విమర్శించుట, ఆకస్మికముగా కార్యస్థానములకు వెళ్ళి వివోఒకటి తప్పపట్టట, అనునవి అతని దినద్యాయించిరి కార్యక్రమముట! కొపము లచ్చినపుడు అతని వాగ్దాండ్లికి వాడులేదనియు, అప్పటికే ఇద్దరిగొడ దోమకోహాగ చెసివాడనియు, నా మిత్రుడు వర్ణించి వర్ణించి చెప్పెను.

"వాడు దర్శనమునకు పోయియుండలేదు కాబోలు?" అని ప్రశ్నించిరి.

"రాకేమి? వచ్చియుండిరి."

"మరి, నజరానా ఎదుర్కొనలేదేమో?" అంటిని.

"అదే విధి! అందరికంటే వారిదే పెచ్చెయి. స్వముగా బెంచుకొనిపోయి మేలరకపు జరిగిచ్చుల పూలహారాలు, శ్రేష్ఠమైన సీమలేనపండు, కాబూలు ద్రాక్ష మొదలగునవి సమృద్ధిగా తెచ్చుకొనియుండి ఎదుర్కొనినాడు. వారి ధారాళమునకు మేము కొందరు నిర్లపదీమిమాడ." అని నా మిత్రుడు సపస్యనించెను.

"మరి, దాని ఫలమేనా ఈ అనుగ్రహము?" అంటిని. నా కేలనో చిన్నగా నవ్వు వచ్చినది.

"వారి గ్రహచార మందువు. సరే తెమ్ము. అయినా, యన జాగ్రత్తి మనది." అని నా మిత్రుడీ కథ చాలించెను. అతని సానుభూతికి కృతిజ్ఞులను తెలిపితిని.

మండలాధికారి రాకనుకూర్చిన సమాచారము వచ్చిననాడు వాకిరిషయమంతయు స్ఫురణకువచ్చినది. ఆనాటి సాయంత్రమున తలవాకా అధికారి

వాకడ కొక రాయబారిని పంపెను. పంజాబునికంటే చతురు డా రాయబారి; మహాయుక్తిపరుడు. నీ మేమో విషయములనుగూర్చి మాటలాడుదు, పందెప్పుడు మండల దండవాధికారి రాకను ప్రస్తావించి, అతడు వచ్చినప్పుడు సముచిత గౌరవ సత్కారములు జరుపుట స్థానికాధికారుల ధర్మమని నిరూపించి, అతడికి కొంత స్వీకారము చేసినవాడు నేను విప్రయుం డని కౌరవమున అతనికి నాపట్ల కొంత అత్మప్తి కలిగి యుండుట సహజమని నూచించి, ఆ వాడును నివర్తి చేసకొనుట ప్రాపంచిక దృష్టితో నాకు హిరమని సిద్ధాంతికరించి, అందుకొంత లిగిన రీతిగా ఫల పుష్పములు తెప్పించి అతడు వచ్చినప్పుడు సమర్పించు కార్యమునకు నేను పూనుకొనుట యుక్తియని ఉపన్యసింపివాడతడు. ఇది అంతయు తాలూకా అధికారి చేసిన చాణక్యతంత్రమని అర్థమైనది. ఇట్టి సందర్భము లలో ఇతరులతో చంచాలు ప్రోసుచేసి మెలకువతో స్వామి కార్యమును స్వకార్యమును జరుపుకొను ప్రజ్ఞా శాలి అతిపని ఎరుుదును. ఇట్టి పనులు నాకు రుచించినవి కొంత కలుపుగానే ప్రతి చెప్పితిని. ఆ రాయబారి ముఖ మింతి చెమటని చప్పుగా వెల్లిపోయినాడు. తాలూకా అధికారియొక్క అమాయ తప్పదను కొంటిని.

సరే. పర్యకాలమున గ్రహాస్థితి ఎట్లుండునో, పరీక్షింపింతుని కుండులని సిద్ధపరచితిని. అచక్రము ఇదే:-

	18-21 (వ)	వ 16-28 క 18-34	
I 22-45 ను 22-25	(సాయనము) — పర్యకాలపు గ్రహభావస్థితి —		య 1-27
కు 8-56 X 1-0	బు 7-47 రా 18-34	ర } 19-16 చ }	ఇ 22-16 కు 28-49

రవిచంద్ర సంయోగము నా జన్మకుజానిపైన వచ్చుచున్నదని మనవి చేసి యుంటిని కదా? అది

యట్లుండగా, ఆనాటి వరుణకేతువుల సరివడును నా జన్మచంద్రుడు నిలుచుట మనశ్శాంతికి ధంగకరము. ప్రమాధిపతియై పంచమభావములో నా చంద్రుడుండుట కుటుంబ విషయకముగా అశాంతి కలుగవచ్చునేమో! లేదా, భార్య పుత్రులకు భేదము కలిగించు ఆకస్మికప్రయాణశ్లేషమైనా కలుగవచ్చును. ఆనాటి వరుణుడున్న భాగ హస్త్యులకు సంబంధించినదని పాశ్చాత్య శాస్త్రజ్ఞులు వ్రాసిరి. నా ఉద్యోగ ధర్మములో అప్పుడప్పుడు హత్యోద్రసంగములవచ్చుట సామాన్య విషయము. అట్టి సందర్భముకంటే సిద్ధము కావచ్చును. కాని, దానిచే నా మనస్సు కలవరపడుట సాధారణముగా సంభించదు. మరి ఏ అసాధారణ స్థితి రాగలదా? జన్మకాలమున నా కుజశుభలకు కేంద్ర వేధ కలదు కదా? ప్రశంసలో నున్న పర్యము ఆ కుజ శని వేదాఫలమును సయితము వికృంతి అయినా రలలు కొలుపక తీరదు. ఇట్లుండగా, ఆనాటి యముడు నా జన్మశని మీదనే ఆవాహనముగట పులిమీద పుటవంటిది. ఇది విదో ప్రమాదసూచకము. మొలెముమీద, ఉద్యోగమునకు సంబంధించిన కార్యక్రమములో అశాంతి, గొప్ప సంచలనము, విషమ పరిస్థితి, ఆకస్మిక సంఘటనము, ప్రమాదకరముగు ప్రయాణము, ఉద్రిక్తస్థితివలని అందోళనము, ద్రవ్య నష్టము నూచితము లగుచున్న వనవచ్చును.

ఆనాటికి దైవిక బాతకమును సాధించిచూచితిని. దైవిక లగ్నము కన్యారాశిలో 29^వ భాగకు వచ్చును. ఏమి విధి నిలపితిమో ఇది? ఆ పర్యము నా జన్మకుజాని ఉద్రిక్తతచేయు చుండగా ఆనాటికుజాడు దైవిక లగ్నమునే చేరుకొనలయునా? “ఏకాంశవిప్రస్థానం నీనే ఫలం స్వాత్” అను కౌశికీయ న్యాయరీతికి, పర్యక్షేరితుకు కుజఫలము ఆనాడే అనుభవమునకు రావలసియుండునని సారాంశము.

దైవిక లగ్న దశమభిపతి బుధుడు. దైవిక లగ్న హందరి చంద్రునితో అబుధునికే ఆర్ధకేంద్రవే! అదే కలు, అసత్యములు, కూటపాత్యములు, మోసము, ద్రోహము ఇత్యాదుల సంబంధము నీయోగము నూచించ గలదు. మండలాధికారియొక్క అవిశ్వసనీయ చిత్ర వృత్తివైనా ఇది తెలుపవచ్చును. లేదా, ఎవరయినా మహామహాపులు నాపై ఆరినికి కొండెములు చెప్పుదు లేమో? దర్శనమునకుపోని లోపముకంటే నాలో నున్నది కదా? తన రాయబారమును తిరస్కరించితిని తాలూకా అధికారికి అత్మప్తియున్నది. ఇట్టి అవకాశము ఉపయోగించుకొను చాతుర్యములో అతినిది అందచేసిన చేయి!

మండల దండవాధికారి ఆనాడే నా కార్య స్థానమునకు రావచ్చును. ఉన్నదో, లేనిదో ఏదా

తెచ్చు పట్టవచ్చును. నాకు రక్షాద్రోణము కలిగించు మాటలు పుట్టవచ్చును. అకారణముగ తప్పు పట్టిపడో మాత్రము పరిణామ మేమయినాపరే, తగిన పరిచెప్పక తీరకుండుట సాధ్యభావము కాదు. విమలచిన్మివా 'చిత్తముని' తలయొద్దట నా దశమభావ మందలి కుజ వరుణులు సేర్పనివిద్య. ఏ అధికారినికాని 'దేవతా' అని సంబోధించి ఎరుును. వారితోటి సంభాషణమందు సర్వదా మృగ్యమ పునఃపకు మారు ప్రభువు పునఃపనే ఉపయోగించుట నా అలవాటు. కాని, మండలాధికారికి నావంటి ఉద్యోగులపైన సర్వాధికారము కలదు. అతడు పగపట్టినా, నిస్సంకేయముగా కట్టమే.

అయినా,

"వరాకోపి కంఠీరవః కిం దిశ్ఠియః." అని తోర్తికి క్కామ్రువే తలచే ప్రశంసించుదినవాడు రాజ్య స్థానమందలి కుజుడు. పైగా, ఆ కుజునిగ్గి హరాజా మండి పరిత్రాల్ల మిత్రవృద్ధి. నీవాపనికి రాజానుగ్రహము పుట్టుక నున్నప్పుడు అతని అధికారమునకు లోపమెట్లు రాగలదు? కనుక, ఉద్యోగ విషయమున గౌరవహాని రాగలదను భయము పాధారణముగా నాకు లేదు. కుజ శని వేధా ఫలముగా, కష్టమో, నష్టమో రావచ్చును. తలదలి తలంపుగా, క్లిష్ట పరిస్థితులన్న గ్రామాంతరమునకు నాకు మార్పు రావచ్చు నేమో?

తాజక సంప్రదాయము ననుసరించి ఆ నాటికే దినజాతకమును నుడించి చూచిరిని. దిన ప్రవేశకాలములో లగ్నము సింహరాశిలో 24^వ భాగము వచ్చినది. పుణ్య సహాయము నికరముగా వరుణుని కేంద్ర వేధలోనుండును. అకస్మికముగా పుణ్యమునకు దెబ్బ తలలు నేమో? పర్యక్షిణమున ఉదయించు బృహస్పతి దినలగ్నమునకు స పను భావములో నుండగలడు. నుగవృద్ధి యోగ్యమే కాని, అతనికి ఆ దినజాతకములో మృత్యుభావాధిపత్యమువచ్చుట మాత్రము గుచి కరముకాదు. "కళత్రవోహత్ మృతిర్భవేత్ నూనం." అను మాత్రము అష్టమాధిపతియొక్క సప్తమ భావ స్థితికి గుచ్చఫలమును చెప్పయన్నది. భార్యవోషము వలన మరణము రావచ్చునట! క్రిమతి ఏమైనా పార బాటుచేయునేమో? కాని, నా జాతకమున లగ్నాధిపతి సప్తమభావమందుండుటచే, "లగ్నైకే సప్తమే యస్య తస్య భార్యా వివస్యతి" అను పరాశర వలన క్రిమతికి సాభాగ్యము చెడుసంభవము మాత్రము లేదను ధైర్యమున్నది. 'కళత్ర' మును పదమును ఉపాక్షిణముగా గ్రహించినచో, ప్రబల శత్రువులవలన కాని, దోరులవలన కాని, ప్రయాణమువలన కాని, కాయశ్రేణు సంభించవచ్చునను అను సిద్ధించును. అట్టి శత్రువులేమో నాకు లేరు. ఇక దోరుల విషయమూ, ఉపాకు మించినది. ప్రయాణ

శ్రేణు రావచ్చును. ఇది ఇటుండగా ధనాధిపతియగు బుధునికి ఇంద్రుని అర్ధశేంద్రస్థితి ద్రవ్యసప్తమును సూచించగలదు. అనాటి శని (మృత్యు సప్తమాధిపతి) యుండు మేరకా 18^వ భాగ "తిండి తీర్చి"ములకు సంబంధించినదట! ఆ తిండి నా జాతకముందలి ఇంద్రుని మంత్రి అర్ధశేంద్రవేధ నికరముగానుండును. దోష యుక్తమున అహారమో, అనాహారశ్రేణమో, అనోగ్య భంగమును తెలుపును. "లంఖనా పరమాదభం." అను రీతి ఆ దినమున ఉపసించుటే క్షేమము కాదోయి, లేదని జేమనగా శరీరశ్రేణము, అశాంతి, కష్టము, వీధి దూషముగా రావలయునని దైవము సూచించిన దనట.

ఇట్టి పరిస్థితులలో ఆనాడే మారువలన మండలాధికారిని ప్రపథమముగా చూపవలసి వచ్చుట నా అభాగ్యమనినా. పర్యయ సూచించు ఫలములకు అతని రాశిలో సంబంధము ఉండేతీగననట నిస్సందేహము. ఆనాడు అతడురానిచో, మంచిలే. కాని, అతనిని రాకుండ చేయుట సాధ్యము కాని పని. వచ్చిన క్షణమున అతని దివ్యము చేయుట కూడ తప్పనివిధి. ఇదే ప్రబలదైవము తెచ్చిపెట్టిన చిహ్నము. ఆనాడు అతనిని చూడకుండుట సాధ్యమైనచో, చాలవరకు పీడ తొలగినట్లే. కాని, నా ఉద్యోగ స్వభావములో కార్యస్థానమును వదిలి గ్రామాంతరములకు పోవుట పాధారణముగా సంభించెను. ఇక, తెలుపునకు వ్రాసుకొని వెళ్ళినచో, ఉద్దేశ్యేచ్ఛార్యకముగా ముఖము తప్పించుకొంటినను అభిప్రాయము పుట్టుటకే అవకాశమున్నది. చెప్పుకొనుటకై నా, అత్యవసర కార్యభారము నాకేదియు కావరాలేదు. మరి, తాలూకా అధికారి ఇష్టమసారము వారమో, గీరమో, తెప్పించినచో, ఉద్యోగపు కారణమున ధన సప్తమును ఫలము వచ్చినట్లే అరును. కాని, ఈ నజ రాసాపద్ధి నాకు గిట్టనిది. పోగా, ఇంద్రబుధుల యొక్క, చంద్రవరుణుల యొక్క వేధాఫలము ఏమైనట్లు? నాకు గుచించని ఫలమునకు మార్పు వచ్చునా?

దైవగతి అపరిహార్యము. దానికొక్క స్వరూపము కల్గిండుట మాత్రమే పునఃపకారపు పని. ఉన్న పరిస్థితులలో సాధ్యమయినంతవరకు హితమును రీతిగా, సహాయమునట్లుగా, దైవఫల ముదాధించుట యుక్తము. ఉద్యోగధర్మములో మండలాధికారితో మాటపడరాదని నా సంకల్పము. సాధ్యమయినచో, మార్పు రాకుండా వలయుననియే నా కోరిక.

ఆలోచించిన కొలది, అమావాస్యనాడు మండలాధికారిని చూడకుండుటే హితమని తోచినది. కాని

దీనికి తగిన ఉపాయము పొడగట్టలేదు. కాలము కష్టపడి పోవుచుండెను. ఏది నిలచినా, కాలవక్రమును త్రేము నిలువదుకదా ?

అంతలో చతుర్థి రానేవచ్చెను. మరుదినమే పర్వము. అందోళనము అధికము కావగినది. నా సంతకము తెలిపేటట్లు ఉపాయము కావరాలేదు. గెండు మూడు దినములుగా తేటాలులో వచ్చిన విన్నపములు, ప్రథమ సమాచార లేఖలు, పోలీసు రిపోర్టులు, నిమగ్నించి చూడసాగితిని. దొంగతనములు, ద్రోహములు, కొట్లాటలు, ఘాతాలు, అకస్మిక మరణములు, విశ్వాస ఘాతక దర్శన, అక్రమ ప్రవేశములు, మున్నగు నేరములకు సంబంధించిన వ్రాతలవి. వానిలో ఆత్మహత్యకు సంబంధించిన శివసంచాయతీ రిపోర్టు ఒకటి. దాదాపుగ 80 మైళ్ళ దూరమందలి ఒక పల్లెలో నిండు యశ్వవసులుగొమ్మ ఒకానొక కాపుకొనలు, మట్టుకుట్టు బాధ సహించలేక, ఇంటిలోనే దూలమునకు త్రాడుకుట్టి ఉరివేసుకొని మరణించినవట! ఇట్టి మరణములలో అనేకములు మాసి పెట్టబడిన హత్యలమట సుప్రసిద్ధ విషయము. కాని, మరణించిన వ్యక్తియొక్క పన్నీహిత బంధువులు, గ్రామాధికారులు, ఇగురుపారుగు వారును, ఏకవాక్యముగా ఆత్మహత్యయని సిద్ధాంతీకరించినచో, నేరపు ప్రశంసయే వుట్టదు. సాక్ష్యములేని కారణమున, న్యాయము జరుగదు. ఇది సయితము అట్టిదే కావచ్చును. పంచాయతీ రిపోర్టునందలి వివరములను శ్రద్ధతో పరిశీలించితిని. ఉరివేసుకొనుటవలన కలుగు మరణ చిహ్నము లన్నియును. చ. తప్పక వ్రాయబడియుండెను. భర్త ఆత్మహత్య, ఇతర బంధువులు, ఎవరుకాని ఆత్మహత్యకు సంబంధించలేదు. శివమనెన ఇతరములయిన ఘాత చిహ్నము లేమియులేవు. కాని, ప్రత్యక్ష సాక్ష్యములేని కారణమున శివము దాక్తురు పరిశీలనకు పంపబడినదట! సంబంధ కారణము లేమియు గోచరించలేదు. కాని, నేలమట్టముమీద శివము వ్రేలాడుచుండినపుడు, ఉరిత్రాటి పొడవు, శివపు కొలత, మొదలగునవి గమనించినచో, ఆ ఇంటి మిదైరమారవి 18 అడుగుల ఎత్తులో ఉండవలయునని తేలి నది. పల్లెట్టాల్లో కాపులఇంట్లు, సాధారణముగా, అంత యెత్తుగా నుండవని నా అనుభవము. ఈ కథలో ఏదో “కుంభకోణము” ఉండుననితోచినది. అవకాశము లభించినదని తటాలున స్ఫురించెను. ఈరహస్యమును కేదించుటలేదని సంకల్పించితిని. దానికొరకు ఆ గ్రామమునకు వెళ్ళినచో, పర్వమునాడు మండలాధికారిని చూచుట తప్పదు. ఈ ప్రయాణము నేను చేయవలసిన అవసర

మేమిలేదు. చేయమని నాకు చెప్పినవాడులేదు. నేయినిచో నన్ను తప్ప పట్టువారునులేదు. అయినా, నిర్ణయముననియే విశ్చయించితిని.

ఏదో బాడుగ మోటారుకారు సంపాదించుకొని, అమావాస్యవాడు తెల్ల వారక పూర్వమే పూటాపూటగా ఆపల్లెకు బయలుదేరినది. త్రోవలో ఒకనదిలో ప్రవాహమున్న కారణమున ప్రయాణము నకు కొంత ప్రతిబంధకముయినది. ప్రక్కపల్లెనుండి వాల్లుజరిల ఎక్కు రప్పించి, వాని సాహాయ్యమున పది యావ్యముల వ్యయముతో, మోటారుకారును ఆపరిగట్టునకు లాగించునప్పటికి మధ్యాహ్నము మీరెను. తోడినే ప్రయాణము సాగించగా, సాయంకాలము 8 గంటలవేళకు గమ్యస్థానము చేరుకొగల్గితిని. ప్రశంసలో నున్న ఇంటికిపోయి మానునా, ఆత్మహత్యకథ అచ్చముగా “విశ్వామిత్ర సృష్టి” అని పుచ్చమైనది. నా ప్రయత్నము నిరర్థకముకాలేదని ఎంతో ఉత్సాహము!

ఇంటి మిదై ఎత్తు 9 అడుగులు మాత్రమే. శివము వ్రేలాడుచుండినదన్నచోట, కాళ్ళకు అందుబాటున ఎత్తున, గెండు ధాన్యపు గాడలుండెను. మరణ కారణము ఉరి కావాలనమట వృద్ధము. ఆత్మహత్యగాఢ విశ్వాస్వార్థముకాదు. మరి, హత్యజనునా? నడి యూరిలో మట్టుమధ్యాహ్నపువేళ, సాంతిఇంటిలో నే హత్య! ఎంత ఘోరము!

పంచాయతీ రిపోర్టు వ్రాసిన పోలీసు అధికారిని, పంచాయతీదార్లనునచో, పిలిపించితిని. క్రొత్తగా కొలలెలువేయించి ఆ ఇంటి ఎత్తు నిర్ణయించేసి, వారితోనే హస్తాక్షరములు వేయించితినికదా.

“మేము లోపలికివెళ్ళి చూడలేదు. మాకేమి తెలియదు. పోలీసు అధికారి వైచాన్య చేయమనగా చేస్తాను.” అని పంచాయతీదార్లు తలెత్తుకు స్వరములతో పెంపులు తడుపుకొనుచు చెప్పి, తమ బాధ్యతకు జలాంజలి ఇచ్చిరి. పోలీసు అధికారికి చేతులు కాళ్లు వణుకుచుండెను. నోటి మాట నెలువగుటే కష్టము. “ఇంటివారు, ఇగురుపారులు, ఆత్మహత్య అంటే, నమ్మి మోషోయివారు.” అన్నాడతడు. ఇంటివారు ఆత్మహత్య అని సాక్ష్యమిచ్చుటకే సిద్ధంగా నుండిరి. లాభములేదని వారినందరిని ఆచటనే వదిలి, ఒంటరిగా గ్రామములోనికి వెళ్ళి రహస్యముగా కొందఱు స్త్రీలను, పిల్లవారిని, ప్రత్యేకముగా విచారించి, ఆశ్చర్యకరములను ఆవిష్కరములు గ్రహించితిని. ఇంటి యజమానునికి గతించిన యువతి భర్త దిక్కుకుమారుడని, కామాంధుడై

అమెను లోబరుకొనదలచి మూడు నాలుగు సంవత్సరములుగా దుష్టులను మాను ఎన్నియోచూర్చు ప్రయత్నించివా, అశిలవతి అతని ఆటలు పొగనియ్యక తిరిగిరించుచు వచ్చినదని, ఈరహస్యము తెలిసి యుత్తముండు రాలన అత్తగిరి దంపించివా ఫలము కావరకుండుటచే, అతనికి అవకాశము లభించకుండునట్లుగా కోపరిని కాపాడుచు వచ్చినదని, ప్రశంసాదినయన మధ్యాహ్నము వేళ, కోపము ఇంటిలో కొర్రలు దంచుచుండగా, విదా అత్యవసర కార్యమున అత్త గ్రామములో బంధువుల ఇంటికి వెళ్ళుట గమనించి మాను ఇంటికి వచ్చి కోపరిని నిర్బంధించి, అమె నిరాకరించి కూరలు పెట్టగా, కోపముతో అమె చేతికోకరిచే బాగుకొని ఎడమ మోదివండున అమె పడిపోయినదని తెలిసినది. తరువాతి, అత్త ఇంటికివచ్చిచూచి, పొలములోనున్న కుమారుని రప్పించి, బంధువులకులతో సంప్రతించుటలు జరిపి, గ్రామాధికారుల పాహాణ్యముతో, ఉరిత్రాటికథ అర్జి నదిట! కోపరిని కోలుబోయినదనిచాలక, మొరనికి పైతము ముక్తిమార్గము చూపుటకు, పాపము ఆ ఇల్లలు ఎట్లు పూనుకొనలగు? సరేకాని, నీతిని నిలుకలిపి కోపరి నిండు ప్రాణము నిట్లు నిలుపున హతమార్చిన ఆ నీరుకు సంఘటనలో మంకుట కన్దుడుకాదు. వివరములు తెలిసినకొలది నాకు కర్ణన ఆరాలును చెప్పనలవికానిది. ఎన్ని భూరహస్యపరాధము రిట్లు మాసిపెట్టబడుచున్నవో? హృదయము తిల్ల డిలిపిది.

సత్యము తేలినదేకాని, న్యాయస్థానమునకు కావలసిన పాత్రుల పాత్రుల లభించనిదే, దోషి శిక్షించబడుట అసంభవము. విశ్వామిత్ర సృష్టికి ఇంత ఆస్పదము కలిగినవతిగువారే, న్యాయస్థానములో సత్యమునకు వెలయుండదు. అయినా సత్యమున కొంత ప్రోహము జరిగినదని బహిరంగపరచుట నాకర్తవ్యమని భావించి యుఖ్యులకు సాక్షులను విచారించి వాఙ్మలమును వ్రాసుకొన నారంభించితిని. కోపరిహత్యకు మానుడే బాధ్యతను చెప్పటకు పూనుకొనువారులేదు. తనధర్మ కలవంతుడు కానియు, అవిదయును అతనిని తాను దండించినది సత్యమనియు అత్త చెప్పినది. దిక్కుతండ్రిచేస దోషికోపణ చేసినవో, అతడు తనకు ఆస్తి దిక్కునీయ దినుభయమున కుత్సిత్య క్రింది తన శ్రమి తెలియదెను. తుదికు మానునుపిరిచి ప్రశ్నించితిని. అప్పటి అతని స్థితి వర్ణించుట పాద్యము. ప్రమాణము చేయునగా, అతడు గడగడ నలుకుచు ఆకా

శము చూచి నుటకలు వ్రుించుచు, నోటి మాటలేక చెతులాండించుచు, ఎవరూడుకొనుచు, తుల కాలము వికార చేస్తలచేసి, తలలున “పాపముం! నానెత్తిన రాయి నేసి పోయినది. నే నేమి చెప్పగలను?” అని నిలుపున కూలి, ఉన్నప్పుడెరి విలపించుచు “అయినది. నాపని అయినది” అని నేలపైపడి పొరలాడి, కొంత నేపటికిలేచి కూర్చుండి, తలపై చేతులానించి, “మాట వినలేదండి. వినలేదు. రాక్షసి! ఫెలియని బలముగా నా చెంపకు కొట్టినది. తల తిరిగిపోయి నేనూ కొట్టితిని. కోపమునచ్చి కోకలితో వేస్తిన. విర్యాచ్యురాలు! పడిపోయింది. నే నేమి చెతును? వ్రాసుకొండి. మీ ఇద్దరును వచ్చినట్లు వ్రాసుకొండి. నాకొంప కూలిపోయినది.” అని కూరలు పెట్టెను.

నా గ్రంథము ముగియునప్పటికి రాత్రి 11 గంటలు మారినది. ఆహారములేదు. ఆ గ్రామములో త్రాగుటకు దిగుడువారి నీరే. ఉరిలో ఎండగొనారి పుండ్ల కట్టతో నంపగా సాయంకాలము చూచి యుంటిని. కనుక ఆ నీరు త్రాగుటకు ప్రయత్నించలేదు. తాంబూలముతోనే ఆకలిదప్పలకు కొంత సమాధానము చెప్పచు పని జరిపితిని. కాని, పన్ని వేళము తలని ఉద్రేకముతో, రహస్యము భేదించగలిగితిను ఉల్లాసముతో, నాకు శ్లేశముతోచనేలేదు.

అర్ధరాత్రివేళ వ్యస్తానమునకు మోటారుకారులో ప్రయాణ మారంభించితిని. ఉదయమునకే గ్రామము చేరుకోవలయునని ఉత్కింఠ. కాలికాదని ఆలయము నకు తీసుకొనిపోబడుచున్న మేకవలె ‘కం. కం.’ అనక పోలీసు అధికారి కారులో ఒకమూలకు ఒదిగి విశ్చిబ్బముగా కూర్చుండియుండెను. అతని స్థితి చూడగా కర్మ మనిపించుచుండినది. ఉపకౌత వేతనమునకు అర్హమయిన వరుషు! అమానుకత ప్రతిబింబించు ముఖము! పాపము! గ్రామాధికారులను నమ్మి మోస పోయినాడు కావోలు? చండలాధికారిని చూచి నపుడు అతని ప్రశ్నల కెట్లు సమాధానము చెప్పవలయునో, హత్యాపరాధమునుగూర్చి ఎట్లు వివరించవలయునో, పరిణామమేమో నాలో నేను ఆలోచించుకొనుచుంటిని.

కారు వేగముగాపోవుచు మైశు దాటుచున్నది. రాత్రి రమారమి ఒంటిగంటకు 10, 12 మైళ్ళుదారి పోయియుండెను. రిజిడిషముల ప్రకాశముతో గాఢాంధకార

మును చీల్చుకొనుచు కారు పోవుచుండినది. అది బాటకాదు, పల్లెటూరు బండ్లవారి. చూచుచుండ గనే, రెండు గుట్టల నడుమ కట్టబడియుండిన చెరువుకట్టమీద ఇగురుదారిలో కారు ప్రయాణము సాగుచుండెను. కట్టనగము దాటువచ్చుటకే గార్లము కొంత ఎగుడుదిగుదై గనుకులు కలిగినవి. “ప్రక్క” అని సారథిని హెచ్చరించిరి. వెంటనే ‘కిక్కు’మని ప్రేమల కెట్టును వివచిస్తేను. అంతలో ఏమి దుర్లభ విహిమయో కాం, ఆకస్మికముగా కారుదీపము లారిపోయి కటిక చీకటి ఆవరించివది. నుండియును అగి పోయినట్లయ్యెను. కారునిలవ లేదు. పాతాళ లోక మునకు ప్రయాణము చేయుచున్నట్లు తోచింది. అంతే బ్రాహ్మణ!

నాకు తెలివి వచ్చునప్పటికీ ఎన్ని నిమిషములు పట్టినో, చెప్పలేను. పరిస్థితి అర్థము కాలేదు. కొంత నేపటికి తిండియ్య వదలింది. ఏదో ప్రమాదము జరిగిన దని, నేను బ్రతికియున్నానని, బోధపడింది. కారులో మూలలు వివచిస్తున్నట్లును, ఎవరెవరు ఏమైయుండినో తెలియదు. నా కుమారి అనుగ్రహము కావాల, నాకుమాత్రము ఏమీ చెప్పిలు తెలియించలేదు. చుట్టును తిడవి చూకువా, కారు ప్రక్కవాటవపడి యుండెననియు, పై ప్రక్క తిలుపు నిలుపును పట్టు కొని యుండిననియు తేలింది. ఎట్లో ప్రమాదపడి కొంతకాలము సాముచేసుగా, బ్రెలుకుండిన దిక్కుారి చెట్ల ముండ్లకంపలపైన పడితిరి. ఆకాశమున మినుకు మినుకుచుని మోయుచున్న వక్రత్రములు నన్ను చూచి నవ్వుచు కన్నులు మిటికిరించుచుండినట్లు తోచినది. బండిలోనివారి గతి ఏమైనదో? ఇరియొక శివపంచా యతీ చేతునలయుచేమో అని భయమైనది. పలుకరించగా, ముందరివైపున నుగిసిన సారథి, నేనకుకు, మూర్చివారు. బునుయిన గాయములు తెగిరిన వల! పోలీసు అధికారికి మూగి చెప్పిలుమాత్రము తెగిరి యుండినవి. అతి ప్రమాదతో అతనిని చేయిపట్టి ఎట్లో చైటికి లాగిరిని. సారథి ‘దాహ’ మనుచుండెను. కాని, నీరెండున్నది? చుట్టును చూడగా మూడుగి, 4 ఫర్లంపులు దూరమున ఏదో దీపమొకటి మినుకు మినుకు మనుచుండినది. ఆ ప్రాంతములో ఏదో పల్లెయుండునని పోహించి, గతిగంతెరము కావక, పోలీసు అధికారిని నుంచి

మాటలతో ప్రోత్సహించి, అదటికి పంపిరి. గంట ప్రాద్దునకు పైగా కాయకొని యుండునప్పటికీ, రెండు పెట్రోమాక్సు దీపములు, పాలు, నీరు, త్రాళ్లు, గడ్డార్లు, పానాలు, తీసుకొని వీరి ఎడ్డులతో ఎదిరుమంది పల్లెటూరి వారు వచ్చివారు. ఆ దీపముల వెలుగులో చూకువా, నుండిలు గుట్టలు మనెను. చెరువులోపలి వైపున ఒక నుంతలో కారు ప్రక్క వాటున పడియుండినది. ఎట్లు నృత్యదేవతనోట దుయ్యు కొట్టగలిగితేమో, దైవమాయ!

“తెవ్వు రక్షితి, రక్షిత్తే: కిమనైత్తి.

తెవ్వు చాంక్షితి, రక్షిత్తే: కిమనైత్తి.”

అని సర్వద మాయయుడగు భగవంతుని స్మరించిరి.

పల్లెటూరి వారు పట్టి కారును పై కెత్తివారు. అద్దము ముక్కలు ముక్కలయి యుండినది. దక్రము పైని ఇనుప కేకొకటి విరిగిపోయి యుండెను. దీప మొకటి ముక్కలై పడియుండినది. నీవకుని, సారథిని ఒలికి తీయించి చూడగా, వారిగుడ్డలు రక్తముతో రికిసి యుండినవి. సారథికి మూడువాయిగుట్ల బల సాయన గాయములు తెగిరియుండినవి. అతనికి వాహము తీర్చి, పాలుత్రావించి, కట్టు కట్టించిరిని. అతి ప్రయా సతో కారును చెరువుకట్టమీదికి ఎత్తించువచ్చుటకే రహ రము 4 గంటలకాలమునకుండెను. ప్రక్కపల్లెలలో తొలి కొట్టు కూయుట గడిచుకు పూర్వమే వినియుండిమి. వారుచూపిన అకౌంట కనుకై ఆ పల్లె జనులకు స్వత జ్ఞతను తెలిపి పంపిరి. తెల్లవారి తెలుకురు వచ్చు వేళకు సారథి కొంత తెప్పరిల్లి కారును పరీక్షించి ఇంజనుమాత్రము చెప్పలేనివి కనుగొని ధైర్యముతో ప్రయాణము సాగించెను. 10 గంటలకు ఎట్లో స్వప్రాసము చేకొనిన గల్గిరిని.

మాడుమార్లు మండలాధికారి వా కొరకు నీవ కుని పంపియుండెననియు, అతనికి అగ్రహము వచ్చి యున్నట్లు వింటినియు చెప్పి ఇంటిలో శ్రీమతి చాలా కంగారుపడినది. నీవకుని రక్తపుగుడ్డలుచూచి వానిని ప్రశ్నించి, దారిలో జరిగిన ప్రమాదమును తెలుసు కొన్న స్వరకు, ఆ సుమంగలికి కలిగిన భయము, అంతో శివము చెప్ప నలవికాదు. ఎక్కడ, ఎప్పుడు, ఎల, అని మున్నుగా విచేతో మారుప్రశ్నలు వేసింది. “నీ మంగళమాత్రము భద్రమైంది.” అని నవ్వుచు సమాధా నము చెప్పిరి. తిప్పిలులో దాక్కురు రిపొర్టు వచ్చి

యొందెనది. ఎదలో ఒకవైపున ఎముకలు ముక్కులై యుండెననియు, ప్రభలమగు ఘోర మరణకారణ మనియు, అతిథు అభిప్రాయమిచ్చివారు. నాపరిశోధన ఫలితమునకు ఇది గొప్పచేయూర. మండలాధికారితో ద్వైర్యముగా మాటలాడ వచ్చునకదా?

త్వరలో స్నానపానములు తీర్చుకొని వసతి భవనము నకుపోగా లైటవరాందాలో పాదచ్ఛాయలు వేయుచుండిన "సయ్యమాణిక్యము" తాలూకాధికారి నన్ను చూచి సుందరీసయ్యతో "ఏయండీ! నిన్న ఎక్కడ?" అనెను. వాచిగునవ్వే ప్రత్యుత్తరము. వారాకవిని మండలాధికారితో నాకు "సుంకశివారతి" అనునది భావించి, ఆ దృశ్యమును కన్నులారా చూచి ఆనందించుటకై ముందుగావచ్చి కొనియున్నాడతడు. ఎంత అనుగ్రహమో నాపై?

మండలాధికారిని సంసర్పించినపుడు, గ్రామము వసతిపోయిన కారణ మేమని, గూత్తదృష్టితో చూచుచు కలుపుగా ప్రశ్నించినాడతడు. ఇది నేను జోహించి యుండినదే.

"హత్యాపరాధమును పోలీసువారు అణచిపెట్టి యుండగా వాస్తవమును పరిశోధించుటకై ఆకస్మికముగా పోవలసి వచ్చినది." అని, సవినయముగా, గొట్టుపొటులేక ప్రతి చెప్పితిని.

"ఎర్రీ! హత్య యా? అణచియుండిరా? నీకేమని చెప్పితి?"

"ఎవరూ చెప్పలేదు. శవపంచాయతీ రిపోర్టు దగునగా, ఆ మరణము ఆత్మహత్య అయియుండదని సందేహించి, వెంటనేపెళ్లి స్థలవిచారణ చేయగా, అది హత్య అని ఎర్పడినది." అంటిని.

అశ్చర్యముతో నన్ను ఎగాదిగా చూచినాడతడు. అతని ముఖవైఖరి మారింది. కథ అంతయు అమూల్యముగా కార్యకారణ సమన్వయ పూర్వకముగా నెమ్మదిగా వివరించి చెప్పితిని. సావిధానముగా వినినాడతడు. సాక్షులవామ్మొలములను, ఇంటినెట్లును, డాక్టరు అభిప్రాయమును జాగ్రత్తతో పరిశీలించినాడు. రానురాను అతని ముఖము ఎర్రవారినిది. కిటము లదిరిసాగెను. నాపైనుండిన కోపము నూరంతిలుగా పెరిగి, మహాప్రవాహమై, పోలీసుకాఖ్యైపునకు పారినిది. వెంటనే తాలూకా పోలీసుఅధికారిని

అతడు పిలువనంపి నోటికిని దీక్షనట్లు ఆ అధికారికి పరాప్రవాసుపూజ సమర్పించి, అంతటితో నిలువక స్వయముగ తానేవచ్చి విచారింపవలయునని, గాట్టియ రక్షితకాఖ్యాపర్యాధికారికి తిరిగివారతపంపినాడు; తరువాత ప్రసన్నముఖముతో నన్నుతో అభినందించివాడుకూడా. నన్ను గ్రామాంతరమునకుమార్చు ప్రమేయమొకటి కలిగియుండెననియు, ప్రస్తుత పరిస్థితులలో తానాఅభిప్రాయమును మార్చుకున్నాననియు, అతడు చెప్పగా కృతజ్ఞురీ తెలిపితిని. తగువారి కథ మన కనవసరము. మండలము విడిచిపోవునంతవరకు అతడు నాపై నవిశ్వాసము చూపుచుండె ననుటచాలు.

పాతకమహాశయముః కోమనవరి. దైవస్వభావమునకు పురుషకారము తెచ్చిన స్వరూపమును వారు గనునించియుందురు. ధనవ్యయము, ప్రయాణశ్రేయము, ఆహారభావము, ఉద్యోగకార్యభారము, హత్యాపరాధ పరిశోధనము, నాహానప్రమాదము-ఇదిఅన్నియు గ్రహయోగ ఫలమునకు లిగియేయున్నవి కదా? కొనిశ్రమ అని తోచలేదు. పైగా పూలు పండ్లులేక నేమండలాధికారి ఆగ్రహమును అనుగ్రహముగా మార్చునలిగిరినని కొంత పంతి వుండే.

ఇది అన్నియు స్వయంశ్రుతాపరాధముయొక్క ఫలముకదా? అని పోలీసులు చేయువా రుందురేమో! వాస్తవమే. ఈ కష్టపద్ధతులన్నియు నేనుకొరితెచ్చుకున్నవే! ఆ పర్యకాలమున నేను మండలాధికారిని చూచియుండినచో, ఈ దైవఫలము విరూపమున అనుభవమునకువచ్చియుండునో, ఎవరి దుహకు తోచి నట్లు వారు విధరించుకోవచ్చును. నేనుకోరినఫలమేమో నాకు లభించినది. చెప్పదలచిన విషయమంతే!

ఉండెనిండు. పురుషకారము ననుసరించి దైవఫల స్వరూపము మార్పు చెందగలదనుటకై, ఉదాహరణార్థము ఆత్మకథను వ్రాయబూనిన నా చాపలమును పాతకమహాశయము క్షమింతురుగాక.

"అధిష్టానం తథా కర్తా కరణం పృథగ్విధం,
వివిధాన్తి పున శ్చేష్టాః దైవం చైవాత్ర పంచమం.
తేరీరవాన్యవోభి ర్భ్యో కర్మ ప్రారంభే నరః,
వ్యాకృంతవా విపరీతంవా పంచైతే తస్య హేతవః"
(భగవద్గీత)

గ్రీష్మ వేగము

శ్రీ శనగన నరసింహస్వామి

ద్యుమణి ప్రచండరూపమున దోచె వియత్నభమందు, గౌముదీ
భ్రమణము గోరె భూజనము, వారిచయమ్ము నదావగాహన
క్షమత వహించె, మన్మథుడు శాంతిని బొందెను, రమ్యమయ్యె లో
కమున దినాంత, మిట్లు శుచికాల ముపాగతమాయె, ప్రేయసీ !

ఒకపరి తారకాప్రియ తమోదయధూత తమస్తమస్వతి
నికరము, నొక్కచోట కమనీయ పయోమయయంత్రమందిర
ప్రకరము, నొక్కనాడు మణివర్గవిశేషము, నార్ద్రచందన
మృకయెడ లోకసేవనము నొందు నిదాఘమునందు, సుందరీ !

వాసితరమ్య హర్మ్యతలవాస సుఖమ్ము, ప్రియాముఖాంబుజో
చ్ఛావన వికంఠ్యమాన మధుసార పరీచయ భాగ్యమంగజ
ధ్యానవిలాసదీపన సుతంత్రిసుగీతము; నర్ధరాత్ర మీ
వేసగి వేళయం దనుభవించుదు కాముకు లంగనామణి !

సురుచిర శుభహర్మ్య సుఖసృష్టమ్మగీచకితేక్షణా ముఖాం
బురుహవిలోకనోత్సవము బొంది, చిరమ్ము, భృశమ్ముగా, నిశో
దరములయందు; పాండురత చాల్చు నిశాక్షయమందు యామిసీ
కరు డతులత్రపాయుర వికారుడు వోలె, వినీల కుంతలా !

అరుణగభస్తి చండజరతాతపతప్త, మనహ్య వాత నం
చరణ నిరంతరోద్ధుతరజఃపటలీవికటికృతమ్ము, దు
ష్కరము నశక్య మయ్యె కనగా, మహి యెల్ల ప్రియావియోగ దు
ర్భర దవదగ్ధ చిత్తులు ప్రవాసుల, కర్ధనిమిలితేక్షణా !

కంజహితప్రచండకర ఘర్మనిరంతరతప్త, మాత్ర తృ
డ్భంజిత శుష్కతాలు వికటమ్ము కురంగబలమ్ము, ముందు భి
న్నాంజన సన్నిభమ్మును నభాంచలముంగని, తోయశంక త్రా
వం జవలమ్ముగా కరుగువారు వనాంతరమందు, మానినీ !

(ఆంధ్రీకృత 'ఋతుసంహార' గాథమునుండి)

తిరుగుబాటు: ఒడబాటు

శ్రీ స్టూవర్ట్ హార్టర్డ్

సాధించడానికి చాలిన లక్ష్యార్థం కోరికని నిరాశతో మేము తిరుగుబాటుదార్ల మెవామని మా తరంవారినిగూర్చి సాధారణంగా అనేకమాటలు. మేము తిరుగుబాటు అయితే చేశాముట. కాని మా ఆశేకాలు ఆశోకాలు ఉత్తరేయకొని ఏలాంటి సార్థకమైన ప్రయోజనం కాని సాధించలేమని మాకు తెలుసుకల. దానితో మా ఆశేకాలు, ఆశోకాలు పెచ్చుపెరిగినట్లు. ఇక జనసామాన్యంలో ఉన్న అభిప్రాయం ఏమంటే మా తరంవారు మోటుమనుషులని, మాకు కొట్టవచ్చినట్లుగా కొంచెం అహంభావం ఉన్నదనీ.

కలలు కలలుకొగా ఆనందనిహీనులుగా ఉన్న వారని, నిష్క్రుడితారని లేనివారని, కోపిష్టులని ఒక తరంవారినిగురించి చెప్పవచ్చు. సాంస్కృతిక వాతావరణంలో భావోద్వేగాలలో సంభవించే కొన్ని పరిణామాలను చూచించడానికి ఇదొక గుర్తుమైన పద్ధతి. కాని తరానికి తరానికి ఉండే అంతరాలను పుస్తకాలలో చెప్పినట్లుగానే పరిగణించినప్పుడు తావిగమైన వ్యాఖ్యలు అపోహలకు దారితీయాలవు. ఈనాడు మనమందరము-యూవకులు వృద్ధులుకూడా- ఒక చైత్రువకే ఈయకపోతున్నాము. వేర్వేరు తరాలను గురించి ఎంతయినా చెప్పవచ్చు. ఏమైనా చేటి మనస్థితిని అర్థంచేసుకొనడానికి అది రసంతకూడా ఉపకరించదు. చివరకు మనకు మిగిలేది ఒక అర్థికపరమైన పరిస్థితి. ఈ పరిస్థితి అందరికీ సంగతుమైనది. దీనిని ఎదుర్కొనడంలో మానవులు కొందరు కొంచెం కొన్ని కొన్ని విధాలుగా ప్రవర్తించే అవకాశం ఉన్నది.

ఈనాడు చేరువేరు తరాల రకంకాల మానవుల జీవితాలు ప్రపంచభరితవ్యంతో మెనుచేసుకొని ఉన్నది. ఈ భవిష్యత్వాన్ని నిర్ణయించే సమస్యలు అతి మాత్రమైనవి; అతిజటిలమైనవి. ఈ భావమే ప్రాయశః అన్ని తరాలవారిని రకాలవారిని బంధించే ఏకక మాత్రం కావచ్చు. యువచ్ఛక్తిని ధారపోసి సాధించే కృషిచేయడానికి వాతంవారికి ఒక లక్ష్యమంటూ లేదు. వరుతః లక్ష్యాలే రేఖావహనం దానికి కాంగంకాదు. పరిస్థితి ప్రహ్వించమైనది. ఉన్న లక్ష్యాలేమో దానితో పోల్చడానికికూడా తగినది.

వాతరంవారికి ఒక లక్ష్యమంటూ రేఖావహనం ఇది కాంగం. 1956 వ సంవత్సరం ఆఖరిలో రష్యా ఆధిపత్యంమంచి విముక్తి చెందడానికి హంగరీ ప్రజలు తిరుగుబాటుచేశారు. అది లభ్యమైనది. ఆ తరువాతి మధ్యతరానికి చెందిన ప్రసిద్ధ బ్రిటిష్ రచయిత ఒకరు యువజనులను కూడగట్టుకొని నిరసన వెలిబుచ్చే విధులతో హంగరీ సరిహద్దులవరకు నిరసన ప్రదర్శనం జరుపడానికి ప్రయత్నించాడు. ఎందుకు అన్న ప్రశ్నకు ఎవరూ సమాధానం చెప్పలేకపోయారు. దానితో ఆ ప్రయత్నం విఫలమైనది. ఇరవై ఏండ్లక్రిందట ఉన్నట్లుగా కేవలం నిరసన వెలిబుచ్చడానికి నిరసన వెలిబుచ్చే ప్రయత్నాలకు ఇప్పుడు అంతగా ప్రజాదరణం లభించడంలేదు. వాతరం వారిలో రాజకీయాలపట్ల దౌరాసీన్యం ఉన్నదని అనుకొంటున్నాడు. ఇది నిజంకాదు. ప్రపంచంలో జరిగే సంఘటన లేవి ఎటుపోతున్నా చేనితోనూ మాకు సంబంధం లేదనే భావమే మా తిరింవారిలో ఉన్నది. ఆర్థిక రాజకీయకీర్తులు బ్రహ్మాండమైన హిమానీనదాల వలే అమానుషమైన విధంగా దీనిని లక్ష్యపెట్టక క్రమంగా తిను దారిని సాగిపోతూ ఉంటుంది. మానవుడు దీనిని అర్థంచేసుకొనలేడు. నిరసించడానికి అశక్తుడు.

వ్యక్తిగతమైన అనుభవంద్వారా తెలుసుకొని ఆమోదించిన విలువలు కొన్నిటిని సమాజానికి వర్తింపజేయడమే సమస్య. ఆ విలువలను సమాజానికి వర్తింపజేసి, చైత్రుత్వమైన జీవితానికి సామాజిక జీవితానికి నిరంతరాయమైన సంబంధం ఉన్నదని భావించలేని నితీ నిర్వహితే మానవుడు సమాజంనుంచి విరమించుకొని కేవలం తనకుమాత్రమే సంబంధించిన లోకంలో జీవితం సాగించడం సంభవం. అది దురహంకార పూరితమైన ఉద్దేశకాలతో నిండిన లోకం కావచ్చు. లేదా వ్యక్తిగతమైన ఆధ్యాత్మిక అనుభూతితో కూడిన లోకం కావచ్చు. ఏమైనా ఆతడు తాను ఏ సమాజంలో జీవిస్తున్నాడో ఆ సమాజానికి ఏ విధంగానూ బాధ్యత వహించడు. ఒకచేత ఆ సమాజానికి సంబంధించిన రాజకీయ వ్యవహారాలపట్ల ఆసక్తి ఏమైనా చూపినా తిరుగుబాటు చేయాలనే నిశ్చయం దృఢతరం అవుతుండేకాని ఆతనికి సమాజంతో ఏకీభావమాత్రం ఏర్పడదు.

సజీవము, సృజనాత్మకము అయిన సంబంధం ఉన్న నాడే సమాజంలో కాని ప్రకృతిలో గాని ఇతర మానవులతో కాని నాకు ఏకీభావం ఉండగలదు. అంటే నేను అర్థంచేసుకొన్న విలువలను వారితో కూడా తెలియజేసి వాటిని వర్తింపజేయగలిగినప్పుడు మాత్రమే నాకు వారిలో ఏకీభావం ఉంటుంది. వాటిలో నిరంతరాయంగా ప్రవహించే జీవనస్థానంలో చైతన్యవంతము, సృజనాత్మకము అయినవిధంగా పాల్గొంటున్నాననే భావం నాలో విర్బవడం ఆవశ్యకం. నేటి పరిస్థితులకు అవిధంగా పాల్గొనడం అసంభవం అవుతున్నది, నేటి ప్రపంచ రాజకీయజీవితంలో న్యాయమైన విధంగా పాల్గొనడానికి నాకు ఒక్కటే మార్గం ఉన్నది. పూర్తిగా వ్యతిరేకించడమే అది. కొన్ని చర్యలను నేను గర్హించగలను; విమర్శించగలను. వైయక్తికమైన నా విలువలను సమాజానికి వర్తింపజేయడంలో అంతకుమించి నేను చేయగలిగినది లేదు. కాదనగలవేకాని అవుననలేదు. కనుకనే ప్రపంచంలోని రాజకీయ ఘటనాక్రమాలతో చైతన్య విలసిల్తము, సృజనాత్మకము అయిన సంబంధం ఉన్నదని భావించలేను.

పలువురు యువజనులు ఈనాడు సమాజంలో తిరుగు విలాంటి సంబంధము లేదని తలంచడానికి ఇదీ మూలకారణం. 1980 లలో కూడా మనుషులు ఏమైనా ఒక అభిప్రాయానికి వస్తులే దానికోరకు పోరాడేవారు. తిరు పోరాటం ప్రపంచ ప్రగతికి అనుకూలమైనదని, దానికి తగిన ఫలితం ఉంటుందని విశ్వసించేవారు. ఏమైనా ఈనాడు అభిప్రాయాభిమాని, ఆదర్శాలకు గాని ఆదరణలేదు. తిర్చిరాసుంగా ఈనాడు రాజకీయంగా కేవలం రెండు సమంజసమైన వైఖరులు మాత్రమే ఆవలంబించడానికి అవకాశం ఉన్నది. ఆదర్శాలతో మడిపెట్టకుండా నిర్దిష్టము పరిమితము అయిన లక్ష్యాలను కోరుకొని అంగీకరించడం ఒకటి; తిరుగుబాటుచేయడం రెండవది.

సుస్పష్టంగా నిర్వచించుకొన్న విలువలు కూడా ఉన్నట్లయితే తిరుగుబాటు ప్రపంచ ప్రగతికి అనుకూలమైనది కాగలదు; సృజనాత్మకమైనదికూడా కాగలదు. కాని ఈవిధమైన నైతిక ధిక్కారం నేను కనుపించదు. వాతావరణం ఆదర్శాలతో హింసతో నిండి ఉన్నది. అయితే ఆ ఆదర్శాలకు హింసకు మూలం నైతిక కారణాలు కావు. అవి వ్యక్తిగతమైన నైరాశ్యంలోనుంచి అన్యాయంలోనుంచి ఉద్బవించినవి. ఈవిధమైన కోడపమే నేను మన సమాజంలో చివ చిస్తున్నది. మనసమాజం శిథిలావస్థలో ఉన్నదని

చెప్పడానికి అదే తార్కాణం. సమాజంలో భాగమైనవారు వ్యక్తిగతమైనకారణాలకాక ఇతర కారణాలు పురస్కరించుకొని సామాజిక జీవితంలో పాల్గొనడము, వ్యక్తుల ప్రయోజనాల సంఘర్షణకొక నైతికము వైయక్తిగతము అయిన ప్రయోజనాలే సామాజికజీవితాన్ని కాపించడము సామాజిక స్వాస్థ్యానికి చిహ్నాలు. దురిదృష్టవశాత్తు నేటి విప్లవ కాలంలో పలువురు మనఃపూర్వకంగా నైతికపు విలువలకు కట్టుబడిన వారు కాని, సునిశితమైన రాజకీయ విమర్శకులు కాని కారు. వారు వర్తగభేదాలకు లోనయి పగతీర్చుకొనడానికి ప్రయత్నించే అభివృద్ధినిశోభకులు మాత్రమే. ఏమైనా "ద్రిష్టులుకొని మానవులు పశిస్తా"రంటూ చెడిపోలో చెప్పినది ఈనాటికీ వర్తిస్తుంది. ఎవరయినా పేరొక చింతలేకుండా ప్రత్యేకమైన ప్రయోజనాలు కోరినప్పుడు సమాజంగానే ఆకలిబిచ్చి చాలా సంకుచితం అవుతుంది. ఆకలికి సమగ్రమైన దూరదృష్టికాని, వైయక్తిగతము, మనిషాలము అయిన నైతిక దృక్పథంకాని ఉండవు. మనం ఆక్రందిస్తూ, ఆక్రందిస్తూ ఆతిహేయమైన విధంగా అంతరించుకుండా ఉండాలంటే అలాంటి దూరదృష్టి, దృక్పథం అత్యంతవశ్యకాయి.

ధ్రువి తొలిగిపోగా తొలుతి కలిగిన ఆకాళంగాన్ని ఇదివరకే విప్పిరించి, రాజకీయ పక్షయాలు గురించి నిదానంగా ఆలోచించగలుగుతున్నాను. ప్రపంచ చరిత్రలో ఎన్నడూ ఎరుగనంతటి ఇంత గడు కాలమే గనుక ఈనాడు దాపురించి ఉండకపోతే రాజకీయాలతో నాకు ఈమాత్రం సంబంధం కూడా ఉండేదికాదు. ఏమైనా థామస్ మన్ చెప్పినది నన్ను చిన్నితనంలోనే ఆకలిగించినది. "మనకాలంలో మానవుని మనుగడను రాజకీయాలే నిర్ణయిస్తూన్నా"వని ఆయన అన్నారు. ఆతరువాత సంతర్కాల తరబడి ఆలోచించాను. అనుభవం గడించాను. తద్వారా థామస్ మన్ మాటలలో ఎంత నిజంఉన్నదీ మరింత బాగా గుర్తించగలుగుతున్నాను. కొన్ని సందర్భాల క్రిందటవా దినచర్య గ్రంథంలో ఈదినవ పేర్కొన్న విధంగా వ్రాశాను.

"ఈనాడు మానవజాతి మనుగడను రాజకీయాలు నిర్ణయిస్తూన్నానని థామస్ మన్ చెప్పాడు. ఇది నిజమే. ఆయనా మనుషుల మనుగడ మాట వినిటి అవి ప్రశ్నించగోరుతున్నాను. నా భరితవ్యం, ప్రపంచంలో ఉన్న ప్రతి ఒక్కరి భరితవ్యం కూడా రాజకీయాలపైనే ఆధారపడి ఉన్నవా? లేదు. ఆవిధంగా ఆధారపడిఉండడం సాధ్యంకాదు. ఏమంటే మేము కేవలం రాజకీయ పక్షిలంమాత్రమే

కాదు. మేము కేవలం కాలానికి ప్రపంచానికి మాత్రమే కట్టుబడి మా మనుగడ సాగించడం లేదు. రాక్షసము పరమార్థకృష్ణము అయిన వానితో కూడా మాకు సంబంధం ఉన్నది. ప్రపంచభరితవ్యం తోను మానవజాతి మనుగడతోను వాటిలెంత పెన వేసుకొని ఉన్నది. కాని పూర్తిగాకాదు. ఆ రెం డింటిలోను సంబంధంలేని భవితవ్యము, మనుగడ నాకు ఉన్నది. అందుచేతనే ప్రపంచం ఎంతటి సంకట పరిస్థితిలో ఉన్నది పూర్తిగా ఆర్థంచేసు కొన్నప్పటికీ నేను ఎప్పటికీ నైరాశ్యంలో మునిగి పోలేను."

ఈలా వ్రాసివచ్చుకు ప్రపంచ భవితవ్యంతో ఉన్న సంబంధం కాక నామట్టుకు నాకు ఒక భవి తవ్యం ఉన్నదని, మరిచేసిని లక్ష్య పెట్టకుండా వానిభ తవ్యాన్ని రూపొందించుకోవాలని నేను భావించే వాడిని. ఈ రెండింటికీ ఎక్కడో సంబంధం ఉన్నదని కూడా అంగీకరించేవాడిని కాను. వ్యక్తిగతమైన భవితవ్యం సఫలం కావడానికి సమా జంతో నిమిత్తం ఉన్నదని భావించలేనప్పుడు, సమాజం ఆమోదించిన మార్గం ఏమీ గోచరించనప్పుడు, దాని వాఫల్యానికి సమాజం ఏధంగాను దోహదం చేయ నప్పుడు మాత్రమే సమాజంతో సంబంధంలేదనే భావం ఏర్పడుతుంది. కాని అప్పట్లో ప్రపంచంలోని రాజకీయపరిస్థితిలించి దానితో సంబంధంలేదని కాక అంతకుమించిన భావమే నాకు ఉండేది. నేను మహానైకంతో దానిపై తిరుగుబాటుచేశాను. అయితే అది చట్టి తిరుగుబాటు మాత్రమే. ఆ పరిస్థితి చక్క బరచే ప్రయత్నాలలో నాకు ప్రజేసుమేమీలేదు. దానికి నేను ఎలాంటి బాధ్యతకొని వహించలేదు. ఆ పరిస్థితి నాకు ఫీతిగొల్పినది. కనుక దానిని ద్వేషిం చాను. అలాంటి పరిస్థితి ఏర్పడడానికి కారణమైన వారందరినీకూడా ద్వేషించాను. అది ఏదీగా ఉన్నప్పటికీ నామట్టుకు నేను అభివృద్ధిచెందడానికి, అనందించడానికి తగిన ప్రకాంతిని మాత్రమే కోరుకు న్నాను. అలాంటి సంకటం ఏర్పడడానికి కారణమైనవారు తమంతట తాముగా దానిలో నుంచి బయటపడవచ్చు. అందుకొరకు వారు నా ప్లేచర్లను ఏమాత్రం హరించకూడదనే నా కోరిక. వారుచేసిన పారపాటుమూలంగా నా జీవితం ప్రమా దానికి నురికొవడం అస్వాద్యం. అదిచాలు. అలాంటప్పుడు వారిమూలంగా ఏర్పడిన పరిస్థితికి నేను బాధ్యతవహించాలని ఎవరయినా కోరడం సమంజసం కాదు. వారితోకాని, వారి పిచ్చిప్రపంచంతోకాని

నిమిత్తంలేకుండా నేను నా భవితవ్యం రూపొందించు కొన్నందుకు ఎవరూ నన్ను నిందించడానికికూడా బిలులేదు.

అప్పట్లో ఈలాంటి వైఖరిని చెదరకుండా నిలబెట్టుకొనడం సులభంకాదు. ఎవరు అయినా సమా జంతో సంబంధమేమీ లేకుండా తన ఆధ్యాత్మికాభి వృద్ధికి పాటుపడడం అనేది సాధ్యంకాదు. తమ జీవితా నికీ విహీకము తాత్కాలికము అయిన పరమార్థమేగాక రాక్షసమైన పరమార్థం కూడా ఉన్నదనే భావం ప్రతి ఒక్కరికీ అవసరం. అయితే అన్ని విషయాలలోను అని ర్విరమైన అభిప్రాయాలు ఉన్న కారణంచేతనే ఆకా లంలో నామనసు అలాంటివైఖరికి అంకితమైనది. కేవలం వ్యక్తిగతమైన నా అనుభవానికి ఉన్న విలువను ప్రాధాన్యాన్ని నురించి మాత్రమే నాకు అప్పట్లో నిర్భీతమైన అభిప్రాయాలు ఉన్నవి. కనుక రితివ్యా అన్నిటిని త్రోసిపుచ్చి వాటినే ఆధారంచేసుకొని అలాంటి వైఖరి ఆలవరయకొన్నాను.

అయితే ఈనాడు మానవజాతి అంతా ఒకే భవితవ్యానికి కట్టుబడి ఉన్నది. అందుబాటులో ఉన్న ఆయుధాల నన్నిటిని ప్రయోగించి యుద్ధం సాగించితే మానవజాతి అంతా నశిస్తుంది. ఈ సత్యాన్ని నురిం చనివాడు అంధులని చెప్పక తప్పదు. నేను ఈ ప్రపం చంలో ఉన్నాను. ఈ ప్రపంచంలో పెట్టిన అడుగు నెను కను తీసుకొనలేను. తలబట్టగానూ ఉండలేను. నేను దేనికి అనుకూలంగా ఉన్నానో దేనికి ప్రతికూలంగా ఉన్నానో స్పష్టంగా నిర్వచించుకొనవలసి ఉన్నది. తలబట్టగా ఉండకం అనుభవం. ఏమంటే తాటస్థ్యం మూలంగా కొన్ని పరిణామాలు సంభవించగలవు. అవి నష్టదాయకమైనవి. మానవజాతి మనుగడనే కోగతూ ఉన్నట్లయితే అందుకొరకు కృషిచేయడానికి నేను సంకల్పంగా ఉండక తప్పదు. కృషిచేయకపోతే దానిని మనం పాదించలేము. దానిని పాదించకపోతే దానికి భిన్నమైన పరిణామం సంభవిస్తుంది. మానవజాతి నశిస్తుంది. అయితే మానవజాతి మనుగడకొరకు నేను కృషిచేసేవిధాన్ని బట్టి స్వకీయమైన భవితవ్యం రూపొం దించుకోనే ప్రయత్నంలో నేను కొన్ని త్యాగాలు చేయవలసిన అవసరం ఏర్పడవచ్చు. అలాంటి త్యాగా లను నేను చేయాలా అన్నదే ప్రశ్న.

1956 లో మాయజీ హంగరి కిలోలాల సమ యంలో ప్రపంచదయద్దమే సంభవిస్తుందని పలువురు భావించారు. ఆ తరువాతి ఆదివారంనాడు వెలుగుడే ఒక వార్తా ప్రతి ప్రచురించిన వ్యాసం చదవగా అతిథిగారి ప్రధానమైన ఈ ప్రశ్న నన్ను

ఎదుర్కొన్నది. అప్పుట్లో దానిని మరిచి నా దిన చరిత్ర గ్రంథంలో ఇలా వర్ణించాను.

తాను ఇటీవల నిర్మించిన అనువాతనమైన ఆయుధాలతో బ్రిటిష్ సైన్యాలను మువ్వరించి దానికి ఆ మెరికా సేన్యం గా ఉన్నట్లు నిన్నటి వార్తా పత్రికలో ఒక క్లిష్ట ఉద్ఘాటన న్నది. ఆ పత్రికలోనే ఆన్యస్థానిలో యుద్ధం చేయడం మూలంగా సంధించడానికి ఆవకాశం ఉన్న పరిణామాలను గూర్చి ఒక వ్యాసం కూడా ప్రచురితమైనది. ఆ వ్యాసంలో ఆంధ్రవాదు మారుగా కండితమైన ప్రకటన చేయడం ఆందోళన కరంగా ఉన్నది. “మొదటి బాంబు ప్రేలడంలో పది లక్షలమంది మృతిచెందుతారు” అని దానిలో పేర్కొన్నారు. దీనిలో ఇప్పుడు ఏమైనా సందేహం ఉన్నప్పటికీ కలం గడిచే కొద్దీ సందేహానికి ఆస్కారం ఏమీ ఉండదు. ఇది రూఢి అవుతుంది. ఈ నాడు ప్రతినిధిమయ కూడా మానవజాతి అంతా నశించే ప్రమాదం ఉన్నదని - నేను అన్నాను. “అవును నిశ్చయమే. పితురుపడి మనం మృతి చెందవచ్చు, లేకపోతే దేశం అంతా మహా మార్కెట్ సురిఅయి పోవడమవు” అని ఆయన నిరక్షులంగా సమాధానం చెబుతున్నారు. దేశంలో కేలాప్రముఖులు అయిన తాత్త్వికులలో ఒకరుగా మనం పరిగణిస్తున్న కృత్తి అంతగా నేటి పరిస్థితిని అర్థం చేసుకొనలేకపోవడం నాకు దిగ్భ్రాంతిగా ఉన్నది. బ్రిటిష్ వారు ఎన్నడు నిజంగా కష్టం ఎదుగరు. శత్రువులు తమ దేశంలో అడుగుపెట్టకుండా జాగ్రత్త పడతారు. 1917 లో రష్యా దేశము, 1930 లలో జర్మనీదేశము ఏలాంటి కష్టపక్షులకు సురిఅయినవో ఉచా మాత్రంగా అయినా అవగతిం చేసుకొనగలిగిన శక్తి కూడా వారిలో చాలా తక్కువమందికి ఉన్నది. ధింకవ్యక్తుల యుద్ధం మూలంగా సంధించే కష్ట పక్షులకు గతంలో పోలిక లేదని బ్రిటిష్ వారు గుర్తించినట్లు కూడా కనుపించును. జాగ్రత్తగా లెక్కకట్టి తమ ప్రవేశాలలో అరణ్యజను బాంబులు ప్రేల్చితే ఈ ద్వీపం నామరూపాలు లేకుండా పోతుంది. మనను ప్రేరించి విరాయుధీకరంపై విశ్వాసం పెంపొందించు కొనడానికి దోచానిమిచ్చే త్రావ్యాను భవం ఏమైనా మనకు ఉన్నదా? గతంలో ఎప్పుడైనా యుద్ధానికి సన్నద్ధం కౌడానికి చాలా కాలం కృషిచేసిన తరువాత సిధియ పక్షులకు సర్వాధిక పూరితమైన విధంగా ఒప్పుదం కుదరించే కొని తమ తమ ఆయుధాలు అన్నిటిని సముద్రగర్భంలో కలిపి వేసు

దానికి ఉభయపక్షాలవారు అంగీకరించడం కొని ఎన్నడూ ఎదురుదుమా? ఈలాంటి సంఘటనలు జరగాలని ఆశించడం మానవ నైజమే పూర్తిగా మార్పు చెందాలని ఆశించడం వంటిది. అయినా ఏలాంటి గమ్యం చేయకొనడానికి మనం ఈ యాత్ర పోగిస్తున్నాము? తిరిగి పశుత్వం, రాక్షసత్వం చిక్కబట్టుకొనడానికా? అయితే నేటికీ కూడా నైతికసంతులుగా ఉంటూ, పశుత్వంలోనికి గని దానికి ప్రథమావస్థ అయిన జౌదాసీన్యంలోనికి కొని దిగజారకుండా ఉన్న మానవత్వం కొలదిమంది మాట ఏమిటి? మేము చేయవలసినది ఏమిటి? “సుదృఢమైన విశ్వాసం కలిగినవారు అయితే కూలిపోయే ఇండ్లకప్పులను, మృతిచెందే పసిపిల్లలను చూచి విచారించడం ఎందుకు?” అని సెయింట్ ఆగస్టీన్ సరళంగా చెప్పారు. హిచ్చును బాంబుల్స్ (జర్మనులు) ఆక్రమించు కొన్నప్పుడు ఆగస్టీన్ మృత్యు శియ్యువీద ఉన్నారు. మేము యువకులం. ఆగస్టీన్ వలె మృత్యుశియ్యువీద లేము. ఆలాంటిప్పుడు ఆయన మాటలు మననం చేసుకొంటూ తొలిక ఉండగలమా? ఆలాంటి వైఖరి ఆవలించదానికి తగిన మతి విశ్వాసం నామట్టుకు నాకులేదు. అయితే వర్తమాం ఏమిటి? ఈ పరిస్థితిలో సంబంధం పూర్తిగా తెలమకొనడమా? లేక నామట్టుకు మాకు ఏలాంటి అపాయము సంధించకుండా జాగ్రత్తపడుతూ, ఈలాంటి సంకటస్థితి తెచ్చుకొన్న మానవజాతి నశించనీ మాకేమి అనుకొనడమా? ప్రాయశః మేము చేయవలసినది అదే అయిఉంటుంది. ప్రళయం సంధించినప్పటికీ ఏలాగో ప్రాణాలు దక్కించుకొనడానికి ప్రయత్నించడమే, ఆతిగునాత తిరిగి ప్రపంచానికి ఒరూపం కల్పించడమే మేము చేయవలసినది కావచ్చు. లేక మేము ఇతిరులను హెచ్చరించాలా? కొడు. వాగ్డర్ నృత్యనాటక ప్రదర్శనం మగ్గలో గుంపానూది పంపేస్తే ఎంతకెల్లం అవుతుందో మేము హెచ్చరించినా అంతేకెల్లం అవుతుంది. అయితే ప్రాచీనమైన గ్రంథాలు చదువుకొనడంవల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి? తత్త్వికాస్త్రంలో తాత్త్విక వివేచనంవల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి? నిన్న వార్తా పత్రిక చదివేదానికి ముందు కొట్లన రచనలు చదివాను. భావలు నేర్చుకొనడం ఎంతటి అపరిమితమైన విషయమో ఆమాటకువస్తే ఎవరిమట్టుకు వారు ప్రతిక ధం ఇతిరులకు సహాయపడడం మనహా గాదేనినిఅయినా నేర్చుకొనడం ఎంతటి అసంబద్ధమైన విషయమో

నామనకు గట్టిగా హక్కుకొన్నది. అయితే ప్రళయం సంభవించకనే పోవచ్చు. అది సంభవించ వచ్చుననే అభిప్రాయంతో మనం కనుక ప్రపంచంతో ఈనాడు మనకు ఉన్న సంబంధాన్ని (తెంచుకొని ఆధారం లేకుండా చేసుకొన్నట్లుయితే స్వల్పకాలికమైన వివాహగ్రానికి, మునుగా దీర్ఘకాలంలో క్రమంగా నశించిపోయే ప్రపంచం తెచ్చుకొన్నవారం అవుతాము.

నేటి పరిస్థితి కొంచెం ఇంచుమించుగా 1958 అక్టోబరులో పరిస్థితివంటిది. అయితే ప్రపంచయుద్ధం సంభవించడానికి ఆనాడు ఉన్నంత అవకాశం ఈనాడు లేకపోవచ్చు. ఏమైనా ఆయాదేశాల బయటలూ ఆ తరువాత పూర్తిగా మారవచ్చుమట నిశ్చయం. ప్రపంచంపట్ల ఆవలంబించడం నైన వైఖరి నిర్ణయించుకొనడానికి సంబంధించినంతమట్టుకు మాత్రం పరిస్థితిలో మార్పు ఏమీ రాలేదనే చెప్పవచ్చు. 1958 లో కార్యాచరణకు నాకు రెండుమార్గాలు గోచరించినవి. ప్రపంచంతో సంబంధం తెంచుకుని వ్యక్తిగతమైన వాణిజ్యం రూపొందించుకొనడానికి ప్రయత్నించడం ఒకటి. ప్రత్యక్షస్థానం ఆక్రమించుకుని ప్రపంచాన్ని పెద్దదొంగదళానుకొనడం రెండవది. అయితే ఈనాడు ప్రపంచ పరిస్థితి, స్వరూపం దృష్ట్యా మొదటిమార్గం అనుసరించడం అసంభవమని నాకు స్పష్టమవుతున్నది. ఇక రెండవమార్గం అనుసరించడం నిర్లక్ష్యం; లేనిగొప్పరికం ఆలోచించుకొనడంవంటిది; ప్రపంచ ప్రగతికి దోహదమవ్వనిది; అవసరంకూడా అని స్పష్టం అవుతున్నది. (ఏనుంటే పలువురు ఇంకూ చెప్తున్నది అనే). అయితే నేను వ్యవహరించవలసినవిధం ఏమిటి? ప్రస్తుత ప్రపంచపరిస్థితిలో నాకు ఉండవలసిన సంబంధం ఏమిటి? నాకు రాజకీయంగా ఉన్న వ్యక్తిత్వాన్ని తిరిగి నిలబెట్టుకునే మార్గం ఏమిటి? ఇంతలా అనే ప్రపంచంతో ఏలాంటి సంబంధము లేదనే భావం మూలంగా ఏమిచేయడానికి నేను ఆశక్తుడవయ్యాను. ఆధానాన్ని తొలగించుకునే ఉపాయం ఏమిటి?

ఈనాడు నిర్లక్ష్యమైన ఉద్యమాలకు జీవితాన్ని అగణితం చేసుకొనిపెట్టే లేక తిరుగుబాటు చేయవలసి మనవగా రాజకీయాలలో మరి ఎలాంటివైఖరి అవలంబించడంకాని ఏనుజువలంకాదని మొదట్లో చెప్పాను. ఏదైనా ఒక తత్వానికిగాని, రాజకీయపక్షానికికాని కట్టుపడాలనే సిద్ధాంతాన్ని అంగీకరించలేకపోవడమే ఈలాంటి నిర్లక్ష్యానికి రావడానికి ముఖ్యకారణం. రాజకీయాలలో వ్యవస్థాపకలోనుంచి పార్టీవ్యవస్థ

ఉద్భవించినది. పార్టీవ్యవస్థ యీనాటికీ ఆ వ్యవస్థాపక లోనే ముడిపెట్టుకుని ఉన్నట్లు నాకు కనిపిస్తున్నది. తోడివారిలో అధిక సంఖ్యాకులవలె ఏదో ఒక ప్రత్యేకమైన వర్గానికి చెందాననే భావం నాకులేదు. పైగా సమాజంలో ఏదో ఒక్కవర్గంకేసుంకాని నాకు ప్రధానమైనది కాకపోవడంచేత నాదృష్టి ఎందుచేత కాలేదు. ఇటీవల రాజకీయ వ్యవహారాలయడం తిరిగినాలో ఆపత్తి కలగడానికి ఇదే కారణం అనుకుంటాను.

ఆ కారణంచేతనే శక్తిలోని ప్రధానమైన రెండు రాజకీయపక్షాలతోనూ మిత్రవాదుల(లిబరల్స్) తోనే అధికమైన పొన్ని హేయం ఉన్నదనే భావం నాకు ఉన్నది. వర్గ ప్రయోజనాలతోగాని పెట్టుబడిదారుల లాభాలతోగాని మిత్రవాదపక్ష విధానాలు అంతగా కలుపితం కాలేదు. అంతేకాదు. సుస్పష్టంగా విర్యవించకొన్న తార్కిక నైతిక దృక్పథం ఆ విధానాలను ఇతిరేఖల విధానాలన్న భువితమైన విధంగా నిర్ధారిస్తున్నది. ఒకానొక పరిస్థితిలో గర్భితమైఉన్న ధర్మమాన్యాల అర్థం చేసుకొనడంపై నిర్లక్ష్యమైన ఉద్యమానికి కట్టుపడడం అయినా తిరుగుబాటుచేయడం అయినా ఆధారపడి ఉండవచ్చు. (దానిపైనే ఆధారపడి తీరాలని నా అభిప్రాయం.) ప్రస్తుత ప్రపంచ పరిస్థితిలో నిర్లక్ష్యమైన వైఖరులపైగాని, ప్రయోజనాలపైగాని ఆధారపడిన రాజకీయాలవల్ల వస్తున్నాయకమైన పరిణామాలు మాత్రమే సంభవించవలసి అనుకుంటున్నాను. జోగ్గం చేసుకొనకుండా ఉండే విధానంవల్ల కూడా తిరు ప్రయోజనం చేకూరదు. ఒక ప్రయోజనోద్దిష్టం కాని ఏ విధానం అవలంబించినా అది ప్రళయం నుంచి భేగంగా సంభవించడానికి మాత్రమే తోపుకుతుంది. ఇక అదంతలమైన తార్కిక దృక్పథంపైనా, చారిత్రికాభినివేశంపైనా ఆధారపడిన విధానాలు ప్రగతికి దోహద మిచ్చేవి అయినప్పటికీ, అంతిమ వస్తుదాయకమైనవి. ఇప్పటి అశాంతి, కలలోలం ఏదో ఒక మారినవ్యవస్థకు, మానవసమాజ నిర్మూలిక తొలి మెట్టుయితే, అది వర్గప్రయోజనాలకు, పెట్టుబడిదారుల భావాలకు అతీతమైన ధర్మశాస్త్రాలుగల సమాజానికి దారి తీయవలసివుంటుంది. ఆ మారినవ్యవస్థ పోటీకన్న సహకారము ఉత్తమమైనదనే సిద్ధాంతం వట్టుగొమ్ముగా, నైతికధర్మాలుపై ఆధారపడిన వ్యవస్థగా ఆ నవసమాజం రూపొందినది. ఏమైనా ఒక రాజకీయపక్షాన్నికాని విధానాన్నికాని బలపరచడానికి నేను కట్టుపడి ఉండలేను. అయినప్పటికీ ఈ సత్యాన్ని

గుర్తిస్తే సమాజానికి జీవితాన్ని అంకితం చేసుకొన వుండానూ ఉండలేదు. సమాజంలో వచ్చే అభివృద్ధి ఏమైనా అది నైతికమైనదీ కావాలని తెలుసుకొన గలిగినవాడు నిర్దిష్టమైన పరిస్థితుల్లో గర్భితమైన నైతిక పరిణామాలను అవగతం చేసుకొనవలసి, ఆ పరిస్థితిలో ఏ విధంగా వ్యవహరించడం సక్రమమని అభిప్రాయపడితే ఆ విధంగా వ్యవహరించడమే వా కర్తవ్యం అయిఉన్నది. ఆ విధంగా నేను ఒక్కొక్కప్పుడు తిరుగుబాటు చేయవలసి వస్తుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు కొన్ని ఉద్యమాలకు అంకితం కావలసి వస్తుంది. ఉదాహరణకు : ప్రపంచ ప్రభుత్వ స్థాపనకు, యూగోపు అర్థికవ్యవస్థ స్థాపనకు పాగే ఉద్యమాలను నేను బలపరచవచ్చు. కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ, లేబర్ పార్టీ అనుసరించే అర్థికరక్షణ (ప్లాన్స్ నియం) విధానాలను, నూయిజ్ యుద్ధము, అగ్నిపరీక్షలు మున్నగు వర్తనలను ప్రతిఘటించవచ్చు. అలాంటి పరిస్థితులయొక్కాని విధానాలయొక్కాని అవలంబించవలసిన వైఖరిని నిర్ణయించుకొనడం అంటూ జరిగితే నేను నిజంగా సమాజానికి బంధు డైనట్లే. అది చాలనట్లు ఏదైనా రాజకీయపక్షంలో సభ్యుడు కావడం ద్వారా కాని మరొక విధంగా కాని నేను సమాజానికి కట్టుబడాలని కోరడం రాజకీయాలలో వా అలోచనలన్నిటికీ రాజకీయవ్యక్తిగా వా మనుగడకు కూడా మూలమైన నైతిక దృక్పథానికి విరుద్ధంగా వ్యవహరించుమని వన్నుకోరడం అవుతుంది.

నేను ముందు చెప్పినట్లుగా వ్యక్తిగతమైన వా విలువలను సమాజానికి వర్తింప జేయడానికి ఉన్న ఇబ్బంది ప్రధానంగా సమాజంతో సంబంధమేమీ లేదనే భావం మూలంగా ఏర్పడినది. అయితే వ్యక్తిగతమైన అనుభవమే ఒక విలువ అని చెప్పడానికి, వ్యక్తిగతమైన అనుభవం ద్వారా మానవజాతికి అందిపోతే వర్తించే విలువలను అశ్వేషించడానికి భేదం ఉన్నది. ఆ భేదానికి ఈ చర్చలో ప్రాధాన్యం ఉన్నది. మానవ జాతి వశించే ప్రమాదం ఏమిటి, క్రమంగా అందించే ప్రమాదం ఏమిటి వా దినచర్యగ్రంథంలో వ్రాసి వచ్చుడు వ్యక్తిగతమైన అనుభవమే ఒక విలువ అన్న భావాన్ని అంగీకరించడానికి వా అభిప్రాయాలు గుఱుఖంగా ఉండేవి. ఆ కాలంలో నేను రాజకీయాలకు వ్యతిరేకమని, ఆరాజకవాదమని ప్రకటించుకొన గలిగి ఉండేవాడిని. కాని ఆ తరువాతి కొన్ని విలువలను తెలుసుకొన్నాను. అవి స్థూలంగా నైతికము, తార్కికము అయినవి. అయినప్పటికీ ప్రపంచంలో ఉత్పన్నమయ్యే నిర్దిష్టమైన రాజకీయ అర్థిక సమస్యలయొడ అవలంబించ

వలసిన నిర్దిష్టమైన వైఖరులను, అనుసరించవలసిన నిర్దిష్టమైన విధానానూ నిర్ణయించే అవకాశం.

ఈ విలువలు ఆధారంగా నేను రిగి రాజకీయంగానూ, పామాజికంగానూ ఒక విధమైన మనుగడ ఏర్పరచుకొన్నాను. వాకాలానికి వా సమాజానికి చెందిన జీవితంలో పార్థకమైన విధంగా పాల్గొంటున్న భావం సంతరించుకొన్నాను. ఛిన్నాభిన్నమైన వా జీవితంలో నుంచి బయటపడి కల్లోలితమైన ప్రపంచంలో అడుగు పెట్టి ఆ కల్లోలాన్ని యాచి దిగ్భ్రమ చెందాను. అయితే ఇప్పుడు మాత్రం ప్రపంచంలో నాకు కూడా చెప్పుకొన దగిన స్థానం ఉన్నది; ఈ ప్రపంచానికి చెందినవాడినని కూడా చెప్పుకొనవచ్చుననే భావం నాకు ఉన్నది. నిర్వాణాత్మకమైన విధంగా కృషి చేయడానికి అలాంటి భావం ఉండక తప్పదు. వ్యక్తిగతమైన వా జీవితానికి, సమాజంలో భాగమైన వా జీవితానికి అనున్యాయమైన సంబంధం లేదనే భావం ఇంతకాలమూ నన్ను నిరోధించి ఏమి చేయడానికి అశిక్తుని చేసివది, ఇప్పుడు అలాంటి ప్రతిబంధకం ఏమీ లేదు. సమాజంలో నున్న రము, సౌఖ్యదాయకము అయిన స్థానం కల్పించుకొనడం ద్వారా నేను సమాజంలో లేను. అయినప్పటికీ పతేతనమైన సంబంధం ఉన్నది నే భావం, పామాజిక జీవితంలో పాల్గొంటున్నాననే భావం ఉండడం మూలంగా సమాజానికి చెందిన వాడననే నమ్మకం మాత్రం నాకు ఉన్నది. మనకాలంలోని సమస్యలు ఎంతజటిలమైనవో తెలుసుకొన్నాను. ఈ సమస్యలు పరిష్కరించుకొని ముందుకు పోగడం ఆత్యంతవరమని గుర్తించాను. జటిలమైన ఈ పరిస్థితితో సంబంధం పెట్టుకొనకుండా ఎలాగో పక్కకు వాటి ప్రశ్నలను తిరువాత కూడా నామట్టుకు నాకు ఒక మరొకటిమైన ప్రదేశం ఏర్పాటు చేసుకోవాలనే కోరికతో ఇప్పుడు సంతృప్తి చెందడం లేదు. పైగా అలాంటి మరొకటిమైన ప్రదేశం చేసుకొనడానికి ఉన్న అవకాశాన్ని అవసరమైతే త్యజించి అయినా జటిలమైన సమస్యల పరిష్కారానికి ఒక మార్గం అశ్వేషించడానికి వాయవ్యవృత్తి సామర్థ్యాలను వినియోగించి తీరాలనే నిశ్చయానికి వచ్చాను. కుద్యధనిశ్చయం, మేధాశక్తి, పట్టుదల, దూరదృష్టి ఉండి రవంతి అదృష్టం కాని, దైవసహాయం కాని కలిగిన నే—అదంత చూడవచ్చువాడులు కలలుగన్న, ఇంకా కలలుకంటున్న శాంతిభావం, నిరంతరం నిర్వాణాత్మక కృషిలో సమాజం నిలుస్తున్న సైన్లోకం అంతియంగా చేరుకోగలమనే ఆ భావం నాకు సర్వకాల సర్వావస్థలలోనూ తోడునీడగా ఉండనే ఉంటుంది.

[ఎన్ కాంటర్ నుంచి]

వార్తలు

స్వతంత్ర పార్టీ

శ్రీ రాజగోపాలాచారి అధ్యక్షతన జూన్ 4-వ తేదీన మద్రాసులో జరిగిన ఒక సమావేశంలో 'స్వతంత్ర పార్టీ' అనే పేరుతో నూతన రాజకీయ పక్షం నెలకొల్పబడింది. ఈ పక్షానికి శ్రీ యన్. జి. రంగాచారి నాయకత్వం వహించారు. ఆయన కాంగ్రెసు పార్టీకి రాజీనామా ఇచ్చాడు. ఆగస్టు నెలలో అహమ్మదాబాదులో ఈ పార్టీ మహాసభ జరుగుతుంది.

నేర్ రామకృష్ణ దార్మియాకు శిక్ష

భారత్ ఇస్లామిక్ కౌన్సిల్ మాజీ అధ్యక్షుడు, ఆ కౌన్సిల్ ప్రధానాధికారి అయిన శ్రీ రామకృష్ణ దార్మియాకు ఆ కౌన్సిల్ తాలూకు 2 కోట్ల 85 లక్షల రూపాయల మొత్తాన్ని దగాచేసి, దుర్వినియోగ పరచిన కేరానికి ప్రత్యేక న్యాయవాది శ్రీ హెచ్. ఆర్. ఖన్నా రెండున్నర సంవత్సరం కారాగారవాస శిక్ష విధించాడు. ఆయన ఈ తీర్పుపై సుప్రీం కోర్టుకు అప్పీలు చేసుకొని, జామీనుపై విడుదలయ్యాడు.

సింధు జల వివాదం

సింధుజలాల వివాద పరిష్కారానికి ప్రపంచం బ్యాంకు చేసిన నూతన ప్రతిపాదనలలో రాజస్థాన్ కౌలునకు, భారతదేశం తివుకునే ఇతర కౌలులకు వీటిని పారించుకొనడానికి వియాన్ వదిపై ఒక జలాశయం నిర్మించుకొనడం, ఇక పది సంవత్సరాల తర్వాత రాని, వియాన్, పట్లెక్ నదుల జలాలను పూర్తిగా భారతదేశానికి ఇవ్వడం ప్రధాన మైసట్టు తెలుస్తున్నది.

కేరళలో ప్రతిపక్షాల ఉద్యమం

కేరళ ప్రభుత్వం విద్యార్థాసనానికి నిరసగా నాయర్ సంఘం, కౌశలిస్కుల సంఘం జరుపుతున్న ఉద్యమానికి దోహదంగా ప్రతిపక్షాలు జూన్ 18 నుండి ప్రత్యక్ష చర్య ప్రారంభించాయి. ఇంతవరకు కొన్ని నేలనుండి అరెస్టు అయ్యారు.

ఆంధ్ర ప్రభుత్వోద్యోగుల జీతాల హెచ్చింపు

ఆంధ్ర ప్రభుత్వం జూన్ నెలలో ఎన్.జి.ఎ. లకు కొత్త జీతాలపేర్లకు ప్రకటించింది. దీనివల్ల రూపాయలు మొదలు 40 వరకు జీతాలు పెగుతున్నాయి. దీనితో ప్రభుత్వానికి 4½ కోట్ల రూపాయల అదనపు ఖర్చు తగులుతుంది.

ఉచిత నిర్బంధ విద్య

తృతీయ ప్రజాశిక్ష మొదటి సంవత్సరం నుంచి రాష్ట్రంలో అనుబంధ జనపదలచిన నిర్బంధ ప్రాథమిక విద్యాపథకం కింద అయ్యే ఖర్చులో నూటికి 75 వంతులు భరించవలసిందని కేంద్ర ప్రభుత్వాన్ని కోరడానికి ఆంధ్ర ప్రభుత్వం నిశ్చయించింది. ఈ పథకం అమలుకు 27 కోట్ల 24 లక్షల రూపాయలు ఖర్చు కావలసి అంచనా.

అల్పసంఖ్యాక వర్గాలకు అవకాశాలు

ప్రభుత్వోద్యోగాలకు, విద్యాలయాలలో ప్రవేశానికి సంబంధించినంతవరకు అందరికీ సమాన మైన అవకాశాలు ఉండాలని, భాషా పరీక్షల ద్వారా ఏకైక భాషావర్గానికి లేనివాని ప్రాతినిధ్యం కల్పించరాదని అల్పసంఖ్యాక వర్గాల కమిషనరీ రాష్ట్రపతికి అందించిన నివేదికలో స్పష్టం చేశారు.

ఒరిస్సాలో మిశ్రమ మంత్రీవర్గం

ఒరిస్సాలో కాంగ్రెస్—గతిమిత్ర పరిషత్తు మిశ్రమ మంత్రీవర్గం మే 22 వ తేదీన ఏర్పడింది. దీనిని శ్రీ హరేశ్వర్ మహాశాసన ముఖ్యమంత్రి. ఇండియన్ రిపబ్లిక్ లో మొదటి మిశ్రమ మంత్రీవర్గం ఇదే.

నేపాల్ లో ప్రజా ప్రభుత్వం

శ్రీ బిశ్వేశ్వరప్రసాద్ కోయిరాలా నాయకత్వాన నేపాల్ లో ప్రజా ప్రభుత్వం ఏర్పడింది. సంపూర్ణంగా ప్రజల ప్రతినిధులతో ప్రభుత్వం నెలకొనడం ఇదే తొలిసారి.

ద్విపద భారతము : తిమ్మయ స్వతంత్రత

శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మ

[గతసంచిక తరువాయి]

4. పెంపకము:- సమద్రమథన వృత్తాంతము భారతములో నొక మనోహరమైనపుట్టుము. ఆ సందర్భాన మంతయు తిమ్మయ 'అతి శేర్షగా' నిర్వహించినాడు. ఈతని రచనలో ఆ యితీర్థత్యయొక మమర కౌశ్యముగా రూపొందినది. అందును బృహస్పతి రాయ భారము, హోవాలోర్పత్తి యనంతరము శివుని రావించుటకై దేవతలుచేయు సంప్రార్థనము, ఆ పరమ శివుని ఆగమన సన్నాహము, అటుపై సమృత ముదయింప దానిని పంచయిచ్చుటకై విష్ణువు మోహినీరూపము దాల్చుట మున్నగు సన్నివేశముల నన్నిటిని మూలమున నూచనా ప్రాయముగా మన్ననానిది తిమ్మయ పెంచి వ్రాసినాడు. (ద్వి. భా. ఆ. ప. 40-50 పుటలు). వీనిలో కొన్నిటిని మాత్ర ముదాహరింతును.

కించిత్తు కేలును గీతను లేదు
పంచుక యనుభవించుగ గీర్తిగలరు."

(40. పుట)

దుర్వాసశ్వాసమున అమర వై భవ మంతయును అభిహృలైనది. అది మథించినగాని జేతలకు తివరిండియు కట్ట గుడ్డయునులేదు. దానవులు సామపడినగాని సమద్రమథనము కేవలము దేవతలకు పాగ్యపడువదియుగాను. అంగులకై వారి సాయ మపేక్షించి, ఆజన్మ విరోధులైన యా సోదరులను గుర్వి త్రోవలోనికి దెచ్చుటకై బృహస్పతి నెంపిన రాయ భారమును తిమ్మయ యెంత సమయోచితముగా పెంచి వ్రాసినాడో తెనుదాహరించిన ద్విపద పంక్తులవలన ప్రహింపవచ్చును.

i. బృహస్పతి రాయభారము :-

"అయ్యవసరమున నటబృహస్పతియుఁ
జయ్యన నేఁగి.....
.....ఆరైత్తి నాగులతోడ
.....ననియె నేర్పెనంగ
అమరకల భుఁడు మీయందజతోడ
సమచితిముగఁ గూడి చరియింప దలచి
పదిపాటి మీతోడఁ బలుకు మన్నటి
వివరంబు చెప్పెద వినుఁడు మీ గెల
తాము నేమును నన్నదిమ్మల మయ్య
నీ మాడ్కి ననోగ్యవ్య విాసుగా నేల!
జగతి శేప్రాద్దో గోచారాన మనకు
జగదంబు వచ్చినఁ జనునె పాయంగ?
ఉభయ వాదులము గూడుండిన మనకుఁ
ద్రుభువనంబుల నెదిరింపంగఁ గలరె!
యొనరింగ మన మెల్ల నొక్కటై దివిజ
దనుజ భటాళిచేఁ దడయుక యిప్పుడు
తోయధి మణియింప దొఱకును నమృత;
మా యమృతము ద్రావినంత నె మనము
చావును దెవులను జరియును నెద్వి
భావింపఁగా రాక భాసిల్లఁ గలము
నూ యెగు లేమియు మదిలోన నిడక
యాయెడ మీ గెల్ల రీకార్యమునకు
దొడరుఁడు....."

ii. కద్రుదీపత లుచ్చైశ్శ్రీవపు చాలము నీలి
మనుగూర్చి దాసీత్యము పడముగా పంచెములు వైచిరి.
కద్రుత పంచెమున నోటమి కల్లు నేమోయని భయపడి,
తలపై పడనున్న దాసీత్యమునకు తిలకి, కురుగుల
రావించి

"నరుఁబాటు మాన్వరే నను గటాక్షించి
చని హయచాల మచ్చట నల్పుచేసి
చనుదెంచు మీరు....."

అని మిగుల దైవ్యముతో బ్రతిపూలును. కాద్రవేయు
లపు డిట్టి యోగ్యమునేను 'కాగుకూడా'దని తిరికి
బోధింతురు. ఈ ప్రపంగమును — 'తద్వాక్యం నావ
మన్యంతే' అని యొక్క మాటలో వ్యాసుడును, 'తిర్లి
వని చెనని యోగ్యువు నేయంగనరునె! యొలుకగలరె
మరువలెంగు!' అని మరి రెండు మాటలలో నన్న
యయు ముగించిన దానిని తిమ్మయ పరికించివాడు.
సందర్భము నంతయు ఆకళింపకు దెచ్చుకొనివాడు.
పార్వతిపురులగు చెట్లలు, అర్చ్యకొర్యాచరణమున కొక
నేరీ వియోగించునపుడు, బుద్ధిమంతులగు పిన్నలు
తా మట్టి చెడ్డపములు చేయకుండుటయేగాక, వినయ
ముతో వారినిగూడ నా పనిమండి విముఖులచేయు
సన్నివేశమును భావించినాడు.

".....ఆ యకౌర్యంబు
నొసరింప నేరక.....యిట్టి

పని యగ్రస్థితి భావించిమాడ.
 చామరొ యిటుసేయఁ జనునె యెవ్వరికి ?
 క్రమమొప్పు నెవట ధర్మమె జనుంబనుయఁ
 బలుకు వేదంబు లేర్పక మున్ను వినవ!
 వలచదు తల్లి, నీ వాక్యంబు లేము
 వలనొప్పుఁ జేయనివారము గాము.
 తలపోయఁ గపటకృత్యంబులచేత
 బలిమి మిక్కిలి యిహపరహానిచేయు.

.....
 తప్పు లెప్పుటగాదు తల్లి, మా చిత్త
 మొప్పు దీ పనిసేయ నుచిరంబుగాదు.
 నీకుఁ బ్రయంబని నిజములు కల
 లేక్రియఁజేయుదు మిది మాకుఁదలవె !"

(62. పుట)

అని వినయముమెయి బోధింపజేసివాడు.

iii. తుదకు కక్కోటకుని కపటోపాయమువలన
 వినతకు దాస్యము తప్పివదిగాదు. తల్లి తోపాటు గరుడు
 డును క్రగువకు తరపువముసేయుదు పాపకొదమల
 వీవున మోయుదు తమకు వాటిల్లిన హీనస్థితికి వగచి
 యొకనాడు "నాకు నీపనిం, బాయక బొమ్మనందవడు
 బాముల మోకను వారిం బయల్ సేయను నేమి కార
 గము నెప్పు" మని తల్లి నకును. పై నన్నయ రచన
 యంగు గరుడుని గొప్పదనమును అట్టితనకు దాస్యము
 కల్గినంగుకు విచారమును మాత్రము నూచింపబడినది.
 అంతియేగాని, యాతనితల్లి దానీత్యమును గూర్చి
 యంతగా తడవినచేలేదు. ఈ తిరుదకు వరుసాకు తన
 తల్లిదండ్రులకు సంధిమించిన యిడుములకు విచారించి,
 తొలుత వానిని పోగొట్టుటకు యత్నించి, తరువాత
 తనవిషయము చూచుకొనునా, తిన్నయ ఈ యానిత్య
 మును భాదించి:

"తల్లి, నిన్నిదియేమి తల్లిరి మీవార
 లిల్లడిగా వీరి కిచ్చిరో బలకు?
 కాదని, నీకొండుకడ దిక్కు లేమి
 నీడకపాండి నీరుడును పొందెదవా?
 కాకున్న, ననదవై కడుపునాటికిని
 ఈ క్రువకు బను లిటు చేసెదవా?
 అదిగా, ప్రతినకు నెల్లని తగవు
 పాటించి యిట్లుండితలనెవో నీకు?"

అని తల్లిని ప్రశ్నించి తొలుత నామెదాస్యమునకు వగచి తలవారి,

"కురికిపన్నిధ పటు క్రూరకుండాగ్ర
 దళిత నిర్ధార ధరాధయవై నీరి
 తేపట్టి కుచ్చికు చెలువున చేను

నీపాప కొదమల నిటు మోచుటకు
 బలియేమి చెప్పు చేన్పిడ..." (70. పుట).

అని గగడుకు తన దురవస్థకు దురపిల్లినట్లు పెంచి వ్రాసివాడు తిన్నయ.

iv. పవనవడపు పల్లె పడుచునుజూచి నన్నయ గారి పరాశరుడు మోహపరచుకుడైనాడు. వ్యాసుని పరాశరుడు:

"అతీవరూపసంపన్నం సిద్ధానా మపి కాంక్షితం,
 దివ్యాంతంవాసవీంక వ్యాంరంభోగుం మునిపుంగవః,
 దృష్ట్యైవన స తాంధ్రమాన్ చక మే చారుహాసినిం."

అని యామెను జూచినంత నే యొడల జలదరింప
 నిందుఁ బరించినాడు. తిన్నయ అన్ని వేళమును తన
 భావనాబలముచే నూహించి ఒడవడపు బాలరిపడుచు
 సహజ సౌందర్యమును, మగ్గుమనోహరరూపమును
 పొకటల కన్నులకు గట్టినట్లు పల్లించి పరాశరునకు
 నోరూరజేసివాడు:

"భామిని వలకలు ప్రాపుగాబట్టి
 యుచితాపనంబుననుండి, యాయతిన
 కుదముల సాబలము కురులశేటయును,
 బ్రయదర్శనంబైన పిఱుంగు, పిక్కిలను,
 ముంగొంగు లెగ్గదొచి మోకరించుటయు,
 తొంగరించెడి మిసిమి తొడల క్రొమ్మియ,
 దర్శించె నుదకంబు దప్పించునపుడు
 పర్వికానగవచ్చు భాహుమాలములు,
 బలువున మునివ్రేళ్ళె బలక త్రొక్కుటయుఁ,
 దలడిండులైన పాదములు పెంపులును,
 గిన్నెరక్రూరివాడు కృష్ణహిపాలె
 వెన్నున విహారించు జేనేయుఁజూచి
 కాకుకంబుం నోడ గడవకయుండఁ
 జేతులు మునిపట్టి.....
 అతివలావణ్య ప్రవాహంబునంగుఁ
 బతికుండై యాకాశపథము చూచుచును
 చాపలంబున బ్రహ్మచర్య ధనంబు
 తీసి విల్కాడెను తేక్కరికి....."

(106-పుట)

అని నమస్కరించివాడు. మర్మగంగి వ్యాసుని రచనలో నొక దైవవస్య. నన్నయ యాంధ్రీకరణములో రాజపుత్రియైనది. ఆమెయే తిన్నయచేతిలో పల్లెపట్టులంగు మనము నిచ్చుటచూచు మగ్గుమనోహరమును బాలరిపడుచుగా రూపొందినది. ఇది యెరిని దేశీరచనా వైశిష్ట్యము.

v. ధర్మరాజు జననానంతరము, పొందురాజుతో వేటకువచ్చిన సైన్యకుంతయును వెనుకకుపోయి అతని కాపవృత్తాంతమును ధర్మరాష్ట్రానితో చెప్పినట్లును,

అతడునులకు విచారపడినట్లును ఇందు కొంచెము పెంచి వ్రాయబడినది.

vi. శరద్వంతుని తపము చెరచుటకై యింగుడును పంపిన బాలపదియను జీవకన్య విలాసప్రదర్శన వర్ణన మంతయు నిందు పెంపక చే.

vii. ద్రౌపది స్వయంవరమునకు వచ్చు రాజుల ప్రయాణసన్నాహము, వచ్చిన రాజుమారులను గూర్చి ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రౌపదికి చూపి చెప్పటయు వన్నయ రచనలో వామనాశ్రమముగా నున్నది. ఇంద్రాభాగము లతి మనోహరముగను విపులమును కూర్చుడినవి అందును—

“మలజుజగంధి, యామశ్శ్రేయః జాతు
మలకః మత్స్యలహరీమతీ చైచి
పన్నగపతివీరే కామవిన్నాశ్రి
మన్నవాఙ్మతేః పాండ్యుః నిరజాః!
కుంతిలపతి వీరే కుంతిలకుంతల
చింతాస్థలః గాని చేయఁడు విడిది.
రాకేందువదన, జరాసంధుఁ జాతు
కైకొనడివిల్లు కసవులకైన,
వాఁడె నువిక్రమండు, వత్సరా జితేఁడు
వాఁడె చూడుము పొందె వాసుదేవుండు
శ్రీనిధులచే చంద్రనేన సముద్ర
నేన కుభాంగద చేతానులును.”

(888-885 పుటలు.)

అదిగా ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రౌపదికి రాజకుమారులను పేర్చినచూపిచెప్పిన ఘట్టము కౌరవాన రచనలోని యిందుమతీస్వయంవరమును, నైషధ మందలి దమయంతీ స్వయంవరమును చలపించుచున్నది.

viii. మత్స్యయంత్రమేసి యగ్రమును ద్రౌపదిని డక్కగొనిన తరువాత సమానుచే రాజులొక మంతయు వాతనిపై పోరాటమునకు తలపడును. ఆ సందర్భములో తిమ్మయ :

“అశోకశ్రీ శరధార లవలంబురీసఁ
గవ్యా వివాహాగ్నితి మండుమండె;
లాజలగతి హరలతలంబుఁ దునినె;
రాజర కం బాజ్యరాశిగాఁ దొలఁగె;
విసిరి భీముఁడు వ్రేలు విఱిగివరభము
లనమున సమిధలై యాయగ్నిఁ బడియె.”

(887. పు).

పని స. మ రా యు ధా గ్ని ని వైవాహికాగ్నిగా, యుద్ధపరికరముల హోమపాధనములుగా నిరూపించి, సందర్భానుకూలముగా పెంచినారు. ఈ విధముగా వనసరమును జౌలిత్యమును అనుసరించి పెంచి వ్రాయుటలో సచ్చటచ్చట కొన్ని విషయములను

గ్రంథాంతరములనుండి కైకొని యందు చొప్పించి వాడు.

5. ఆహారణము:—వ్యాసరచనయందును కవిత్ర యానువాదమునందును దుర్వాసశ్శాపవృత్తాంతము కనుపడదు. ఆ గ్రంథములలో సముద్రమునవృత్తాంతము హతాశ్శింధివముగా చూపట్టును. దానికి తగిన కారణమును సందర్భభృద్ధియును గలిగింపపెంచి తిమ్మయ యీ వృత్తాంతమును విష్ణుపురాణమునుండి కైకొని యిందు చొప్పించినట్లు తోచుచున్నది. ఈ ద్వీపద భారతాదిపర్వములో సముద్ర మథన మొక మనోహర ఘట్టము. అందును దుర్వాసశ్శాపవృత్తాంత మొకను మనోహర మైనది.

అతని శాపముచే స్వర్గరాజ్యలక్ష్మి సముద్రముపాలైనది. ఈ ఘట్టము చదువునపుడు ‘అరే! యెంతటి యురురైధివమున కెట్టి దురదృష్ట పట్టినదని జాలిపనని రస హృదయ ముండెదనుకొందును. అది యంతయు నిచట ప్రస్తావించి గ్రంథవి స్రవ మొందింపలేను. కాని యొక్కమాట మాత్రము చెప్పక తప్పదు.

విశ్రవైధిపులైన యురులెల్ల విష్ణునొద్దకేగి మొనకెట్టుకొందుగా. దుర్వాసశ్శాప వృత్తాంత మంతయు నెరిగింతురు. విష్ణు వన్నియు విని యాయనరములకు మూలమైన యింగుని మందరించిన విధాన మెంత సహజసుందరముగా నున్నదో గమనింపుడు :

“మధురైత్య మథనుఁ జియ్యువువు నీక్షించి
యేమి జేవేంద్ర, నీ వెఱుంగలే యకట!
యామూర్తు పతిత్రూరుఁడని జనులొ కలక.
పిన్న బిడ్డవ నీవు పెరిమ నెన్నజేచి
నిన్నింక బుద్ధులు నేర్పదమన్న!
ఒక యొక వేళి మా యున్నెడి కళఁకు
వికలుఁడై యున్నత్ర విధమునవచ్చు.
అప్పుడు నేమెల్ల నాకుటిలాత్ముఁ
డెప్పుడు పోవునో యిటనని యాత్మ
జలదరింతుము, కాని స్వస్థత మదికే.

గలుగదా తపసి దిగ్గవఁదోవుదాఁ.” (87 క పుట)

ఈ విధముగా సముద్ర మథనమున కుపస్కారకమును నీ ఘట్టమంతయు ప్రతిపద రసాయనము. దాని నూచ ముట్టుగా చదివి యానందింపవలయు నేగాని యుదాహరించి చూపుట అలవిగాని పని. గ్రంథాంతరముల నుండి సందర్శించితముగా విషయాంశరములను కైకొని పెంచి వ్రాయుటలో కవిగల నేర్పును గుర్తించుట కీ యొక్క యుదాహరణము చాలుననుకొందును.

6. కల్పితము:—వ్యాస సన్నయ భారతములలో లేకున్నను సందర్భానుసారముగా కవి తానె స్వతంత్రించి కల్పించిన విషయములను కొన్నిగలవు.

i. పాండురాజు వేటకేసు సందర్భములో ఆట విటలు రాజానొద్దకు వచ్చుట, వారు అవివిజంతువులను గూర్చి రాజాతో చెప్పట ఆదిగాగల మృగయాచర్యముల మూల భారతిభాగములందు చూపబ్బును. అట్టివానినెల్ల కవి సమయోచితముగా కల్పించి, ఆ యా ఘట్టములను సర్వాంగముందరములగా సంతరించినాడు. (198 పుట.)

ii. శురుదిక్షిణకై యద్దుమనిచె పరాధూతుడైన ద్రుపదుడు యజ్ఞ మొనర్చుటకు పూర్వము శివునిగూర్చి తప మొనర్చినట్లును, (389 పుట.)

iii. కుంతియు పాండవులను ఏకదశపురము వీడునపుడు గృహయజ్ఞుని వేగాక, ఆ గ్రామముంచిరి బ్రాహ్మణుల నందర నా మంత్రులము చేసినట్లును, మూలములో లేని విషయము లిందు కల్పింపబడినవి. మొదటిదానివలన తిక్కన శివభక్తియు, రెండవదాని వలన నాతనికిగల యేకగ్రాహవాసులగు గృహస్థుల మర్యాదా పరిజ్ఞానమును వ్యక్తము చేయుచున్నది.

iv. ద్రౌపదీ స్వయంవరమునకై పాండవు లేగు సందర్భములో: 'కాంచీరి మణిసామ్య కాంచన రమ్య సంచితగురపురీ సమభామరంఘ' (378 పు.) ఆదిగాగల కాంపిల్యపుర వర్ణనము సందర్భించితముగా నిందు పాండుపరుపబడినది.

v. స్వయంవరానంతరము ద్రౌపదీసహితులై యున్న పాండవులను చూచు వేడుకతో బలరామ కృష్ణు లగుదంచి వారల నభినందించి వెడలిన తరువాతి:

"అప్పు డింద్రుజా గల్పు నాత్మవంధవుని నొప్పీయుఁ జూచి మనోవ్యధనినుఁడు జగము నిర్వాణులు చాలించెనఁగ మొగిమింటఁ బ్రసూమంబుచి చాయనీగ్గ, ...

రథము యగులు పారథి పిచ్చుకుంటు రథికుఁ డట్లయ్యుఁ జేరఁగవచ్చె నన్ను, అని ప్రతీచికాంత యవర క్తి నెఱపెఁ దనుచెల్ల నవఁగ సంధ్యారాగ మెసఁగ, ...

చంద్రావస్థయుల పెండ్లి సంభ్రమంబునను జంద్రు నెచ్చెలరెల్ల సంప్రీతిగనుట

తగవరి వికసించె దత్తైరవములు." (406 పుట) ఆదిగాగల సూర్యాస్తమయ, సంధ్యారాగ, చంద్రాదయాది వర్ణనలు మూలములోలేని వియ్యక్తి కల్పించి యిందు వ్రాయబడినవి సందర్భించితములై ప్రస్తుత వస్తువుని గర్భితములై చక్కగ నిర్వహింపబడినవి.

vi. మాన్యుని పత్నియగు నాలాయని కాకి రాజా మాతులై జరిగించి:

"అల్లవఁదెరిగి తన్ను దెగడివారి కెల్ల కాలంబును నెదుగులు చూచి కానక యంతిత్తోఁ గన్నె యు ముడిసి కాంకుఁబోయి కేంకదనకుఁ దపము."

నేయును, ఆమె తపమువపు మెచ్చి శివుడు ప్రసన్నుడై వర మొసంగను. ఈ సందర్భములో:

"వేదాంత నీనుల విహరింపనేగు మేదుర ప్రభంగులు మృదుల పాదములు విసమునఁ గప్పవై విపులకంఠరము, వసని యెమ్ముల పేర్లు భాసిల్లుమరము ..... చరిలేమ విడిసిన చదురుకెంజులు మెఱయు లెమ్మలపువ్వు మేకొన్న నేయి చెఱఁగుల తలపాఁ చెలువై నవూరి." (418-419 పు)

ఆదిగాగల వరమశేష వర్ణనమును, నాలాయని కృత శివ స్తవమును మూలమున లేనిది యిందు కల్పింపబడినవి. ఇందుల కీరిని 'సదాశివభక్తి'యే కారణమైయుండును.

vii. తీర్థయాత్రాపథుడైన యద్దును నులూచి గంగావాఙ్మున నాగలోకమునకు గొంపోవును. అదటి

"పావఁగ నింద్రుని వింటిపూచెలో యనఁగఁ బసనొరఁ బర్విన ఘరత్తి రుచులు,

వేవేగ శేషుని వేదశాస్త్రములు భావించి వినుచున్న కాలసర్పములు." (447 పు)

మున్నగు నాగకుల వర్ణనము మూలమునలేదు. కాని నాగకుల దృశ్యమును కవి కన్నులకుగట్టినట్లు భావించి యా భావనను గ్రంథస్థ మొనర్చినాడు.

viii. అద్దునుడు తీర్థయాత్రలు చేయుచు వేంగి దేశమును దర్శించిన తరువాత, చిత్రవాహనుడు పాలించు మణిపూరునకు వెడలినట్లు నన్నియ, తిక్కయ ప్రీతైలము, విజయవాది, రాజమహేంద్రవరము, దక్ష రామము, అహోబిలము, కాశీనాసి, వేంకటగిరి మున్నగు వాంప్రదేశీ తీర్థములను, కంచి, అరుణాచలము, శివగంగ (శింశాపూరు), చివంబరము మున్నగు దక్షిణదేశీ తీర్థములనుగూడ దర్శింపజేసినాడు.

(450-451 పుటలు).

ix. "ఇచ్చతోఁ బరమాత్ము హృదయంబులోనఁ జొచ్చిన సుఖమిందుఁ జొచ్చినఁ గలదె! కదలిన విక పువ్వకము బోలకున్మ! కదలక యిదివోలుఁ గనకొదె నుహల."

(811 పుట)

ఆదిగాగల జతుశ్శాలా వర్ణనమిం దభివక్తముగా గూర్చ బడినది.

2. భాంధవ దళావాసంతరము, ఇంద్రుడు వచ్చి నరనారాయణుల గీర్తించి, యర్జునునకు దివ్యాస్త్రలూరి మొదలించి వెడలిపట్లు వన్నయ, తిమ్మయ శత్రునిగూడ ప్రవేశపెట్టి యింద్రు మూరింపజేసి కృష్ణార్జునులను బొగడించి, తిత్కృత పరమశివ స్తోత్రముతో అదిపర్య రచనను సమాప్తము చేసినాడు.

7. అనుకరణ:—ఇది యాతిని రచనయందు రెండు తెరగులుగా గోచరించుచున్నది. 1. సంస్కృత కావ్యానుకరణము. 2. అంధ్ర ప్రబంధానుకరణము, ఇందు మొదటిదానిగూర్చి తొలత వివరింతును. కవి సంస్కృత కావ్యనాటకాదులను కడముట్టు చదివి వారి రచనా ప్రశస్తియును, అందలి భావసంపదను జీర్ణింప జేసికొనినవాడు గాన, తన హృదయునున హత్తుకొని యున్న తననోహర సన్ని వేశములను భావములను తన రచనలో చొప్పించినాడు. అట్టివాని నొకటి రెండు చూపుదును.

అదిపర్యమునందలి కమంతిలోపాఖ్యానములలో దుశ్యంతుడు కణ్వశ్రీమప్రవేశమునకు పూర్వము లేడినిగాంచి దానిని వెంటాడి బాణప్రయోగమును చేయజూచును. అపుడు మును లక్షమువచ్చి “ఇది యాశ్రమ మృగము దీనిని చంపదగ”దని వారించి, అతిని నాశిర్యదించి యరిగిపట్లు వర్ణింపబడినది. ఈ సంధిదాన మంతయును కౌళిదాస కామంతలమునుండి గ్రహింపబడినట్లు స్పష్టము. విషయము నే గాదు అందలి కొన్ని శ్లోకముల భావమును కవి యనుకరించి నాడు.

i. “చవను చంపఁగ దీనిఁ బాలునీ యలుక
అనఘాత్మ, యిది మదీ యాశ్రమ మృగము.
ధూర్జులఁ దెగటార్చఁ దొడరు నీ బలిమి
యాధుల రక్షింప నందంబు గాదె!”
(ద్వి. భా. ఆది. 3-145. పు)

అను రచన—
“తిత్సాగు కృత సంధానం
ప్రతి సంహర సాయకం,
అర్తతాణాయ వ శ్చిత్త్రం
సప్రహర్ష మనాగసి.”

అనెడి కౌళిదాస కామంతలమునందలి శ్లోమునకు అను కరణము.

ii. “చిత్రే నీ వేశ్య పరికర్మితవత్సయోగా
దూహార్చయేన మనసా విధినాకృతాను.”

అన్న కౌళిదాస రచన నెమరునకు రాగా—
“చిత్రంబులో బ్రహ్మ చెలువొప్పఁదలఁచి
హరింపవోలు నీ యబలరూపంబు.”

అను ద్విపద వ్రాసిపట్లు చెప్పకయే తెలియుచున్నది.

iii. “శృంగార రసమెల్లఁ తెలుపుగాఁగూర్చి
యంగఁజఁ దివ్యోట యంగ్రించెఁ గాక
విరేత వేదాభ్యాస వికలుఁడైపట్టి
చతురాననువ కిట్టి చతురత గలదె!”

అది గాగల రచన—
“అస్యా స్ఫుర్గవిధా ప్రబావతి రథూ
చ్చంద్రోను కాంతిప్రభః,
శృంగారైకర సస్వయన్న మదనై
మాసోను పుష్పకరః
వేదాభ్యాసజః కథన్న విషయ
వ్యాకృత కామోహలో
నిర్భాగుం ప్రధివే నృనోహర మిదం
దూపం పురాణో మునిః.”

అను విక్రమశ్లోకమున కనుకరణముని ములభముగా గుర్తింపవచ్చును.

iv. అట్లే మేఘసంచేశమందలి—
“ఆవంధోత్థం న మన సలిం
యత్ర నాన్యై ర్మిమితైః
నాన్యస్తాపః కుసుమశిరజా
దిప్తసంయోగ సాధ్యాత్,
నాప్యవ్యస్త్యాత్ ప్రణయ కలహ
ద్విప్రయోగోపపత్తి
ర్విరేకానాం నద ఖలు వయో
యాతనా దిన్యదస్తి.”

అను శ్లోకభావమును మనసున నిడుకొని—
“సమలలోక బతుల యచ్చావృత్తిదక్క
నితర యచ్చావృత్తి యిమింద లేక.”

అది గాగల పంక్తులు వ్రాసియుండును. ఇట్లే కాళి దాసుని కుమారసంభవమునుండియు ననుకరణలు కొన వచ్చుచున్నది.

v. “నాగేంద్ర హస్తా స్త్యచి కర్మశత్యా
దేకాంతశైత్యా ర్మిదరీ వికేమః,
లక్ష్మ్యాపి లోకే పరిణాహి దూపం
జాతా సదూర్వో రుపహాద వాహ్యః.”

అన్న కుమార సంభవమందలి పార్వతీరూప వర్ణన—
“అతి కర్మశింబులు హస్తీకుంజములు
ఓరత శిలములు జగతి నరంట్లు
కావున నీభామ కలికింపుఁ దొడ
కీవిధంబున సవతెన్నంగవచ్చు.” (గీ-3 పు)
నని తన గ్రంథమందలి నాయకల కాపాదించినాడు.

ప్రబంధానుకరణము:—దీనినిచూర్చి వివరింపవలసిన విషయ మెంతయేని గలదు. ప్రస్తుతము పర్యాప్తముగా మాత్రమే చేర్చొందును. కాని, యేతద్విషయ పరిశీలనకు పూర్వము తిమ్మయకాలమునాటి వాఙ్మయ వ్యవస్థ నిందుకే గమనింపదలయును. అది పగునారత శతాబ్దము. మన వాఙ్మయచరిత్రలో ఆ కాలము ప్రబంధ యుగము. రసవత్ ప్రబంధరచన లేనియో పుంఖాను పుంఖముగా వెల్లిరికిన పదులు మన. ఎట్లనాదును తిత్ ప్రవాహములో నునికి శేలకతిప్పను. కవులమాట వేర చెప్పవేల! కవిత శీర్షి గంటునుపట్టిన ప్రతి కవియునే “చిల్లర మలర” ప్రబంధమునో రచింపవలయునని యుబ్బిబట్టెను. అనగా, కాలప్రభావము కవులపై ప్రసరించుననుట. అట్టితన, భారతము వంటి మహాగ్రంథమును రచించు నామృత్యువుగల తిమ్మయకు మాత్రము ఆపాటి ప్రబంధరచనాభిమానము ఉండవచ్చునా? ఉన్నదికాదు; అయితే, నితడు ప్రత్యేకముగా ప్రబంధములేయు ప్రాసనట్లు కన్పట్టును. కాని, ఆ యభిరుచి యీతనికి భారత రచన వలననే నెఱవేరినది. ఇతని చేతిలో నిండిరి యొక్కొక పురాణ పుణ్యమల చరిత్ర యొక్కొక మందిరి ప్రబంధముగా రూపొందినది. ఒక్కొక్క కథాఘట్ట యొక్కొక్క రసవత్కావ్యరూపమును సంకీర్ణించుకొన్నది. ప్రత్యేకోదాహరణము రీయకః సితయ్యతో గ్రంథమంతయు తిరుగవ్రాసవలయును. కావున నాయా ఘట్టముల పేర్లను మాత్రము చేర్చొందును.

సముద్రమథనము, వేదవ్యాసావతారము, యయాతి చక్రత్ర, శకుంతలలోపాఖ్యానము, భీష్మ ప్రతిజ్ఞ, పాండురాజు పాలన, తిపతీ సంవరణము, ద్రౌపది స్వయంవరము, అర్జును తీర్థయాత్ర మున్నగువని. ఇవి తిమ్మయ రచనలో ప్రత్యేకముగా నిలువదగిన రసవత్ కావ్యములు. వానిని చేరుచెయ్యను వచ్చును; మూలమునో కలుపనువచ్చును. ఇది యితని గంటునుండి కాలప్రభావముచే వలువడిన ఖండ కావ్యములు.

ఉపరిచర పురప్రాంతమందు శుక్తిమతియను నది ప్రవహించుచున్నట్లును, దానిని కోలాహలమును కొండ యడ్డగించినట్లును, వ్యాస నన్నయ భారతభాగములందు గలదు. తిమ్మయ ఆరెండిటియందును నాయకా నాయకత్వ ముగోపించి యింపెన రచన సాగించినాడు. అందు శుక్తిమతియందు వీలా:వతి ధర్మములను నిరూపించి యొనర్చిన వర్ణన ప్రతిపద మనోహరము:

“అరయ నొక్కయే రాతినిపురము
చేగునఃబాటు విశేష సంపదల
చూచు నొక్కొకమాటు సుకుమార మీన

లోచన సుభంగలోలద్వఘ్నలను
పలుకు నొక్కొకమాటు బోచక్రవాక
కలహంప మధుకర (కాంచనాదముల.”

(ద్వి. భా. 2 అ. 101-102 పు)

అదిగాగల సంక్రమణ చూచినచో వసుచరితముండిరి శుక్తిమతీ కోలాహలముల వర్ణన మనసులో విడుకొని తిమ్మయ యీ రచన సాగించినట్లు బోల్చుకొనవచ్చును. చూపవలెనన్నచో నిట్టిపట్ల క్షేపి గలవు.

8. మార్పు:—ఉదంతుకు పామృనియొద్దకు వెడలి, గురుపత్నికి కామకలుగా నొప్పగుటకై యతని రాజీకుండలముల నప్పించి గొనివచ్చుచుండు, మార్గములో తమిళుడు వాని నపహరించి పాతాళమునకు గొంపోవును. మనియు వాని వెన్నంటిపోయి ముప్పతిప్పలు పడి యా కుండలముల మరల గొనివచ్చి గురుపత్నికొసగి యింటికివచ్చును. మరి కొంతకాలమునకు తమిళునిపై పగ దీర్చుకొన నెంచి యుదంతుడు జనమేజయునియొద్ద కేగి పరీక్షితుని కాపకారణ మెరిగించి, యాతనికి సర్ప యాగ సంకల్పము గలిగించినట్లు నన్నయ భారతము.

తిమ్మయ దీని సంతయు విడిచి, జనమేజయుడు వాజపేయాది యాగములు చేయుచుండగా నుదంతుడు చూడవేగి, రాజుతో “నీవు చేయదగినది సర్పయాగము గాని సత్రయాగము గాదనియు, తమిళుడు నీ తండ్రిని గరచి చంపెననియు, నాతిడు తాను గుగుపత్నికై తెచ్చు కుండలముల నపహరించెననియు” చెప్పి, యాతనికి నాగకులముపై పగదీర్చుకొను పట్టుల గలిగించినట్లు మార్పు ప్రాసనాడు. అట్టి మార్పు ఈ సందర్భమున సంతయు దగియున్నది.

ii. వ్యాస నన్నయ భారతములందు జరత్నాగరు చక్రత్ర, జనమేజయుని సర్పయాగమునకు పూర్వము, అతిగా వర్ణింపబడినది. జనమేజయుడు చేయు సర్పయాగము మాన్పవచ్చి, ఆ నీకుడు, తన తండ్రియగు జరత్నాగరు చక్రత్ర మతనితో చెప్పినట్లందు మార్పు ప్రాయబడినది. విషయ భావార్థమును తగ్గించుటకై తిమ్మయ యీ మార్పు చేసియుండును.

iii. శిర్విష్ట, వృషపర్యుధను దావనరాజు పుత్రి. దేవయాని, ఆ రాజునకు గురువగు శుక్రని కూతురు. ఒకనాడు వా రిగ్మగును వాహ్యరి వెడలుదురు. ఏదియో వాక్కినామలో శిర్విష్ట రాజనముతో దేవయానిని నూతలడ్రోయును. వేట వచ్చిన యయాతి భటుల వలన వా విషయ మెరిగి కూపముననుండి యామె నుద్ధరించును. తనవాత శుక్రకుడుకు వచ్చి తనయ నోదార్పి యింటికి పోదము రమ్మనును. పరాధివ భిన్నయైన

యామె సగరమునకు వెడలక యందేయుండి తన మొనర్చి శిర్మిష్టమై పగసాధింతునని వట్టుపట్టుగా, వృధు పర్యు డా విషయమెరిగి యటకు వచ్చి "తన తనకు చెసిన తప్పు క్షమింపు"మనియు "వండులకు పరిహారముగా నేడెరి గోరకొ"మనియు "వయస్సిన బతి మాలను. అంతట నామె 'దానీ సహస్రముతో శిర్మిష్ట తనకు దాసియై యుండవలయు'మని కోరును. ఇది వన్నయ రచన.

తిమ్మయ రచనలో వట్టుగాక రాజపుత్రికచె కూతునకు గలిగిన పరాధీనము దాసివలన తంత్రయరు కుక్రమ దెరిగి యామె యొద్దికేగి:

"నీ బాల, నీకేల యొగ్రతంబు!
ఈ బాము లేనుండ నెట్లురావచ్చు!
శిర్మిష్టచేసిన సాహసంబెల్లఁ
గర్భవశించింతె కందంగ వలదు.
ఇట్లున్నము, నీకు నిర్మోలనుండఁ
దల్లి, గర్భముగాదు తరుణిని నీవు."

అని యొసలరచుచుండ, సంతిలో దానవ వాయకుడగు వృధపర్యు సంతయు విని

"తన తనయ చేసిన దంటితనంబు
మనమున నెరిగి యెప్పుగుకఁ దొడ్గొనుచు
వచ్చి యాగురు వధివందించి...
...మా శిర్మిష్ట యాయంతి కెన్న
లోనరించె దీని వేలఁడు దాసిగాఁగ."

(2-126 పు)

అని పల్కి, గురుపుత్రియరు నేవమానికీ తన కూతుకు చేసిన యపరాధమునకు శిక్షగా దానవరాజు తానే యామె నామెకు దాస్యమువీయ వియమించినాడు. ఇట్టి మాధుర్యచేసి రచించిన తిమ్మయ రచనయందలి యాచిత్యము నేమ చెప్పటకన్న సహృదయులగు పాఠకులే యూహించుకొనుట సరస్వమైన పద్ధతి.

iv. వ శిష్ట మహిమను వర్ణించుపుట్టులలో బ్రాహ్మణపావిత్ర్యుడగు కల్యాణపాదుడను రాజు విశిష్ట కుమారుడగు శక్తియనువానిని భిక్షించినట్లు రెండు భారతములలోను గలదు. ఇందు మాత్రము:

"కపటాత్ముడైనట్టి కాళికమాని
చపలాత్ము నొకడెక్కుఁ జలమొప్పుఁ నిలిచి
సరిక నోరాక్షస, పదరక నీవు
బలిమిమొఁ గల్యాణపాదులోఁ జొచ్చి
యావశిష్టాత్మజా...వలగింపు."

మని వేరొక తీరుగా నున్నది. మనికుమారుల చంపిన దోషము రాజుకు కల్యాణపాదుడనకు చెందుట మన సామ్యక కాళ్ళెలు కది బుద్ధిపూర్వకముగా నాపాపము నొక కల్పిత రాక్షసున కంటగట్టియుండును.

v. పై సందర్భములోనే "ఒక్కనాడు రాక్షస యాపదగుడై రాద్రాకారంబున వచ్చు కల్యాణపాదుం

జూచి యదృశ్యులని వెలచిన దాని నోదకుండు"మని వచ్చి యవశిష్టమె బుద్ధిగించును. తిమ్మయ రచనలో:

"అంతట నొక్క వాడొచ్చునని కొడ
లెంతయు జలముల కేతెంచుట
ఘనకల్పమందైన కల్యాణపాదుఁ
డెవయ నా మునికొంతనీచి మ్రొంగంగఁ
జనుజేరఁజూ చదృశ్యులతి తలంక."

(ద్వి. భా. ఆ. ప. 6-864 పు)

యని నీటికేగు నదృశ్యులతిని కల్యాణపాదుఁడు మ్రొంగ జూచినట్లు మార్పుబడినది. దీనికి కారణముగాని మూలముగాని గుర్తింప విలువలేదు. వ్యాసుడుకూడ:

"సకు దృష్ట్యేవ తం రాజా
క్రుద్ధః కృతాశు భారత,
అవిష్టా రాక్షసోగణ
ఇయేనాశు మధాజనా."

అని కల్యాణపాదుడు వశిష్ఠుని మ్రొంగుటకై వచ్చినట్లును, అది చూచి తన్నునూడ నాతికు చంపవచ్చు నేమో యని భయపడి

"త్రాహి మాం భగవత్ పాపా
దస్యాద్దాహుఁ దర్కనాత్,
రాక్షసోశ్చ మహాపాతరా
న్నువ మేత చ్చిక్షేతం."

అని యదృశ్యులతి, రాక్షసునిబారి బంకుండ రక్షింపు మని మాయము వశిష్ఠుని బ్రార్థించినట్లును రచన సాగించినాడు.

ఇటుదాహరించుచు బోయినచో నెంతయేరి బ్రాయవలసినది కలదు. కాని, తిమ్మయ రచనా విధాన మెగుగుట కీపాటి చాలుననుకొందును. పై చూసిన విషయములవలన నీతరి కైలిబ్రాహ్మణమును నూడ చాల వంతు గుర్తింపవచ్చును. తర్జన సంద్భియున వాతని కైలి యెంతి యాలంకారికముగ నుండునో, ప్రసంగ ముల నిర్వహించుటయందంత సహజ మనోహరముగా నుండును కళ సకృతులలో, పాత్రల చిత్రించుటలో రసపోషణ మొనర్చుటలో తిమ్మయ సిద్ధిహముడు. దీని వన్నిటిని పోదాహరణముగా చూపి చెప్పవలయు నన్నచో ప్రత్యేక మొక గ్రంథమగును. కాని యొక మాటమాత్రము చెప్పి ప్రస్తుత వ్యాసము ముగించును. మార్గకవులలో నన్నయ కెట్టి సాసముకలదో, జెలికవు లలో అందు ద్విపద కావ్యకీర్తిలలో తిమ్మయ కట్టి సాసముగలదని నా భావన. వ్యాసభారతమును దుచిరా ర్థముగా ఆంధ్రమునకు దెచ్చిన మహాతపస్వి యాతడు. కావ్యత్వ ముడిపోకుండ లేటలేల మగు జేశరచనలో చల యించి యాంధ్రుల కందరకు వండుబాటులోనికి దెచ్చిన మహానుభావు డీతడు. ఆతనిది మార్గకవిత్. ఈత నిది జెలికవిత్. ఉభయ రచనలును మన కుపాదేయములే. ఉభయులును మనకు పూజ్యులే.

జీ విం చా లం వే...

శ్రీ మల్లాది సత్యనారాయణ

[గతనందిక తరువాయి]

రెండవ రంగం

(తెర లేచేసరికి చంద్రం పజిలులోను, నూర్యం నాటకం పైబిలోను నీసమవుతారు. గోపాలరావు ఇద్దరికీ నువ్వు నులకమందం మీద గడ్డంక్రింద చేతులు పెట్టుకు కూర్చుంటాడు. తివేసిన పేట్లు గ్లాసులు వారి వారి ప్రక్కనే ఉంటాయి.)

(తెర లేచాక తొలియక చంద్ర నీకలోను, సావిత్రి, సౌభాగ్యం వస్తారు. వెనకాలే మాట్లాడుకుంటూ మూర్తిగారు కూడా వస్తారు.)

సౌభాగ్యం: (తలవంచుకు పరాసరి లోనికి వెళుతుంది)

సావిత్రి: అదికాదు మాస్తూ! బానీ మీరే చెప్పండి.

మేము ఎప్పుడేవా నీధిలో కొచ్చుకుంటుమా? తప్పనిసరి అయి ఆ చెగుతుకు నీళ్ళకు వెళ్ళడం తప్ప... మరి తమకుమలే నాకరను పెట్టుకునే తాహతు మా కక్కడంది చెప్పండి.

సౌభాగ్యం: (మర్నీ వచ్చి వదిలగారి చిందకూడా తీసుకుని లోనికి వెళుతుంది.)

మూర్తి: వాళ్ళకేదిలమ్మా. పైగా బడిపంతులంలే పొట్లో అందరికీ లోకున.

సావిత్రి: ఇంతిక్కు మా గ్రహచారం రెండి. మొగుడికి లోకున లే మాధూకరపాడికి లోకువే అన్నట్టు మొగుడు తీసుకువళ్ళక బాబట్టి ఎవరిప్పు మొచ్చి వట్టు వాళ్ళు అంటారు. వాళ్ళకేం బాగున్నాయో అన్నమాట అక్కరలేదు.

మూర్తి: ఆమాత్రం విచక్షణానం వుంటే యింకే కమ్మా?

నూర్యం: ఏమిటి వదివా ఆది? (కుర్చీలో నుంచి లేస్తాడు.)

సావిత్రి: అదికాదు మాస్తూ! ఏమీ ఎందుకు వదిలేశాడో, యాచితేం చేసిందో, అవడంలో అవిడ ఉద్దేశం చేసింది చెప్పండి... ఇన్నాగూ గొరవంగానే కాలక్షేపం చేస్తున్నాం గాని ఇలాటి సూటులు ఎవరితోను అనిపించుకు ఎరగము.

నూర్యం: ఎవరన్నార వదివా?

గోపా: ఎవరైనా అంటారు. మనకోలాలు మంచిని కానప్పుడు ఎవరైనా అంటారు బామా!

సావిత్రి: పోనీ ఎప్పుడేనా మా సౌభాగ్యం నువ్వుండాటి బతుకీ కళ్ళెం చూశారా మాస్తూ! ఉన్నదేనా తిని ఇంకోయింటి కళ్ళకుండా కాలక్షేపం చేస్తున్నాం గాని తమకుమలే ఎక్కే నువ్వుం దిగే నువ్వుం కాదుగదా. దెబ్బందిగదా అని వాళ్ళు యిష్ట మొచ్చినట్లు మాట్లాడడం బాగుందంటారా మాస్తూ!

మూర్తి: ఎవరంటారమ్మా బాగుంది... వాళ్ళకేంటి? చూడా గలవాళ్ళవనే అసంభావం ఒకటి, బడిపంతులనే లోకువ రెండవది. ఏం లేస్తాం అమ్మా?

నూర్యం: ఏమిటి మాస్తూ యీ గొడవి?

మూర్తి: ఆ... (పెసిడెంటుగారి భార్య మీ చెల్లెలు విషయం అడిగింది.)

నూర్యం: (పెసిడెంటుగారి భార్య ఆయితే మాత్రం నోటికి వచ్చినట్లు మాట్లాడితే ఎవ రూరుకుంటారు మాస్తూ!

మూ: ఊహకోక మనం చేసే జేముందిరా నూర్యం?

నూ: ఎంగుకు వదిలేశాడో, యాచితేం చేసిందో, అవడంలో అవిడ ఉద్దేశం... (పెసిడెంటు గారి పెళ్ళామయితే ఎవరికెప్పుడు. కాకపోతే మొగుడుతో చెప్పి అన్నియ్యని యీ వూరుమంచి బ్రాన్స్ ఫును చేయిస్తుంది. అంతేగా...

సా: నూర్యం! అవనవరంగా నోరు పారేసుకోకు. గోడలకి చెవులుంటాయి.

నూ: ఏమిటి వదివా లేకపోతేను. తమకుమలే యింటింటికి మా చెల్లెలు పీకార్లు చెయ్యడం అవాలు లేదని తెలియదు కాబోయి.

మూ: ఒకయే నూర్యం నువ్వు కట్టి ఆనేకపడుపురా. మీ వదిల చెప్పినట్లు మొగుడు తీసికొని వెళ్ళినప్పుడు ఆపదాన్ని నుంచి ఎవరిప్పు మొచ్చినట్లు వాళ్ళు చెప్పకుంటారు. అంతిమాతాన్ని మనం కంగారుపడితే ఎట్లా చెప్ప. పైగా మన దీ వూరు కాదు. మీ అన్నియ్యి పొట్టకోసం యిక్కడ కొచ్చాకు. నీమాట నామాట వినేవా రెవరిక్కడ. నోరు బారితే కష్టంరా.

నూ: అవునురెండి ఆమాటా నిజమే. ఇంకా మా గ్రహచారం బాగుండలేదు.

పా : (లోపలికి వెళుతూ) సాధాగ్రం ఎండుకమ్మ?
నువ్వేకుస్తా వెందుకు? (లోనికి వెళుతుంది)

మా : విడుపు గాకపోలే యేమంది? అడవాని బ్రతుకు
అంతిలో ఉంది.

మా : అందుకే మాస్తామా! భర్తలో విడాకు రిప్పిం
చేసి చెల్లాయి! మళ్ళీ పెళ్ళి చేద్దామంటే
అన్నయ్య వచ్చుకోడు. చెల్లాయికి యిష్టం
లేదు. ఈ కరువు లోజిల్లా ఒకటి అన్నయ్యకి
బరువు. తెండు లోకులతో మాటలు వడదం.
ఏం బాగుంది చెప్పండి.

మా : ఒరేయ్! మాస్తా మాస్తా మన ప్రాచీన
సంప్రదాయాలని చెండవాడెం అట్టే మంచి
పని కాదురా మార్గం! కట్టుబాట్లలోనుండి
ఈవరికివచ్చి విడాకులుచ్చుకున్న పురుషుడు
గాని స్త్రీగాని తర్వాత వివాహం చేసుకుంటే
మాత్రం మానసికంగా ఆనందం అనుభవిస్తా
రనుకుంటున్నావా? ఎప్పుడూ కాదు. ఆ తర్వాత
చిన్న కారణానికి కూడా విడాకు రివ్వడానికి
ప్రయత్నిస్తుంటారు.

పా : (లోపలినుంచి వస్తూ) ఎంతిటీసూ విడాకులు,
మళ్ళీ పెళ్ళి, అంటాడు మా మరిది గాడు
మాస్తామా. ఆ చేబాలలో కూడిన నూతన
భావాల. అవరగ కనువుగాని భావ కవిత్వం.
ఉపాకందని ఆనానాధలో ఉండుతూ ఉంటాడు
మాస్తామా మా పడుచు రీతమాను.

మా : చిన్నతనం కదమ్మా. ఇంకి అన్నయ్య,
వదిన మంచివాళ్ళు గనుక వాళ్ళ అటలు సాగు
కున్నాయి... అయి పోయింది కీదో అయి
పోయింది. ఇంక ఆ గొడవ తలపెట్టకండి.
వాళ్ళతో పేచీ పెట్టకు నెగలేం. కష్టామా.
ఒరేయ్ మార్గం అవ్వకేదన్న పండించడం
మరచిపోకండి—(వెడతాడు.)

పా : (లోపలికి వెళుతుంటుంది.)

మా : ఇంకే వంది వదినా! (పెసిదెంటు గారి పెళ్ళాం.

పా : (వెళ్ళు తిరిగి) ఏం? యద్దాని కెళ్ళిస్తావా?

మా : యద్దం కాదుగాని వదినా! చెల్లెలు మూలంగా
పిథిని బడవలసి వస్తోంది యానాడు. ఇన్నాళ్ళ
నుంచి యీ పూళ్ళ పుంటున్నాం ఎవ్వరి
లోను మాట అనిపించుకు ఎరగము.

పా : చెల్లెలు మూలంగా అన్న మాటేంటి మన గ్రహ
స్థితి అనుకోవాలిగాని... పాపం అనేం చేసింది.
అది అసలే కుమరి పోతోంది. దాన్నే అనకు
బాబూ. (లోనికి వెళుతుంది.)

గోపా : మాట్లాడితే దాన్ని తిరతావేరిరా మార్గం.
పాపం అది మాత్రం యేం చేస్తుంది చెప్ప.

మా : ఏం చేస్తుందా? మొగుడు వెళ్ళుకున్నంత

మాత్రాన్ని యిక్కడకి రావడం పొరబాటం
టాను.

గోపా : అదేది అంతిన్న యేం చెయ్యగలదురా.
పుట్టింటిమీద అకి పోతుందా బాబూ! ఒక
కడుపున బుట్టారు. మీ దగ్గర చేకపోలే
ఎక్కడి కడుతుంది. మాట్లాడితే అన్నయ్యకి
బరుకుంటావు. ఇందులో బరువుకానిదెవరు?
అది చెప్పవట్లు గోళ్ళు గిల్లకుంటూ కూర్చున్న
మొగార్కే పెనుకున్నాడు అన్నయ్య. ఏం
చెయ్యను. నా అవస్థ యిల్లా వచ్చిందిగాని
లేకపోలేనా మీలాంటి కుటుంబాలను నారి
గింటిని పొషిద్దను. మొదట్నుంచి మీ చదువుల
కోసం అన్నయ్య బాధపడుతుంటే మాస్తా
ఉరకొలేక పోయాడు. ఏదో వ్యాపారంలో
సంపాదించి కాసా కుటుంబానికి కొంత,
కాంగ్రసులో గొప్పలకోసం వాళ్ళకి బిళ్ళకి
సహాయాలు చెయ్యడంకోసం కొంత మొత్తం
తిగలేసుకున్నాను. ఇప్పుడు వాడి రక్కలమీద
ఆధారపడవలసి వచ్చింది. అన్నయ్యకి బరువు
కాని దెరుబబాబూ! మాస్తాగు చెప్పవట్లు నాడు
గనుక నే యీడు కొస్తున్నాడు.

మా : ఇంకి యీ కొంపలో అందరికీ మేము
యిద్దరం సంపాదించకుండా మొద్దుల్లా
కూర్చున్నామనే బాధ.

గోపా : ఎవరికి బాబూ బాధ? నేను మాత్రం మొద్దులా
కూర్చొవడం లేదు.

మా : అయితేం. నీ ఆస్తి కొంత యీ కుటుంబంకోసం
ఇచ్చి పెట్టావు గనుక నిన్ను పొడించి తీరవల
సింది మా అన్నయ్య.

గోపా : అదేవన్న మాటలే. ఇదేం నిర్బంధమా? అల్లి
మానమున్న మొగాడు గనుక నే అవతరికి
పొన్నువలేక పోతున్నాను వన్ను.

మా : ఒరేయ్ చంద్రం! మాస్తాగు మట్టుకు మాస్తాగు
ఇన్ని బాధలపడ్డా మున్న మళ్ళీ ఆ బ్రయ
వింసుకే వెళ్ళుకుంటారు... ఈ మాస్టరీ చేసే
వాళ్ళకి యిదొక జబ్బనుకుంటానురా. ఎడటి
వాళ్ళుకూడా చాలీ చాలని శీతంలో తిరుకు
మలేనే బాధ పడుతుంటే సంగోషిస్తారను
కుంటాను.

చం : ఏదైనా శీవించారి అంటే దిచ్చే ప్రధానమును
కుంటానన్నయ్య!

గోపా : అహ! కాదు. శీవించారి అంటే మీ పెద్ద
న్నయ్యలాటివాళ్ళు వెనకాల ఉండడం చాలా
అవసరం అంటాడు మీ చిన్నన్నయ్య.

మా : (కోపంగా) బాబాయ్?

గోపా: నామీద కోపం యెందుకురా బాబాయ్? మీ అన్నయ్యలాంటి వాళ్ళుండగా నీకేం లోటు చేస్తా.

నూ: అంటే బాబాయి నన్నొక కుద్ద ఒడుదాయి క్రింద కట్టేశావన్నమాట నీ దృష్టిలో. అర్థమైంది బాబాయి. ఒరేయ్ చంద్రం పెండి లాడే ఏదో సంపాదనలో పడకపోతే చివరికి అన్నయ్య యింట్లోంచి అవరిలికి పొమ్మంటాడేమో?

గోపా: వాడొక్కవాటికనడు. అట్లా అంటే మీరు బాగే పడుదురు.

నూ: పోనీ బాబాయి. అన్నయ్యతో చెప్పి అనిపించడానికి ప్రయత్నం చెయ్యి బాబాయి.

చం: మధ్య నన్ను చంపేస్తున్నారు. ఈ పజిలు యీ రాత్రి మెయిలుకి అందించాలి. ఇకొక్కటి పూర్తికావడంలేదు. జీవించాలి అంటే ఒకటు డబ్బు అంటారు, ఒకటు నీతి అంటారు. ఒకటు మానాభిమానాలు వదిలేయ్యాలంటారు. అంతటోనే మళ్ళీ అన్నయ్యలాంటి వాళ్ళు ఉండాలంటారు. ఒకటి అర్థం కావడంలేదు నాకు. ఏది రాసి సంపాలో అంతికన్న రేలీకుడం లేదు. బుర్ర పాడయిపోతోంది. టెం కాస్తా హారతి కర్పూనంలా హరించిపోతోంది. ఈ పాటికి మెయిల్ వచ్చేస్తోంటుంది.

నూ: నువ్వేదీ అర్థం చేసికోకుండా వాసుతాపురా చంద్రం. (పడక బుర్రీలో కూలబడితాడు)

చం: అర్థం చేసుకోవడానికేముంది అన్నయ్యా! భూమి కుండ్రంగా ఉండడంలేదే ఏ విషయం మాట్లాడుకున్నా ఆఖరికి జీవించాలంటే అన్న సమస్య దగ్గరకేవచ్చి దాంతోటే అంత మవుతోంది. అరి వీడి రిస్కా దియ్యా! ఈ పజిలులో ఈ సమస్య చాలాదూరం ఆలోచించేయిచ్చాడన్నయ్యా! అయితే యీ ఒక్క విషయంకోసం మన ముగ్గురి బుర్రలు ఖరబు అవుతున్నాయి గమక లేలే సారాంశం ఉంది చూశావు... పజిల్ ఆల్ క రెట్ట సంధేహం లేదు.

గోపా: ఒరేయ్ చంద్రం. ఎందుకొచ్చిన పజిల్లురా. ఆ పజిల్లు పెట్టినవాడు బ్రతుకు తెనుపుకోసం పెట్టాడురా. అంటే...జీవించాలంటే?... అన్న సమస్యే వాడికి యెదురై ఒక నిర్ధారణ కొచ్చి యీ పజిల్లు పెట్టాడు. వాడి సమస్యని వాడు అతిమాన్యుంగా సాల్వ చేసికొని ఆ సమస్యని నీలాంటి వాళ్ళ కంటగట్టి వాడు

బాగానే జీవిస్తున్నాడు. ఆ మాత్రం నువ్వు గ్రహించలేక అందులోపడి బుడిచి గోరెంలో పడ్డ ఎలకలా కొట్టుకుంటున్నావు. ఒరేయ్ చంద్రం ఈవాటి జీవితమే ఒక పజిలురా అబ్బాయి. వెనకటి జీవితానికి, ఇప్పటి జీవితానికి తేడా చాలా ఉంది. వెనక జీవించాలంటే... అన్న సమస్యలేదు. ఈనాడది ప్రబలమైంది. అయితే యీవాటి జీవితంబాటలో ఒడుదుడుకు రెప్పకు. వెన్నాడా పర్యంత శిఖరాన్ని అందుకుంటాడు. ఒడి పోయాడా అధిపాతాళ లోకంలో అడుగు పెట్టడన్నమాటే... అబ్బాయి జీవితమే ఒక పజిలురా.

రఘు: (జంతిక తింటూవచ్చి) తాతయ్యా! ఇవెందుకో చెప్పకో.

గోపా: నీ మొఖం? అదేం ప్రశ్నరా! అవి తినడానికీరా.

రఘు: కాదు తాతయ్యా! రేపు నా పుట్టిన రోజు.

గోపా: అలాగరా బాబు!...వెరి నాయనా..... ఈ కంట్రాక్టుయినా రైటుయి తగులాడలేదు. ఏదోవిధంగా కొంత డబ్బును తెద్దను. నీకు క్రొత్త బట్టలేనా వుట్టిద్దను.

రఘు: ఎందుకూ. మా నాన్న యీ సాయంత్రానికి ఎంత ప్రార్థనపోయినా సరే వుట్టించు కొస్తావన్నాడుగా. లేకపోతే నాన్నగారిని యింటికే రానివ్వవని చెప్పేశామగా. (బీబీలోకి వెళ్ళిపోతాడు.)

గోపా: ఏరిటో వాడుమాత్రం యేం వుట్టిస్తాడు. ఆ వచ్చే జీతం కాస్తా ఎన్నిటి కొస్తుంది. అందరి దగ్గరాలు ఒక్కలాగే ఉన్నాయి.

నూ: అంతికన్న బాబాయి! దరిద్రులంతా ఒక్క వోటికే చేరారంటే బాగుంటుందేమో.

చం: అదికూడా కాదు అన్నాయ్. అన్నయ్య జీతంలో ఉన్న మహత్వమే అది. ఎన్నో అవసరాలు కనిపెట్టుకు కూర్చుంటాయి జీతలాచ్చే రోజుకు.

గోపా: ఇంతకీ మన అవసరాలు అట్లా అనిపిస్తున్నాయి.

నూ: అంటే బాబాయి! ఇందులో ఇంకో విశేషం కూడా ఉందినుకుంటాను. అవసరాలు తీసుకున్నా అన్నగారున్నాడు గమక అవసరాలు ఎక్కువవుతున్నాయి అనుకుంటాను.

గోపా: ఏమాట కామాటే చెప్పకోవాలి. తండ్రికి తియ్యదయినా తండ్రిలాగే చూచుకుంటున్నాడు కేవలరావు.

చం : ఏదో విధంగా ఇవ్వాలి యీ పజలు పంపించి తీరాలి.

నూ : పోస్ట్ లైం కాస్తా చాటిపోతే యెట్లా పంపు తావురా?

చం : కవరు లేక ఫీజు అంటించి మెయిలుకు అందిస్తాను.

నూ : మరి రూపాయి యెట్లా పంపుతావు?

చం : కవరులో రూపాయి నోటు పెట్టేస్తే సరి.

నూ : పోస్ట్ వాళ్ళకి అనుమానం తగిలి చూచారంటే అదొక పెద్ద కేసు.

గోపా : అవన్నీ నా చాలోచించే స్థితిలో లేకు. వాడి ఆదుర్దా అట్లా ఆనిపిస్తోంది.

చం : ఏవైనా పంపించి తీరాలి. పైగా ఏదైతేలు నిన్నంటే ఎన్ని కేసులు పెట్టుకుంటే మాత్రం మేం అన్నాయ్! అన్నయ్య తప్పకుండా యిస్తాడు రూపాయి. ఎంకుకయినా మంచిది. వసున్నా జేమో చూస్తాను. (బిధిలోనికి వెడతాడు.)

నూ : స్కూలునుంచి అలా బయటకు వెళ్ళిఉంటాడు. లేకపోతే యింత ఆలస్యం యెందుకు వుతుంది?

గోపా : రేపు రఘు పుట్టిపోతా కను. బట్టలు కుట్టికడ దానికి వెళ్ళాజేమో.

చం : (లోనికి వస్తూ) ఎక్కడా చాడా జవాబులే... అన్నయ్యకి ప్రాద్దుట జ్ఞాపకమేనా చేకాసు గాను. తీరా ఆ జీతం కాస్తా చాటితే సర్దేసి చేతులాడించుకుంటూ రాడుగద.

నూ : ఎంత యిదయినా ఒక్క అర్ధరూపాయేనా ఉండకపోతుందా యేదిటి? తెల్ల కొగిలాల కొని వాటకం ఫెయిర్ రానుదానికి.

చం : సిగోల నీది. ఒక్క రూపాయిఉంటే ముంసు నాకే యిస్తాడు. ఎంచేతంటే ఈ పజలు నెగ్గలే... నెగ్గలే ఏదిటి నా మొఖం... పంపితే నెగ్గావన్నీ చూడే... నెగ్గితే... ఏదిట? ... ఏదై వేలు... ఒకటా రందా. ఈ వూరంతా ఒక ఊపు ఊపాచ్చు.

గోపా : కాని అన్నయ్యదగ్గర కనీసం పాకాయేనా మిగలకపోదు.

చక్ర : (సరాసరి లోనికివచ్చి) ఏం బాబూ! కేకవరావు గారు యింకా రాలేమా?

నూ : మాకన్న కంగారుగా ఉండే నీకు.

చం : మా అత్యవసరాల తొలగకు దెబ్బలేనా అయిన దగ్గర మిగులుతయో లేదోనని మేమే అనుమానించి చస్తూంటే నువ్వ నువ్వేవిటయ్యా!

చక్ర : అదికాదు బాబూ! ఈక్షణం చాటిపోతే యే వుంది. ఎంత పెద్ద ఉద్యోగముడు దగ్గరవా తేతాలు వచ్చివరోతావ తప్ప మర్యాదు చిలి కాని ఉండదు. అటంటిది బోర్డుస్కూలు మాస్టరు దగ్గర ఉంటుందా బాబూ! అదిగాక ఇండాక స్కూలుదగ్గర మీ అన్నయ్యగారు, కిరాణీకోట్లు నూరయ్యగారు, పుల్లల అడితీ ఎల్లయ్య ఏదో ఘర్షణ పడుతున్నార.

నా : (లోపలినుండి కంగారుగావచ్చి) ఏదిటి బాబూ అది?

సౌభా : (వదిలతో కూడా వచ్చి వింటూఉంటుంది.)

చక్ర : అత్తే! కంగారు ఏదీలేదమ్మా.

నా : మరి యెందుకు ఘర్షణ.

చక్ర : ఏవుండమ్మా! నా బాకీ చీదాగా యిస్తే నేగాని వల్ల కాదంటాడు కిరాణీకోట్లు నూరయ్యగారు. ఆరు నెలలనుంచి యిట్లా తిప్పకున్నార.

మొత్తం బాకీ యిస్తే నేగాని కదిలనని ఎల్లయ్య కూర్చున్నాడు.

చం : అయితే తేతాలు వచ్చాయన్నమాటే.

నా : తరువాతి యెం జరిగింది బాబూ!

చక్ర : ఏముంది జాగదానికి. పాపం కేకవరావుగారు ఏదో సరి చేసుకొంటే కిరాణీకోట్లు నూరయ్య ఎగిరగిరి పడుతున్నాడు. అంత తీర్పు లేనివాడవు వాడుకు నేటప్పడు నెలవదా అని వింటేవిటో నోటికి వచ్చినట్లు వారుతున్నాడు.

నా : (కళ్ళనీళ్ళు తిరిగాయి. తుడుచుకుంటోంది.)

నూ : ఏదీకాదు దొంగజిగెన. నా దెబ్బమొచ్చివట్టు అణాకీ చేజేసుకుని దొంగపద్దులు రాస్తాడు.

నా : నూరయ్య! ఎందుకు నోరు పారేసుకుంటావు?

చక్ర : తరువాతి నలుగురూ పోగయి ఆ కిరాణీకోట్లు నూరయ్య వే తిట్టారనుకోండి. పాపం కేకవ రావుగారు యీ వూళ్ళో యివ్వాళ్ళనుంచి మాస్టరీ చేస్తున్నారన్నమాటేగాని ఎవ్వరితోనూ ఒక్క మాటపడి యెరుగకేమో పాపం కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకున్నారు.

నా : (ఏడుపుంది.)

సౌభా : ఊరుకో వదిసా! ఏదిటది యింతమాత్రానికే. (తనకు కళ్ళనీళ్ళు తిరిగితే తుడుచుకుంటోంది)

నా : (ఎవ్వరిముఖా చూడలేక లోపలి ప్రక్కకు తిగి) నూరయ్య! అలా స్కూలుదగ్గరకు వెళ్ళి వసావా యేదిటి ఒకసారి.

నూ : ఇప్పటిదాకా స్కూలులో ఉంటాడా యేదిటి వదిసా!

నా : ఏమో బాబూ! నాకు భయం వేస్తోంది. వెళ్ళేటప్పుడు రఘు క్రొత్తబట్టలు కుట్టించుకు రాక

పోలే యింటికే రావీవ్వనన్నాడు కూడాను.
 ఏం. బాపకున్నానో.
 గోపా: ఏం ఫరవాలేదమ్మా! మూలమంచి అలా
 బహుకు వెళ్ళిఉంటాడు. వాడే వస్తాడు
 పా: (లోనికి వెళ్ళింది.)
 సాథా: (వదివతో కూడా లోనికి వెళ్ళింది.)

[క్షణం నిశ్శబ్దం]

దం: అన్నాయ్! జీతాలు రావడంమాత్రం సత్యం.
 ఒక్క రూపాయి అయినా మిగల్చకుండా వస్తా
 దంటావా అన్నయ్య.

నూ: ఏమోరా బాబూ! నాకంతా అగమ్యగోచరంగా
 ఉందిరా బాబూ.

దం: ఏవండీ చక్రగరరావుగారూ! పరిచయం లేక
 పోయినా యిటా అనుకున్నానని ఏదీ అనకో
 కండి. మీదగ్గర ఒక్కరూపాయి ఉంటే
 యిస్తారా? మా అన్నయ్య రాగానే తీసుకు
 యిచ్చేస్తాను. ఆమాత్రం మిగలకపోదులెండి మా
 అన్నయ్యదిగ్గర.

చక్ర: నాదగ్గర ఏదీలేదండి.

నూ: రూపాయిదాకా యెందుకుగాని ఒక ఆర్థరూ
 పాయి ఉంటే చూడండి.

దం: మళ్ళీ యింతట్లోనే నాకు నవ్వు పోటీయా,
 ఆంగ్లంబిసింపావన్నయ్యా! చక్రగరరావు
 గారూ! ఆర్థరూపాయి లేకపోయినా పావలా
 ఉన్నా చాలు. మా బాబాయి పెళ్ళి అద్దెకు
 తీసికొని వెళ్ళి కంట్రాక్టు రైటు చేసుకువస్తాడు.
 చూడండి ఒక్క పావలాయేనా.

చక్ర: అసలు ఏదీలేదు బాబూ నాదగ్గర. ఇవ్వాలే
 మీ అన్నయ్యగారు ఏమెవాయిసే పట్టుకు
 వెళ్ళాలి. దియ్యం కొనాలి. ఇవ్వాలే ప్రాద్దుటి
 నుంచి మా యింట్లో అందరూ పస్తే బాబూ!
 సిగ్గుడిచి చెబుకున్నాను.

దం: మరి జీతాలు రాగానే చూచేవాళ్ళెవరూ యింక
 లేరన్న మాట మా అన్నయ్య తిప్ప.

చక్ర: ఎవరికీ కావాలి బాబూ! ఎక్కడికి వెళ్ళినా
 మీ మూర్ఖం అన్నయ్య అన్నట్టే అంటాడు
 బాబూ. ఆ మహారథి మీ వదివెగాదు మళ్ళీ
 రమ్మనవున్నారని వచ్చానుగాని లేకపోలే రాను
 బాబూ...పిల్లలు ఆకలిబాపకు తాళుకోలేక
 ఏతేస్తున్నాడు బాబూ! (కళ్ళనీళ్ళు తిరిగాయి)
 చెప్పకపోవడమెందుకు. అప్పుడప్పుడు జీవితం
 మీద రోతిపుడుతూ ఉంటుంది...ఒక్కొక్క
 పుడు యింత విచిత్రమైతే పిల్లలకి భార్యకు
 యిచ్చి నేనుకూడా పుచ్చుకుందామా అనిపి

నుంది బాబూ! (ఏమన్నా) మొదట్లో అతనిమాట
 తీసుకుంటే ఆ చిన్న వేషం వెయ్యడంవల్ల
 ఇంత ముప్పువచ్చింది. అక్కడినుంచి పెరిగిన
 గౌరవమర్గాదల మాటున యిరుక్కుపోయాను.
 తివరికి రాతేక జీవితాన్ని నాశనం చేసు
 కున్నాను.

నూ: వచ్చాం పో. అందరినీ ఒక్కచోటికే కూర్చా
 దురా భగవంతుడు.

పా: (లోపలినుంచి పశ్చింబో లియ్యం తెచ్చి మందం
 క్రిందనున్న అరటికాయలు కూడా చేర్చి
 యిస్తూ) బాబూ! చక్రగరరావుగారూ! ముందు
 యీ లియ్యం అరటికాయలు మీ ఆవిడకిచ్చి
 వంటచేయించుకుని భోజనం చేసి సావకాశంగా
 రండి. మరేం ఫరవాలేదు. నేను చెబుతాలెండి
 మీకు వచ్చి వెళ్ళారని.

సాథా: (లోనుంచి వచ్చి చక్రగరరావుగారిని చూస్తూ
 నిలుచుంది.)

చక్ర: (లియ్యం కూరలు తీసుకుంటూ) అమ్మా...
 (కన్నీళ్ళతో) చివరికి నాస్థితి యిగిరికొచ్చింది.

పా: అదేవన్న మాటలెండి. మన మధ్యతిరగతి కుటుం
 బాలే అంత. మీరేం బాధపడక్కరలేదు. ఇం
 టింటాఉండి మంటిపొయ్యి. మా యింటాఉంి-
 అనే సామెతగా మనంఅంతా ఒక్కమాదిరిగానే
 ఉన్నాము. మేము మాత్రం గడిచి గట్టె
 క్కామా? ఏరోజు కేస్తిరి వస్తుందో ఎవరు
 చెప్పగలరు బాబూ!

చక్ర: (ఏమన్నా చెప్పలేక చెప్పలేక) నూరేగూ...
 బతుకుతావమ్మా...పిల్లల ప్రాణాలు నిలబెట్టావు.
 వస్తావమ్మా...వస్తా మూర్ఖం బాబూ...(వెడ
 తాడు.)

పాపి } : (కళ్ళనీళ్ళు ఇద్దరూ ఒక్కసారి తుడుచు
 సాథా } కున్నాడు.)

నూ: నుమాసాపని చెయ్యలేడట పాపం...వదివలాంటి
 వాళ్ళే యిట్లాంటివాళ్ళని పోమరిపోతులుగా
 తియారుచేస్తున్నాడు.

పా: మూర్ఖం (కోపంగా) ఆ కళాపిపాసిలో రసలు
 తున్న అగ్నిపర్యటిగ నీ డోహకుకూడా అందదు.
 అట్లాంటి అవేదనే తుణకొలంబో అవేకిం
 గా మారి ఆత్మహత్యకు వెనుదీయడు. గౌరవ మర్కా
 దిల మగ్గి, పరువు ప్రతిష్ఠలమగ్గి పరిగిపోయే
 మధ్యతిరగతి కుటుంబీకుని అతని నీ చూడయ్యె
 లుమర్చి కూడా తాకలేకపోతోంది. నువ్వేదీ
 అనుకోకుండా ఉంటే అందుకు కారణంకూడా
 చెబుతాను. మీ అవసరాలు తీర్చి అన్నగారు

ఉండవలసిగా అట్లాంటికీ కలిగిపోయి అనే దినము గ్రహించలేకపోతున్నావు. వయస్సాన్ని కొద్దో గొప్పో విజ్ఞానం ఉండి బాధ్యత అనే పదానికి అర్థం తెలిసికోలేకపోతున్నావు.

మా : అంతే.

పా : ఎవరి బాధ్యతలు వారు నిర్వహించాలి అన్న పదాన్ని అర్థం చేసుకుందుకు ప్రయత్నించు. (లోనికి వెళుతుంది. పౌభాగ్యం మార్గంవంక మామూలుంటుంది. చంద్రుని యాత్రాప్రకారం కూర్చుని మార్గంవంక మామూలుంటుంది. మార్గం పరాయి చేసుంటుంది. మీదకాలం నిశ్చలం.)

మా : ఒకేయే చంద్రుని!

చం : (మార్గంవంక మాస్తాడు.)

మా : మాట్లాడ వేరా!

చం : నివలకుతోందిగా.

మా : ఇంకాక నేను చెప్పినదానికి సరిపోయిందిగా. అంతే వదిల ఉద్దేశం... నువ్వే మౌనంగా బాగు పడిపోయి వాళ్ళ ఆయనకన్న యెక్కువ సంపాదించేస్తావని... అర్థమవుతోందిగా వాళ్ళ ఆయనకు మరేసే ఆ బడిపంతులు పనిచేస్తూ ఆ వాలును గోడలమధ్య కుమిలిపోతూ చాలీచాలని తీరింతో కాళ్ళొడ్డుకుంటూ ఘటాన్ని యింటికి జేరజేస్తే సంతోషించును వదిల.

పౌభా : చాలే అన్నయ్యా! ఇంక ఊహకో. ఎవళ్ళేనా వించేను వదిలిపోయేను. వదిలను అంతవరకే అర్థం చేసుకున్నావన్నమాట.

మా : ఏమిటి లేకపోలే ఎవర బాధ్యతలు వారు అర్థం చేసికోవాలా?

చం : అవును అన్నాయ్! వదిల అన్నమాటల్లో నివల తప్పలేదంటాను.

మా : ఇంకేం దప్పక టుమ్మకుని చాటించరా.

చం : వదిల నుంచిరిం నుంచి చాటిందకుండానే ఈ పూరివారందరికీ తెలుసు. వదిలే గనక ఆనుకోక పోలే మన పరిస్థితి ఎల్లాఉండేదో అని ఊహించుకోవాలి అంటూఉంటారు. అన్నయ్యా నుంచినాడయితే ఏరా యేమిటి? వదిల పౌద యం నుంచిది గనక నే నువ ఆటలు పాగాయి. తిలికన్న ఎక్కువగా చూస్తోంది.

మా : అందుకని మాటలుంటే యెవరు పడతారు.

గోపా : అదికొదురా మార్గం...

మా : నీకు తెలియదు బాబాయి. నవభూగణో... ఎవరి బాధ్యతలు వారు అర్థంచేసికోవాలట. అంత విజ్ఞాన శూన్యులుగా లేము. మామా సంపాదించ

చరిత్ర చేరినపుడు. ఈవిష సామ్యంతా పెట్టే సున్నట్లు మాట్లాడుతుంది? తెలాయ్! ఆవిషతో చెప్ప. మా అన్నయ్య సంపాదించింది మేము తింటున్నాం గానీ ఈవిష అన్ని మేమేం తినిం లేనవి చెప్ప.

గోపా : ఒకేయే మార్గం...

మా : ఏమిటి బాబాయ్! ఈవిష పెట్టి పోషిస్తున్నట్లు మాట్లాడుతుంది దీనిటి బాబాయ్! వెళ్ళి చెల్లాయ చెప్ప ఆవిషతో.

పా : (లోనుండి చంద్రివిజ్ఞుడు పౌర్ణిమిలో పెట్టుకుని వస్తూ) అవును. పౌభాగ్యం యెందుకు మధ్య చెప్పింది... అన్నీ వాకే వినిపించాయి. కాని సమయం వచ్చింది గనుక ఆకురుతున్నాను. నా ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్ప... రిఫ్టు తిర్యాలి పుట్టివదిలకు ఒకవాడు పాలపిత్తా కొనడానికి కూడా డబ్బులులేక రాత్రి తెలవారూ పాల కోసం యేర్పింది జ్ఞాపకం ఉందా? నీవకు జబ్బుచేస్తే డాక్టరు వ్రాసియచ్చిన మూత్రం కొనడానికి డబ్బులేకపోయింది జ్ఞాపకం ఉందా? నీకు (ఎక్కువ) ఆరాత్రి కడుపునొప్పిలో విడ్డ విలవిలస్తుంటుంది జ్ఞాపకం ఉందా? చివరకు వైద్యసహానంలేక అంతే ఆ కడుపునొప్పికి మూత్రం కొనేలేకపోవడం మూలంగా తెలవారే సరికి విడ్డ చేతుల్తోనే దచ్చిపోయింది జ్ఞాపకం ఉందా బాబూ మార్గం? తిగువారి యీ విడ్డ పరిస్థితి యిల్లా ఉండడానికి కారణం యేమిటి? కనీసం పాలపిత్తాయేనా కొనగలుగుతున్నారా మీ అన్నయ్యా? నేను యీ అకురులన్ను తిప్ప రెండో నుడ్డ యెరుగుదునా? మీ అన్నయ్యా ఆ రెండు పంచెలు ఆ రెండుచొక్కాలు తిప్ప మూడో నుడ్డ యెరుగుదురా! దీనికంతమా కారణం యేమిటి? మీ అన్నయ్యలేచే తీరింతో నేను ఆయన నా విడ్డలు బ్రతికేలేకపోదుమా?

మా : అయితే అంతా నేనే తినిపిస్తున్నంటానా?

పా : మాటకుమాట బదులు చెప్పమే ఘోరిగా భారం వున్నది. చిన్నప్పుడే మీ అమ్మగారు దచ్చిపోతూ మీ ముగ్గురి నాకు వప్పగించారు. అప్పటి నుంచి మీక్కడ జాబానుండోనని మీ ముగ్గురి నా విడ్డలన్న యెక్కువగా పెంచారు. మీ అన్నయ్యకూడా ఆ ఉద్దేశం తోనే రిఫ్టో తినికో మీకు చదువుచెప్పించారు. ప్రైవేటుకు వచ్చివుంటే ఏమేమిరా ఆ బడి పంతులు పని నేను చెయ్యనన్నావు. పోనీ అని పైకి చెప్పిస్తే ఇంటర్ ఫేలమ్యుల్లి. చంద్రుని ముట్టుకు చంద్రుని యస్. యస్. యర్. సి.

పాశ్చాత్యుల నీహితే నేగ్రుమని బహిషంతులు పని చేయ్యవలెనన్నాడు. ఇద్దరూ గోళుని నిలుకుంటూ యింట్లో కూర్చున్నారు. మీరూ రక్క లాచార్యులు. కేవలం చిన్న పిల్లలు కాదు. మీరు కూడా కోర్ట్లో గొప్ప సంపాదించి అన్నయ్యకి తోడుపడితే మన సంపాదం ఎంత తారలంతును? నీ బాధ్యతను నిన్ను తెలుసుకోమన్నందుకు వదిలను బాగా అర్థం చేసుకున్నావు. మీరు తాన పవనం వా కిష్టంలేదని మాట్లాడుతున్నావు. ఇష్టం ఉంటే లేకా ఆ ధనవంతుడికి తెలుసు. (లోనికి వెళ్ళిపోతాంది.)

నూ : లేనిపోని బయలుపట్టి అన్నయ్య నెత్తిమీద పెట్టుకోబట్టి యివ్వాలి యింత కష్టం అవుతోంది.

సా : (వెనుక్కు తిరిగి) లేనిపోని బయలుపట్టే నీ కళ్ళకు కనిపించేది సాభాగ్యం... అంతేగా... నువ్వు దంపత్యాత్ర పరిచేది సాభాగ్యంమీద. మాట్లాడితే విదాకు లిప్పించి మళ్ళీ పెళ్ళి చెయ్యవంటావు. నీకు చేతనయింది అదేగా. అది మన సంప్రదాయానికి విరుద్ధం. ఏమీ అరిచి పరిస్థితులు బాగుపడకుండా? సాభాగ్యంని మళ్ళీ తీసుకువచ్చుకుందా? అంత మాత్రాన్ని కన్ను విజ్ఞువాడిగా చెందుకున్న సాభాగ్యంని అవేళాతో మృదయాన్ని యెక్కడో తాకట్టుపెట్టి చేతులారా బయటికి గంటలేను. ఇంకా వాడే మీ బాబాయి తీరిత చరిత్ర తెలుసుకుంటే ఇట్లా లేనిపోని బయలు అన్నమొక్క అవలేవు. మీ నాన్నగారు మీ బాబాయి కిరీరాలు వేరుగాని ఆర్మిలు ఒకటే. మీ బాబాయి ధర్మం మీకోసమే త్యాగం చేశాడు. ఇప్పుడు దానిని అపరిచితులం మీ అన్నయ్యకి నీస ధర్మం... ఇప్పటికే నా నువ్వు, చంద్రం మీ బాధ్యతలేదని ప్రహించడం చాలా అవసరం. లోనికి విడ్డూరు తీసుకువెళుతుంది.

సాభా : అన్నయ్యా! తిరిలంటే వదిల మనస్సు అనవసరంగా కష్టపెట్టావు.

నూ : నోర్యయ్య నువ్వు.

సాభా : నన్ను నువ్వు నోర్యయ్యనున్న ఒక కనుపున బుట్టాం గదిక పెద్దన్నయ్య మంచి చెడ్డలు అలోచించవలసిన బాధ్యత మీ యిద్దరిమీద ఉందిని చెప్పడానికి ఏమీ వెనకాడను. అన్నయ్య పడే బాధ మీ కిద్దరికీ తిరియడంలేదు. ప్రాద్దుల విం వెనకాడో రాత్రి తొమ్మిదిగంటలవరకు రాకుండు. బడి. బడి వదిలిపెడితే ప్రయితేట్లు. ఇంత

కష్టపడ్డా అప్పులవాళ్ళతో మాటలు తిప్పడం లేదు. మీ రిద్దరూ కూడా ఉద్యోగంచేసి అన్నయ్యకు కాస్త సహాయపడితే.....

నూ : చాలా లే. ఇంకేం చెప్పక్కరలేదు. నువ్వు కొంతలో అనుగట్టాకే అన్నయ్యకి బాగు యెక్కువకూర్చు.

సాభా : నేను రాకముందు అన్నయ్య కి బాధలు లేవన్న మాట.

నూ : లేవు సరికదా వాన యెప్పుడూ మాపట్ల యంత కఠినంగా ప్రవరించలేదు. నీమీద కోపం మామీద చూపిపోంది వదిల. నిన్ను మీ ఆయన వదిలేబాడని యేదీ అనలేక నువ్వుల్ని అంటోంది. లేకపోతే యివ్వాలే కూర్చున్నాను మేమిట్లాగ?

సాభా : (కన్నీళ్ళతో) ఇదంతా విజంగా నా తలకే అంటావా అన్నాయ!

నూ : మమ్మీటికీ. చచ్చివా బ్రతికినా నీ మొగుడి దగ్గరే నువ్వవువడం న్యాయంకాని పెళ్ళి మన్నాడు కదా అని పరుగుతుకునావడమే పుట్టింటికీ! ఈ కరువుకొన్నా ఆ మనిషి కా మనిషి యెంత బరువో తెలుసుకోలేకపోయావు. ఆయనకేం కులాసాగా కూర్చుని మంచిచెడా లేకుండా ఇవతల వాళ్ళ బాధలు తెలుసుకోకుండా ఇక్కడికి పంపేసి ఉరుకున్నాడు.

సాభా : అన్నయ్యా! ఆయనకేదీ అనొద్దని నీకు యిందాకే చెప్పాను.

నూ : ఎందుకే ఆ పాదమం? అంత పొరుషున్న దావపు ఇక్కడి కెందుకు రావడం? అక్కడే చావోపోయావా?

సాభా : (ఏమనూ) అవును. పెట్టిపోయ్యని నీకే యంత బయలుపెట్టే అన్నయ్య కెంత బాధగా ఉంటుందో! పుట్టింటాకి వకులుకోలేక కష్ట పడుతుంటే తోడు నీవ అన్నాడుగదా అనుకుని వచ్చావేగాని ప్రకారంగా ఉన్న మీ జీవితాలో మీ వదివా మరుగుల మృగ కలహాలు లేక తిరిస్తావని అనుకోలేదు అన్నయ్యా! అన్నీ నావల పొరబాడే. ఆమించగలిగిన ఒకటి నీకు ధనవంతుడి నీ కీమించు అన్నయ్యా! ఎక్కడుండవలసినవాళ్ళు అక్కడ ఉండాలిగాని పరిస్థితులు బాగుండులేదుకదా అని యెక్కడకు రి వడం పొరబాడే అన్నయ్యా! (ఏమనండి.)

చం : (కళ్ళనీళ్ళు తిరిగితే, తుడుముకుంటున్నాడు.)

నూ : (కళ్ళనీళ్ళు తిరిగియి) ఎందుకు అనవసరంగా యేమన్నావు? నీమూలంగా యేవవలసినవాళ్ళం మేము. లేనిపోని అపవారులకూడా వస్తు

వ్వాయి. మేము నలుగురిలోను రిలెక్షను తీరక లేము.

సోభా: అవును. మానూ మానూ గుక్కడు ప్రాణాన్ని పోగొట్టుకోలేకపోయాను. (ఏడుస్తుంది.)

నూ: (ఏడుస్తూనే) ఇక్కడికి గాకుండా అక్కడే చచ్చిపోయినా ఒక్క యేడుపు యేడ్చి తీసుకుంటాను.

సా: (వస్తూ) మార్గం! నీకిది కెండా పారి చెప్పడం. చెప్పిన్నా పడతానుగాని సోభాగార్లొ పలెకుమాటంటే సహించను. మాకులేది బయట నీకేండుకు? ఆదాని జీవితాన్ని అర్థంచేసుకోకుండా క్షుణ్ణుకు. సోభాగర్లం, లోపలికి నకు.

సోభా: వదినా! ఒకేసారి అందరికీ బుగ్గె బోయాను వదినా. (వదిన చేతుల్లో నుఖంబాదుకు వెక్కిరిచి యేడుస్తుంది.)

నూ: ఇంకా నింపాడిగా అంటున్నావా బయట బోయానని. (వెసిడెంటుసారి పోం అన్న మాటలు అన్నయ్య వింటే యేంకాదు. తిరి తిల్లుకు చచ్చిపోతాడుగాని...

సా: మార్గం...ఎం మాటలది నింపింట్లో. అంత కంటకు ఆవేం యెక్కువై పోయి నోటి కంత వస్తే అంతా అనేస్తున్నావు!

నూ: అవును వదినా! (ఏడుస్తూ) ఇల్లాంటిమాటలు అన్నయ్య చెందిబడితే యింకేవన్నా ఉండా.

సోభా: ఆమాట నిజమే వదినా. నేను బ్రతికడం ఆనవ సరం వదినా! (నుఖం కూడుకు ఏడుస్తుంది.)

సా: ఎండుకూర్చా! ఏడుస్తావు. వదిన చచ్చిపోయింది నుకున్నావా?

సోభా: ఆ మాటలకు వదినా! నేను చచ్చిపోయినా యెవరికీ బాధకంపెనుగాని నువ్వు చచ్చిపోతే మా అందరి బ్రతుకులు బాధపడతే వదినా! తల్లికన్న యెక్కువగా పాకావు. నీ ఋణం మే మెన్నిజన్మలకీ తీర్చుకోలేం వదినా. (ఏడుస్తుంది.)

సా: ఏడవకు. వదిన బ్రతికుండాగా నీ కేలోటూ రాదు. నకు లోపలికి. కూడేళ్ళ పిల్లవు. నా చేతులలో పెంచాను. నాకు బగవపుతావా తల్లీ.. (సోభాగార్లొ తీసుకు లోనికి వెళుతుంది.)

చం: ఏమిటన్నయ్యా! ఇవ్వాలి యిట్లా అయిపోయావు?

నూ: (మాట్లాడలేదు. తిడికదప్పిలో ఉంటాడు.)

చం: అదికాదు అన్నయ్యా! నువ్వు నన్ను తిట్టినా పరేగాని వదిన చెప్పినదాంట్లో ఏమైనా అబద్ధం ఉందంటావా? ఆనాటికొక పాలవచ్చా లేసం

గుకు అన్నయ్య యెంత యేడ్చాడో జ్ఞాపకం ఉందా? డబ్బులు ఏరిధం గానూ సంపాదించలేక రాత్రికి రాత్రి చిక్కుకొనబట్టి అమ్మ పాల వచ్చా కొనడానికి ప్రయత్నించావు జ్ఞాపకం లేదూ? దిడ్డకి మాత్రం కొనడానికి ముప్పావలా లేకపోతే అన్నయ్య తనకున్న పంచె చొక్కా తీసుకువెళ్ళి మనకు తెలియకుండా పారిగుడ్డలు కొనేవాళ్ళకి అమ్మ ఒక రూపాయి తెచ్చేసరికి ఆ దిడ్డ చచ్చిపోయింది జాపంలేమా! వదిన చెప్పినట్లు అన్నయ్య తెచ్చుకునే తీతంతో వాన్ని నుఖం గా బ్రతికబోదురా... మనకోసం వాళ్ళంత కష్టపడుకున్నాలో గ్రహించలేవా అన్నయ్యా! వాళ్ళ నుఖాన్ని కించి రయినా చూచుకుంటున్నారా? కొంచెమేనా మారం ఆలోచించబోతే ఎట్లా అన్నాయ!

సా: (వస్తూ కోపంగానే) చంద్రం! ఏమిటిది?

చం: ఏమీలేదు వదినా!

సా: మాకు బాబూ! రఘు ఎక్కడికి వెళ్లాడో తీసుకురా.

చం: వెడతా వదినా. (చిధిలోనికి వెళతాడు.)

సా: (లోనికి వెళుతుంది.)

నూ: (చిధివైపునకు తిరిగి నిలుచున్నాడు. కొంచెం హృదయం కదిలింది. కళ్ళనీళ్ళు తిరుగు తున్నాయి.)

గోపా: బాబూ మార్గం! ఆవేం యెంత ఉంటే అంతా చూపించేస్తే యెట్లా చెప్ప బాబూ! అవవసరంగా అటు వదిన నువకుకు, ఇటు వెల్లాయి నువకుకు కష్టం కలిగించావురా... విా వదినలాంటి యిలాలు యీ భూమిమీద ఉందంటావా బాబూ! మోకోసం అప్తకష్టాలు పడ్డంతి మంచిపోయావా బాబూ! తిరిలేని పిల్లల్ని పాకి యింతవాళ్ళనిచేసిన వదిన చిరి త్రలో ఎక్కడేవా కనిపిస్తుందా! అన్నిటిమాట అలా వదిలేయ్యి. ఇన్ని విషయాలు నీకు జ్ఞాపకం చేసిందిగాని ఒక్క విషయం జ్ఞాపకం చేసిందేమా చూడు. నీకు తెచ్చాయీ జ్వరం వస్తే మందులకి డబ్బులేవోలే తన మంకో మాత్రాలు అమ్మి.....

నూ: (ఏడుస్తాడు.)

సా: (గోపాలరావు మాటలోనే వచ్చి) మాతగానా!

గోపా: ఏవటా!

సా : నా మనస్సేం బాగుండలేదు. ఇంతవరకూ మీ అబ్బాయి రాలేదు. మీ రొక్కసారి ఆ బడి దగ్గరకు వెళ్ళి చూచిందే.

గోపా : ఘరవాలేదుమా! పిచ్చికిల్లీ! వచ్చేస్తాడన్నా అబ్బాయి.

సా : ఏదో అంతోశవగా ఉంది. ఒక్కసారి వెళ్ళి రాకుండా.

గోపా : వెళతావమా. (చిధిలోనికి వెళతాడు.)

సా : (లోనికి వెళుతుంది.)

నూ : (తనం వేపటికి వెనుకకు తిరిగి వేరే యీ చివర కంటావచ్చి ఒకసారి లోపలికి చూచి వరదర చిధిలోనికి వెళతాడు.)

సా : (లోనుంచి మూర్యం వెళుతుండగానే వచ్చి) మూర్యం!

నూ : (చిధిలోనుంచే) ఎందుకు వదివా!

సా : ఇలా రా!

నూ : (తలవంచుకునే వస్తాడు.)

సా : ఎక్కడికి వెళుతున్నావు?

నూ : మనస్సేమీ బాగుండలేదు వదివా! కాస్సేపు అట్లా తిరిగి వస్తాను.

సా : బాబూ! (ఏమిటా) నీ మనస్సును కష్టపెట్టాను. పాపిష్టిరాన్ని. ఇవ్వాలే లేచిన వేగివిశేషం యేమిటోగాని... నిన్ను అనవసరంగా బాధ పెట్టాను కను.

నూ : (ఏమిటా దిగమిండుతూ) లేదు వదివా! మీముఖం చూడలేదు వదివా!... నన్ను కాస్సేపు ఎక్కడికేనా పోనియ్యి వదివా!

సా : నువ్వు నర్మదానికి పిలువేను మూర్యం, నువ్వు వట్టి ఆవేశపరుడవు. వదిలే ప్రెసిడెంటు గారిగో దెబ్బలూ పెట్టుకుంటావు. ఎందుకో నా కుడి కన్ను అదురుతోంది. నా శేవో ధియంగా ఉంది. నువ్వెక్కడికి వెళ్ళివద్దు.

నూ : నిన్ను అడ్డమైన మాటలు అని అనవసరంగా కష్ట పెట్టాను వదివా...

సా : లేదు బాబూ! నేను కష్టపెట్టుకుంటానా? కష్ట పెట్టుకునేదాన్నయితే మిమ్మల్ని పెంచగలనా? నా చేతుల్లో పెంచిన విద్వలమీద నాకు కోపం ఉంటుందా చెప్ప బాబూ! నిన్ను ప్రతిమాలు కుంటాను నువ్వెక్కడికి వెళ్ళివద్దు.

నూ : కాదు వదివా! అన్నయ్యగోపం వెళతాను వదివా!

సా : అక్కలేదు. మీ బాబాయి వెళ్ళాడగా... ఇట్లా చూడు... నా మీద బట్టువేసికొని చెప్ప బాబూ! ఈగోప మొదలుకొని ఎప్పుడూ సాభా గ్యాన్ని విడి అడవి చెప్ప బాబూ! అసలే కుళ్ళిపోతోంది. నీ మాటలతో మరి యేమే ప్తంది. ఊరుకో బెట్టేసరికి నా పెద్దలు దిగిస్తు న్నారు.

నూ : అట్లాగేలే వదివా! దానికిమాత్రం యేం తెలుసు. అన్నయ్య యీ సంసారాన్ని ధరించలేక అడ్డ మైన బాధలు పడుతున్నాడన్న ఆవేదనలో ఏవేవో అనేకాను. దాని మనసుని తీగి పట్ట ను... నువ్వు చెప్పినట్లు ఏ ఉద్యోగమేనా చేసుకుని తొందరలో అన్నయ్యకు సాయ పడడం మంచిపనుసుంటాను వదివా! లేకపోతే అధ్వలవార్షికో బాధలు ఎక్కువైపోయి అన్నయ్య ఏ అఘాయిత్యంకేనా...

సా : బాబూ...

నూ : మూలవిడిచి చాలాసేపయినట్టుంది. ఇంకా రాలేదన్నయ్య.

సా : చూచొస్తానని వెళ్ళిన మీ బాబాయి కూడా యంకా రాలేదు.

నూ : రఘు బట్టలకోసం వేరీ పెట్టావన్నావుగా. రెడీమేడ్ ముఖా బట్టు కొనుక్కుం వడానికి వెళ్లాడేమా.

సా : ఏ బాకీ తీర్చకపోతే యెవ్వ మానకుంటాను బాబూ! క్రొత్తబట్టులు ఎట్లాలేస్తాడు. లేకపోతే మిమ్మల్ని యీటేలే రానివ్వడన్నాకు ఛెడీర్చి రఘు మీ అన్నయ్యని. ఆ మాటకు ఏం బాధ పడుతున్నారో.

నూ : వాడికేం తెలుసు వదివా! కుర్రాడు.

సా : రఘుకోసం వెళ్ళిన చంద్రంకూడా అక్కడే ఉండిపోయాడే. ఆటలకి వెళతావంటాను రఘు. ఎదిర్చికో ఏం చేసిన తెచ్చిపెడతాడోనని నా ధియం.

నూ : ఘరవాలేదు వదివా! చంద్రం తీసుకువస్తాడు.

[చిధిలో] పోయి!

నూ : (చిధిలోనికి వెళ్ళి ఉత్తరం తెస్తూ) బావదగ్గ ర్నంచి వదివా!

సు ధా ల హ రి

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని

[గతనందిక తరువాయి]

పడమటి కొండపై మణులు పరిసన ఛత్రము పోల్కినున్నయ
వృషభే వని జూచుచుందురు నవోధలు ప్రోవలు వీరయుక్తరౌ
పడతులు భీతితో నయనపర్యముగా నతిదైన్య మొప్పు నా
తడు నభిస్మిసియుం దిడుత దత్ప్రియపాళికి మాకు ధైర్యముగా.

రోదసినిండ రేయి నవరోధము లేక చరించు చీకటిగా
మోది తదీయర క్తముననో యన నెల్లెడ రక్తకాంతు లా
సాదన జేయు దేనికయి సంధ్యలలో ద్విజు లర్ఘ్య మిత్తు ర
స్వాదిమ దైవతేజమునకై ఘటియింతుము మా నమస్సులగా.

ఆదిత్యులకు రక్ష, యంబురాశులయందు దలమున్నలిడెడు జంతులకు నావ,
యనలు జన్మస్థానమైన నద్యంతంబు, లూహింపగాలేని యుక్తవంబు,
తనయందు ద్రిగుణంబు లనుగమించుట జేసి వానికిని దురీయమైన మూర్తి,
తుందిలంబయి జగన్మందిరంబున బ్రాకు తరుణాంధకార సంతతికి మిత్తి,

శ్రమ యెఱుంగక మూడులోకముల నొకట
ద్రామ మొనరించు చతురిమ దాల్చునట్టి
పద్మినీప్రాణవల్లభు పరమతేజ
మెలమి నీక్షించి మమ్ము రక్షించుగాక !

నర్వసుపర్యు ల్లభమున సామవచస్సుల సన్నుతింప గం
ధర్వులు స్వీయనద్గణ వితానము గాథలుగా బరింపగా
బర్హి దుజార్తులకా వెడకి వారల దుర్గతి బాపు భాస్కరా
ఖర్వరుచిప్రభావము జగమ్ములపీడ దొలించు గావుతగా.

జాడ్యబాధితులైన జనుల సంజీవియై తప్త సువర్ణము ద్రవ్యరించి
జాంఘిక సమితిలో జంఘాలమై పద్మ సంఘమ్ములకు మహోత్సవము గొలిపి
ప్రాణికోటలకు జీవప్రాపకంబయి కర్మసంచలనంబు గడలుకొలిపి
జాజ్వల్యమాన దివ్యశోభియై వార్ధి యుదరంబులోనుండి యుబికివచ్చి

యజ్ఞాదిగ గల్లు నన్యగ్రహముల
కాంతిపుంజనముద్భవకారణమయి
నకల జగదేక రక్షావనక్త మైన
యనఘతేజము మాకు జయమ్ముగూర్చు.

గోవులతో బ్రభాతమునగూడ గమించి రుచిప్రచార సం
భావనగూర్చి సాయమున వానిని గేహములందు తేర్చుచు
దానమనక జగద్వృజిన దైన్యముగాల్చి శివంకరమ్ములతో
గోవిధు గోసహస్రము లకుంఠజయమ్మును మాకు గూర్చుతా!

నర సుర యక్ష కింపురుష నాగ నిశాచరముఖులందఱు
నరునగనిల్చి దేనికి బ్రణామ మొనర్తు లుపస్సులందు న
య్యరుణుని దివ్యబింబ ముదయాది వసించి యవిద్య నాద్యము
విరిచి శ్రీతాళికి రుచిర విద్యఘటించి జయమ్ముగూర్చుతా.

ఆవనజాననాయువు క్షణాత్మకమై చను కాలచక్ర మే
దేవుని లీలయంచు వినుతించిరి వేదపురాణ కోవిదుల
భావవికార పట్కమును బ్రత్యహ మెవ్వ డెసంగజేయు ఛా
యావిధు డాత డిందదిశయందు బ్రభాతమునక జెలంగెడితా.

అరసి ప్రభాతవేళల హిమాంచిత భంగుర భూసురాంకముల
చెరచెర శాస్త్రవాగ్రహముచేవలె నెట్టిగ వాసవాశపై
బరగుచు ధర్మనాశకుల పాపము బ్రద్దలొనర్చునట్టి భా
స్కరుని మయాఖపాళి త్వరగా నడగించు మదీయ యత్నులు.

ద్విజాలకు విశ్రమంబు, సుఖదీప్తిని గాముకలోకపాళి, కం
బుజముల నిద్ర, చెంగలువపూవులకు హరునంబు గూర్చుచు
బ్రజల భరమ్ము సంతయు గృహమతి చాలించి యంతరభిక్షి
విజయము నేయు భాస్కరుడు వేగమె మీకు శుభమ్ము గూర్చుతా!

చిరువర్ణంబుల కిందగోపములకు సిందూరపు గాంతిలో
గురుపాదంబయి నిల్చి ప్రోడలకు గుల్కుంగూర్చు జైవాత్మక
స్ఫురణ బ్రాద్దుట మాపి సాయమగుచో బొల్పొందగాజేయు భా
స్కరుతేజం బడగించుగాత మది నాచ్ఛాదించుదుఃఖంబుల!

ప్రాతరుదంచదుస్రముల బ్రాగ్గిరి గుంకుమ పూత బూసి య
దైవతము మూడులోకముల చార్చుచు జక్రముల గ్రసించు న

య్యాతన మాన్సి ధ్యాంతమను నభి మునిగినవారి నెత్తుచు
బాతరలాడు చింబమది మా హృదయాంధ్యము బాపుగాపుతక!

ప్రకృతి రంజితమైన బ్రహ్మచూలముతోడ నమలాత్మయను పాదునందు బుట్టి
బంగారు తీవలవగిది మమూఖంబు లఖలదిక్కుల కాఖలై వెలయగ
నావరించుచునున్న యరుణిమణ్ణవ పుష్పవిలాసము బ్రోది నేయ
నతివిసీలంబైన యాకాశమే మత్త బంధర చయముగా బరిధవిల్ల

ధర్మ ధనకామ మోక్షముల్ తగినయట్టి
ఫలములుగ వెల్లు సూర్యకల్పద్రుమంబు
శ్రీనివాసము మము గటాక్షించి మాకు
వాంఛితార్థము లొసగి కాపాడుగాక !

పక్షుల గూండ్లనుండియు స్రవంతులనుండి తుమారపాతమున్
జక్షులనుండి నిద్దుర నుపస్సుల వే దొలగించి సాయమా
నాక్షణమందు వానిని దయామతి నెప్పటిచోట జేర్చుచున్
రక్షయొనర్చు సూర్యుని కరమ్ములు మా శ్రమ బాపుగాపుతక!

ఈవల చీకటి మలపి యిండ్లకు లోపలనున్నదానికై
పై విలసిల్లు రంధ్రములబట్టి ప్రవేశమొనర్చి మాపుచున్
జీవుల యంగపాళికి గృహించిన వానికి మోదమిచ్చు ఛా
యావిభు నుస్రజాలము లనంతశుభమ్ముల మాకుగూర్చుతక!

లండజపాళి నింగి వలయంబులు గట్టి పరిభ్రమింపగా
గండరగండడై యసుర గర్వమడంచుచు వానవాశపై
నుండి పయోజ పండముల నొక్క మొగిన్ వికసింపజేయు సూ
ర్యుండు దయాభి పాండువును రూపడగించుచు మమ్ముబ్రోపుతక!

లఘు జాలములకులై నలరువాడనుచు వేదము లే మహాత్మునామము నుతించు,
సక్షులకెవ్వాని యాననంబుగ గొండ రంబుజసాహచర్యము విధించి,
రెవని నామము జపియించుచో బెదవుల మాలిన్య మఖిలంబు మాయమగునొ,
బంగారు రంగుతో బరగిన కేశమ్ము లెవనిదేహము నిండ నింపెనంగు,

నత డహస్పతి సర్వ భూతాంతరాత్మ
సర్వలోకైక బంధువు సర్వసాక్షి
సూర్య నారాయణుడు కృపాశోభితుడయి
మమ్ము రక్షించుగాక శుభమ్ములొసగి!

[పండికరాయల కృతి! తెనుగు]

కాశీఖండము : కావ్యత్వము

శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యకృతి

[గతసంచిక తరువాయి]

గుణనిధి తనకంటె, క్రోధావేశ మంతటి దురుట
యెఱిగియే తిరిగి యింటికి, బోవక యెంచెనియు
బోవలయు ననుకొనునప్పటి కాతని హృదయమున
నిశ్చయ మారంభమైనది. దుర్యోధన దూషితులై
యొడవెలుగక తిరుగువారికి గుడికి గలుగునది నిశ్చయమే.
ఇట్టి నిశ్చయమే తండ్రి యాశ్రయగ్రస్తువయ్యెనని తెలిసి
సంతనే గుణనిధి కేన్పడినది. ఆతడప్పటి తన దురవస్థను
గూర్చి దీనయగ నిట్లు వాపోవచోడెను.

విమనీయుగు నెట్టుటి కేలవాడ
గనము నిప్పుచ్చరంబు విద్యయు హుళిక్కి
పెట్టపాగడి వాచేయి భిక్షనీయ
నెట్లు నేరుమి? దైవంబ యెఱుగు నింక.
మఱియు వారని కాహరము లభింపకునికి వత్సల
యగు మాతృదేవత తలపునకు వచ్చింది. దానితో
దానామెకు దూరమైతిని, తిమ్మాలమున దటస్థించిన
దురవస్థ కిట్లు దురపిల్లను.

అరుణ గర్భ సిలింబ ముద
యాద్రిపయం జనుదేర గిన్నెలో
దేరునకు వంటకంబు వక
పిండియలుం నుకువంగకెట్లు ని
ర్భర కరుణాధురీణ యగు
ప్రాణము ప్రాణము తిల్లి యున్నదె
హరహర! యెవ్వ రింక గడు
పారసి పెట్టెద రీప్సితాన్నయల్.

గుణనిధి, బాల్యమున దాను విద్య నేర్వవలసిన గతి
గిన దురవస్థనుగూర్చి యిప్పుడు వాపోవచోరకొనినాడు.
తనకచ్చినదుర్దవదవ్యసనమున భవము, నిద్రయు సర్వభా
లోపించినవి. బ్రాహ్మణకృతియైన ధైర్య మాచరింత
మన్ను ఆత్మభిమాన ముడిచిది. పెట్టపాగినవాని చేయి
భిక్షకై పాగుటయెట్లు? ఇకమీద ఆకలివేళ కళిన
మిట్టలు యెట్లు? యాశ్రయవచ్చినంత నే యనుశయము
పొటమరించినది. తనతలి కడుపార జరిదియన్నయ
దినపెట్టెడి దృశ్యము పొడగెట్టినది. ఇదట సంస్కృత
మూల మిట్లున్నది

శో. సదా నభ్యుదితే భానా
ప్రమా ర్క మృష్టభోజనమ్,

దద్యా దద్యాత్ర కం యాచే
యా చేహ జనని నమే.

“అనుదినము ప్రాత్రైక్కుండ నా తల్లి కడుపు
నిండ భోజనము పెట్టించుండెడిది. ఇప్పుడా తల్లి నాకు
లేదు. అన్నమెవరి నడిగెద?” నని యీ శోకభావము.
ఈ భావము శ్రీనాథుని రచనలో కనుగొనవలసిన
సమన్వితమగుట కనువగుకై లిలో లలితమధురభావ
సమంచితమై పొడిగినది. శివరాత్రి మాహాత్మ్య
మున దనదుర్యర్థనముచే నగరనిర్వాసితు
డైన మమమారుని సేత మీపద్యముతోడనే విలపింప
జేసియున్నాడు. కౌత్సన శ్రీనాథున కీ పద్యముపై
మక్కువయొక్కరయని చెప్పక చెప్పదున్నది. మఱియు
శ్రీనాథుని నాటి తెలుగునాటి చరిత్రభోజనపు బరిపాటి
నీపద్యమెంతయు మధురముగ జీతించి పెట్టినది.
ఇప్పుడు కాంక్షింపురవానియైన గుణనిధి తెల్లవాలు
సరికి గిన్నెలో నన్నము పెట్టించుకొని పెరుగుపోసికొని
దోరుగాయలు సంజాకొనుచు చర్చియన్న మరగించు
నచ్చాంగ్రుడైనాడు. శ్రీనాథుడెదియొయొక తీరన
తననాటి యాంధ్రావనిలో జూపట్టెడిపరిపాలులను
బాకమలయెదుట తెల్లకమానడు. అట్టిశిల్పనిర్మాణమున
కిదియొక తార్కాణము.

ఈ తీర్థగ నుణనిధి తొలుతటి వరసములో
కావ్యసామగ్రి సమున్నేషమునకు వలయు గీర్ణ్యవ
దేశము గావించి, ఆ గుణనిధియే కుచేరు డగుటను
దెలుపు తరువాతివృత్తాంతమున కుపక్రమించుచు,
ఉదయగిరినుండి బయలుదేరిన యరుణగర్భ నీ వింబము
నపాద్రికి గొనిపోయినాడు శ్రీనాథుడు. సంస్కృత
మూలమునందీ సంధ్యావర్ణనము లేకున్నను గావ్యత్వము
నిద్దించుటకై యేత దుపక్రమము గావించియున్నాడు
శ్రీనాథుడు. సూర్యభగవానుని వర్ణింపవలపెట్టిన పట్టు
లందెల్ల మయూరుని సూర్యకేళికమువందలి మధురో
దాత్తిభోవములను జరిగూర్చుచునే యుండును. ఈ
ప్రకరణమునందీ క్రిందివదన మెంత హృదయంగమ
ముగ గొనపాగినదో పరికింపుడు.

“వెండియు భారతరహుట పాటల కోమలాతపం
వైనట్టి వానరంబు పలుకంబాతె. అస్త్రాదికోటి కూటం
బున దిరవికచ నిచుల కుసుమ మంజరీ పుంజంబునుం

లోల మిహిరచింతలు మాపట్టె. చరమధరాధర ధాతు
ధారాప్రవాహంబును బోలె సంధ్యారాగంబు గగన
మండలంబు నాక్రమించె. వైత్యద్రుమంబులు నిద్రాణ
ద్రోణకాక కాకారాద కోలాహల భలభూయ
మానంబులయ్యె. అంధక రిపు కంధరామాల కాలకూట
చ్చాయాశ్రేణి పాణింపుంజై యంకకారంబు
బ్రహ్మాండ గోళంబు నాక్రమించె. రజనీ కుక్తి ముక్తా
ఫలంబులు చుక్కలు నొడిచె. భవిష్యత్వాసరకరకర
ప్రకోహంబులుంబోలె బ్రహ్మపంబులు భవనాంతరంబుల
నెరింగె.

ఈ కవన రసభోగినిలో ప్రవోహరంధ్రమున
భూనభోంతరముల గానవచ్చెడి ప్రకృతినిలాసవై చిత్రి
మధురోదాత్తముగ జ్ఞప్రింపబడినది.

ఇల్లువెలివచ్చిన నుగనిధి కానాడు మాపటి
దాక భుక్తిలభింపకపోవుటచే శేరాకలిచిచ్చు పెచ్చు
రెగినది. అనాడు శివరాత్రి యుటచే బురబాహ్య
ప్రదేశమున శివలింగస్థానమున కైపుదొకడు జాగరణము
చేసి నాల్గుజాములు నీశ్వరున కుపహారములు సమర్పించు
వాడై ఘోషదీపవై వేద్యాద్యుపచారయోగ్య పదార్థము
లాయత్తిము చేసికొనియుండెను. వానిలో నైవేద్య
యోగ్య పదార్థములను శ్రీనాథు డీ విధముగ నాయత్తి
పఱపించినాడు.

మరిచ భూమిపాలి పరిచితంబులు మాణి
బంధాశ్మిలనణ పాణింపుములు
బహుళి వీ ధార్థ జంబాల పారంబులు
పటురామలామద భావితములు
తింత్రణిక రసోపదేహ భూధురములు
జంబీర నీరాభిమంబితములు
— మైయంగపీన ధారాభిషిక్తంబులు
లలిత కుస్తుంబరూల్లంఘితములు
కాకపాక రసావరీమాడబములు
ధిక్విభోజ్య లేహ్యంబులు పానకములు
మున్ను గాగల యోగిరంబులు సమృద్ధి
చెలయగొనివచ్చె నొండొండె వివిధములుగ.

పరమేశ్వరోపహార యోగ్యమయిన యీ పదార్థ
ములలో గొన్ని మిరియపుబొడి చెల్లినవియు, సైంధవ
లవణము గలిపినవియు, అవపెట్టినవియు, ఇంగువవాస
నతో గూడినవియు, చింతపండుపులుసు పెట్టినవియు,
నిమ్మకాయరసము పిండినవియు, కమ్మని నీయి సోపి
నవియు, కొత్తిమీర చేసినవియునగు కాకపాకము
లుండెను. ఇరియునుగాక వివిధ రసధరితధిక్విభోజ్య

లేహ్యములు, పానకములు వచట సముపన్దితములై
యుండెనట. పరమేశ్వరు లాగమో కవిధిని మంత్రికాస్త్ర
సమ్మతముగ బరమేశ్వర సమర్పనమునకై సమకూర్చు
పదార్థజాతిమిది. ఈ పదార్థ సంయోజనము శ్రీనాథుని
భోజనప్రియత్వమునకు నిదర్శనముగగాక, శ్రీ శింకరభగ
వత్పదుల రచనలతో శ్రీనాథునకుగల పరిచయమును
దలపింపజేయుచున్నది. ఈపద్య మాచార్యస్వాముల
వారి మృత్యుంజయ మానసపూజోపహారములను
స్మరింపజేయుచున్నది.

శ్లో. రాజాన్నం మగురం నితాంతిమృదులం

మాణిక్య ప్లాశేన్ధిరిం
హింగాతీరక సమ్మరీచిమిశ్రితై
క్వాకై రంజైశ్చుభైః,
పాకం సమ్యక్పూసమాప సహితం
సద్యోఘృతే నాల్పతం
శ్రీ మృత్యుంజయ పార్యతీప్రియ విభో
సాహాసనం భుజ్యతాం.

శ్లో. నాగర రామతయుక్తం
సులలిత జంబీరనీరసంపూర్ణం,
మధితం సైంధవసహితం
పిబ హర మృత్యుంజయ క్రతుగ్వంధిన్.

మఱియు వైశిషవద్యమున శ్రీనాథునకు బరమేశ్వరు
నెడగల భక్తిభావముతోపాటు మంత్రికాస్త్ర పరిపాటి
పరిజ్ఞానము తెల్లమగుచున్నది. ఇట్టి పదార్థ సంయోజ
నము నుగనిధి చార్య ప్రవృత్తికి సముద్దోహకమైనది.
“అప్యగు భూసురప్రవరండు నానికావుట ఖట్టి
కుటుంబియగు పక్కాన్నగంధం భ్రాహ్మణించి,
యాయన్నంబు నా కెప్పుంగి సమకూడు నొకొ? యని
యప్పరిమళంబు సవ వట్టుకొని బోయి శంభు భవన
ద్వారంబునం గూర్చుండి, నృత్యగీత వాద్యంబులు
ప్రవరిల్ల సరిప్రాద్దు పోవునందాక పిమ్మించుచు, జాగ
రంబుచేసి, యంతంతసాగి ప్రజలు చొక్కుమడంగి
యుండి దా నయ్యెడనరంబున.

కట్టాయితంబుగా గట్టి మండలంబున
దీర్చి దట్టేతల దిండుగట్టి
తెలుపు గిట్టనకుండె దిరివి కొంచెంచెన
యోరవాకిట దేహ మెయ్య జోనిసి
మునివేళు లొయ్యెయ్య మోపి చప్పుడుగాని
పరిపాటి బవనంబు బట్టియడచి
దీపాంకురచ్ఛాయ చెలిని చాలనియట్టి
కోవచికటిలోని కోనంజొచ్చి

పశ్చిమములం దపూప మాపములతోడ
ననటి పండులతోడ వాజ్ఞంబుతోడ
దధిపయఃక్షేద్రుహపాపదార్థములతోడ

ధవళ కలహన్న మీక్షించె గరజిమరుకు.

కాదమునం దారి తేజిన వాడు చార్వమునం
దంతటి చాతుర్యమును గానింప జేయుచోయను
విషయ మీపద్యమున జ్ఞప్తింపబడినది. చార్వమునకడ
నొకకళయే. ఇది కార్యముగావున వాచార్వమును
గూడ సర్వాంగ సుందరముగ జ్ఞప్తింగి యున్నాడు.
భూసురుడు చిలర గణ్ధానివ పదార్థజాతము పరమేశ్వ
నోపహార యోగ్యముగుటచే నిరటి చాగ్యప్రవృత్తి
గూడ గుణనిధికి ముక్తత పంపాదకమే యయినది.
తన చార్వము సఫలమగుటకు గావించిన యీ దీపసం
యోజనమునకడ వాతని కుత్తెమగతి ప్రాప్తిపాధనమై
నట్లు మున్ముందు వర్ణింపవలెను.

ఈ విధముగ విశేషయత్నముచేసి, పక్షాన్న
పాత్రముచేత గైకొని వచ్చుచుండగా దైవవశమున,
వాతని కారివే లొకని శరీరము దాకగా, వాడు
'దొంగ దొంగ' యని శేకలు వైచెను. వెంటనే తలవ
రులు మూగి గుణనిధిని బట్టిచంపిరి. పిమ్మట వానిని
గొనిపోవుటకు యుదురాలలు శివదూతలుకూడ వచ్చిరి.
యదురాలలు గుణనిధి తొలుతనుండియు గావించిన
దోషముల నిట్లుగడించిరి. "వీడు కులాచార విహీ
నుడు. పితృవాక్య పరాఙ్ముఖుడు. పత్యిశాన పరి
గ్రహిండు. శివనిర్మలాభ్యుపహార. వీనియందు ధర్మలే
శించేనియు లేదు." అనిరి. ఆ పలుకులు విని శివదూతలు
"శివధర్మ మతి నూక్ష్యము. శివధర్మము లేకేమని
సిద్ధించిన నది మహాపాపాపద్రవము చేరనీయగు. ఇతడు
చేసిన పుణ్యకర్మంబు వినుడు" అని గుణనిధి కచ్చిన
ముక్తతంబు నిట్లు వక్కాణించిరి.

అశేష మబ్బకయున్న నైవను శివరాత్రి
యోచంతప్రాద్దును నుపవసించె
నోగిరంబు హరింప నొనర్చిట్లుకొనియొన
వేగునంతకుఁ జేపెజాగరంబు
పాత్రావలోకనోపాయంబునకునైన
వెలయించె దీపంబు వెలుగఁబాజ

కాదనొల కయైన జూచెనీశ్వరునూధి
బరులుచేసినయట్టి ప్రసవప్రాజఁ

జచ్చె విధియూడియొనను జంద్రధరుని
నగరిమోపాల తెండ్రోవ నట్టనడుము
నూక్ష్యదృష్టి విచారించి చూచినప్పు
డింతకంటెను ధర్మంబు లెవ్వగలవు?

శివధర్మమునందలి ధర్మనూక్ష్య మీ పద్యమున
విలరింపబడినది. వితాదృశి శివధర్మస్వరూప నిరూపణ
మీ యుపాఖ్యాన ప్రధానప్రయోజనములలో నొకటి.
కాంతిరస పరిపాదక సామగ్రిలో ధర్మ ము తిరుమైనది.
ఇట్టిధర్మము వాచరించుటచే సంప్రాప్తమైన ముక్తతము
వలన గుణనిధి మణుసటిజన్మమున గలింగేంగుడై
జన్మించి, తనదేశముం దంతలును నియవడున నీశ్వరా
యరివంబుల దీపభిక్షలు నిలిపించి, తిత్తుణ్య ప్రభా
వంబున దీదన వరజన్మమున విశ్రవస్సునకు మురుడై
లంకాధిపతియై క్రమముగ నుతేరుడై శివుని నెచ్చెరి
కాడై నిధిపతియై నలులకాధిపతి యయ్యెను. ఇది
యీ కుచేర వృత్తాంతమునం దనుసూతమైన యతి
వృత్తము.

ప్రత్యార్వజన్మమున దురోదరవ్యవస్థననునకు తీరి
తము సంకీర్తించెన యాజ్ఞదత్తి వైశ్రేణిబుడెట్లు
కాగలిగినో?—యని సహజముగ బొడమెడి సంకీర్త
మును తరువాతి వృత్తాంతము పరాస్థము నేయును.
ఈ తరువాతి యతివృత్తియును దీర్చి దిద్దునప్పటికి
శ్రీనాథుని చిత్రవృత్తి మంత్రికాస్త్ర రహస్య పరి
జ్ఞాన పరిష్కృతమై చంద్రశేఖరపదపద్య ధ్యాన
నినుగ్నమైనది. పార్వతీపరమేశ్వర దివ్యరూపాను
భావములను స్వభావనానుకూలగతిని జ్ఞప్తింప సమ
కట్టివా డా యీశ్వరార్చన కళాకిలుకు. ఆ సంవిధాన
మరయుదము. కళింగాధిపతి తరువాతి జన్మమున విశ్రే
వస్సును మహర్షికి బుక్కుడై జన్మించి, కాశీలోన
విముక్తశ్రేణియన బదితేల వత్సరములు నిర్మి మేష
దృష్టితో చంద్రశేఖరు నీక్షించుచు చర్యము నెముకలు
వాడులు ఊఁగించిపోవునట్లు పార్వతీపతి నుద్దిశించితప
మాచరించెను. అతని తపశ్చిర్యాక్రమమున జ్ఞానావస్థితికి
బరాకాష్టయొన నిదిధ్యాసస్థితి నిరూపింపబడినది.
కళింగాధిపతియై దీపదానము లఖండముగ జేయుటచే
వైశ్రేణిబుడైన కారణమున నిపు డుపక్రమించిన తప
శ్చిర్యయందును వాతడు దీపభావమును యోజించి
నాడు. గజామర సంహరియగు పరమేశ్వరుడు ప్రతి
తో దయాదు చేయుబడిన కత్తి, పార్వతి దీపాధార
మైన స్తంభము. విశ్వాన తాత్పర్యమునిర్వితమైన
భక్తి దమురు. అవిచ్ఛిన్నమైన ధ్యాన ధార సముజ్జ్వల
తరమైన దీపజ్వాల. కామక్రోధాద్యంతశ్చేత్రరూప
పాతకము లా దీపజ్వాలలో నూలెడి మిడుతలు. ఇట్టి
సామగ్రిని సమకూర్చుకొని అప్రతిమ దైర్య సంపత్తి
గల యాజ్ఞదత్తి, విములమైన విజ్ఞానదీపమును వెలుగ
జేసెనట. ఈ తీరైన విజ్ఞానదీపము వెలుగుచుండ వాతడు
శివున కభిషేకపూజల నీక్రిందివిధముగ సమకూర్చి
నాడు.

విమల విజ్ఞానదీపంబు వెలుగుచుండ
కాంతి ధారాజలంబుల జలకమార్చి
భవుని భూజించె భావపుష్పముల ధి
నతి విమర్శ మనోవృత్తి యాజ్ఞ దత్తి.

అవిద్యగంబున యాజ్ఞ దత్తి విభాతీయ ప్రత్యయ
వ్యవహిత సహితీయ ప్రత్యయ సంతానహంతున
నిదిధ్యాసంబున నివాసనిష్క్రంపదీపంబునుంజూరె
తెద్దకాలంబు కాలకంఠ మంగళ జ్యోతిర్లింగ మూర్తి
సంతరంగంబున బూజితీయచుండిన, నా ఖండేందు
మార్చి ప్రసన్నుండై వరంబు చేతు"మనెను. నిదిధ్యాస
మనగా జ్ఞానమునకు సంబంధించిన అంతఃకరణ వృత్తి
ప్రవాహ మెవలెగుండు చిత్రమున ప్రవహించుట.
అట్టిస్థితిలో జిత్రము చేకతానముగ పరిమేళ్యరాయ
త్రిము సేయుట. అట్టిస్థితి యేర్పడినపుడే పరిశ్రోతి
సాక్షాత్కారము గల్గును. విజ్ఞాన విభవమున
డిదియే చరమస్థితి. యాజ్ఞ దత్తి కట్టి జ్యోతిర్లింగ మయ
పారమేశ్వర స్వరూప సాక్షాత్కారము గల్గినది. కాని
యర్థనివారిత సేత్రంబులు తెలిచియాయనతి కా దివ్య
రూపమును గాంచలేక, అంజలిఘటించి, శిరణుచేతు
కొని "జీవా! మీ శ్రీపాదపద్మంబులు దర్శించునట్టి
సామర్థ్యంబు కృపసేయి! యిది నాకు వరం"బనిన
ద్రిశేత్రు దాతనికి దివ్యదృష్టి యొసగెను. తద్దృష్టి
ప్రసాదమున గృతార్థుడై యాతడు మేలుకొంచిన
తొలుచూపునందే, పరమేశ్వరుని వామభాగమున ఒరు
నాకేంద్ర ప్రాయమున భార్యతి యాతనికి గానవచ్చెను.
అప్పటి యాదివ్యసాందర్య మతిరిలక్షణమైనది.
పర్యతరాజపుత్ర కలీంకాంతి ఉత్పలదలశోముల మై మనో
హరమైనది. ఆమె శ్రవణములందు కుండలములు, కరాం
గుళుల సంఘటియకములు, హస్తముల గంకణములు
దార్చియుండెను. ఇతరావయవములందును గాంతులు
తులకించెడి మాత్రిక రత్నాభరణము లొప్పుగా నా జగ
న్మాత కంకరుని సమీపింపవచ్చు నప్పటి విలాస
మమోఘము.

వసుభిషలాను కాయలయి

వట్టువలె మెటుగారు క్రొత్తమా
త్రికములచే రొకింపె తుల

కంపక, విమల హేతురత్న క

ర్తికలు చిరింప నందియల

శ్రేంకృతి గంకణ మేఖలాన్వయం

బ్రకటము పేయ మందగతి

భావ్యర నవ్యవిలాస మేర్పడె.

అనమర్యాద ప్రసన్నీకనామధంబు

రాగజలధి విధూదియారంభ వేళ

సకలజగత్తేకసాభాగ్య జన్మభూమి
కంఠు దాయంగ వచ్చె నా కైలకన్య.

ఈపట్టున శ్రీనాగుకు జగజ్జనని సాందర్యమును
కాంతరసభావాధివ్యక్తి కనుగుణముగ చిత్రించిపెట్టి
నాడు. ఈ వర్ణనము శ్రీ కంకర భగవత్పాదులు మానసిక
తూజావసరమున బరచేతర కల్పించిన భూమణజాలమును
దలపింప జేయుచున్నది.

శ్లో. మంజీరీ పదమో గ్నిధాయ దుచిరాం

విన్యస్య కాంచీం కదా

ముక్తాహార మురోజయో రనుపమాం

వక్షి త్రమాలాం గతే,

కేయూరాలే భుజేషు రత్నవలయ

శ్రేణీం కరేషు క్రమా

త్రాటంకే తివ కర్ణయో ర్వినిదగ్ధే

శిశ్నేచ చూడామణిం.

నవరత్నములు మైన యంఘరీయకము యాజ్ఞ దత్తి కై
వలుడగుటకు మూలమైన కారణమున గాబోలు జగజ్జ
నని సర్వావయవ సమన్విత విధూమణగా వర్ణింపబడి
నది. శ్రీనాగుకు సామాన్యముగ స్త్రీసాందర్యమును
వర్ణించు ఘట్టములలో నెవలనైన కదకుదనితంబా
లో గ ముల ను వయోవసానురూపముగ వర్ణింపక
మానడు. కాని యివల ద్ద్రవ్యసక్తియేలేదు. ఇది
కాంతరసము చర్యణస్థితి నందవలసిన ఘట్టము. శృంగార
రస భావనావాసన యేపాటియైన బాడమాపినచో నది
కాంతమునకు విరోధిరసపామగ్ని యగును గావున
ప్రధాన రసపరిపాకదృష్టితో తేదివ్యస్థనము గావించి
నాడు. అదియునుగాక నిట యాజ్ఞ దత్తికి సాక్షాత్క
రించినది పర్యతరాజపుత్ర. కావున నామె కూహాతీత
మైన సాందర్యమును సమకూర్చుటకై యాజగజ్జననిని
మన్మథపునర్జీవనామధముగా, సకలలోక సాభాగ్య
జన్మభూమినిగా, ప్రణయజలధికి జండ్రోదియారంభ
వేళగా జిత్రించి నాడు. శ్రీనాగుని రచనలో దివ్య
త్వముతోగూడిన సాందర్యమును వర్ణించిన ఘట్టము
దీనిని వించినది తేలొక్కటిలేదని యనవచ్చును.

ఈ విధముగ నా జగజ్జనని పరమేశ్వరుని దాయ
వచ్చి, కాలాస్మితికలిగి మునుకువేర గుకుమారంబు
కమరీకా స్థానక ముద్రాభిముద్రితంబు నైన తన
భుజంబు భుజగాధరణధూషితంబైన ఘాలలోగను
భుజం చొరయునట్లుగా నిలిచిన జూచి యాజ్ఞ దత్తి
చిత్రంబునం దీర్ఘ్య వహించెనట. ఇవటి యీర్వ్యా
క్రమ మాతని ధర్మ తత్పరతయందలి యుదాత్తితకు
నిదర్శనము. ఈ భావముకూడ నిజట మధురోదాత్త
ముగ జిత్రింపబడినది.

ఎవ్వరై యొక్కొ యీ యిందులించానన
 జగజ్జక పౌభాగ్య జన్మభూమి?
 కమలాయతాక్షి వాకింటె పగలముగా
 నెలుచేసె నొక్కొతా నీతిపంబు?
 పరమేశు డీదించుటలపాటలార
 ననుమోల మన్నించినాడు మేరె?
 భాగ్యంబుగాకేలు బాలేంగుతేభరు
 కృపగాంచె నీ రాజకీరవాణి
 యనుచు గ్రేగంట నీరసం బావహింప
 గినుపు గిలికించితిము నాత్మ గిలకొనగ
 సవరి నీక్షించు ప్రాధయోషయమబోలే
 బ్రాహ్మణుడు చూచె బర్వతరాజతనయ.

భర్తృవాల భ్యమును జూఱగొనజాలిన సవరిని
 బ్రాధయవతిని గినుపుతొడను కిలికించితిముతోడను
 చూచినట్లు యాజ్ఞదత్తి పర్యతరాజతనయను వీక్షించె
 ననుటలో నీర్హ్యభీతము హృద్యోదాత్తియుగ జ్ఞాతింప
 బడినది. పాధారణముగ రాజతనయలకు సప్తకులతోడి
 సంబంధ ముండుట, భర్తృక్రమ విషయమున నీర్హ్య
 భాజనలగుటయు సహజ మను విషయమిట వ్యక్తమైనది.
 మణియు యాజ్ఞదత్తికి తన తపశ్చర్యయెడల ప్రత్య
 యము, నిజభక్తి భావమునెడల విశ్వాసము నభివ్యక్త
 మైనది. సవర్ణి విషయ కీర్త్యాభావ సమున్నేషము
 కలహకారణముగాక మానదు. ఇచట యాజ్ఞదత్తికి
 జనించిన యార్ద్రగుణ, నాలుగుగలైన పార్వతి
 పంమేశ్వరుల సహాను గొంతకలహము తేగుటకు గారణ
 మైనది. అట్టికలహమున కుపక్రమింపజేయుచు,
 పార్వతికి బరమేశ్వరునెడల ప్రభుత్వము నభివ్యక్తి
 కరించుటకై ఆ జగజ్జననిని సకలజగదధిష్ఠాత్రినిగా శ్రీ
 నాథుడు నిరూపింప సమకట్టినాడు.

కృత్యపంచకము సాగింపలే తే యింతి
 ప్రాపులేక కృతాంత భంజనండు
 నిందుచుండుగుని జండ్రికవోలే శీ భామ
 పంచదార విరోధి బాయకుండు
 నేలేమ కేశహరి కిచ్చాక్రియాజ్ఞాన
 క్షయై కల్పించు సకల జగము
 నే గంధగజయాన హృదయ ముర్విస్ఫూర్తి
 భవుని మై జక్క సాబాలుగొనియె.
 మహిత హృల్లేఖికో మహామంత్రమునకు
 నేవరారోహ ముఖ్యాధిదైవతంబు
 సకల జగదధిష్ఠాత్రి యాత్మలపుత్రి
 విభున కిట్లని మధురోక్తి విన్నవించె.

మంత్రకాస్త్రసమృతమైన శుశులండు పరత
 తాస్యహృదము బహుధింపుల వివిధ ప్రభావసమన్విత
 ముగ నిరూపింపబడినది. వానిలో లలితా సహస్ర
 నామాదిస్తోత్రంబు రుద్రస్థములైన పరదేవతా విధివములు

కొన్ని యావద్యమున గ్రథితములైనవి. నీసములో
 రెండు నాలుపాదములలోని విషయము కుమార
 సంభవమునందలి “సమాధిదే శైవధూం భవిత్రం
 ప్రేక్షాశరీరార్థహారాం హరస్య” అను కౌరవాపొట్టులను
 స్మరింపజేయుచున్నది. ఇట్టితరుణమున గావించిన భావ
 విశ్వాసము శ్రీనాథునకు పరదేవత యెడల భక్తిభావన
 సభివ్యక్తము చేసినది.

అట్టి ప్రాధవముగల పార్వతి విభునితో విన్న
 వింపుచు, “త్రింబక! వీడెక్కడి దురాత్ముడు?
 నన్ను మాటి మాటికి గ్రేగంటజూచుచు, వికారములు
 గప్పించుచున్నాడు. అబద్ధములాడుచున్నాడు. నీవు
 వీనిపై గృపగలిగి యిట్టి చపవియ్యటచే నీ యవలక్ష
 ణము తేర్చుడినవి. నా సౌందర్యమున కీతడు మదిలో
 నిష్కారణముగ నీరసపడుచున్నాడనెను. దానికి బర
 మేశ్వరుడు నుండహాసముపేయుచు నిట్లనియె.

“మనమునయందు నీ నెరులు
 మామము పర్యతపుత్రి! వీడు నీ
 తోయుడు; నందను లృహు వి
 ధంబుల భార్తృయు లాచరించిన
 గినియునె తల్లి భావమున?
 గిల్పరికించిన కేవతావలం
 బన గతి భావమై పరగు
 భావన కౌళల మి ప్రకారమై.”

ఇంతవఱకు నిది మాలానుస్మృతమైన భావము
 పిమ్మట శ్రీనాథుడు ప్రకరణోచితముగ భావమును
 బాడిగించినాడు. ఇందలి రహస్యమును బరికించిన
 దేవతాక్రియ వర్తనము చిత్రపుత్రియు గలవాని భావ
 నాకౌళల మిచ్చియుగ నే యుండును. అనగా పరమే
 శ్వరాలంబన భావనాసమున్మీడితములైన భావ విశేష
 ములు బాహ్యదృష్టికి కేఱుగా గానవచ్చినను, నవి పరి
 గ్రాహ్యములేగాని వర్త్యములు గావు. బాహ్యదృష్టి
 కీర్త్యా ద్వేషాది సంకుచితభావములుగా గానవచ్చినను
 నవి, దేవతాలంబనము లగుటచే భక్త్యాది భావపర్యవ
 సన్నములేయగును—అనుట. ఇది శ్రీనాథుడు తన్ను
 గూర్చి తానెఱిగించిన కీలు. తన కౌవర్తరచనలో
 గానవచ్చెడి వివిధ రహస్యభావములు, దేవతాలంబ
 నము లగుటచే పరతత్త్వ సాక్షాత్కార పర్యవసన్న
 మలేగాని యన్యములు గావనియు, ఈ కీ లెఱుగ
 కుండ తన్నన్యధా భావంపవలదని యొక హెచ్చరిక
 చేసియున్నాడు. ఈ కీ లెఱుగకున్న పరమేశ్వరా
 లంబన గతిభావనా నిర్దిష్టమతియై పరమభక్తుడై శ్రోతృ
 వక్తలకు శుభానంద పరంపరావహమైన కౌవ్యములకు
 ప్రస్తుతైన శ్రీనాథు డఖండ పరమేశ్వర భక్తుడుగా
 నెఱుగ బడుటెట్లు?

సాహితీ సుగతుని స్వగతం

“నిన్ను చూస్తే తిందా మనిషి కుందోయ్!” అన్నాడు దాక్టర్ చిలుకురి వారాయనగారు ఒక వాడు పెంట్లలో స్టేషనులో బండెక్కుతూ వస్తున్నాడు. “అంతటి అపరాధం ఏమి చేశావండీ?” అని ప్రశ్నించాడు ఏదేమిటో. “అపరాధమా? మహాపరాధమే చేశావు. సంస్కృత ప్రాకృతి పాహిత్యాలకే ద్రోహం తలపెట్టావు. గాథాసప్తతిలో తెలుగు పదాలు చేరామని చ్రాచావు. ఈ ప్రతిలోనూ న్ని ఎవరు పసిపాడు?” అన్నాడు ఆ ప్రశ్నకు.

“భాషల విషయంలో అనుభూతు ఎంత సహజమో ప్రతిలోమంకూడా అంతే సహజమండీ. రాజకీయ ప్రాచుర్యం, సాహిత్య ప్రాచుర్యం, మత ప్రాధాన్యం—ఈ కారణాలతో వ్యాపించిన సంస్కృతి భాష విభిన్న సంఘాలతోను, వాతావరణాలతోను సంబంధం ఏర్పడినట్లే, వాటి భావాలు, వాటి భాషల పదాలను గ్రహించుకొంది. ఆర్యభాష పదాలనూ, సంప్రదాయాలనూ సంతరించుకొనినకపోయితినే సంస్కృత సాహిత్యం ఇంత విస్తరించి ఉండేదేకాదని విమర్శకులు అంటున్నారు. సంస్కృత ప్రత్యేకతలతోను, ఉపసర్గలతోను ఇతర భాషలపదాలు నేమంటూ గుర్తించి సంస్కృతంగా రీతిమైన వచనానికి తంత్రవాక్షిక కాదుడైన వచనాలిల్ల వాక్యానే మనకు విదన్వనం. జైనవాద మతాలవ్యాపార దక్షిణ భారతదేశంలో వ్యాపించిన ప్రాచీనభాష కూడా సంస్కృతంవలెనే ఆ దేశభాషల సంప్రదాయాలనూ, శిల్ప సముదాయాన్నీ తనవిగా చేసుకొనకపోలేదు, కాని,.....” అని సుక్కుతిప్పకోకుండా అంటున్నాను.

“ఉండువయ్యా. వన్ను మాట్లాడనీ. బండి ఎక్కు. కూచోని మాట్లాడుదాం. బండి కదిలేసరికి దిగుదువుకానీ,” అన్నాడు ఆయన.

బండి ఎక్కాను. ఆయన ద్రావిడభాషా శాస్త్రజ్ఞులైన 250 పేజీల గా నియమపండి "ఎవరయ్యా వాటిని అన్యభాషలవడా లన్నవాడు? ఏమిటి విని గమనం?" అన్నాడు. "ఇదేమి బండీ! ద్రాక్షుత కావ్య వ్యాఖ్యాతలందరూ ఆలాటి పదాలను 'ఇతి జే' అని

నిర్దేశము చేసి ఉన్నాడుగా? వారు జ్యోతిషము (ప్రాకృతము) ప్రకారమునే వ్యాఖ్యానం చేసారును 'జరి' అని ప్రత్యేకంగా పేర్కొన్నారు. తోలంబ, రింఫో, తాలారాది దేశములు ప్రాకృతంలో చేరిపోగా, వాటిని సంస్కృత పదప్రాంతిలో సంస్కృత మహాకవులు కూడా గతముగతంగా ప్రయోగించగా, 'మేదిని' మున్నగు సంస్కృత నిఘంటువులు స్వీకరించి సంస్కృతము ప్రకారము చేశాయి. "తోలంబులిం సంస్కృతేనీ శీవిద్గతానుగతతయా ప్రయంజంతే" అని ఆచార్య హేమచంద్రుడు దేశపదోక్తమైన 'జరి' వామనులలో (7-2) చర్చించాడు." అన్నాను.

“పదకొండో శతాబ్దంలో పుట్టిన ఆచార్య హేమచంద్రుడా నీకు ప్రమాణం? నీ నామాల అనే తన దేని విఘాటంత్రా? హేమచంద్రుడు తప్పవా లనదని ఆమెకున్నాకూ, పురిల్లబో వంటి పదాలనూ జీవితం లన్నాదని నానిని రెండవసారి సంస్కరించిన శ్రీ పరవస్తు వేంకటరామజిహ్వాయి గారు పీఠీలో తెలిపారు చూచావుకదా?” ఆస్కారు ఆయన చటకారంగా.

“మూలకముండీ? అచార్య హేమచంద్రుడు తన కాలంలో సంస్కృత ప్రాకృత సాహిత్యాలలో యుగపురుషుడు. 1088 లో జన్మించి తీరించిన శిశు సంవత్సరాలూ తిర్క్కు, వ్యాకరణ, వైదికదాంత శాస్త్రాలలోనూ, అలంకార సాహిత్యాలలోనూ ప్రామాణికమైన ఉద్ధృంఘాలు రచించిన వాగమూర్తి సమగ్రుడు. అలాటివాడు ప్రమాణం కాబోలే మరెవరు ప్రమాణముండీ? హేమచంద్రుడు ప్రాకృత సాహిత్యంలో కవి పించిన దేశిపదాలను ఎంతో వివేచన చేసికొని తన దేశీ వామనాలలో చేర్చుకొలేదు. తన ఈ నిఘంటువులో తనకు ముందున్న దేశీ పదకోశకారులు - అభిమాన చిన్నా, గోపాల, దేవరాజ, క్రోణ, ధవపాల, పాద రిపూచార్య, రామలక్, శిలాంకౌనులను ఉదాహరించి కొందరి మతాలు ఇండించి, మరికొందరి మతాలు సమరించాడు.

“జీవ దుష్పందర్శా
ప్రాయ స్పందస్యితాపి దుర్భాసా,

అచార్య హేమచంద్రుఁ

తత్తాం సందర్శితి విభజితః."

(దేశీ పదాలను అవ్యయించడం కష్టం. అవ్యయించినా అర్థంచేసికోవడం కష్టం. అలాటివాటిని హేమచంద్రుడు అవ్యయించి సుబోధం చేస్తాడు.) అని గ్రంథాదిలో చేసిన ప్రతిజ్ఞను నిర్వహించుకున్నాడు. "ఇహుటి దేశీ విఘంటుకారులనీ, వాటి వ్యాఖ్యాతలనీ ఎన్ని తప్పులనీ ఎన్నను? (అనువాతవ దేశీ కారణం, తద్యాఖ్యాత్యాకృతాంచ కియంతః సమ్మాహః సరిగ్ గ్యంతే. 8-12)" అని విమర్శిస్తూకు కొన్నిచోట్ల. తన పారతిర దేశీ దర్శనంతో వ్రాస్తున్నావని, తన విఘంటువులో పారపాటించవని 'తిజీస' కిబ్బ వ్యాఖ్యాన సందర్భంలో స్పష్టపరిచాడు. (తిజీసం ఏ వృక్షవిశేష మాదక్షితే. అస్మాభిస్తు పారతిర దేశీ దర్శనేవ తిజీస కట్టో మధుపటల్లో వ్యాఖ్యాతః. త్రితయుక్తాయుక్త్యి బహుద్యుక్తావః ప్రమాణం. 8-12) అంతేకాక దేశీ నామకాలలో పదాలన్నిటిని అకారాదిగా—మొదటివర్గలో అజాది పదాలు, అనే కార్థాలు; ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ, పంచమ, షష్ఠ వర్గాలలో కవట తిపవర్గాది పదాలు, వాటి అనేకార్థ పదాలు, సప్తమవర్గలో నిలవకారాది పదాలు, వాటి అనేకార్థాలు; అష్టమవర్గలో సహాదిపదాలు క్రమ బద్ధంగా ఇచ్చాడు. ఇలాటివాడు కాక మరివరండి ప్రమాణం? అన్నాను.

"నరకాని, హేమచంద్రుడు చెప్పిన దేశీ పద నిర్వచనం అతివ్యాప్తంకాదా?" అన్నాడు ఆయన. అతివ్యాప్తం ఎందు కవుతుందండీ? వాడు స్పష్టంగానే చెప్పాడు.

"దేశవిశేష పసిద్ధి ఇ

భిజ్జమాణా ఆనంతయా హుంతి,

తమా అదాఇ హాఇత

పయట్ట భాసానిశేషః దేశీ."

అని—(దేశవిశేష ప్రసిద్ధిమైనవి అనంతంగా ఉంటాయి పదాలు. వాటినుంచి అనాది ప్రాకృత ప్రవృత్తి భావవిశేషమే దేశీ) అన్నాడు కదా, అయినా,

'వాచస్పతే రపి మతిః

న ప్రధరతి దివ్యయగ సహస్రేణ,

దేశేషు యే ప్రసిద్ధాః

తాన్ శక్త్యా సర్వతః సమచ్ఛేత్తుమ్.'

(దివ్యయగ సహస్రం శ్రమించినా వాచస్పతి అంత వాడుకలా అయా ప్రాంతాల్లో ప్రసిద్ధిమై ప్రాకృ

తంలో చేరిపోయిన దేశపదాలను ఏర్పి కూర్చడం కష్టం) అని ఎంతో విశయంతో స్పష్టీకరించాడు. దీనిని బట్టి తెనుగు, తమిళ, కన్నాదాది దేశభాషా పదాలను ఎంతో శ్రమపడి, వాటి పుట్టు పూర్వోత్తరాలు తెలుసుకొని ప్రోడీకరించాడనడం విస్పష్టం." అన్నాను.

"అక్క జేవయ్యా కలిసింది అపోహ. హేమచంద్రుడూ అపోహపడ్డాడు. దానినిబట్టి శ్రీ రామానుజ స్వామిగారు అపోహపడ్డారు. దేశీ నామకాల 'గ్రామరీ' లో కొన్ని దేశీపదాలకు మూలమంటూ తెలుగు, తమిళ, కన్నాదాదిపదాలు ఇచ్చారు. ద్రావిడ భాషా మటుంబం అన్నదీ లేదు. అంతా సంస్కృతం నుంచీ వచ్చిందే." అన్నాడు ఆయన. "శ్రీరామానుజ స్వామిగారు తెలిపింది కాక మరికొన్ని తెలుగు తమిళ పదాలు కనుక్కున్నావండీ నేను దేశీ నామకాలలో." అన్నాను. ఆయన విసి విసిపించుకోకుండానే, "ఏవీ? చెప్తా. ఇద్దరినీ బండిస్తాను," అన్నాడు. "విసండి!" అంటూ మొదలుపెట్టాను.

అజీ=దేవర భార్య, పతిభగినీ, పితృవ్యసా అని యాదవర్ధాదీచ్చాడు. ఇది పూర్తిగా తమిళపదం. నేడిది అన్న భార్య - వదిత—అనే అర్థంలో తమిళ దేశంలో వ్యవహారంలో ఉంది. తర్వాత వదితగారు (పతిభగినీ) అనే అర్థంలోను వ్యవహృతిమైంది.

ఉదూ=తృణ పరివారణం—తృణాకరాచ్చాదనం అన్నాడు. ఆవరణంలో ఆశ్రయం ప్రధానంగా గ్యనిస్తుంది గనుక ఇది పీడు అనే తెనుగుపదంనుంచి కాని, ఉడు—నరించు అనే ద్రావిడ దాతువునుంచి కాని నిచ్చన్నమై ఉంటుంది. ఉడుపు, ఉడుగర తెలుగు.

ఉసిలం=పీలం అన్నాడు. ఇది ఉసులుకొను అనే తెనుగు క్రియనుంచే పుట్టిఉంటుంది.

ఓజవలో=బాలాతపః. ఉడుతువు ఎండ. ఇది బాలాతప కబ్బిభవం కావచ్చు కాని, దేశీ పదిమన్నాడు గనుక వెయ్యిలో అనే తమిళపద భవమా అన్న అనుమానం కలుగుతుంది. ఓలఇజీ=దయితీర్ధూత. ఇది వలచు అనే తెనుగు దాతువునుంచి వచ్చిందనుకుంటాను. ఓలుంకి=ధన్వరము—అంటే దాగుడుమూతలు. ఓలందుక్కోలో అనే తమిళ దాతువు దీనికి మూలమై ఉంటుంది. ఓసిఓ=అబలః. ఇది ఓసిలోడునుంచి వచ్చిందేమో! ఓసి—తమిళపదం.

కలింజం, కలించం (కలించిఅం)=లఘుదాను. చిన్నకర్ర, పుడక. కలించిఅకర్దానికీ కలిచ్చిఅం అనే రూపాంతరమూ ఉంది. హేమచంద్రుడు కలింజం, కలించం అనే పదాలకు లఘుదాతువు అన్న అర్థం

చెప్పాడు కాని గాథాసప్తతిలో (1-80) కిరించిట కంటకేగ అని ప్రయోగం కనిపిస్తుంది. కిరించిట కంటకం చిన్నముల్లు. ఈ కిరించిటం క్రమంగా కలింజం, కిరించం అని మరి చిన్నపుడక అనే అర్థంలో యాథమైతింట్టుంది. మనకు పన్నని, నీడ మైన అనే అర్థాలలో క్రించు, కించు శబ్దాలున్నాయి. తిమిళ కన్నడ భాషలలో కిరి, కిరింజరీ, కిరిచ్చరీ, కిరీశబ్దాలకు పన్నని, పన్నుగాచేయు, చించు అనే అర్థాలున్నాయి. కొంచెం, కల, కల పదాలు ఆల్పాక్షరాలు. కలింజ, కిరించ పదాలకు పైన ఉదాహరించిన ద్రావిడ పదాలకూగల సామ్యాన్నిబట్టి అని వీటికి మూలమైతింటాయి. వీటిని గతానుగతికంగా సంస్కృత పండితులూ ప్రయోగించగా, త్రికాంచశేషకారుడు కిరింజకం కిరింజం అని సంస్కృతముద్ర చేసి మాత్మీదారులు అని వ్యాఖ్యచేశాడు. కిలం=స్థాకం. ఈ పదం ముందు చెప్పిన ద్రావిడ పదవర్గంలోదే.

కుమ్మకం=మాను. కుములు అనే తెలుగు పదానికి దగ్గరగాలేదా? కుంజం=కృణి. దీనికి కుండు, కందు అనే తెలుగు, కన్నడపదాలు మూలమనుకుంటాను.

చట్టా=దాడుహస్తం. కర్రగరిటె, కెడ్డు. చలు అం—అని గాథాసప్తతిలో (2-82) ప్రయోగమైంది. చట్టవం అనేపదం గరిటె, కెడ్డు అనే అర్థాలలో తెనుగు తిమిళులలో ఉంది. “చట్టవం బోచెత బట్టి ఖడము సరిక దగిరించి” (భార విరా. 1-211) “ప్రక్షలితంబైన పసిడి చిట్టవమున వన్నియు నునిచి నెఱుగిభిమించి.” (కాశీ. 7-147) చిట్ట మట్టి కర్ర పాగిలను కన్నడంలో చటుకి అంటారు. దాడుహస్తం అని హేమదంధ్రుడు అర్థం చెప్పాడు గనుక దీనికి చట్టపదంతో ఏదైనా సంబంధం ఉండేమా! మొదట కర్ర గరిటెకు వ్యవహారంలో ఉన్న ఈపదం తిర్వాత గరిటె సామాన్యానికి వ్యవహారమై ఉంటుంది.

చాలో=ప్రియాలవృక్షం. గారచెట్టు. ఇది (సార-చార) తెనుగు చేరుగా చెప్పనక్కరలేదు. చుకురీ=ఉల్కా. కొరివి. చుకు (కొచ్చు) అనే ద్రవిడపదం దీనికి మూలం.

జంబునో, జంబులో=చేతన. జంబుగడ్డి. కన్నడంలోను, కన్నడి పరివరప్రాంతాలలోను ఒకరికొరెల్లకు వ్యవహారంలో ఉంది.

తిష్టానుం=చర్చి. తడిసినది, చలనీది. తినియు తినువు, తింపు తెనుగులోను, తగ్గన, తింపు కన్నడంలోను ఉన్నాయి. ఇది తిన్మూలజన్య పదం.

తాలారో=ఆవర్తం. మడి. తలయతి తలం దర్పయతీతి తాలారో—అని కల్పకల్పద్రునుం ఉచ్చిత్తి. తాలారశబ్దం గాథాసప్తతిలో (187) ప్రయోగమైంది. ఈ శబ్దం దేశీయ వ్యాఖ్యాని లందరూ అన్నాడు. తిర్, తిర్వ, తిరుగు, తలాగు అనేవి తెలుగులో ప్రసిద్ధి వాదకాలు. తలాగు శబ్దానికి మరలు తిరుగు అనే అర్థాలున్నాయి. “క్రేపులం దిలచి తలారంపక” (భాగ. 10 సం) అని ప్రయోగం. తలాగుకు తాలారకూ పోలిక ఉంది. తాలు శబ్దానికి తిరుగు, తాలిండు, తాలబోయు అనే అర్థాలున్నాయి. కమక తలార శబ్దమే తాలార శబ్దానికి మూలమై ఉంటుంది.

తిణిసం=మగుసలలం. తేనెతెట్టు. తిణిపదం దేశీ పదమని హేమదంధ్రుడు నేనైన చుచ్చును ఇది వరకే తెలిపాను. తేన, తేనె, తేన, తాన్ను ద్రావిడపదాలు. తిణిసం ఈ తేనె నుంచి వచ్చి ఉంటుంది.

పడుకాఅకా = తిగుతే. ఇది పడుచు, యువతి అనే తెలుగు సంస్కృత పదాల కలియకతో ఏర్పడిందిమకుంటాను. పలం=పలసం వ్యసం. ఇది పాలను అనే తెలుగుపదం మారుకూప మనుకుంటాను. పిలిరీ=గండు త్సింజ్జంత్సింగం. ఇది పుగు, పుల్లు పూరి. అనే ఈ తిమిళ తెనుగుపదాలనుంచి పుట్టిఉండదా? పెంజెం=మండం. పెడి. దీనికిమూలం పెలో అనేపదమై ఉంటుంది. పెండి అని దక్షిణాంధ్రుల వ్యవహారం. కనుక ఇది పెలో, పెండి నుంచే వచ్చిఉంటుంది. పాణో=శ్విరదం. పాణశబ్దం గాథాసప్తతిలో ప్రయోగమైంది. “పాణి పువ్వు పోకులము” (హరిశ్చంద్ర. ౨-2.) పాణిలోని అంత్రి సికారం యావుచెడి పాణమాత్రం మిగిలి ప్రాకృతంలో చెరింది.

ఫలహీ=కార్వాసవృక్షం, పత్తి, పత్తిచెట్టు. ఈ పదం గాథాసప్తతిలో నాలుగుసార్లు ప్రయోగమైంది. “ఫలహీ కార్వాసవృక్షే - దేశీ” అని కులబాలనిపుని వ్యాఖ్య. హేమదంధ్రుడు దీనికి కలహీ, కలదీ అనే పర్యాయానకూడా ఇచ్చాడు. తెనుగు ప్రతే ఫలహీగా మారిందని నానమ్మకం. ప్రతీతి పూర్వకూప మైన పలుతి పలుతిఅయి అంత్రి ద్విత్వావేశం ఉండి పలకడంలో కలిగిన ప్రయత్నింలో మొదటిపకారం మహా పాణమై ఉంటుంది. పండి భోండీ ఆయనట్లు—పటత్తీ, ఫలహీ అని. పత్తికా శబ్దంనుంచి పత్తిఅయి ఉంటుందని, ప్రపత్తికా శబ్దంనుంచి ప్రత్తి పుట్టిఉంటుందని మీరు ((కీ వారాయనరావుగారు) చేసినవాదం సహేతుకంగా కనిపించదండీ. పత్తికాశబ్దం నుంచి పత్తియ-పత్తి కావడానికి వీలున్నా అర్థంకోసం

లాక్షిణికంగా నానాభాషలు పడవలసివుంటుంది. ప్రవృత్తికొల్పబడుచున్న ప్రతిజనీయం అవలెకాదు. తెలుగు సంప్రదాయానికి ఉపసర్గిదానమే విరుద్ధం. ప్రతికానుంచి ప్రతికావచ్చుకాదు "ఫలహీ"ని ఏర్పడగానూ సాధించలేదు. ఇద్రవాదక ఫల-ఉచ్చిష్ట భిక్షులు రెండూ వేర్వేరినీ, ఉచ్చిష్టభిక్షు ఉత్సాహక శిల్పంకాదు: దేశభిక్షులకు ఉపసర్గ సంబంధం వుండనీ హేతుచంద్రుడు ఉచ్చిష్ట పది వ్యాఖ్యలో (1-95) చర్చించాడు. (సహా దేశభిక్షునాం ఉపసర్గ సంబంధో భిక్షుః) ఫలంనుంచి ఫలఅయినా ఫలితయినా ఫలహీ అని అంతిమకారం ఎక్కడనుంచి సాధించగలం?

బోధరం-పుణ. పెద్దది. ఇది బోధ, బోధ అనే పదార్థకల్పాలకు దగ్గరగా లేదా?

భుండీశో=మూలం. పండి. దీనికి భుండీ మండో అనేది దూపాంతరాలు. గానాపవృత్తిలో భుండీ (5-2) అల ప్రయోగం. ఈ మాటలు వినిపించగానే మనకు పండి అనే తెలుగుమాట మనముకు రిట్టపడలేదా? ప్రాకృతింగో ఇ-విలకు, ఉ-విలకు పదస్మర వినియముం సహజంగమక భుండీ కల్పాన్ని గ్రహించినట్లే. తెలుగువ్యవహారంలో పదాది అకారం ఎకర ఒకరాలుగా మారుతుంది. గడ్డ-గడ్డ. గరిట - గరిట. మగడు - మొగడు. "మొగడొచ్చి పిలిచెను పోయినవైన పామి."

పప్పుల-బోవుల. కన్నడంలోను ఇలామారడం కదు. ఇలాగే పండి పొందిఅయి, తవర్లం బవర్లంగా మారి, పొంది అని ఉడిపలకడంలో చేసుకున్న ప్రయత్నాన్ని బట్టి అదివర్లం మహాప్రాణంగా పరిగమించి భుండీ అయిఉంటుంది. ఇది ఈకారాంతం కావడం వల్ల స్త్రీలింగమని భ్రమపడేవంతుడ భుండీ, భుండీ కల్పాలు కల్పించబడ్డాయి. భుండీశో-పదంలో పండి ప్రాచీనరూపం తొంగిదూకున్నది చూడండి. పండికి పూర్వరూపం పండి. ప్రస్తుతం తిమిళంలో పన్ది. లేఫ సహిత నకారాన్ని ఉచ్చరించడంలో స్త్రీ ఉచ్చారణ విచ్ఛిన్నమగుచుంది; స్త్రీ గూడా అవుతుంది. తన-రండు=పండ్రెండు. పండ్రెండు మలయాళరూపం. పన్నెండు తెలుగువ్యవహారరూపం. పన్ది పండి అయింది తెలుగులో. పన్నె అనేరూపం వ్యవహార చ్యుతమైంది. పన్నె నేడు తిమిళ వ్యవహారంలో ఉంది. కనుక పండి పదం ప్రాకృతింగో మండో, భుండీ, భుండీశో, భుండీ అనే పెక్కురూపాలతో చేరిందని ఊహించడం అవసరం కాదు.

మండిలో=అపూప. భిక్షుగ్రిహేపం. ఇది తెలుగు కన్నడాల మండిగలు కాదా? మల్టో=గర్వ. ఇది మొరిటు, మోటు, మోడు కల్పాల వికృతి అమలం టాను. ముకందో=అమ్ర. ముమిడి. దీని పుట్టు

పూర్వోత్తరాలు చాల ఉన్నాయి. ముకందూరు చర్చిస్తాము.

హరీ పో=రావక. మండలేశ స్త్రీకాం వృత్తం. మనకు, కన్నడంవారికి హరీ అనేపదం ఉంది. ఇది మన్నకు పర్యాయం. చిన్న కన్నడానికి అలి అంటారు కొన్ని ప్రాంతాలలో. గోరీమహాదా అలి కాదు లాంటారు. అలి కాదు అంటే సుందరి గుట్టు. బొంగరా లాంటిలో నేలమీద సుందరి గిటుగిది దాని మధ్యన ఒక బొంగరాన్ని ఉంచుతారు చూచారా? అలా గీచే సుందరి గిరిని అలి అంటారు. అలాగే పిల్లలు ఒరిచేయి ఒకరుపట్టుకొని సుందంగా పెండెం కట్టి నీలవడాన్ని అలి కట్టడం అంటారు. కనుక ఈ అలే హరీ పో అయిందేమో! హరీ సం మంచే అలి కా మాడదూ అని ఎదుగు ప్రశ్న వేస్తారుకదా? కావచ్చు. కాని హేతుచంద్రుడు దీన్ని దేశపదంగా పరిగణించాడు కనుక నే ఈ శ్రమంతా.

మూడూ=పూ. పండెం. ఇది ఒడ్డు అనే తెలుగు పదం వికృతే అయి ఉంటుంది.

హరః=హ=మహిమ. గున్న పోతు. ఇదిఎగుమై (ఎమ్మె.క. ఎనుమ-తె.) నుంచి వచ్చి. సంస్కృతింగో చేరి అన్యార్థ వాదమైందని క్లిప్త రేవ కన్నడ నిఘంటువులో వ్రాశాడు. హేతుచంద్రుడు దీనిని దేశ అంటున్నాడు కనుక ఎదుమైనంది ఇది ప్రాకృతింగో చేరి ఉండవచ్చు.

హారణం=వస్త్రం. ఇది పోగువై, పోరణం-అనే ద్రవిడపదాలనుంచి వచ్చి ఉంటుంది. పోగువై అంటే కప్పుకొనే వస్త్రం. ఇంకా ఎక్కడ ఉన్నాయి ద్రవిడ పదాలు-ఇలా చెబుతూ పోయాను. బండి అరక్కోణంలో ఆగిపప్పుడు గాని తెలిలేను, ఎంతవేపు అయిందని. మరొక సమస్య వచ్చింది; టిక్కెట్టలేక నే బండి ఎక్కాను.

"చూచావా? నీకిది శిక్ష. తెల వారుజూను బండి ఎక్క మద్రాసు చేగో. తర్వాత హోరాహోరిగా పోటాడుదాం. ద్రావిడ భాషావాద పన్నెపాతం ముందుకొచ్చింది మీ కందరికినీ. సావ్యస్థ్యం కలుగా లంటే కొంతకాలం పడుతుంది." అన్నారు ఆవేదనతో ఆయన.

నేను బండిదిగాను. బండికదిలింది. సాహిత్యంలో అభిప్రాయ భేదాలను వ్యక్తిగత క్షేపణంగా భావించు కొని పకపకే ఈకాలం ఎక్కడ? అభిప్రాయ భేదాలువేగ; అభిమానాలువేగ. అభిమానాదరాలనూ, మానవత్వానికి సాహిత్యంలోని మరెవేదాలు అనురావనే ఆ సహృదయ విమర్శక పరిశోధకాగ్రణి ఎక్కడ? అలాటి ఉదాత్త హృదయుడు మరొకడు వాడు కనిపించలేదు.

—రామచంద్ర.

మాధవవర్మ : అతని సంతతి

శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ

[గతసంచిక తరువాయి]

మాధవవర్మ సంతతివారిలో పాహిత్య పోషకుడుగా పేరు ప్రఖ్యాతులు గాంచిన ప్రభువుడు తిమ్మరాజుని కుమారుడు బసవభూపాలుడు. అసంతతి కుమారుడు గంగయామాత్యుడి బసవభూపాలునికి మంత్రియై మన్ననలు పొందిన, దగ్గపల్లి గుగ్గయ తాను రచించిన వాచికతూపాఖ్యానమును, సం మల్లయ్య ఘంట సింగయ్యలు తాను రచించిన ప్రబోధ చంద్రోదయమును బసవరాజు మంత్రి గంగయామాత్యునికి అంకితమిచ్చియున్నారు. దూబరంట వారాయణ కవి బసవభూపాలుని యాస్థానకవి. అతడు తాను రచించిన పంచతంత్రమును బసవసరస్వతీన కంకిత మొసంగెను. పంచతంత్రమునందు బసవభూపాలుని వంశవారోక్తము మిట్లు తెలుపబడినది.

మాధవవర్మ వంశమునందు కొమ్మకనీకుడు పయించెను. అబ్బలదేవుడు, సింగభూపతి, వల్లభి నృపతి అనువారు కొమ్మకనీపతి పుత్ర, పౌత్ర, ప్రపౌత్రులు. వల్లభిరాయని తనయుడు తిమ్మభూపాలుడు. ఇతని యాత్మజుడే పంచతంత్ర కృతిధర్త, బసవనృపాలుడు. జెజవాడ కాసనమునందు మాధవవర్మ వంశములో మొదట పేర్కొనబడిన రాజు కంకమరాజుకొని కొమ్మకనీకుడు కాదు. కాసనము ననుసరించి యితని తనయుడు అన్నలదేవుడు కొని అబ్బలదేవుడు కాదు. కొమ్మ, అబ్బల కేవల నామములు ప్రామాదికములనుటకు సరికొనింపబడినది.

గంగయామాత్యుడు ప్రబోధ చంద్రోదయమునందు ఇట్లు వర్ణితుడయినాడు:

మాధవవర్మ భూమండ్రిరేఖ్యర వంశ
జలధికి పేరాజు చందమామ
యేరాజుదయతెల మెలవి విధేడించె
గపటాహిత మదాంకౌర ముడెగ
గజపతి సురథాణి గడి దుర్గములకెల్ల
నే రాజు వజ్రంపు బోరుతిలపు
మహిమచే నేరాజు ముఱపించె నలధికి

రథ పృథు మాంధాత్య రఘురమణుల
నట్టి సుగళాని తిమ్మరాయని కమార
వీర బసవతూపాచక్ర విభునిచేత
మన్న నలఁ గాంచి వించిన మహితుఁడితఁడు
మమజమాత్రుండే గంగయామాత్య వరుఁడు.

బసవ భూపాలుడును, అతని మంత్రి గంగయామాత్యుడును, వారికి తమ కృతు లంకితమిచ్చిన దగ్గపల్లి గుగ్గయ్య, నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య, దూబరంట వారాయణ పుటను సుకౌతికుని వీర సుదాన నక్కరలేను. పై పద్యములోని గజపతి సురథాణి యమదానికి గజపతి వంశజుడైన వృపాలుడు, మహారాజుని యర్థము. సురథాణి మలతాను పద వికృతి.

ప్రబోధ చంద్రోదయ ద్వితీయాశ్వాసానిని కృతిపతి యైన గంగయామాత్యుని సంబోధించుచు నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య లిట్లు మడివియున్నారు:

శ్రీకరవీక్షణ దాన వ
శీకర నరసింహ నృపవీకర నమవి
ద్యాకరణ చతుర్దశి వి
ద్యాకర ధీరంగమతి యసంతియ గంగా!
పూర్వోదాహృత పద్యముల యన్వయముకొంత చర్చకు తావిచ్చినది.

శ్రీకందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు తమ కవుల చరిత్ర ప్రభువుభాగము ద్వితీయ ముద్రణమునందు బసవభూపాలుని గురించి ఇట్లు వ్రాసి యున్నారు:

“గంగయామాత్యుని ప్రభుడైన బసవనృపాలుడు కొండవీటి రాజ్యమును గజపతు లాక్రమించుకొన్న తరువాత వారి గడిదుర్గముల కధ్యక్షియై పనులైనవ శతాబ్దోత్తర భాగమున నుండిన పామంతరాజు. బసవ మహిమని సచిత్తడైన గంగయామాత్యుడు ప్రబోధ చంద్రోదయము కృతినంపకముండే దగ్గపల్లి గుగ్గయ్య చేత రచియింపబడిన వాచికతూపాఖ్యానమును గృతి

నందెను...1465 వ సంవత్సర ప్రాంతమునందు శ్రీ వా
ఘరి ముద్దుమరదియైన దుగ్గవ కరితేత నాచికితూ
పాఖ్యాన మొంది కంకితము చేయుటదెను. అటు తరు
వాది 1470-75 సంవత్సర ప్రాంతమున నీజంట కవులు
ప్రబోధ చంద్రోదయము నీతిని కంకిత మిచ్చిరి. పెసరు
వాయనవ్యతంత్రాద్రి చంద్రుడైన2 మన గంగయూ
మాత్యుడు ముంగు కైమిని భారతి కృతిపతియైన
సాళువ వృసింహ వృపాలుని పరిపుడై యుండేట్లు
ప్రబోధ చంద్రోదయ ద్వితీయాశ్వాపాది పద్యగుణలన
నెరుగవచ్చును." ..... "నీరు (వరాహ పురాణ
కర్తలు) తమ ద్వితీయ గ్రంథమైన వరాహ పురాణ
మును కృష్ణదేవరాయల తండ్రియైన శుళువ నరసింహ
రాయని కంకిత మొనర్చిరి. ఈ యాశ్విర నరసింహరా
జప్పటికి రాజుగక కైమిని భారతి కృతిపతియైన
సాళువ శుంక నరసింహరాయని దండవాగుడుగా నుం
డెను. ఈశ్వర నరసింహరాయలు 1487 వ సంవత్స
రమునందు కర్ణాటాధీశ్వరుడయ్యెను. అతడు రాజ
కాకముండే వరాహపురాణ ముని కంకిత మొనర్చబడి
నందున 1487 వ సంవత్సరమునకు పూర్వమునం
దనగా 1480-85 సంవత్సర ప్రాంతములయందు
వరాహపురాణము రచియింపబడి యుండును." (పుటలు
689-41).

దగ్గపల్లి దుగ్గవనుననించి వ్రాయునప్పుడు వారు
"అటు తరువాతి నీకవులే తమ వరాహపురాణమును
1509 సంవత్సర ప్రాంతమునందు రాజ్యపాలనము
చేయుచుండిన కృష్ణదేవరాయని తండ్రియైన నరసింహ
దేవరాయనికి కృతి యిచ్చిరి." (పుట 611) అని చెప్పి
యున్నారు.

మాబగుంట వారాయణకవిని గురించి వ్రాయు
సందర్భమున పంతులుగారు బ ప వ భూవరునిగురించి
యిట్లు నడిపి యున్నారు: "... బసవవృ పాలు వి
కాలము 1470-80 సంవత్సర ప్రాంతమునందు పుష్ప
మగుచున్నది.....1460 మొదలు 1490 వ సంవత్స
రములకు నుండిన యంతరి గూడుత్యుని కాప్రప్రభు
డైన తమ్ముడు బసవ భూపాలుడు 1470-80 వ సంవ
త్సర ప్రాంతములయందు నుండెననుటకు సందేహము
లేదు.-" (పుట 654).

క్రి శేషునకు అయ్యతరావుగారు విజయనగర
సామ్రాజ్యమందలి ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రనునందు
బసవభూపాలుని గురించి యిట్లు వ్రాసియున్నారు:

"బసవ భూపాలుడు (క్రి. శ. 1480 సం. ప్రాంత
ములలో రాజ్యముచేసి రంగరంగ తైరవుడనియు, రసిక
శిఖానుజీయినియు, మహా విద్వాంసుడనియు, మన
చరిత్ర ప్రియుడనియు వింకే పేమో యి లేక సుగుణము
లకు నెలవనియు గవులచే ప్రస్తుతించ బడినవాడు.
ఈతడు కళింగ భూపతులకు గజపతులకు కుడిభుజముగా
నుండి వారి దుర్గములకు కైజపు కవాటముగా నుండె
నట. ప్రథమమున విజయనగర సామ్రాజ్యములో
సానుంత రాజుగానుండి యొకవంక 'దన ప్రభువుల
దౌర్బల్యావస్థయు, మరయొక వంక గజపతుల విరా
ఘాటాటాపములు జూచి గజపతుల పక్షమువలె వారి
కుడముగిరి రాజ్యమును స్వాధీనపరచి తాను బలమైన
సహాయుడుగా నుండె'నని తలంచుట సరియైనదని
నోచుచున్నది. బసవ భూపాలుడు విద్యార్థియు
దును, గవీశ్వరులకు బట్టుగొమ్మయు వగుటచే నతనికాల
మునగ దాంధ్రకవిత్వము తాగుగ విలసిల్లి నది. ఈ
మహానీయుడు మనుచరిత్ర ప్రియుడని వర్ణింపబడినాడు
...కావున ఈతడు కృష్ణదేవరాయల కాలములోనూడ
నుండెవా?" (పుట 107).

వారే నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్యలను
గురించియు, ప్రబోధ చంద్రోదయమును గురించియు
వ్రాయు సందర్భమున బసవరాజుగులనుగురించి యిట్లు
నుడిపి యున్నారు:

"మాగవల్య వంశియుడైన యీ బసవరాజు
ఉదయగిరిరాజ్యము నేలను కళింగాధీశ్వరులైన, గజ
పతులకు సానుండుడై వారి పక్షమున దినయావద్దల
మును వినియోగించుచుండెను. బసవరాజు లేక
యితనితండ్రితుకు తమ్మురాజు యువకుగిరి రాజ్య
మును గజపతులకొకరు జయించి దానిని వారి స్వాధీన
ములో నుంచెను. సాళువ నరసింహరాయలు విజయ
నగరరాజుల పక్షమున నా ప్రాంతదేశమునంతయు
లోబరచుకొనినను ఉదయగిరి దుర్గము మాత్ర మితనికి
కైవసము కాలేదు; కాబట్టి బసవరాజు గజపతుల
కొకగొప్ప ప్రాంతరిక్షకుడుగా నుండెను .....ఈ
మంత్రీశ్వరుడు బసవరాజు నొద్ద ప్రధాన పని
వుడుగా నుండిన చెంద లూరి గంగయూ
మాత్యుడు రాజనీతియందు సహాన ప్రజ్ఞగలిగి
యువకుగిరి రాజ్యమును దినుకు ప్రబల
శత్రువులైన విజయనగరరాజులకు లోబరకుండా గానా
దుటయేకాక యారాజుల దండనాయకుడైన సాళువ

వృషింహరాయలను దవకు వసునిగా తేజికోనెవట, “వృషింహదృపతివశీకర నాయవిద్యాకరణ” అని ప్రత్యేక చంద్రోదయమున జెప్పబడినది. ఈ వశీకరణ విధాన మేదా యిదమిత్యుని గ్రంథమున లేదుగాని పాశుర వృషింహరాయ లొకానొక సమయమున యుద్ధములో తీవ్రగ్రాహముగా పురుషోత్తమ గజపతికి జిక్కిపట్లు గ్రంథాధార ముండుటచేతను రాజనీతి కోవిదుడగు గంగయ్య తనవయస్సెప్పుగ్యమున నిట్లు వృషింహరాయ లను పట్టించె నేమోయని యూహింపవచ్చును. ....కం. పీఠేలింగంగాలు ఈ విషయమును గురించి వేరభిప్రాయమును గనుపఱచినారు. ఆయన తన యాంధ్రకవులచరిత్రములో పండితులయ్యి, ఘంట సింగయ్యను గురించి వ్రాయుచు “వృషింహ దృపతివశీకర నాయవిద్యాకరణ” అను విశేషమును గురించి యీ క్రింది విషయముగా నూహించినారు. ‘గంగయామాత్యుడు ముందు జైమినిభారతకృతిపతి యైన పాశురవృషింహరాయలయొద్ద సచివుడై యుండినట్లు తెలుపవచ్చును. ఈ యూహ పరికొదని నాకుదోచుచున్నది. ఏలయన గజపతులయొద్ద మంత్రిగా

నున్న కాలములో గృహింపబడిన గంభములో శత్రు రాజానొద్ద చానుమంత్రిగా నుండినట్లు వ్రాయించు కొనునని యూహించుట యసంగతమని తోచుచున్నది. కనుక వృషింహరాయలను తీవ్రగ్రాహముగా బట్టించుటయే గంగమంత్రియొక్క నాయవిద్యాకరణ మహత్వ ముని నిర్ణయింపవచ్చును.” (పుటలు 215-16.)

దూపగుంట వారాయణ కవిని గురించి వ్రాయు పందర్పమున శ్రీ చాగంటి శేవయ్యగారు తమకవి తరంగిణి (పం. 6)లో బసవవృపాలని గురించి యిట్లు వ్రాసియున్నారు. “కృతిపతియైన బసవగూపాలు జేప్రాంతమువకు రాజుగా నున్నదియు గ్రంథమును బట్టి నిర్ణయింప పాద్యపడలేదు...తెయ్యవృపాలని కావనములు ఉదయగిరి పైని గవ్వదురుంట్టచే నాతని నివాసము ఉదయగిరియని నిశ్చయింపవచ్చును. ఒక కావనములో (ఆ కావన మేదియో కవితరంగిణికి ద్తలం తెలుపలేదు) ‘బసవవృపాలుడు ఉదయగిరి శేరి నట్లుండుటచేత కృతిపతి నివాసము ఉదయగిరియనుట నిశ్చయము” (పుట 81). “ఈ బసవవృపాలుడు గజ పతులకు సామంతుడై యుదయగిరిప్రాంతమున నున్న

రచయితలు కావలెను

హిందీ, ఉరుదు, పంజాబీ, బెంగాలీ, అస్సామీ, ఒరియా, తమిళ, తెలుగు, మళయాళ, కన్నడ, మరాఠీ, గుజరాతీ, సింధి భాషలలో న్యతంత్ర రచయితలు లిటటస్ లిమిటెడ్ వారికి కావలెను. ప్రకటన సమాచారములు తెలుపుచూ, కథలు వ్యాసములు, యీ రచయితలు వ్రాయబడగోరుదురు. వీరికి మంచి ప్రతిఫలము ముట్టజెప్పబడును. అనుభవపరులైన రచయితలు, తమ రచనల సమూహాలతో దరఖాస్తు చేయవలెను.

ఫోన్ }
246011 }

చీఫ్ కాపీరైటర్,
లిటటస్ లిమిటెడ్

దుగల్ హౌస్, రోడ్ 3, బాక్ బేరిక్ల మేషన్-బాంబాయి-1

వాదనియు, వారాయనకది యుదయగిరి సమీపము నంగున్న దూబరుంబనివాసియనియు నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును."

బడవఘోషాలుగు (క్రీ. శ. 1450-1500 సంవత్సరముల నడుమనున్న వాదనియు, 1470 ప్రాంతము దూబరుంబ వారాయనకవిచే పంచతంత్రమును కృతినంది యుండుననియు (క్రీ శేషయ్యగారు వ్రాసియున్నారు. వీరునందినల్లయ్య, ఘంటసింగయ్యలు రచించిన ప్రబోధ చంద్రోదయ రచనాకాలమునుగురించి దర్పించు సందర్భమున తద్వర్గింభద్రతీయాశ్వాసాదిని కృతిపతిని సంబోధించుచు వ్రాయబడిన "క్రీకర పీఠిక వాన క్రికర నరసింహస్వప వీకర నయవిద్యాకరగా..." అను పద్యమునుగురించియు, గంగయామాత్యునిగురించియు నిట్లు వ్రాసియున్నారు.

"(ఈ) పద్యమునుబట్టి పెసరువాయాస్వయ వంశాద్భివృద్ధుడై వ మన గంగయామాత్యుడు ముందు శైమినిభారతకృతిపతియై సాలవనృపాలుని పచిత్రుడై యుండినట్లు తెలుగవచ్చును' అని (క్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు కవులచరిత్రమున వ్రాసియున్నారు. (క్రీ శేషమళ్ళి అయ్యగారావు పంతులుగారి యాహ సంకీర్తనంపక 'నరసింహస్వపవీకరనయ విద్యాకరగా' అనువాక్యమునకు వీరేశలికాని సర్థియును కల్పి యున్నాడు. 'నృసింహరాయలను జీవగ్రాహముగా బట్టించుటయే గంగమంత్రయొక్క కయవిద్యాకరగా మహత్వముని నిర్ణయింపవచ్చును' అని (క్రీ అయ్యల రావుగారి రభిప్రాయపడియున్నాడు. వీరి యభిప్రాయమే సమంజసమైనది. గంగయమంత్ర పునఃప్రతిమ గజపతియొక్క మంత్రయుగాదు; సాళువ నృసింహరాయల మంత్రయునుగాదు. ఇతడు బడవనృపాలుని మంత్ర. ఈ బడవనృపాలుడు గజపతికి సానుండుడైనట్లును ఉదయగిరిని జయించినట్లును వైది వ్రాసిన సీసపద్యములోని 'ఏ రాజాదనతైల మెలమిని కేడించె, గపటాహితి మదాంధకౌం మనెన, గజపతి మరథాణి గడినర్గముల కెల్ల వేరాజ వజ్రంపు బోరుతిల్లు' అను వాక్యములవలన తెలియుచున్నది. సాళువ నృసింహరాయని జీవగ్రాహముగా బట్టకొనుటలో మిగులు ప్రతిమ గజపతికి బడవనృపాలుడు విశేషసాహాయ్యము చేసియుండును. ఆ ఘనకార్యమును సాధించుటకు గంగయమంత్ర బుద్ధిచాతుర్యము ప్రధానకారకమై యుండును. ఈ భావమే 'నరసింహస్వపవీకరనయ విద్యాకరగా' అనువాక్యములో నూచింపబడినది. పురు

షో తమగజపతి (క్రీ శ. 1366 మొదలు 1393 వరకు రాజ్యముచేసినవాడు. సాళువ నరసింహరాయలను 1387 ప్రాంతమున పట్టుకొనియుండును. (క్రీ శ. 1370 ప్రాంతమున ప్రబోధచంద్రోదయము నీకవులు రచించి యుండును. సాళువ నరసింహరాయలు గజపతితో పంధి చేసికొని విడివడియుండును. గంగయామాత్యునికు విద్యుట పీఠ (రాది మల్లయ్య, ఘంటసింగయ్యలు) గుఱున నరసింహయకు వాక్రయించి సాళువ నరసింహవాడుకుని జీవితకాలములో (క్రీ వరాహపురాణమును రచియించి యుండవచ్చును. గంగయామాత్యుడు గజపతులయొద్దగాని, సాళువ నరసింహరాయలయొద్దగాని మంత్రగా నుండియుండె నేని ప్రబోధచంద్రోదయములోగాని, వాసికేతాపాఖ్యానములోగాని యీ విషయము చెప్పబడకుండ నుండెను." (పుటలు 134—135)

శ్రీ చాంటి శేషయ్యగారు పునఃప్రతిమ గజపతి (క్రీ. శ. 1468 మొదలు 1497 వరకు రాజ్యమేరినట్లు గ్రాయుటకు బహుళగా పారపాటన (క్రీ శ. 1383 మొదలు 1393 వరకు కేరినట్లు వ్రాసియున్నాడు. (క్రీ అయ్యల రావుగారును, (క్రీ శేషయ్యగారునుకూడ ప్రబోధచంద్రోదయ ద్వితీయాశ్వాస ప్రథమ పద్యమున వచ్చు నరసింహస్వపతి సాళువ నరసింహరాయలే యనియు, (క్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారును వీరునుకూడ బడవనృపాలుడు గజపతుల సానుండుడై వారి గడినర్గములను పరిపాలించెనియు చెప్పియున్నాడు. అంతేకాక వీరందఱు బడవరాజును, ఆతని సచివుడు గంగయమంత్రయు అంతియు గ్రహింప కృతులకాలమునుకూడ వేరువేరు విషయల నిర్ణయించిరి.

తత్పురాయని భువగుడైన బడవఘోషతి గజపతి సానుండుడేవా? అతిడేవా ఉదయగిరి గుర్తమును సాధించిది? అట్లయిన దారి పెప్పడు సాధించెను? ఎవరి పక్షమున సాధించెను? ఆతని కాలమేది? పూర్వోక్తకవి, వాఙ్మయ చరిత్రకారులు చెప్పిన ఈ విషయములంగికార్యములవలనా కాదా? ఈ విషయములన్నియు విచారణీయములు. ఇందుకు ముందు కలకము గజపతుల చరిత్ర కంటి సంగ్రహముగ తెలిసికొనవలసి యున్నది. (సశేషము.)

1. కవుల చరిత్ర (మొదటి భాగము), పుట 132.

2. గంగయామాత్యుడు పెసరువాయాస్వయమని (క్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారును, (క్రీ అయ్యల రావుగారును, (క్రీ శేషయ్యగారును వ్రాసియున్నారు. అతడు కాశ్యపగోత్రుడు. అతని యల్లివారును పెసరువాయాస్వయలే; కాని వారు మాధ్యల్లిగోత్రులు.

కలగూరగంప

బామ కలాపం శ్రీ తుమ్మలపల్లి సీతారామరావు

త్రై ల్యుతికంలో ప్రతిభావంతులై భారతరాష్ట్ర
కోవిదులైన భాగవతులకు పుట్టింపులు కూచిపూడి
గ్రామం. వీరు భాగవత వాటకములు ఆడుటవల్ల భాగ
వతులని వ్యవహరించబడినారు. ఆంధ్రదేశంలోని యీ
గ్రామంలోనే వాట్యుకోవియం కాలటానికి స్థానికు
లొక బలిహారం చెప్తున్నది. క్రీస్తుశకం 11వ శతా
బ్దంలో జీవించిన వారాయణ యతీంద్రుడు, ఆయన
శిష్యుడు సిద్ధేంద్రయోగి 'పారిజాతపహరణ'ను పే
రసభావనముల సీతమై, వాట్యుభిషయోపయుక్తమైన
శృంగారరూపకం వ్రాశారట. వీటిని భామకలాప
మన్నాడు. సిద్ధేంద్రయోగి కూచిపూడి గ్రామంలోని
బాలకులలో పెరిగినపున్న సమాజగావాభినివేశమును
గుర్తించి ముద్దుడై వారికి భావగాతాభాషన మాలతో
శిక్షణమిచ్చి, వారిచేత పారిజాతపహరణ కథను,
శింకర భవతత్వగులయోగుల ప్రయోగము చేయించా
డట. తదానంతరం వాట్యుకోవియం తమ జీవితమును
అంతిము గారించుకొనిన ఆ గ్రామీణులకు ఆయన
కులదైవతమై, సకలాభివృద్ధి కలిగిస్తున్నాడని, వారి
విశ్వాసం. ఈ గ్రామంలోని బ్రాహ్మణ కుటుంబముల
వాని గడిచిన అయిదు శతాబ్దములనుంచి తమ మగవల్ల
లకు ఏకవధి చెప్పుకొంటుంది, కాలికి గజైట్టించి,
స్థానికాలయములో వాట్యునిద్వారా తొలిశిక్షణ ప్రారం
భించటం వంశపారంపర్యంగా యితీవలెవరకు, అమిత
శ్రద్ధాభక్తులతో అనుసరించబడుతున్నది. వీరి భాగ
వతులనే పేరు సార్వకమైనది. వీరు ప్రవర్తించేది వాట
కములు భాగవతము లని వ్యవహరించబడినవి. వృత్త
రూపకములైన యక్షగాన ప్రయోగములలో వీరు
సిద్ధపాస్తులు. కూచిపూడి వాట్యు ప్రాంతాయమునకు
విశిష్టతను సమకూర్చిన వాట్యులలో భామ కలాపం
ప్రఖ్యప్రసాదం పొందుతున్నది.

భరతముని పేర్కొనిన రస నాట్రములలో ప్రధాన
మైన శృంగార రసం చిహ్నితేది భామకలాపము. భాగ
వతులలోని పారిజాతపహరణం ఇందలి యితీ
శృతియు. ఈకలాపములో కలహంతరిక, గన్విత అయిన
వాయిక సత్యభామ విషలంధి శృంగారమును, శృంగార
రహలంబనములైన విభావానుభావ సాత్విక వ్యభిచారి
భావాలన్నీ వాట్యు గావాభినయములలో వ్యక్తము
గారిస్తుంది. ఇంక వాయిక వ్యాకులకడైంది సభివో
తన దుఃఖమును, మకోభావములను వివేరించుకొని
వాయుకుని వద్దకు సాంతివన వననముతో రాయబార
మంపుతుంది. అంతిమపూర్వము వాయుకుడు కడు అను
కూలుడై ప్రేమతో గర్తించిన ముచ్చటలను వాయిక
తలచుకొని, ప్రృతి విషమపరిస్థితులవలన కలిగిన
హృదయ విచారకమైన దుఃఖమును వెల్లడిస్తుంది. కలా
పములో కథాసంగ్రహమునకంటే రసస్పృగమైన
భావచిత్రణ నైపుణి సామాజికులకు అలంకారిక వైభ
వమును సాక్షాత్కరింప జేస్తుంది. రసోదయ రసా
స్వాదవాసందాసుధియు సామాజికుల సహృదయ
చిత్తశ్రుతివిధ ఆధారపడి ఉంటుంది.

కూచిపూడి భాగవతులలో పురుషులే స్త్రీ
పాత్రలు ధరించవలెనని సిద్ధేంద్రయోగి ఆదేశమెట్లు
కనపడుతుంది. అందువలన ఈ గ్రామములో వాట్యు
కళను అభ్యసించిన వారందరూ తమజీవితములో ఒక
సారి అయిన భామవేషం కట్టివుంటారు.

ఆ హా ర్య ము

సత్యభామ సౌందర్యగర్విత. ఆమెకు విశువార
ముల సామ్యులున్నది. ఆకాలములో స్త్రీలు ధరించిన
అన్ని ఆభరణములతోను భామవేషమును అలంకరిస్తారు.
శిరోధూషణములలో చిన్నజడ, పెద్దజడ, రాగిడి,
నూర్లుడు, చంద్రుడు, పాపలపిండలు, చంద్రవంక,
లిమలపాకులు, కేరికి, కుర్రాయ్, కమ్మలు, పాపలచేర్లు,
బులాకి, వత్తు, ముక్కుపుడక, పట్టెక, పతకములు.

చిలకతాడు, తాయకులు, చిక్కలమొలతాడు, దండకదీయములు, చాచిలు, కంకణములు ప్రధానమైనవి.

భామజుకు ఒక ప్రాచీనగాథ ఉన్నది. ఇది అపూర్వశిల్పి అయిన మయునిచేత నిర్మించబడినదని; దీనిలోని చిక్కలు నక్షత్రములకు సంకేతాలని అంటారు. సాంద్యకలి అయిన స్త్రీకి జప గర్వకారణము అలాగే, సాంద్యరాశి అయిన సత్యభామకథా ప్రారంభమునకు ముందు తనజపను తెలిపెనుచి ప్రేక్షకులకు కనపడునట్లు చేసి, దాని మాహాత్మ్యమును వర్ణిస్తుంది. అంతేగాదు తన భరతశాస్త్ర ప్రవీణతను, అధిగమించగలారు ప్రేక్షక సందోహము నంగుండిన యెడల తనను జయించరన్నప్పటి సవాలుచేయుట అని దీని అంతరార్థముగ భావించబడుతున్నది. అట్టి విషయన ఎవరని ఎదిర్చి జయించిన, జపను భాగించుట పరాజయ చిహ్నముగ పరిగణించబడెనని తెలుస్తున్నది. కాని యిట్టి ఉదంతములు కానరావు.

పాత్రలు

వాయిక-సత్యభామ. దురిక-చరిత్రై, సమవయస్కులురాలు. దీనిలో వంతపాలు పాడుటకు నియుక్తుడైన బ్రాహ్మణుడు హోహ్యులు, లోక విజ్ఞాన జన్యమైన నర్మలాపములు పూకుతాడు: ఇతనిని నూత్రిధాగిని చెప్పకొనవచ్చును. ఇతడు, పాశ్చాత్యవాదకములలోని విదూషకునివంటి వాడు కాదు: కథాసంవిధానకర్త. ఈయన నృత్యగానాభి నయములలో నిష్ణానుడై సమయస్ఫూర్తి, వాక్కు తుగ్ధము గలిగి ఉండవలెను.

క్రూరి, మృదంగము, వాయుకేబ్బతూర తంత్ర వాద్యము, నుకేబ్బముగల తాళములు, మంచి గజ్జెలు, భామకలాపమునకు అత్యవసరములు.

కథాసంవిధానము

జపవర్తన అవంతరము, యవనికను తొలగించగా, భామ సకలాభరణధూషితయై ప్రవేశిస్తుంది. ప్రవేశం లోనే ఆమె తన జపన వృత్తాంతమును, ప్రకృతిదైవ్య స్థితికిగల కారణము దురువులో యిలా ఆపించి చెప్పవలయుంది.

అనందకైరవి - చాపుతాళం

భామ! సత్యభామ! సే

భామ! సే పదియారువేల కోమలు లందిలోనా

రామకో, గోపాల మూర్తికి -

(మేనువాన వరు సత్య! భా!)

అట్టహాసము చేసి మరల -

నట్టై గలిచిన పారిజాతము

చెట్టు తెచ్చి వాడుపెరటా -

ఘట్టిగా నాటించుకొన్నా!

మరిమి స్రావణమై మూర్తులె యిందరిలోనా

చాల మునిగి బాసి తాళగ వయ్యారి సత్య!

వారి బాషి ద్వారకా నివాసుని కాసింటిలోనా

మరిమి పెంగొనిరతుల గూడినా వయ్యారి సత్య!

ఆ వెనుక సత్య తన విధుని పేరు సదలో తెప్ప

టకు విడిచుపడి, అయిన గుర్తులు కల్గిస్తుంది. చంద్రో

దయమతో ఆమె విరహ మగ్గులమై తన మృదయా ద్రిని

వెల్లడిస్తూ చంద్రుని, ములుముగారమును, పక్షిచాతు

లను దూషిస్తుంది. భామ తన వెతకు, క్రీ కృష్ణునికూడ

మన కనునకు గల కారణమును చెరికైతే, తెలుపుతుంది.

"చెవతలు ప్రారంభించిన యాగ విధ్వంసక

కార్యక్రమాలకు గోపవలందగ్గులు విశాస్త్రులై, అవద

నండి తిమను గాపాడుటకు వేగులైవయలేదని క్రీకృష్ణుని

కెరణబోధిస్తవనియు, అంతట ద్వారకావాసుడు తన

చిటికెన వేలిపై గోవర్ధన పగ్వతయుగెత్తి, వారల

గాపాడెననియు, ఒకవాడు ఆయన ప్రజ్ఞతోబలికను.

'స్వామి! పనునాల్గు భువనములను తను

మక్షిలో నుంచుకుని, చిటికెన వేలు మొనచే

గోవర్ధనమెత్తుట ఎక్కువా, లేక అట్టి వియ్యుల వన్న

దీను బిజ్జోబాగ్రముల గెత్తుట ఎక్కువా? అని ప్రశ్నిం

చిరిసి. సభ! జవాబుచెప్పకయే మొగము పగము

జేసికొని కయ్యదిగి ఎచ్చటికో పోయెనమ్మా! ఏమిసేతు

చెరి!"

అటపియ్యుట కరునములు, దికిలు పరికించి

నాయకునకు తన విరహోద్రివి వెల్లడిస్తూ కమ్ము

చ్రాస్తుంది.

"శ్రీమద్రూప మానినీ మానసాంభోజ మకరంద

పాన మిళిందాయన మానసులైన భూలోక భువ

నలోక మనదలోక తపోలోక శాగలోక సత్యలోక జన

లోక నిఖిలలోకాలోక సంరక్షణ వివక్షణులైన మాన

శాగ విజయకరుదాంక మివాంక జనకులైన శ్రీ

గోపాలకృష్ణ పాద పంకజహంబుల సన్నిధికి, సత్య

భామామణి యను యోమారత్నింబు, కర కమలంబుల

ముకుళించి, నిజవదన చంద్రివంబంబుపై హస్తంబుల

నిడి యత్యంత విరహకౌంతయై, అగణిత పాహుంగ

దంపప్రణామంబు లాచరించి ప్రాసుకోసన విజ్ఞాపన :-

“తమ కటాక్షంబువలన విచ్చట కుశలము, అచ్చట తమ నిత్యోత్సాహ, పక్షోత్సాహ, మాసోత్సాహ సంవత్సరోత్సాహాది వైభవములను అకులిత కరుణా సముద్రులై వ్రాయించిన నన్ను గ్రహించిన ప్రార్థించుచున్నాను. తిల పద్మంబులు తిమిరగ్రస్తంబులై మూర్ఖోదయంబును గోరుచందంబున, నా హృదయాబ్జంబు భీతిదీను పాదారవింద భాగ్యసంబు జేయుచున్నది. పిచ్చుకపై బ్రహ్మస్త్రంబు ప్రయోగింపదలవా? నే పగదానైతివా? తమ కటాక్ష కౌశల్యంబుచే నా కిరణంబు కుష్మీధూతం బయ్యె ననుటకు మదియాంకుశీయక రత్నంబు హస్తకంఠం బగుటయు, హస్తకంఠంబు గైవేయం బగుటయు, గ్రైవేయంబు మేఖలాద్యాధరణం బగుటయు పాక్షిధూ తింబులు. వరకాసురుని యుద్ధంబునకు మెచ్చి శుక్తింత పిరిరణరంగంబున, నను గాఢాంతంబున జేసి నన్నంక మధ్యంబుననిడి నా నగుకుదంబుల మీ నఖ్యాగ్రంబు లచే మీటుచు, భావమనోహర! తిలోకాభిరామా! నిను బ్రాయ మమీ యటంచు బాసలుజేసి, కలు కలున గీరించి, తమగుల్పి మరుణం దలవా? తమకు నిరవర్య నిరతికలు సాధారణ సౌందర్య చామ్య గాంభీర్య వాత్సల్య పరిపూర్ణలరియు, శుద్ధిత్తి స్థితి లయకార కాది కర్తలనియు, దుష్టనిగ్రహ, శిష్ట పరిపాలకు లనియు, మజ్జనకుండల సత్తాశక్తు, మూర్ఖుని యను గ్రహప్రపాద లబ్ధులైన, శివంతికమణి సహింతుకు నను సమర్పించిన దీపంబు మొదలుకొని, నాయం దిత్తింతానురాగులై, నన్ను తులితముగ, చతురంతల కుభయింపంజేసి, దీదిన ప్రవర్ణమానంబుగా, మగువం జాలని మహేంద్రసిల మరకతి మాణిక్య వజ్ర వైదూర్య గోమేధిక పుష్కరరాగ ప్రకాశిత కంకక వాటంబులను, కుంభకుద్ధ్య గవాక్ష వేదికా సోపానంబులు నలు పద్మల నమర్చిన పచ్చపగడంపు తిరణికోళ్ళి, దోమతెర పట్టె మంచముపైన, చావీతి బంధవాన దమత్కృత్రిమ బంధంబుల తృప్తిలంజేసి యిప్పు డా గుక్మలోపతి యందు, పూర్ణానుగ్రహంబుపై నాయం దింత నిర్దయత్వంబు విహించదలవా? నను మాయ మగుండు విరిశింతుల పుంభానుపుంభంబులుగా నేయు చుండె. నే బావి తోచక మనోజ మనోహ యమచు, మొక్కుచు గ్రుక్కియున్న నాయుడ ద్రిమ్యురియకు పద్మారి వేడివిన్నల గాయుచుండెను. అత్తి నాచిత్రంబు తిత్తిరిల్లి నది. అత్యుత్తమంబైన

శిష్యాత్వము కర్తృత్వమే నోచినది... నవరసరసక శిఖా మణి! నావిన్నపం బాలించి నన్ను కృతార్థురాలం జేయు ప్రార్థించుచున్నదాన. అట్లున సారథి! యదుకు లాంభోధి చంద్రా! కుభ్యం నమస్తే, నమస్తే, నమస్తే నమః.

“క. చిత్రజని బాధకోర్కక
తిత్తిపడి నానీనాను తప్ప యెప్పో
చిత్రమున గినియకును ప్ర
త్యుత్తమును బంప జేగుమంటి చుకుందా.
“క్రిమతు భానులేశనకు
చిల్కలరాజుకు వన్నె కానిన్
భామిని విన్నపంబు నిను
బాసిన నాటికి నేటికింక యా
కాయకు పుష్పపాణములు
గ్రమ్ముక వేసిను తాళబల యిం
శేనుని విన్నవించు నిక
ఏమి లభింతును చూచికామణి!

చిగవాహా:
“క. క్రితమణి నాయకునకు
మారజనకునకు ననంత మంగళ నిధిన్
నారామణునకు సతిత
ద్యౌరకవాసునకు హరికి వైకుంఠునకుక.”

సౌందర్యగర్విత అయిన సత్య యీ లేఖలో పొందుపరచిన భావములలో సుంభోగ విప్రలంభ శృంగార రిపానుభూతులే గాక, క్రిష్ణమూని దివ్య మహిమను గూడ నుద్ఘాటించి, ఆయనయందలి దివ్య మును శుభ్రగివ తెంపు ప్రోంగకమాతున్నది.

దూతికను నాయకుని కడకు బంపిన సత్య, ప్రియగమన సందేశమునకై, (విరహోత్కంఠయై) నిరీక్షిస్తుంది. దూతిక రాకకు రెడవైనందుకు, సత్య ఆమె చిత్రనైర్మల్యమును శంకిస్తుంది. ఆమె చిట్టచివరికి దూతికతో కలిసి కృష్ణుని సన్నిధికి జేరుకుంటే దుక్కుజీ నదవతుండున్న ద్యౌరకవాసుని సన్నిధికి జేర బోయిన సత్యకు తన సవతితో వాక్కులనాడు ప్రారంభమై, తుదని ఇరువురు సమావాసం పొందుతారు.

అప్పుడు సత్య స్వీయనానుకూలమగ్రహం కోసం ఆధ్వరిస్తుంది.

విశేషత
భామికలాపమును అడి పాడి ఆధినయించెడి నటునకు నృత్య, గానాధినయ తాళిపరిజ్ఞానము,

అలంకార సూత్ర పరిచయము, అపారభౌతిక విజ్ఞానము లెన్నగ నుండి తీరవలెను. అందువలననే భామకలాప ప్రయోగము నటుని ప్రజ్ఞా విశేషమునకు వరపురాయుగ పరిగణించి బహుకున్నది. భామకలాపములో వాయి కయే ప్రధాన ధూమిక. విభిన్న విషయ చిత్రణ, వివిధవిషయములను ప్రకృతి స్థితికి సమన్వయించుట, ప్రధానవిషయమునకు అలంబనములైన విభావాను భావ స్థాయి భావాలను అభినయమునందు ఒప్పించి, తునున స్ఫురైన సామాజికులకు సానందానుభవము కలిగించుట, భామ కలాపముయొక్క విశిష్టగుణములు.

భామ కలాపములో కేవల నబడిన వన రిహ రిము, దిండ్రదూషణ, మన్మథ, మలయానిల, పశుపత్యై దుల దూషణ మొనలగు ఉదంతములు ప్రబంధ సంప్ర దాయము ననుసరించుచున్నవి: శిశునాపశికునములు, అసమయముల నిరూపణ, రచనకు దిశ నిర్ణయము, వశి కరణ కుపకరించెడి ఒవధి ప్రక్రియలు, వీటి విరుగుబు లాతీయమైనవి; కాస్తాధారములు కలిగినట్టివి. వీటివల్ల అపారమైన లోక: విజ్ఞానము స్ఫూర్తిక మాకున్నది.

నాట్యాభినయోపయుక్తమైన దగువులు కూచి పూడి నాట్య సంప్రదాయమునకు ప్రత్యేకతను నిరూ పిస్తున్నది. ఇటీవలువులు భామకలాపంలోను, యక్షి గానములలోను ప్రకృష్ట స్థానం వహిస్తున్నది. భామ కలాపములో వృత్తిములు, ద్వైపదలు, కందార్థములు ఉన్నవి. వీటిని గానముచేయుటకు రక్తిరాగములైన కాంధోజి, ఆనందభేరి, ముఖారి, శంకరాభేరిము, నాదనామక్రియ, మోహన, శ్రీరాగము, కల్యాణి గ్రహించబడినవి. ఇవివాక్యచాతురీ, గుర్త కాంధోజి, పంతులరాళి, మారున, పున్నాగ, నాటకురంజి, రేలపి, దర్బాగు, కీరవాణి మొదలైన రాగములు కూడా ధారాళముగ నుపయోగించబడినవి.

భామకలాప ప్రయోగమునే నడి నటునకు దీర్ఘ కాలక్షిణిగామవల్ల నేకాశిల ములవనగలదు. నాట్యగానా భినయమునకు దాదలమైన యానాట్య విశ్వాసము కూచిపూడి నాట్యసంప్రదాయమునకు తల మానికము వుంటిది. ఉదాత్త భావగర్భితమైన యా నాట్య విశేషము తిరితిరములనుండి కూచిపూడి భాగవతులకు ముంజేతి మకురమై, సామాజికులకు వారి మానసికమైన అంతిముల ననుసరించి రసానుభూతిని గలిగించుచుండి నది. కాని యా భాగవతుల కుటుంబములలో యిటీవరి కాలంలో నాట్యాభినయకళపట్ల విరచిని విము

ఖత్వమువల్ల, చాలకులకు నాట్యోద్యోగ శిక్షణమిచ్చుడి యాచారము చెనుకబడినది. కాగా, అభినయ పరిపుష్ట మైన భామ కలాపమును ప్రయోగించగల ఆచార్యులు, సాధకులు ఏకైకంగా కనపడుతున్నారు. వీరి నాట్య సంప్రదాయమునకు సంబంధించిన సాహిత్యము విశేష భాగము విభిత్తప్రతులలోనే ఉన్నది. క్రిందటితరముల వారిలో, వీరిలో కొందరు పండితులుండేవా, క్రతు క్రమముగ యీసంతతి వారిలో విశ్వాగంగులు, కాస్త్ర పరిచయము లోపించుటవల్ల, యానాట్య సంప్రదా మునకు సంబంధించిన విభిత్తపు స్థకములలో శేఖర దోషములు కనపడుతున్నవి. ఇటువంటి బహుళస్థానిత్య ములలో వీరి ప్రయోగములు జరుపబడుతున్నవి. సామా జికులు యిట్టి ప్రదర్శనములను కూక సాదరముద్ధితో జూచి, యానాట్య సంప్రదాయమునకుగల పూర్వ ప్రతిష్ఠ దృష్ట్యా సంతృప్తి తెందుతున్నారు.

ప్రాచీనమైన ఆంధ్రుల నాట్య సాహిత్యమును పరిష్కృతియజేసి, గ్రంథములు ముద్రించుటకు దోహదము గావించి, యా నాట్య పునరుద్ధరణమునకు కుసంఘటిత విధానమును రూపొందించవలసిన బా్యత ఆంధ్రప్రదేశ్ సంగీత నాటక అకాడమి యంగున్నది.

మోటిఫ్ భావనాంకురమే

శ్రీ ఆమంచర్ల గోపాలరావు

మోటిఫ్ (Motif) అనునది ఫ్రెంచి (French) పదము. మోటిఫ్ కు ఆంగ్లములో మోటివ్ (Motive) అనే అర్థము. కాని కళాపరిభాషలో ఫ్రెంచిలో మోటిఫ్ అను పదమునకు ఆంగ్లములో మోటివ్ అను పదము పూర్తిగా అన్వయించదు. నేటివరకూ కూడా కళాపరిభాష ఆంగ్లమున కూడా సంపూర్ణముగాక వృద్ధి అగుచునే ఉండుటచేత, అనేక ఫ్రెంచి పదములను కూడా వాడుట జరుగుచున్నది. మోటిఫ్ అనే పదమును కూడా అట్లే ఆంగ్లములో వాడుచున్నారు. కాని షెల్డన్ షేనీ (Sheldon Cheney) అను ఒక అమెరికా విమర్శకుడు, ఈ పదమునకు బదులుగా "మోటివేటింగ్ ఫ్రాగ్ మెంట్స్" (Motivating fragments) అని సంపూర్ణముగా ఆంగ్లాన్నీ వాడినాడు.

ఈ మోటిఫ్ అనేపదమును ఆధునిక పాశ్చాత్య విమర్శకులు వాడినట్లే, నేను కూడా కొన్ని పరిభాష

లోనే వాడినాను. కాని నాటకపరిభాషలో కాని, కవిత్వ పరిభాషలో కాని నేను వాడలేదు. ఆ పరిభాషలలో కూడా ఈ పదము వాడబడుచున్న మాట సత్యము.

తా. రా. గారు అనేక ప్రాచీన, వర్త ఆంగ్ల నిఘంటువుల నుంచి మోటిఫ్ అను పదమునకు నాటి వరకు ఉన్న వాచార్థములను విశదీకరించివారు. ఆ అర్థములలో ఒక వర్త నిఘంటువులో కనుపించు అర్థము లిది :

"A Constituent feature of a composition. An object or a group of objects forming a distinct element of design."

ఈ అర్థములు శిల్పపరిభాషకు చెందిన అర్థములే. ఇవిగాక తాను నిఘంటువులలో వెలికి శోధించిన సర్వఅర్థములను వారు శోధించి, మోటిఫ్ అనుపదము నకు "మూలభావన," "ప్రధాన భావన," అవసం నిరూపనమని, సలహా ఇస్తూ, "మరొక విధ్యాంశుడు కల్పవాధాతువు" అనడం ఎంతో బాగుంటుంది అన్నా రని వ్రాసి, ఈ విషయమై నన్ను "పరిశీలించాలని మనవి చేశాడు."

"కూన్యతాలోధిత్వో వీజం,
వీజాత్ వింబం ప్రజాతుతే
వింశేన వ్యాసవివ్యాసా..."

అని ఒక ప్రాచీన మూత్రము. యోగి ఆంతర్వ్యములో, పరమాత్మ రూపము నందుకొను క్రమము వీ మూత్రము నూచించినది. మన ప్రాచీనులు శిల్పిని సయితము మహాయోగి అనుటచేరిన, అట్టి మహాయోగులయిన శిల్పులు దైత స్యరూపములనే రచించుకొని కుక్రుని వాక్యముననుసరించి, ఉత్తము కళాకారుని ఆంతర్వ్యమున, దైవస్వరూపములు రూపొందు క్రమమును సయిత మీ మూత్రము నిర్వచింపగలదు.

శిల్పి, ఆత్మజ్ఞానాశేషమయిన శిల్పము, శిల్పి ఆంతర్వ్యములో ప్రభుమనన వీజముగా రూపొందుచున్నది. ఇదే అదివ వస్తు భావము. తిర్వాతి వింబ భావం (Conception). వింబమునకు తిర్వాతి ఉదయించు వ్యాసవివ్యాసము లన్న కల్పవా విశేషములు. శిల్పి ఆంతర్వ్యమున కల్పన (Composition) పూర్తి కాగానే, శిల్పి చేతులందు తియారగు శిల్పము రచనా

భాగము. (Execution) విజమయిన ఆశ్రేరిత (Spontaneous) శిల్పులలో, భావన, కల్పన, రచనలు ఏకముగా ఒకేసారి ఉద్భవించిన రీతి కన్పించును.

దీనిని శిల్పముల కుమక్రమించిన మన ప్రాచీన శిల్పి, ఒక సమాధి స్థితినుండు శిల్పమునకు భావమయిన వీజాన్ని కూన్యతనుంచి స్వీకరించి, తిర్వాతి ఆ వీజమును భావన చేసెడినాడు. కాని అదినుండి వేటివరకు దాదాపందరు పాశ్చాత్య కళాకారులు కూన్యమునుంచి గాక ప్రకృతి ఖంఠములనుంచే, తమ భావనకు అవసరమయిన వీజములను స్వీకరించుచున్న మాట వాస్తవము. అందుచేత వీరి భావనలు, కూన్యమునుంచి గ్రహించిన వీజములనుంచి గాక, ప్రకృతినుండలి మూలరూపముల నుంచి గ్రహించినవగుటజేసి, ప్లెన్ షేనీగారు, ఆ భావనకు మూలములయిన రూపములను "మోటివేటింగ్ ఫ్రాగ్ మెంటు" (Motivating fragments) అని, కొందరు విమర్శకులు మోటిఫ్స్ (Motifs) అని, అనుట సంభవించినది. అందుచేరి, భావనలు అంకురించిన రూపములగుటం జేసి, నేను వాటిని "భావనాంకురములు" అని అన్నాను.

కాని, ఈ భావనాంకురమును "మూలభావన" అనిగాని, "ప్రధాన భావన" అనిగాని అనుటకు వీలులేదు. ఎందుచేతననగా, వీజమునుండి భావన ఆయిన తిర్వాతి, ఆ భావనా వివ్యాసము కల్పవాభాగమే జగును. అందుచేరి మూలభావన అని, అంత్యభావన అని వేరుగా నుండువు. భావనకు మూలము భావము. భావనకు తిర్వాతి కల్పన. ఆ పయిన ఈ వీజమును "కల్పవాధాతువు" అనుటకుకూడ వీలులేదు. ఎందుకనగా, కల్పనకు ముందు భావనయే. "మోటిఫ్" అనునది ఈ భావనకు పయితము పూర్వసయిన ప్రకృతి యుండలి చిత్రకారుని ఆకర్షించి, అతని మనవిమునకు పాత్రమయిన వీజరూపము.

ఈ కారణముగా మోటిఫ్ ను నేను "భావనాంకురము" అని అన్నాను. విజముగా నేను శిల్ప పరిభాష ఆంగ్లలకు వలెనే మనకుకూడా అత్యవసరము. అందుచేరి, ఈ విషయము తా. రా. గారు మంచి పండితుల సెరివయినా విచారించి, తిరుపదములను సహేతుకముగా వివరించుచు నా కందజీవితయోధుల ఆ పదములను వాడుటకు నా కెట్టి అధ్యంతర ముండదు.

గ్రంథ విమర్శనము

‘సోటో వోచే’

[SOTTO VOCE]

[ఆంగ్ల వ్యాసపంపుటి. రచన : “విఘ్నే శ్వర” (శ్రీ ఎన్. రఘునాథన్) ప్రచురణ : రి. జి. పాల్ అండ్ కో., 4, ఫ్రాన్సిస్ జోసెఫ్ రోడ్, మద్రాసు-1. డిసెంబరు 1946. రూ. 852 పేజీలు. మేలిగం ప్రతి: వెల: రు 4 లు.]

[శ్రీ భాషా సుబ్బారావు సంపాదకత్వమున ఇది వరలో వెలువడిన ఆంగ్ల వార్తాపత్రిక “స్వలింగ్” పాఠకులకు, ఇప్పుడు వెలువడుతున్న “స్వరాజ్య” పాఠకులకు ‘సోటో వోచే’ అనే శీర్షిక చిరపరిచితమైనది. వర్తమాన ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ పరిణామాలను, తదితర విషయాలను విమర్శిస్తూ వారం వారం ఒక్కొక్క వ్యాసం ‘విఘ్నే శ్వర’ అనే నాణ్యతతో (వాసి ఈ శీర్షికను నిర్వహిస్తున్న శ్రీ ఎన్. రఘునాథన్ చేరు కూడా పాఠకులకు సుపరిచితమైనది. ఇది 1946-47-48 సంవత్సరాలలో (వాసివ దాదాపు నూటఅరవై చిన్న వ్యాసాలను చేర్చి ప్రచురించిన గ్రంథం.

[శ్రీ ఎన్. రఘునాథన్ “హిందూ” పత్రికలో బహుకాలం ప్రధాన సంపాదకీయ బాధ్యతలు నిర్వహించి పత్రికా రచనలో విశేషసాధనం గడించిన వారు. ఈ గ్రంథంలో పొందుపరిచిన వ్యాస పరం పరమ దశపుకొంటే ఆంగ్ల భాషమీదా, సారస్వతం మీదా రచయితకున్న అసమాన అధిపత్యం వ్యక్తమవుతుంది. సహజీయమైన మన సత్సంప్రదాయాలంటే వారికి పున్న గౌరవాభిమానాలు, నేటి సమాజం ఎదుర్కొంటున్న వివిధ క్లిష్టస్థితిస్థలమీద వారికి పున్న స్థిరమైన భావాలు ఈ సంపుటికి రచయిత స్వయంగా (వాసుకున్న సమగ్ర వీతికవల్ల స్పష్టమవుతున్నాయి. సమాజంలో నూతన వికాసం, అభ్యుదయం అన్నవి క్రమానుగతమైన సహజ పరిణామం ద్వారా రావాలిగాని, చూడబడిగా చేసే కాసన నిర్మాణంవల్ల రావని రచయిత విశ్వాసం.

ఏ ఒక్కటి సాధారణంగా రెండు మాడు పేజీలకు మించకపోయినప్పటికీ ఆ సంక్షిప్తపరిధులలోనే

ప్రతి వ్యాసానికి ఒకవిధమైన నిండుకనాన్నీ, పాంకాన్నీ సాధించడంలో రచయిత సహజసిద్ధమైన ప్రజ్ఞ గోచరిస్తుంది.

“సాక్షాత్తు తెలు రుద్రుల్ పోవాలించిన నీల దమలోన దొరయు కబ్బెనుల నూర్చి...” అనే కవి నూర్చి ఒక్క తెలుగుకేగక ప్రతి భాషా రచనకూ వర్తిస్తుంది. శ్రీ ఎన్. రఘునాథన్ రచనలో కూడా ఈ శిష్టలక్ష్యం కొట్టుకొన్నట్లు కనిపిస్తుంది. భావగాంభీర్యం, దానికి తగిన ఉదాత్తమైన భాష. ఈ రెండిటిని మించిన విషయ ప్రాధాన్యం వీటిలో వున్నాయి. చతుర్థాంశంగా, షష్ఠాంశంగా, మృగ విమర్శతో ప్రతివాక్యం తీర్చిదిద్దినట్లు వుంటుంది.

ఒకచోట : The State growst suddenly generous under the spur of fancy, like an old man who has taken a second wife, offers subsidies for any thing and every thing digging wells in Cuddapah, buying ractors or levelling Eastern Ghats; అని చతుర్విధిస్తారు.

ఇలాంటి ఉదాహరణలు ఎన్నైనా ఇవ్వవచ్చు.

ఆంగ్ల భాషాభిమానులు, కళాకాల విద్యార్థులు, అధ్యాపకులు తప్పక జాగ్రత్తగా పఠించవలసివల్ల ప్రకం. గ్రంథాంతాన చక్కని టిప్పణులూడా చేర్చివున్నది కాబట్టి పాఠం అంత కష్టంకాదు. త్వరలో తమ మిగతా వ్యాసాలుకూడా శ్రీ ఎన్. రఘునాథన్ ఇదేవిధంగా పుస్తకరూపంలో ప్రచురిస్తే బాగుంటుంది.

—శ్రీ—

కుమార రుద్రదేవి కవి

[రచయిత : శ్రీ అనుమల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి; పుటలు : 92; వెల : రె. దురూపాయలు; ప్రాప్తి స్థానం : సాహిత్య సంఠి, జనగామ, వరంగల్ జిల్లా.]

అరేమి దైవ దుర్విలసితమో తెలుగులో పలువురు పూజకుంటే సేకాని భారత రామాయణ భాగవతాలు పూర్తికాలేను. రామాయణాన్ని పలుగురు—భాస్కరుడు, మల్లికార్జునాద్రి, మహర్ గుర్రదేవుడు, అయ్యలార్యుడు—పూర్తిచేశారు. వీరిలో భాస్కరుడు

హుక్కి భాస్కరుడా, మంత్రి భాస్కరుడా, అనే చర్చ చాలకాలం జరిగింది. తుదకు ఇద్దరూ వేరవేడి నిర్ణయమైంది; హుక్కి భాస్కరుడే ఈ రామాయణ రచయిత అని నిర్ణయమైంది. ఇక మరీ కావ్యభట్టు “ఇది శ్రీ మదద్వైత భావకవి మిత్రుల పవిత్ర భాస్కర సర్వవిప్రుల మరీ కావ్యభట్టు ప్రణీతంబైన” అని చెప్పకోవలసి ఇతడు హుక్కి భాస్కరుని కుమారుడై ఉంటాడని గ్రహవహించి.

“అమర హుక్కి భాస్కర ము
హాకవి చెప్పకమున్న యుద్ధకాం
దము లేదువాయి చెప్పె ప్రక
టపతిభావము దప్పలర్య స
త్తమ కుమారు డయ్యలగుడు గృ
తస్థితి వాగ్యము మెచ్చుటలుగా”

అని అయ్యలగుడు యుద్ధకాండాంతంలో చెప్పకోవలసి అతినిని చిరించిన అనుమానమేమీ లేకపోయింది. ఇక విగతినవాడు కుమార గుండెని కవి.

ఇతడు అయ్యలకాండరచించాడు. అయ్యలకాండాంత గద్యంలో “ఇది పరిశుభిత వివారణ కారణములు ముఖరాయమాణ సారస్వతిభట్టులగా నిశ్చయించిన మరయుకుమార కుమారగుండెన ప్రణీతంబైన” అని ఇతడు చెప్పకపోయాడు. ఈ అయ్యలకాండకర్త అయిన కవి యెవడు, మరయు యెవడు— అన్న విచారణ చేసినవారులేదు. శ్రీ అనుముల ముద్రావ్యాకాశ్రమి గారు ఈ ప్రశ్నలను తుల్యంగాచర్చించి కుమార గుండెవుడు గుండెమీది రాజ్యపరిపాలనలో యువరాజుగాఉన్న ద్వితీయ ప్రతాపగుండె చక్రవర్తనని, సాహితీమరణ గుండెమీది నీనాపతులలో ఒక్కడు, అమెకు ఇల్లుటపు ఆలుకు, ప్రతాపగుండె సరపతి జనకుడు అయినవాడేనని వర్ణాంతరీకరించాడు.

స్వర్ణయులకు శ్రీ కాశ్యపగారి ఎరుగని తెలంగాణా సాంస్కృతికప్రయోజనం. వారు కవులు, రిమర్కుకులు, పండితులు, శ్రీ కుమరం ప్రతాపరెడ్డిగారితో కలిసి పరిశోధనలు జరిపినవారు. అన్నిటినిమించి నిరాదంబర జీవులు, తెలంగాణా పునరుద్ధరణలో ఒక్కరు. శ్రీ కాశ్యపగారు తిరునామాలాన్ని అపరిపూర్ణమైన వాదపటిమతో స్థాపించారు. వీరివాదంలోని ప్రధానాంశాలివి:

కుమారశిల్పం యువరాజకీయ ప్రకటించే విధము.
“యువరాజును కుమారో భర్తృవారకః” అని నిఘంటువు మాట్లాడినట్లున్నది. “రాజా భట్టారకో నేమి—అని? దానిఘంటువు. కుమార శిల్పపూర్వకమును, దేవతాంతమును నైన గుండెనామము రాజుల సాధారణమైనది కాని అవ్యయకాదు.”

1291 జూన్ నెలలో వేయబడిన పానుంటి కాపనంలో ‘కుమార గుండెన కుమారాజులు’ అనిమాత్రం ఉండడం, తర్వాతి 1298 ఏప్రిల్ నెలలో వరంగల్ జిల్లా గణపరంబలో వేయబడిన కలాకాపనంలో “శ్రీమ మహాకామంబరేశ్వర ప్రతాపకుమార గుండెన కుమారాజులు” అని కుమారపదానికి ప్రతాపవిరుదం చేర్చడం, వినప 1800 సెప్టెంబర్ నాటి అంధ్రూర్ కాపనంలో “శ్రీమకు కౌకతీయ ప్రతాపగుండె కుమారాజులు” అని కుమారపదం విస్తరించటం పరిశీలించగా, అసలుపేరు గుండెని మాత్రమే ఉండి, మాతామహి అయిన గుండెమీది రాజ్యకాలపు చివరికాలంలో యువరాజై, రాజుర్త కార్యగర్హకాంతో ప్రతాప విరుదాంచినట్లు, కొంతకాలానికి స్వతంత్రుడై ప్రతాప గుండె జీవుడే ప్రఖ్యాత నానాధేయం విహించినట్లు తోస్తుంది.

సాహితీమరణుడు సాధారణుడైన సురభివాడు కాదు. ‘సాహితీ’ శబ్దం అశ్వేనైవ్యాగ్యమైందన మంత్రిని సూచించేది. ‘నిశ్చయించిన’ విరుదం అప్పటి వీరులు రాజుల నుంచి పొందుతున్న ఆహ్వాన విరుదం. సామన్యరక్షయన్ని బట్టి మరణ అశ్వధికారిగా కౌకతీయసానంలో ఉన్నట్లు తెలుస్తుంది. నాదయ సాహితీ పరివాటికాపనంబట్టికూడా ఇది నిర్ధారితమానున్నది. భాస్కరుని, కుమార గుండెజీవుని పద్యాలను బట్టి, చాటువులనుబట్టి మరన్న మరచిదుడు, మహాన సుందగుడు, దానకగుడు వనడం రూఢమవుతుంది. వేయలవాడ భీమకవి చెప్పిన

“చక్కదనంపు దీని కును
సాహితీమరణుడు మారుకై కరీం
జొక్కి పంపంగలాడు చల
ముం బలముంగల యాదకుకృతం
జొక్కివృపాలు డుగ్రహయి
మాడ్కుల మంటలురాల జూచినన్
మిక్కిలి రాజకీయని
మిడికితోయిన రిత్తపావు కే”

అనే తిట్లు చాటువులుబట్టి, ఇతర చరిత్రాధారాలు బట్టి మరన్న కరీంనగర్ జిల్లాలోని రామగిరిపాలకుడు, దేవగిరి యాదవరాజు మిత్రుడుఅయిన చాళుక్య చొక్క రాజాతోపాడే మరణించిఉంటాడు. ఈతడు బుద్ధయకునాడునని, కాదమందా కుమారుడని అయ్యో

సరిక్రొత్త సాంకేతికతాప్ర గ్రంథములు
వ్యవసాయము-ఇంజనీరింగు-వైద్యమువృత్తి విద్యలు
పై గ్రంథములు కేటలాగు ఉచితము.
ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.
N.K. Paul & Sons, Post 12202, Calcutta-5.

ధ్యాకాండ రచయిత తెలిపాడు. కనుక మరల అవకాశము లేదు. గుర్రమునకు భర్త వీరభద్రుడు చాళుక్యరాజు కొరవడంబట్ల ఆమె విష్ణు ముప్పదముడు చాళుక్యులు పుట్టినంతవఱకు అవుతాడు. కనుక మరల చాళుక్య వంశంనాడు కాదు.

ఇక భాస్కరుడు ఒక్క ఆరణ్యకాండం, యుద్ధకాండంలో కొంత రచించినా గ్రంథం యావత్తుకూ ఆరంభించే రావడానికి కొరతం భాస్కరుడు ప్రతాపరుద్రాస్థాని. "ఇకల ముగిసి జవనిమతి యిక్కడును." ముప్పు చెరిగినవాడు. రామాయణంబంటి బృహత్కాండం ఒక్కరితో ముగియించి తన కుమారుడైన మల్లికార్జునునికి కొంత, యువరాజువల్లో శిష్యుడుగా బహుశా ఉన్న గుర్రదేవునికి కొంత పంచియిచ్చి తాను కొంత రచించి ఉంటాడు. ఇది వలనకు చేసినా, అంతకుముందు రంగనాథ రామాయణం ద్వారా ఉండడం, ఎర్రా పెగ్గె రామాయణమూ ఉండడంబట్ల తిర్యగ్గీతాని దీనిని భాస్కరుని పేర చిత్రిపారించి ఉంటారు.

ఈవిధంగా కావ్యీగాలు మరల గుర్రదేవకవి ప్రతాపగుర్రదేవుడేమని, మరల సాహితీ ఆయన తండ్రి అని నిరూపించాడు.

కావ్యీగాలు ప పతి పూ ర్తిచేసి, ఇటీవల పరమ పదించారు. వారు జీవించిఉంటే ఇలాటి అపూర్వ పరిశోధన గ్రంథాలు ఎన్నో వెలుగుజేరి. సాహిత్య చరిత్రకారులకు, పరిశోధకులకు అత్యంతోపయోగకరమైన ఈ పరిశోధనగ్రంథాన్ని ప్రచురించిన 'సాహిత్య పరిపత్' జనగామ - వారు అభినందనీయులు.

శ్రీ కావదేను గానామృతం

(ద్వితీయ భాగం)

తెలుగు గడ్డపై తమిళులు అడుగుపెట్టారు; కొంత కాలానికి తమ మాతృభాషనే మరచిపోయారు. బుం

దేల్ ఖండంనుంచి మైత్రీయులు వచ్చారు. మనలో చేరి పోయారు. కాయములు వచ్చారు. తమభాష మరచి, మనభాష నేర్చుకొని మనకన్నా పెద్ద తెలుగుపండితులయ్యారు. కాని, మనం మాత్రం ఎక్కడికి వెళ్లి నా మనభాషను, సంస్కృతిని వదలం. అగ్గి మన విశిష్టత. దానికి తార్కాణం చేటి దక్షిణాది తెలుగువారందరూను. అలాటివారిలో ఒక్కరు తూర్పుకుడి వాస్తవ్యులైన శ్రీ శేఖరపల్లి సేతురామయ్యగారు.

ఈయన పంగీతంలో అభిగ్రుచికలవారు. చక్కని కృతులు రచించారు తెలుగులో. వాటిని - పంగీం ప్రధానంగనుక - తమిళులు ఉపయోగంకొసం తమిళులో చే ముద్రించారు. అలాటి 39 కీర్తనల సంపుటే ఈ 'శ్రీ కావదేను గానామృతం.'

దీనిలో మొదట కీర్తనలు, తమిళులో తాత్పర్యం, తర్వాత ఆంగ్లంలో అనువాదం ఇచ్చారు. ముప్పు కోక కృతి:

రాగం : మలమలకరిం - తాళం : జంప

నెనగుంచి ప్రావరాదా !
నెర నమ్మినవాడె గాదా ? ప.
కనక శైలముపై వెలయు నీ
మనసుకు తెలియని చేయన్నది ? అను. ప.
ఘన పాపప్రపంచమున ఈ
మనసునెందో బాధ చాలదా ?
కనికరింపజే చనవున వన్ను
వనిత కామధేను నన్ను రిజేరి.

వాడుకాని వాడులో ఉండి, మాతృభాషను, కర్నాటక సంగీతానికి పేదచేస్తున్న శ్రీ సేతురామయ్యగారు ప్రశంసాపాత్రులు.

పుస్తకం పుటలు : 49. వెల : రూ. పా యి, ప్రా ప్తిస్థానం : గ్రంథ కర్త, 92, గ్రేట్ కాటన్ రోడ్, తూర్పుకుడి.

లి టి ల్
లివ్ కో డి స్టన ర్రి
(ఇంగ్లీష్ - ఇంగ్లీష్ - తెలుగు)
* 628 పేజీలు
* ధర రు. 3.50
* పోస్టుద్వారా రు. 4.65

లి ఫ్ కో
ఆంగ్ల స్వబోధిని
(తెలుగులో)
* 504 పేజీలు
* ధర రు. 3.00
* పోస్టుద్వారా రు. 4.00

LIFCO, Madras-17; M. Damodaram & Co., Appah Bldgs., Madras-1; Venkatrama & Co., Vijayawada & Branches; and Higginbothams' Rly. Stalls.

పండితరాజ పంచామృతము

[రచయిత: డాక్టర్ బూర్గుల రామకృష్ణరావు గారు. పుటలు: డిమ్యూ 168. వెల: 2-50. (ప్రాప్తి స్థానం: ఆంధ్ర రచయితల సంఘం, హైదరాబాదు.)]

(ప్రాచీనార్థశాస్త్ర) చాట్యులు కేవలము పరిపాలకుల అర్హతలలో బహుభూమి పాండిత్యం, వివిధ రీతి పరిశీలన పాటలం లేకపోలేదు. నిజానికి పరిపాలకుల కిది పరిపాలన కళాశాస్త్రమేనని సరిసమానంగా తూగగలవాడగుట అందాలన్నా తప్పలేదు. తెనుగు మాట తెన్నాడుకంతా బాటగా ఉన్న నాడు మన పరిపాలకుల పాలన ప్రాధీను, మహామంత్రిల మంత్రి మహిమ అలాటిది.

“అన్నయ మంత్రి శేఖరుడ

హమ్మదును సనదాన భూమి భృ

త్నిన్నిధికి నృపిన్ సమచి

తంబుగ వేమ మహిమ కేంద్ర రా

జ్యోన్నతి సంతత భృదయ

మొందగ బారిసిభాష వ్రాసినన్

గమ్మల పండువై యమరు

గాకితమందరి వర్ణ పద్ధతుర్ -”

అని శ్రీ నాథుడు వేమధూపాల మంత్రివర్యుడైన అన్నయను వర్ణించాడు.

డాక్టరు బూర్గుల రామకృష్ణరావుగారు హైదరాబాదు ముఖ్యమంత్రిగా ఉన్నప్పుడు ఈ అన్నయ్య మంత్రిని తిలపించేవారు ఇప్పుడు కీర్తి పాలకులుగా, అన్నిటా కృష్ణరాయలను తలపిస్తారు. (బహువాక్య విరుద్ధమైన కృష్ణరాయలు-‘దేశభాషలంగు తెలుగు లెస్స’ అన్న అభినివేశంలోనే ‘తమిళ్ తంగం’ అని, ‘కన్నడ కన్నారి’ అని, ‘మలయాళం మణిప్రవాళం’ అని ముక్తకంఠంతో అన్నాడు.) రావుగారి మూర్తి చిన్నదైవాత్మి బహు దోడ్పడి. వీరికి వచ్చినన్ని భాషలు నాడు, నేడుకూడా ఏ ప్రధానకీ, ఏ పరిపాలకునికి రావని ఘంటాపథంగా చెప్పనవచ్చు. తిల్లిబాపైన తెనుగు, తెనుగు తోబుట్టువైన కన్నడం, వైష్ణవ సంప్రదాయంతో విధిగా వచ్చిన తమిళం, పాలనావశ్యకతతో వలచి వచ్చిన మలయాళం, తెనుగుపరిజాలాన్ని ఎంతో కొంత సాంఠం చేసుకున్న మరాఠీ, జాతీయభాష విన హిందీ, హిందీకిసవతి చెల్లెలైన ఉర్దూ, ఉర్దూను ముంచెత్త

డానికి అనుసదం ప్రయత్నించిన ఫార్సీ, ఫార్సీతో పాటు ఇస్లాం అలజడిలో వచ్చిన అరబ్బీ, విశ్వవిజయానికి పూనుకున్న ఇంగ్లీషు, ఎన్ని ఆటలబోల్లు వచ్చినా చెప్పు తిరగని సంస్కృతం-అహమదునికతో నాలుక చివర నాట్యమాడే దేశభాషా విభాగంలు వీరు. హైదరాబాదు కాసినభలో ఎవరు విభాషలో (పత్తిస్తే వారి కాభాషలో సమాధానం చెబుతూ “ఇంతింకై వలుడింతయై” లాగ మాన్తూ మాన్తూనే త్రివిక్రము డియ్యేవారు వీరు. ఇంతటి పారస్వత పాఖోధినుంచి వెలువడినదీ ఈ “పండితరాజ పంచామృతం.”

ఇది జగన్నాథ పండితరాయలు వ్రాసిన లహరీ పంచకానికి బ్రహ్మి, సరి, కనుజాలహరి, సుధాలహరి (మార్గస్తవం), అమృతలహరి (కాలిందీస్తవం), పీయూషలహరి (గంగాస్తవం) ఈ ఐదింటికీ అనువాదం. వీటిలోని పీయూషలహరిని ఇదివరకు శ్రీయుతులు తిరుపతి వేంకటాచలం, అకొండి వ్యాస మూర్తిశాస్త్రి, పండితారాధ్యుల నాగభూషణుని, మోదర్ల రామకృష్ణుని, పింగళి బ్రహ్మకాంతంగారు అనువదించారని ఈ పంచామృత పీఠికలో శ్రీ ఈయనగ్నే వేంకట వీరరాఘవాచార్యులు తెలిపారు. అమృతలహరిని శ్రీ కొమాండూరు కృష్ణహారాధ్యులు తెలిగించారు. సుధాలహరిని శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యులు తెలిగించారు ఇటీవల వీ.

డాక్టర్ రామకృష్ణరావుగారు “ముదితములైన మూలపాఠములంగు గొన్ని యమృతప్రస్థలని తోచిన వానిగ” సరించి అనువదించారు. అనువాదం మూల విధేయంగాను, తెనుగు మూలమే అననిగినంత మధురంగాను ఉంది. వారుచేసిన సవరణలు ఇవి:

బ్రహ్మిలహరిలో 15 వ శ్లోకం మూడోచరణంలో “లస్పజ్జాను జ్యోతస్సాతరణి పరిణద్ధం” అన్న వాక్యంలోని తరణి అనే పదానికి సరణి అని సవరణ. ఈ శ్లోకంలో కవి జలధిజ ఊరుయుగ్మం వర్ణించాడు. అది పిక్కల వెలుగు వెన్నెల తీరుతో రూపొందిందట. సమ లేఖకుడు పారపాటుతో తగా వ్రాసిఉంటాడు. దేవనాగరిలో ఈ పారపాటుకు అవకాశంఉంది. చక్కని సవరణ.

బ్రహ్మిలహరిలోనే 22 వ శ్లోకంలో “మమ స్వాంతధ్యాంతం కిమపి చ నితాంతం గమయతు” అన్న పాదంలోని గమయతును కిమయతుగా సవరించారు. దేవనాగరిలో గళలు వ్రాయడంలో పారపాటు సహజం

కనుక సవరణకూడా ఎపేరుకమే. కాని గమయకు అనే క్రియకు 'పోయేటట్లు చేయని' అని అర్థం చెప్ప వచ్చును గనుక గమయకు అని ఉన్నా తీతిలేమని మంటాను.

సుధాలహరి 16 వ శ్లోకంలో చేసిన సవరణలు చాలచూద్ద్యమైనవి. "సద్యంతా నా మతిర్కల్యం త్రిరుణ మయతయా యస్త్రయాణాం తురీయం" అనే పాదంలో సద్యంతా నాం అన్నదానిని త్రియంతా నాం అని దిద్దా గు. దానితో కటికి తెరిచినట్లయి శ్లోకానికంతా వెలుగు వచ్చింది. దేవనాగరిలో నకు త్రకు, య్యకు ద్యకుగల బాధికతో ఈ శ్లోక ప్రమాదం ఏర్పడి ఉంటుంది. సవరణతో వేదాంతాలకుకూడా తిర్కింపరానిది అన్న చక్కని అర్థం కుదిరింది. కాని ఈ పాదంలోని "త్రిరుణమయత గూ యస్త్రయాణాం తురీయం" అన్న వాక్యానికి "సత్త్రియమఖ్య గుణతం దగి యా గులు మాటి కవ్యలై" అని అనువాదం. త్రియార్థలకు ఉన్నది ఒక్కొక్క గుణమే. భానుశేఖర త్రిరుణమయం కావడంవల్ల త్రియార్థలకు ఆతీతంగా తురీయయార్థి అయిందనే మూలభావం అనువాదంలో స్పష్టంకాలేదు.

సుధాలహరిలోని 80 వ శ్లోకం తిప్పలకుప్పగా ఉన్నదని కొంతమూలవారే సవరించడం వదులుకొని, రెండవపాదం "నిన్యూకే ప్యాసవార్థం ఖలుసహచర తాం నేత్రయోః పుండరీకం" అని ముద్రించారు. డాక్టరు రావుగారు కప్యాసవార్థం అనే పాదాంతర పరిశీలించి "కప్యాస మాప్యా" అని పాండిత్యస్ఫూ రకమైన గొప్పసవరణ చేశారు. అనువాదకుని మనవిలో ఈ సవరణ చెయ్యడానికి గల కారణాలను చర్చించారు. ఛాండ్ గ్యానికి ఆనందగిరి టీకను ఉదాహరించారు. కప్యాసంఅన్న పదార్థంపై పెద్దగాధే ఉంది. రామాను జాలు విశిష్టాద్వైత ప్రచారానికి పూనుకొనకముందు యాదవప్రకాశులవద్ద శిష్యులుగా ఉన్నప్పుడు 'కప్యాసం పుండరీకాక్షం' అన్న వాక్యం వ్యాఖ్యా నిస్తూ గురువుగారు కపిపుష్టం అని కప్యాపానికి అర్థం చెప్పగా, రామానుజులు చెవులు మూసుకుని, కం పివత్తి కపిః సూర్యః, తిష్య ఆసం అని సవరించినట్లు చెబుతారు.

డాక్టర్ రావుగారి అనువాదానికి ఒక్క మచ్చు తునక:

కీలాల్లై: కుంకుమానాం నిఖిలమపి జగ

జ్జాల మేత నిషిక్తం

ముక్తా శ్చోన్మ తద్భంగ విదలిత కమల
క్రోడ కారాగృహేభ్యః,
ఉత్పృష్టం గోపహ్రస్వం బహుల కలకలః
క్రూయతే చ ద్విజానాం
భాగ్యైర్భృంహారకాదాం హరి హయ హరితా
కూయతే పుత్రరత్నం.

తెనుగు:

అదె జగమెల్ల గొంకుమర
సాంచితిహారల సిక్తమయ్యెనా
విదలిత పద్మబంధములు
వీడి విముక్తమలయ్యె గుమ్మెదల్
వదిలెను గోగణమ్మ ద్విజ
వాక్యలవాదము సంకులించెడిక
దిదకుల భాగ్యమా నుతుకు
దిబ్బణి ప్రాకృతియందు బుట్టగన్.

గ్రంథం చివర మొదటి అనుబంధంలో శ్లోక ప్రతీకానుక్రమణిక, రెండవ అనుబంధంలో పద్య ప్రతీకానుక్రమణిక, మూడవ అనుబంధంలో ఇంగ్లీషులో మూసులహరుల చిట్టియాగ్రఫీ ఇవ్వబడ్డాయి.

అనువాదకులు డాక్టరు రావుగారు, వారి వ్యక్తిత్వ పూర్వకమైన పరిశోధనలో ఈ గ్రంథం ప్రచురించిన ఆంధ్ర రచయితల సంఘంవారు ఆభివందనీయులు.

రా. చ.

ప న్నా త్తా ప ము

[రచయిత: డాక్టర్ నేలమూరి వేంకట రమణయ్య. ప్రకాశకులు: విద్యాసాగర్ కార్పొరేషన్ (ప్రై)వేటు) లిమిటెడ్. పుటలు 108. మూల్యం రూపాయి.]

"ఆపర బాపి ప్రాపయిన యన్నకు ప్రత్యుప కారమానగా కా పురుషుండు కోరు....." అని ఉత్తర రామాయణంలో ఉన్నది. ఆలాంటి మహోపకారికి అపకారం చేసినవానిని ఏమనాలో చెప్పలేను. ప్రాణదానంచేసి కంటికి రెప్పలాకాపాడి సామ్రాజ్యం కట్టెట్టి చిరంతనమైన యశస్సు సమకూర్చిన మహోదారుని కన్నులు వెకలించిన వ్యక్తి ఎంతటి పాపంకుడు? మానవులలో రెక్కించదగినవా? ఇంతటి దారుణానికి ఒడిగట్టినది కృష్ణదేవరాయలేగాని అన్యులు కాదు. కృష్ణరాయని స్మరించి గర్వించి పుణించే

తెలుగుకూత రాయల అపరాధాన్ని మన్నించలేదు. రాయల కీర్తిచంద్రికలు ఈ కథలకొమ్మ మరుగుపుచ్చ లేకపోయినవి.

నేరానికి శిక్ష తప్పదు. కాని భర్తరక్షకుడైన రాజే అగ్రార్థానికి ఒడిగట్టితే శిక్షించేవారు ఎవరు? ఎవరూ శిక్ష లేకపోలేదు. అంతరాత్మ విధించే శిక్ష ఇది. ఇది రాజు విధించగలిగిన శిక్ష లన్నిటికన్న దాగూ మైనది. రాయలవారు ఈలాంటి శిక్షకు పాత్రులుకాక తప్పలేదు. దానితో రాయల పాపానికి నిష్క్రమి లభించినది. ఈ నిష్క్రమి విధింగా లభించినది 'పశ్చాత్తాపము' హృదయంగమమైన విధింగా వివరిస్తున్నది.

వీరవరసింహరాయల అజ్ఞా నిక్కరించి కృష్ణ దేవరాయల కొపాడి పాపాపాత్రుని క్షమించి మంత్రి తిమ్మరసయ్య. కృష్ణదేవరాయలకు పట్ట మహిషి తిరుమలదేవివలన కలిగిన తిరుమల దేవరాయలు బాల్యంలోనే మృత్యుచెందినాడు. తిమ్మరసయ్య ఆ బాలునికి విషము తెల్పించి చంపించినాడనే యపరాధ నన్ని తిమ్మరసయ్యను చెరసాల క్రోనీసారు రాయలు. కన్నులు పెకలించినారు తిమ్మరసు కుమారుడు తిమ్మ దంప నాయకుని కూడా బంధించగా ఆతడు చెరసాల లోనే ప్రాయోపవేషముజేసి ప్రాణము విడిచినారు. తిమ్మరసయ్య మృతియు రాయల అనంతరిమువరకు జీవించినాడు.

చివరికి రాయలవారు అత్యుపాక్షిగా వాస్తవము తెలుసుకొని తిమ్మరసయ్యను అర్థించి తీసుకొనిపోయి సంశ్లేషప్రహృదయమై పరమపదించినాడు.

సహజంగానే విజయనగర సామ్రాజ్యచరిత్రపట్ల మహాసత్తి కలిగిన తెలుగువారు ఈ పుస్తకాన్ని అద రించగలరు. కథాసంవిధానము, ఆవేశముతోకూడిన రచనా పద్ధతి, కథాసంవిధానానికి తగిన పాతక, సజీవ మైనభాష ఈ ఆసక్తికి పోషించగలవనకంటా సంభవించేదు.

ఒక్కమాట. ఇంతవరకు తెలుగు సాహిత్యంలో చారిత్రకమైన కథలు లేవనిపించు సులుకాదు. అన్ని విధాలా చారిత్రకము లవడానికి అర్హమైన కథలే ఉన్నవి. కేవల చరిత్రజ్ఞానము కలిగినవారు కల్పనా కే లేకుండా కథలు రచించకపోయినా కాదు. చరిత్రకే జ్ఞానమువకు తగిన కల్పనాశక్తికూడా కథా రచ నకు అవశ్యకముని చెప్పక తప్పదు. లేకపోతే ఇప్పటి కథ రచకట్టి ఉండేదాకాదు. శ్రీ రమణయ్యగారు

ఇంకా ఈలాంటి కథలు రచించి పాపాపాత్రుని కూడా ఇతోధికమైన నీతి చెయ్యాలనని ఆశిస్తున్నాను.

—కామరాజు.

ధ్రువ విజయము

[రచయిత: శ్రీ వంగీపురము కృష్ణమాచార్యులు, పుటలు: 18. వెల: మూడురూపాయలు. ప్రావిన్స్ సానం: శ్రీ వి. రామన్, 50 జనరల్ ముక్తయ్య మొదలి వీధి, హైదరాబాద్ కేటబు మదరాసు 1, లేక శ్రీ ఎస్. ఎస్. రామన్, మురళి, పన్నెయ్యపు హాస్టల్ రోడ్డు, నేతు పట్టు, మదరాసు-10.]

ప్రాచీన వస్తువును రూపకీకరించి నేటి సహృదయులను మెప్పించడం కష్టం. కాని శ్రీ కృష్ణ మాచార్యులు గ్రువచరిత్రను ఎనిమిదవ శతాబ్దం గా ప్రాచీన సంస్కృత వాటక లక్షణసారంగా వ్రాసి కృతకృత్యులయ్యారు. వస్తువును భాగవత, విష్ణుపురాణాలనుంచి తీసుకున్నారు. గ్రువుని తపస్సుకు విష్ణుం చేయడానికి ఇంగ్రుకు రంభాస్యపుర సరసు పంపడంలోని అనుచితత్వాన్ని గుర్తించి విష్ణుపురాణానుసారంగా మాయా సునీతి పాత్రను కల్పించారు. ఒక గంధర్వుడు సునీతి రూపంతోవచ్చి నెనరుమాపి తపస్సునుంచి అతని మనస్సును చెదరేబట్టు చెబాడు. ఈ మార్పుతో వాట కానికి ఎంతో అందం వచ్చింది. ఉపాధ్యక్షంలో శ్రీ అనంతకృష్ణ కృష్ణగారన్నట్లు "ఈరచన ఒకరుకు కులులేక నలువపకనములు తెలికిని అనుకూలముగా పద్య గద్యములను అపార మధురముగా నడిపినది."

వాటక లక్షణాలను రచయిత గ్రంథపరిచయం లోను, అనుబంధంలోను వివరించారు. ప్రాచీన వాటక స్వరూపం తెలుసుకొనడానికి ఇది చాల తోడ్పడు తుంది. తపోవిష్ణుడైన గ్రువునికి వారాయలుకు ప్రత్యక్ష మయిన ముఖచిత్రంతో వాటకం చక్కగా ఉంది.

గ్రంథ స్వీకారము

నన్నెదోడుని కవిత్యము

రచయిత: శ్రీ వేదము వెంకటరామకృష్ణ పుటలు: 250. వెల: రూ. 6. ప్రావిన్స్ సానం: వేదము వేంకట రామకృష్ణ అండ్ బ్రదర్స్, 4, మల్లి కేశ్వర స్వామిగుడి సందు, లింగిచెట్టివీధి మదరాసు-1

గణేశ కవిత్యము

రచయిత: శ్రీ కన్నెపల్లి సాంబశివ రఘురామ స్వామి. పద్యకావ్యం. పుటలు: 174. వెల: 2 రూపాయలు.

మనవిమాటలు

మా లికతను మదింపు చేయడం కష్టమే. దానిని మదింపు చేయడానికి సూక్ష్మతర పరిశీలన, కొద్దిగా బేదార్యం ముఖ్యాతిముఖ్యమైన అర్హతలు. అప్పుడే ఆ మాలికత ఏమాపటిలో ఎంత మోతాదులో ఉందో గుర్తించి గారనించడం సాధ్య మాతుంది.

విశ్వసాందర్యం మన కళ్ళనుపై చేయిలేకులు గా నిరుస్తుండడం చూచిన తర్వాత కూడా మన కల్పనలు, జ్ఞానాలు మాలికమైనవనడం వెర్రికొదూ? ఉచస్సుచును తిలకించి మన కళాకారుల కుంచెలు వెల వెల బోవు? అనవరతం ప్రకృతి దినిపించే మధురస్వనాలకు మన గాయకుల గొంతులు గడ్డకట్టిబోవు? కాలం తెలిపే కరకు సత్యాలుకు మనకవులు, ద్రష్టల దృష్టి జోలు మనదూ? అనుకణం, అనులిప్తం పుట్టుకునచ్చే ప్రాణి కోటి మన కాస్త్రస్థులకు సవాలుకొదూ? క్రమంతప్పక తిరిగే గ్రహవారం, కింశుమారం మన పరిపాలకులకు పరీక్షగా లేవు? ఇలా చూస్తూపోతే, అంతా అనుకరణమే, అంతా అనురణమే, అంతా అనుసరణమే.

కాని, ఆ అనుకరణంలోనే ఉంది స్వీయరణం; ఆ అనురణంలోనే ఉంది స్వీయరణం; ఆ అనుసరణంలోనే ఉంది స్వకీయరణం. ఈ అనుశీలనం సాహిత్యగంగానికి, అందులోను ఈ శతాబ్దానికి మాత్రమే అవ్వయించి నేటి కొన్ని ప్రాత్రలను పరిశీలిస్తే వాటిలో పాఠిప్రాత్రల పాలికలు, చాలికలు కనిపిస్తాయి. అంతమాత్రాన అది మాలికాలు కాకపోవు. గిరిశంలో శకారుడు గిరికిలు కొడుతుంటాడు. మధురవాణిలో

వసంతసేవ వాణి వినిపిస్తుంది. ప్రతాపగుడియ యుగంధరునిలో కథాపరిత్యాగరయాగంధరాయణుకు, భానుని యోగంధరాయణుకు భాసిస్తారు. అంత మాత్రాన ఇవి వాటికి వక శబ్దనగలు?

ఇక పరిశోధనంగంధా? ప్రతి సందర్భంలోను అనుభూతిగా ఉన్న కొత్త విషయాలు పుట్టుకురావు. తనవోకు తెలిసిన విషయాలను పరిశోధకుడు నూతన పద్ధతిలో క్రొడీకరించివెమో, క్రొడీకరించిన విషయాలను నూతన దృక్పథంతో వ్యాఖ్యానించవెమో, సమన్వయించివెమో కూడ మాలికమైనవే. ఇట్లు విలువ సంగతి చూడవాలికి కొత్తదా? “అర్థోస్తు నః కేవలం యేనైకేన వివా నుజాః తృణావ ప్రాయా స్సమస్తా ఇమే” అని భిర్భూహరి గెండువేల యేండ్లవాడే తెలిపాడు. కాని, దానిని కొత్తపద్ధతిలో పరిశీలించి నూతన సిద్ధాంతాలను ఆవిష్కరించి అపూర్వాగ్నిక వ్యవస్థలను దారిచూపాడు పలువురు.

కవి తిను విన్నది, కన్నది, అనుభూతి పొందినదీ కల్పనా భావనా సాధనలతో రంగరించి కవితగా తీర్చిదిద్దితే, పరిశోధకుడు తిను క్రొడీకరించినది తిర్క్కుమగతం చేసి పోతపోస్తాడు. కళాకారుడు కన్నదే బివడడిగా కైవాడం చూపి కళకు యాభు కల్పిస్తాడు. అదే అనురణ, అదే మాలికత; అదే అనురణ, అదే మాలికత; అదే అనుసరణ, అదే మాలికత.

కనుక నే, మాలికతను మదింపు చేయడం కష్టం.

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1. Editor: S. Sambhu Prasad.